

मं.वी.२.
१०

खर्च १-२५३ १
आ.प.प. १-२७१
अ.प.प. १-२७२

हिन्दुदेवी

<p>વાર્ષિક લવાજમ:-વી. પી. પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૨-૫-૦</p> <p>—છાપ—</p> <p>આ એકજ છૂટક નકલની રૂ. ૮-૬-૦</p> <p>વી. પી. પોસ્ટાજ તુરંત</p>	<p>આવતા અંગ્રીજી લઠ્ઠેરખખરે લેવામાં આવશે</p> <p>વ્યાપારી જાણુઓએ તાર ન કરવી</p> <p>લઠ્ઠેરખખરેનો દર:-</p> <p>એક વખતનો—પૃષ્ઠ ૧, પૃષ્ઠ ૭૩, પૃષ્ઠ ૭૮. ૬ રૂ. ૫ રૂ. ૩ રૂ.</p> <p>કાલમની વધારે વખતની લઠ્ઠેરખખરે મહેત્તે આલેજ પત્રાલપદાર કરી-પૂછાશે.</p>	<p>દર્શન કરીને પાવન થાકે</p> <p>મુખ પૃષ્ઠ પર દર્શન દેતે</p> <p>હિન્દુમાતાની છાત્રીની</p> <p>નકલની કિંમત પોસ્ટેજ ૨</p> <p>૦-૩-૬ કાલમની રૂ. ૨-૫</p> <p>, આલેજ મંગાવો!</p> <p>મળી મારી સિલોકે છે</p>
--	---	---

મા કીજાએ હર્મ વિનય પ્રેતમાં છાપી.
રોપીસીદ-અમદાવાદ.

॥ श्री सद्गुरु समर्थ ॥

देवी ! विष्णु मधुर जगत्तो !

देवी ! सुदृश्य आले विष्णु मधुर जगत्तो ।
 मंगीत सुधा लघु मे मित-मन्तिनुं सुधाये ।
 अंधिर पिछिही ओरी जली भाग भागु भागु-
 अहरी रघु जगत आ तेने प्रसा जगत्तो ।
 भाग सहु पररपर जियु नीयु न भाग;
 समवेदना मे मिळन-भुगु-मंजने जगत्तो ।
 जगो जगदने पदो दृष्टाणु हो दहारी;
 " जेसात्मता " तुं दशन जगने इरी जगत्तो ।
 इहं जगत्तुं पदुं छे भावन दह्य निरस दा ।
 सुभातर विपुल-पाय तेभां विमल बदाये ।
 यद्यनस ने जगत्तो-उद्यम मगर छपाये;
 तौपवमरी रजमारी इरी वेपथये बदाये ।
 सायी स्वतंत्रपणे सभतानी जगत्तो;
 जग ! जग ! सरस्वती हो ! जगभांदी जगत्तो ।
 देवि ! मगल तमारी, वीष्णु ! मगल जगत्तो ।
 भुंर सुरीतुं भावुं पुनः ओर इहं सुधाये !

रचनारः—जीपुन सत्यनारायण कविराम.

જય! હિન્દુસ્થાન!

જય વિદ્યા-અથ-બુદ્ધિ નિધાન,
અન્ન-ભૂમિ-ગુણ-ધૈરવ ખાણ;
શાન્તિ—મુખનું વાસસ્થાન,
જય જય પાવન હિન્દુસ્થાન! ૧

સૌ મુખ-સાધન પૂર્ણ મહાન, તું છે જગમાં સ્વર્ગ સમાન;
તુજમાં અવતરવાને કાજ, અતિ હસક છે દેવ-સમાજ. ૨
પરમ પૂનિત તારાં જલ-વાયુ, વર્ધિત કરતોં રહે; જેને કૃપાથી;
અલ શાક પૂત તારાં દુગ્ધ, કોના પ્રોલુ ન કરતા મુગ્ધ! ૩
શાં તારાં વિદ્યા-નિજ્ઞાન! ભવ-દુષ્ણ છેદન હેતુ કૃપાણુ;
સ્વર્ણ, રત્ન, મણી તારાં ધાન, ધન-પતિનાં પણ હસ્તાં માન! ૪
શેણિત તવ શિર સુકૃત સમાન, પૂજ્ય હિમાલય ઔપચ-ખાણ;
ખાઈ હેશમાં શેણિત રમ્ય, અન્ન-પૂત્ર, નદ સિન્ધુ અંગરમ્ય. ૫
રત્નાકર કરતો નિત નાદ, સુમ્મન કરતોં રહે; તવ પાદ;
કટિમાં તારું પાવન નામ, શેણિત વિદ્યાધરજી સમ ધામ. ૬
ગંગા, યમુના આદિ અનેક, એક એકથી ચડતી છેક;
નદિઓ કંઈક પખાળી અંગ, રહી જતાવી સહુર ઉમંગ. ૭
કાળીદાસ, ભવભૂતિ સમાન, કવિવર તુજમાં યથા મહાન;
લીમાલુન, ગાન્ગેય સમાન, રથી યથા તુંમાં બજવાન. ૮
કર્ણુ સમા દાની વિખ્યાત, નિષલ્લભ્ય તેં ભારત માત!
સત્વવાદી હરિશ્ચંદ્ર જૂષાળ, વનગ્યા તવ કુખ દેવી દયાળ! ૯
પાણિનિ, શંકર, મનુ; મરુદં, જૈમિનિ, ગોતમ, કપિલ કણ્ણાદ;
વ્યાસ, આદિ-કવિ-વિમલ અરિય, સોની છે તું ભૂમિ પવિત. ૧૦
“કર્મ-વીર” ને કર્મ-ભૂમિતું, “ધર્મ-વીર” ને ધર્મ-ભૂમિ તું,
તું વેકુળક પરમ સુર-ધામ, જય જય! પાવન હિન્દુસ્થાન! ૧૧

॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥

કર્મવીર.

યે બ્રહ્મા વરણંગ્ત્ર દત્ત મરુતઃ સ્તુત્વંતિ દિશ્વિઃ સ્તવે-
ર્લેદૈઃ સાંવવદક્રમોપનિષદ્દૈર્મૌલેતિ યં મામગાઃ ॥
પચાનાવચ્ચિત્ત તદ્ભૂતેન મનસા પદ્ધંતિ ય યોગિનોઃ ।
યસ્વાંતં ન વિદુઃ સુગતુરગચ્છા દેવાય સ્તથૈ નમઃ ॥

ભાગવત-પ્રકાશ, વરણ, ઉન્ડ, અને મરુત દેવતા હિન્દુ સ્તોત્રથી જેની સ્તુતિ કરે છે, એજ પ્રમાણે અંજ, પદ, કમ અને ઉપનિષદ્ સહિત સામવેદનુ માન કરનારા નિર્વતર જેનું માન કર્યા કરે છે, શેષીજન્યે પચાનપૂરેક નિષેગ અને એકામ મનથી એને એવા કરે છે, દેવ અને દેવોના મળુ જેના પાસે જામી રાકવા નથી એ દેવ-વચાવનને અભાષા અર્થત કોઈ પ્રેમવર્ધન છે

૦૪૫ બમવન ! જ્ય અંતર્યામી ! જ્ય સચ્ચિદાનંદ ! જ્ય બહુનામી ! આપ અનંત શક્તિમાન-કરુણાનિધાનની અપૂર્વ કરુણાલરી-અદ્ભુત પ્રેરણાથી આજના મંગલમય રાત્રે માતેશ્વરી ગુર્જરગિરાના સાહિત્યીવાનમાં એક હૈમંધયુક્ત-આચાર્યનાં નુતન પુષ્પ 'કર્મવીર'નો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. સ્વર્ગારાધિ મનોવાસો ! એ સ્વર્ગ કરતાંય અત્યંત મોરવલરી મુખાગ્રવણી ગુર્જરીમંથાની ઉજળી કુખેથી આજ ઔર એક મહાભાગ્ય બાળકનો જન્મ થાય છે !

જાણકનો જન્મ ! તેમાંય જળી 'કર્મવીર' સંતાનના જન્મથી માતાના સંતોષ-આનંદનો પાર હોય કે ? આંખ સ્ફુર્તે પુત્ર-પુત્રીનું મનમાન્યું લરકર હોય તોપણ તેનો તે કોઈ કાળેય અભાવ-અપચો હોય કે ? ના, ના, ત્યારે એટલામાં હજારે શું શ્રીતશું ? પણ આશા છેને ! વાહ વાહ ! એ દયામયી માતાની માયા અને મમતાની મન્ત તો કોઈ સુભાગી સંતાનને પૂછવાથી જ ખબર પડે. મહાદેવી અનેતાના દેવી ગુણ-લોભથી બેનસિંગ સંતાનને અમે શું કહીએ ? પરંતુ હાથે કરીને એ માતૃ-મુખ-સ્વર્ગ-મુખને ઢેરો વડાપનારા-એ સ્વર્ગીય સત્વભાવથી જનનીને નિંદનારા, તેના નિઝાસા લેનારા, હાથે કરીને જગત્માં તેને બેઠેલજાત કરનારા કુલાંગાર-નિષ્ફુર સંતાનનું અનંતકાળેય કચ્છાણુ-મંગળ નથી એક નહિ. ચારદશમે શાસ્ત્રમાં બ્રહ્મવેદીઃ-“જેના ઉદરથી જન્મ્યા તે માતા, માનુષ્યમિ અને માનુષ્યાત્મા” એ પ્રલેપ માન્યોએને ન ચ્છાનાર, ન સેવનાર, ન પૂજનાર

પાપાણુ હૃદયનાં સંતાનોની આલોક 'કે' પરલોકમાં અનંત કાળેય મુક્તિ નથી, એ સર્વથા સિદ્ધ વાત છે. છેને, જગત્ ચાર પૈસાની. કહે ના. એક બદામની; પણ એતો માતા તે માતાજી! મૂઠ વગર માતાના અવશુભ કોણ ભુવે? ન ગમતી હોય તે જ્ઞાન વગરના મહા અજ્ઞાતકારે-પેટશણુ એ પવિત્રતાની અધિ-દેવીને વર્ણસંકર વેષ સ્વંત્રે! એ તે ચોણે કે? હા! સંતાનધર્મ-કર્તવ્યથી બ્રહ્મ થયાં તેમને બધુંય શોભે. તો પછી એ ધર્મ-કર્મબ્રહ્મ પદ્મજુમાં ભળીને આ 'કર્મવીર' પણ ભગવાન બલે માતાનાં કેવાંય કળહર કુંકરો! એથી વગર તેનું ભાવિ કળ કોણ કહે? અસ્તુ.

જય! શુર્જરી જય! જય! મૈયા જય! જય! મહાદેવી જય! તું બેદિ-કર રહે-નિર્ભય રહે! આ બાળક કોઈ પણ પ્રકારે કાલાધેલા શબ્દોમાં કેવળ મનઃપ્રાણ પૂર્વક ત્હારી સેવા-સ્તુતિજ કરશે. પ્રેમ-સંકલિત-શ્રદ્ધા વડે તે ત્હાં પૂજન-અર્ચન કરશે. આરાણર્ક-ઉત્સાહપૂર્વક-આનંદભરે તને અલેહભાવે વંદન કરશે. તેનાથી મોટાં-હાનાં સહુ જાણુએની માનપૂર્વક મર્યાદા રાખશે-તેમની આજ્ઞા ઉઠાવશે-તેમનાં હૃદયને હરી લેશે. માતા! મનસ્વી-ઉચ્છ્રમણ વર્ત-નથી ત્હારી કુખને નહિ હજવે-ત્હાં નામ નહિ વગોયે-ત્હને પ્રાણાન્તેય બહિ સંતાપે-ત્હાં ગૌરવ અને પ્રતિધાને રજે દાગ નહિ લાગવા હે! તું જેથી રીલે, તું જેથી શોભે, તને જે કીક લાગે તેગજ તે કરશે. પછી તો જેવી ત્હારા અને ત્હેના પૂર્વના સંસ્કાર! પણ માતા! સાંભળ, એહ! સાંભળે છે કે? હશે મા! બધું જવા કઈ જરી માથે પ્લાવળયો હાય દેવીને આશિર્વાદ આપ જોહા! કહે જોહા-શું કહે છે? એક વાર કહી નાખ:-“દીવાંયુ મય! કમ્મોર મય! ધર્મવીર મય! સત્યમાય મય! શાન્તિમય મય!” ઓ શાન્તિ: શાન્તિ: શાન્તિ:!

મીલ-કારાગારથી મુક્ત થઈ, મીલની નોકરીમાં ફસાઈ મહાત્રાસ લોભ-વર્તા-મનુષ્યના રૂપમાં પશુ-જીવન માણતાં આ દેશનાં હુબંગી છતાં મોઢાં નર-નારીની યથાર્થ દયાજનક વિચિત્ર હૃદયદ્રાવક દશ્ય સુખ્યત્વે શુર્જર સમાજને સંપૂર્ણ રીતે જતાવી, તે તરફ જનમંડળની દષ્ટિ-દોરવાની અને શુર્જર સાહિત્યની યથાશક્તિ-મતિ સેવા કરવાની શુભ ઘડી કિસ્તારની સંપૂર્ણ દૃષ્ટા વગર આજ 'કર્મવીર' દ્વારા ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય? એ અજોલા-મૂઝા જીવની સેવા કરવાનો શુભ યોગ અદશ્ય સત્તાએ અમારા નસીબમાં જ લલે ન લખ્યો હોય. નહિ તો સર્વમાન્ય પૂજ્ય શુર્જર સાક્ષર-વિદ્વાનોની દષ્ટિ એ દિશામાં કેમ ન પહોંચી તે અગે નથી સમજી શકતા! જે મીલ-ઉદ્યોગમાં આજકાલ આ દેશના અનેક સ્વતંત્ર ઉદ્યોગી-કર્મવીર પુરૂષો જ્ઞાન બૂટીને તાલ નફાની ભાગમાં ફસાઈ ખેતી રજાટ અને એવાજ બીજા અનેક સ્વતંત્ર વ્યપાર-ઉદ્યોગને વિસ્તારી બેસા છે તેમને કર્તવ્ય જ્ઞાન આપી, મૂળ-સત્ય માર્ગ પર લાવવા એ જોઈ મહત્વની વાત છે કે? ત્યારે આમ કેમ! આ વાતીદે સંખેજું ગયા જેવો ઘાટ કેમ બચે? આથી એક રીતે અમને નેટલો ખેદ થાય છે, તેટલો જ બીજી રીતે અમને

આનંદ પણ થાય છે. યોગીજનોને પણ અગમ્ય એવો સેવા-ધર્મનો પરમ શ્રેષ્ઠ યોગ અમને પ્રાપ્ત થયો તેને માટે અમે કેવળ પરમાત્માનો ઉપકાર! એ વગર ખીનું શું કહી શકીએ! અરજુ.

“આજ નહિ તો કાલ, કાલ નહિ તો કાળાન્તરે પણ એ ઇશ્વરેશ્ચા અનુકૂળ હશે તો એને માટે હું અવશ્ય પ્રયત્ન કરીશ.” મીલમા રાત-દિવસ મનુદી કરતાં ભાંડુએલી સેવા કરવાનો આ શુભ સંકલ્પ પૂરાં વીસ વર્ષની ઉંમરે થયો હતો. પૂરાં છ વર્ષના લાગા અંતરે એ શૂના પરંતુ સ્વતંત્ર રીતે હૃદયમાં અસ્તિત્વ ધરાવતા-રમી રહેલા સત્સંકલ્પ એજ દૃઢ ભાવના-બળના પ્રતાપે આજ ‘કર્મવીર’ નો જન્મ થાય છે. અજ્ઞાન-કેન્દ્રના અવસ્થામાં કહેલો એ શુભ સંકલ્પ સર્વશક્તિમાન પરમાત્માની સંપૂર્ણ દયાથી આજ સિદ્ધ થાય છે. આજ આત્મા આનંદ-સાગરમાં નૃત્ય કરે છે. આજ આત્મા પરમાત્માની અસૌક્યિક કૃતિને પચાસ કરતાં કેવળ ભાનમૂલી બાધ છે! નથી સમજવું પડતી કે: સદાસર્વદા પ્રાણીમાત્રના સત્સંકલ્પ સિદ્ધ કરનાર સચરાચર વ્યાપક શ્રીકૃતિનો કેટલો પાક માનવો! અનંતશુણ્નીધિનું શુભ-દીર્ઘ શુદ્ધ માનવપ્રાણી ક્યાંથી કરી શકે? સમર્થ યોગી-મુનિ પણ યાત્ર્યા તો મનુષ્ય કેણુ માય? એ અનંત દયાવનતા પાઠ પદ્યમાં પુનઃ પુનઃ પ્રણામ વગર શુદ્ધ ભવ ખીનું શું કરી શકે? બસ એજ; જપ પ્રભુ! જપ! જપ સચ્ચિદાનંદ! જપ! જપ સ્વામિન! જપ!

ઇશ્વરેશ્ચા વગર એક સામાન્ય મનુષ્ય-પ્રાણી શું કરી શકે? પરંતુ કુદ રતનો જ એવો નિયમ છે કે: તે કાંઈ પણ વસ્તુને હૃદયમાં એક જ અવસ્થામાં નથી રાખતી. મીલ-ઉદ્યોગનું ચાતાવરણ આજ કરી ચકું છે. તેમના મુખ-મેલણાઓ સૂર્ય હાલમાં ઠંડી નીકળે છે. પ્રારબ્ધ યોગે તેઓ આજ પેટ પૂરતું અન્ન મેળવતા થયા છે. તેઓ કુટુંબની મર્યાદા ઢાંકવા સમર્થ થયા છે. એનું કારણ તેઓ સંપ અને સ્નેહમાં આગળ વધ્યા છે. તેમ છતાંવ અમે અમારા જાતિ અનુભવ પરથી એટલું કહી શકીએ છીએ કે: તેમનામાં હૃલ્લય સત્ય-ધર્મ-જ્ઞાન જેવું જોઈએ તેવું નથી જણાતું, તેમની શારીરિક-માનસિક અને આધ્યાત્મિક સ્થિતિ પણ કેવળ શરમ ઉપજાવે તેવી છે. તેમનામાં સત્ય-ધર્મ-જ્ઞાન પ્રસારે, તેમની શારીરિક-માનસિક અને આધ્યાત્મિક સ્થિતિ મુધરે, તેઓ પોતાના માલિક-ઉપરીને સ્થાતાં શિખે એવા ઉપયોગી લેખો કર્મવીરમાં મુખ્ય આવશે. યાત્રિક જ્ઞાન અને તેમાં થતા જોઈતા મુધારા-વધારા સંબંધી મહત્વના લેખ પણ વિસરી નહિ જવાય.

પ્રસ્તુત માસિકમાં કેવળ મીલ ઉદ્યોગને જ લગતાં લેખો આવે તેના કરતાં શૂદ્ધ શૂદ્ધ વ્યાપાર-ઉદ્યોગ સંબંધી પણ લેખો આવે તો વ્યાપારી અને ઉદ્યોગી જનો પણ તે દ્વારા લેખો જોઈએ તેવો હાલ-જ્ઞાન મેળવી શકે. એવી અમારા કેટલાક રનેહી અને અમૂક વ્યાપારી જાણીઓની ખાસ સૂચનાઓને અમે અવશ્ય કીમતી ગણી પ્રેમપૂર્વક વધાવી લીધી છે. આ માસિકમાં માણસમાત્રને ઉપયોગી

યદ્યપિ તેવા અનેક પ્રકારના વ્યાપાર-ઉદ્યોગ સંબંધી મહત્વના લેખ અમે પ્રકટ કરીશું. શરૂવાત તરીકે પ્રસ્તુત અંકમાં અમે વ્યાપાર-શિક્ષા સંબંધી જે લેખ પ્રકટ કર્યો છે તે ‘કર્મવીર’ના શ્રાહક બંધુઓએ અવશ્ય ધ્યાન પૂર્વક વાંચવા જેવો છે. આવતા માસથી એવો જ તેથીય વધારે ઉપયોગી ‘ઉદ્યોગ-શિક્ષા’ સંબંધી લેખ શરૂ થશે.

હુર્બસને ચહેલા માંડુઓની અંતે કેવી દશા થાય છે એનો હૃદયદ્રાવક ચિતાર રજુ કરતી “સુશીલા” (હુંડી વાર્તા) પરથી મીઠના કારિગર બંધુઓ થઈ જ જ્ઞાન-બોધ લઈ શકે તેમ છે. એ સંપૂર્ણ વાંચવા જેવી છે. અમે એ વાંચવાને ખાસ બલામણુ-પ્રાર્થના કરીએ છીએ. ત્યાર બાદ અનુક્રમે ‘ધાનિક યુગની આલોચના’, નીતિ-કર્તવ્ય-બોધ, અને કેવળ જ્ઞાન-દને અર્થેજ અત્યારે તો એક વાનગી તરીકે રજુ કરવામાં આવેલી ‘અવાચી’ ની ‘અવાસપોથી’ માંથી શ્રાહક બંધુઓને કંઈક લાવતો મોરક મળે છે એવી અમને ખાત્રી થશે તોજ તે અમે થોડી થોડી પ્રત્યેક અંકરૂપી પાવમાં લરીને તેમની સમક્ષ ધરતા રહીશું. ‘કર્મવીર’ના વાંચક બંધુઓની સેવામાં શરૂવાતના અંકથી જ શરૂ થયેલી, બધું જો સઘળી હકીકત નજર રહામે જ ન જનતી હોય એવું જ્ઞાન ઉરોવહી, તદ્દન નવીજ વસ્તુસ્થિતિ પરથી ઉપજતી કહેલી ચાહુ વાર્તા અમને સંપૂર્ણ ખાત્રી છે કે: શ્રાહક બંધુઓને જેવો ભોઈએ તેવો આનંદ આપશે. જગતના અજાણને લઈને આ અંકમાં અમે બીજા કેટલાક મહત્વના લેખ પ્રકટ કરી શક્યા નથી, તે હવે પછી અનુક્રમે પ્રકટ થશે જશે. એક સામાન્ય સ્થિતિમાંથી પોતાના ઉત્સાહ અને કર્તવ્યપરબળતાને લીધે ઉન્નતિના શિખર પર વિરાજેલા એક જગતપ્રખ્ય ઉદ્યોગી કર્મવીર નરરત્નનું આદર્શ દર્શાવે રૂપ હૃદયનચરિત્ર અને નોકરીઆત તેમજ વ્યાપારી વર્ગ અવકાશને વળતે નહીવી સુક્રીમાં અજમાયશ કરી શકે એવા ધરગમ્મુ હુદ્દર-ઉદ્યોગ પણ આવતા અંકમાં રજુ થશે.

કર્મવીરને અમે ખરેખર વ્યાપાર-ઉદ્યોગના માસિક તરીકેજ ઓળખાવા માગતા હોઈએ તો એક જો પણ જાણત અમારા હૃદય ખંડાર ન હોવી જોઈએ કે: વ્યાપાર એ કેટલી મહત્વની વસ્તુ છે. સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિ પહેલાં વાણિજ્યની ઉન્નતિની અગત્ય છે. અને તેટલા જ વાસ્તે અમારે વાણિજ્યની ઉન્નતિથી જગતમાં હરેક પ્રકારે સુખી નિવડેલા દેશો જેવા કે ઈંગ્લેંડ, જાપાન, ફ્રાન્સ, જર્મની, અમેરીકા વગેરેની વ્યાપાર કુશળતા, શુદ્ધિચાતુર્ય સંબંધી ઉપયોગી જ્ઞાન અમારે નિયમિત પૂરું પાડે જવું જોઈએ. વ્યાપારને અંગે બીજી કેટલીક નંજુવા જેવી જાણતો પણ રહી તો નહિજ બન્ય.

દરિદ્રતાના ધરગાર રૂપ આ દેશમાં ઉદ્યોગની અવદશા પરવે તો કંઈ પૂછવા જેવું રહ્યુંજ નથી! આ દેશના સુખ્યમાં સુખ્ય ઉદ્યોગમાં ખેતી અને વજાટ છે. આજ એ જ ઉદ્યોગની દશાં કંઈક વિચિત્ર ચર્ચ રહી છે. અહુરું હતું તે મીઠ-ઉદ્યોગે પડું કડ્યું છે. મીઠાએ ખેડુતોને કાળ પાડ્યો! રડ્યા બડ્યા

જેડુતોને કપાસ અને તંબાકુની જેતીનો હડકવા લાગ્યો ! ધાન્યની જેતીના અભાવે દેશમાં દુષ્કાળે વર કર્યું ! સવળી પ્રજાની વાત કયાં કરીએ ! જેડુતના છેકરાં અત્ર વગર ટંગવળે એ હાલત જોણી શરમ ઉપજાવે એવી છે ? ઉત્તમ જેતી ભેગો સ્વતંત્ર ઉદ્યોગ તણને તાજે લાલ લેવાની ઇચ્છાથી જેડુતો પરાધીન બન્યા ! જગતનું પોષણ કરવાની-જગતની મર્યાદા ઢાંકવાની જવાબદારી તેઓ ભૂતી ગયા ! પરિણામ એ આમું કે : આજ પ્રારબ્ધ-કર્મ સંયોગે જેડુતના બાગકો મનુષ્યના આકારમાં કેવળ પશુ ભેવાં જણાય છે ! ખજાં ખામવા જતા બ્રાહ્મણને આનંદ પૂર્વક ઉદારભાવ વડે સૂપડાં ભરીને ધાન્ય આપનાર જેડુતોનાં બાગકોને ગયા વર્ષમાં ધાન્યને માટે ધર્મોદા દુકાનોમાંથી કંગાલની માફક એક એક રૂપિયાનું અનાજ લેવા જતા જોઈને આ 'કર્મવીર' માસિક પ્રકટ કરવાનો અમારો સંકલ્પ પ્રબળ થઈ ઉઠ્યો હતો. એ દૃશ્ય તો આજ પણ અમારી આજ આગળ તરવરી રહ્યું છે ! આત્મગૌરવને વિસરી ગયેલા કૃષિ બંધુઓના હૃદયમાં સ્વકર્તવ્યજાવના જાગૃત થાય અને નષ્ટપ્રાય કૃષિ ઉદ્યોગને પુનરોદ્ધાર થાય-પ્રજાને એ ઉદ્યોગને સાંખ લાગે એ ધન્ય ! ધરી કયા ! એ દિશામાં અમે સમયે સમયે દષ્ટિ ફેંકતા રહીશું.

જેતી ભેગો ખીન્ને મહત્વનો પવિત્ર ઉદ્યોગ હાથની યાગોનો વજાદ છે : તે તો રક્ષાતાગમાં પહોંચ્યો છે. એ વિશ્વવિખ્યાત કારીગરી તો કોણ જાણે પૃથ્વીના પદમા કયાંય છુપાઈ ગઈ છે ! આ જાધા પ્રતાપ પ્રજા કર્તવ્યથી બ્રહ્મ થઈ તેના છે. ફરીથી મન : પ્રાણ પૂર્વક પ્રજા એ ઉદ્યોગને સંજીવન કરવા-આગળ વધારવા શુભ સંકલ્પ કરે તો એમાં કંઈ જ મૂરિકાલ નથી. હજીવ પ્રયત્ન-બળ વડે ઢાકાની પ્રત્યક્ષ હિન્દુસ્થાનના એક ન્હાનામાં ન્હાના ગામડામાં વાસ કરના હરિદ્ર કારિગરની છુપીમાંથી નીપજે તો તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? પણ ક્યારે ? નિરૂદ્ધમી-આગતુ પ્રજા તે વાત હૃદય પર લે, એ ઉદ્યોગના પુનરોદ્ધાર માટે હઠ સંકલ્પ કરે ત્યારે જ ! આ વિષય પણ 'કર્મવીર' ની દષ્ટિ બહાર નહિ જ રહે. પ્રજાને એ બાગનનો રસ લાગે તેવા લેખ મેળવી અમે સમયે સમયે પ્રકટ કરતા રહીશું. તદુપરાત વિદ્યા, બુદ્ધિ, કળા-કૌશલ્ય અને વિજ્ઞાન સંબંધી લેખો લખી-લખાવી બ્રાહ્મકોની સેવામાં સાદર કરતા રહીશું.

'કર્મવીર' નો મુખ્ય ઉદ્દેશ તો હરેક પ્રકારે સાદી, સરળ પરન્તુ યોગ્યસ્વતી બાવામાં સંપૂર્ણ કર્તવ્ય જાનથી ભરેલા ઉત્તમ લેખો અને કાવ્યો પ્રકટ કરી, પુર્જર પ્રજાને કર્મ-મહાત્મ્ય સમજાવી, તેમને કર્તવ્યપરાયણતાનાં સ્તોત્ર સંભળાવી, કર્તવ્ય-શિક્ષાના મહાભોધા પાઠ તેમની નજર આગળ ધરી, કેવળ કર્મ-જ્ઞાનની જગની લગાડવી એ જ છે. તેમણે નથી જુવનું જોઈતું કે : જગતમાં જે જ પ્રજાઓએ ઉત્પત્તિ પ્રાપ્ત કરી છે, તે સવળી પ્રજાઓએ કર્મ-મહાત્મ્ય સાંભળી, કર્મ-જ્ઞાન મેળવીને કર્મજોતમાં પ્રવેશ કર્યો છે. જેમણે કર્મદારા પોતાની ઈચ્છ વસ્તુ સાધ્ય કરી છે એવા જનોને સંસાર કર્મવીર કહે છે. એવા કર્મવીર મહા પુરોએ પોતાના લક્ષ્ય-સ્થાનમાં પહોંચવાં શુધી લેશ વિરામ નથી લીધો ! તેમણે

ત્યાં સુધી મોજ-ધોળ, વિલાસ-વિભવની મુગ્ધા નથી કરી ! તેમણે કાર્યસિદ્ધ થતાં સુધી ભૂળ-તરસને પણ નથી ગળકારી ! તેમણે પ્રાણની માયા ઠોરણે મૂકીને કર્તવ્યક્ષેત્રમાં ઝંપલાવ્યું છે. ત્યારે જ તેઓ વિગંધી થયા છે ! ત્યારે જ તેઓ આ જગતની પ્રીતિ અને પૂલને પાત્ર થયા છે ! ત્યારે જ તેઓ જગત-વંધ યશસ્વી કર્મવીર બનાયા છે ! અત્યારે પણ જગજીના તેથી જ તેમના નામ પર માયું નમાવે છે ! તેમનાં કામ સાંભળીને વાહ ! વાહ ! ઉચારે છે ! તેમને પ્રત્યક્ષ લેખને તેમને સાધાંગ દંડવત્ કરે છે ! એવાં કર્મવીર નર-નાંરીની જગતમાં ખલીહારી છે ! બારતને ચરણે સર્વસ્વ સમર્પણ કરે એવાં ઉદ્યોગપ્રિય, કર્તવ્યપરાયણ સ્ત્રી-પુરુષોની જ અત્યારે જરૂર છે. હિન્દુસ્થાનની ભૂમિ એ કર્મ-ભૂમિ છે. એ કર્મ-ભૂમિમાં કંઈકે કર્મવીર પેદા થયા છે. એ કર્મવીર મહાત્મા-ઓના નામ અને કામનું અજ્ઞ જણ જગત્ સુક્રતકણ્ઠે શુભ-કિર્તન કરે છે. જગતની પ્રલને કર્તવ્યપરાયણતાનો પાઠ શિખવનાર આદિગુરુ બારતવર્ષ છે. સદ્ભાવ્ય વચર દેવભૂમિમાં જન્મે કયાંથી હોય ! જય સ્વદેશ ! જય શુરદેવ !

પ્રસ્તુત માસિકમાં મુંદર-સજોટ લેખો અને કાવ્યો પ્રકટ કરી પ્રભ-હૃદયમાં નવો ઉત્સાહ-નવો આનંદ અને અપૂર્વ કર્તવ્યભાવના વ્તગૃત કરવી એ આંતરિક અભિલાષામાં અમે કેટલે અંશે સદૃશ ચંદ્રએ છીએ એ જોવાનું કામ પ્રજાનું છે. પ્રજાની પક્ષ-હળી-તેની સહાય્ય વગર અમારાથી એક ડગલું આગળ ન ધારાય એ સ્પષ્ટ વાત છે. 'કર્મવીર' પ્રભને સર્વ રીતે પસંદ પડે એવું દિનપ્રતિદિન સર્વાંગ મુંદર બનાવવાને પ્રયત્ન કરતા જ રહીશું. પ્રત્યેક આહુકાંધુઓ સદ્ભાવ પૂર્વક આહુકો વધારવાને શ્રમ લેશે. વાંચક સંમૂહાય તેને જેવું જોઈએ તેવું ઉત્તેજન આપશે તો સૌની સેવા કરવામાં 'કર્મવીર' પણ કંઈ કયાંય નહિ રાખે; માસિક પ્રકટ થયા પહેલાં અગાઉથી આહુક યનાર બંધુઓનો અમે ઉપકાર માનીએ છીએ. આહુકો વધારવા જે ક્ષેત્રીઓએ શ્રમ લીધો છે તેમનો અમે અંતઃકરણ પૂર્વક પ્રથમ ઉપકાર માનીએ છીએ. આવતા અંકમાં એ સધળા બંધુઓનો જાહેર રીતે ઉપકાર માનીશું. અમને ખાતરી છે કે તેઓ જમણા ઉપકાર કરશે. અસ્તુ !

બંધુઓ ! અત્યારે તો અમે લાંબુ લાંબુ લખીને-મોટા મોટા વાતોળ કરી છે. ભગવાન વાણે એમાનું અમારાથી શું જનશે, અમારાં સધળાં કર્તવ્ય-કર્મની જવાબદારી અમે તે અનંતશક્તિસંપન્ન શ્રીકૃષ્ણને સોંપીએ છીએ. અમારી આ ચતુર્વૃત્તિમાં સ્વાર્થને અમે પણ પરમાર્થિક ભાવનાની ઝાંખી-નામની ન્યોત્તિ નહીએ તો અમને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે એ અનંત કદંબાનિધાન અવરય સહાય્ય થશે ! અમારા કર્તવ્યમાર્ગમાં આગળ વધવામાં તે અકરુણ રીતે જરૂર બળ પ્રેરશે ! મનુષ્ય હમેશાં મોટા-મોટા આશાઓ રાખે છે-સત્સંકલ્પ કરે છે, પરન્તુ તે સિદ્ધ કરવા તે, સર્વેશ્વરના હાથમાં છે !

અંતિમ એ અનંતકોટિ ગ્રહાંહની ઉત્પત્તિ-સ્થિતિ અને લયકર્તા સચરાચર વ્યાપક વિભૂતા પાદપદ્મમાં પ્રેમપૂર્વક પુનઃ પુનઃ સાપ્તાંગ કરી અમે વિર-મીએ છીએ. ભગવાન જગત્માત્રનું કલ્યાણ કરો ! મનુષ્યમાત્રના હૃદયમાં શાન્તિ-અમૃત સિંચો ! ભારતવર્ષને જય જયકાર કરો ! દરિઃ ઝં સવત્સન્ન !

પ્રથમ પરિચ્છેદ.

“૬” થા કરીને આપણ એ પતંગ ઉપર બેશો. ” સુશીલાએ પોતાના પતિ સિવપ્રભાદને કહ્યું. સિવપ્રભાદ એ સાંજનાં સૂપાળીથી પતંગ ઉપર બેની ગયો. સુશીલા પતંગની રદામે નીચે બોલપર બેઠીને કહેવા લાગી “ તમે હવે બહુ સહેલ દહને એકવાર તમારી હાથ પીવાની રેવ ઠોડીમે જુઓ, દિવસે દિવસે તમારે કરીર નરમ થતુ જાય છે. અને આટલા આટલા પેલા કમાવા છતાંય પેલા કાંધીઆનુ તેા આજનુઆજ થયુ જ જાય છે. છેવટે આ પરજાર ખારકાં થઈ જતે. તમને હાથની તે આવી ક્યાથી ગજગ લન લાગી છે ! તમને હાથ ઉપર આટલો પ્રેમ શે ? ”

“ તું જગતે જગતે જુડું બેલે છે. અને પ્રેમનો રાગ ત્હારા ઉપરજ છે. સિવપ્રભાદે તરતજ ઉતર આપ્યો, અને સાથે સુશીલાનો ઘમો હાથ પકડીને બેઠીને બોલપરથી ઠોડી તેને પોતાની ખાને પતંગપર બેસાડી. સુશીલાને હૃદય સાથે લગાડી સિવપ્રભાદે પૂછ્યું—“ તું મ્હારે ત્હારા ઉપર પ્રેમ નથી ? ”

સુશીલાએ તેના મોં સાથે મોં લગાડીને પીરથી કહ્યું—“ પ્રેમ તો છે, પરંતુ એ પ્રેમનો યોગ્ય જાગ તમારા પેલા માનીતા સચાજ-હારને મળે છે. પ્રેમનો જાગ પડે એ કંઈ નહિ. એ જાગ થયું મ્હનેજ મળવો જોઈએ. ”

સિવપ્રભાદ: “ જાવે. એમજ થયે, પણ એ બહુ હવે હવે જનરે. ” જો એકદમ હાથ ઠોડી રજ તેા કાગલુ કાઢીને મરી જવાની બીક લાને છે વ્હાલી’ ત્હારા કલા પ્રમાણેજ કરીશ. ”

સુશીલા: “ તેા કંઈ, થીરે થીરે. જે દિવસે તને નવકે જામન તણ દેગે. અને પેલા કાંધીઆનુ અને બીજુ મજબુ રેતુ ચૂકી દેગે ત્હારે મ્હારા છવને મેન પગરો. તે દિવસ મ્હારે મેનાનો ઉમેા એમ તું જાણીશ. આટલી આટલી મહેનત-મજૂરી કરીને કેટલાય પેલા લાગે છતાંય આ દણ ! એ તે મું ? ”

એ સાંભળીને શિવપ્રસાદે મુશ્કીલાને પ્રેમથી ફરી પોતાની છાતી સાથે લગાવી અને તેને અનેક ખલાલભર્યા ચૂરખન કરવા લાગ્યો. ભેટિ જાણે ભવિષ્યના આનંદનું સ્મરણ કરીને પ્રેમનાં આંસુ કાઢ્યાં. કેટલાક સમય સુધી જન્મે જન્મ ચૂરખાપ બેસી રહ્યાં, બાદ શિવપ્રસાદે બોલતું રાફે કર્યું:—“ પ્રિયે! મને ફરી મુજબેલા દિવસો, યાદ આવે છે—એ દિવસો મને દુઃખ, બહુજ સાંભળી આવે છે. જે દિવસે હું પૂરાં અઘાર વર્ષનો અને તું સગલજ પંદરેક વર્ષની હતી, અને ત્યારે મને કોઈપણ પ્રકારનું વ્યસનજ નહોતું ત્યારે આપણે બેગળ્યુ કેવાં આનંદથી રહેતાં કરતાં હતાં. એ વખતનો આનંદ કેવો! ઘણીવાર હું ત્યારા ઉપર બર્ષ રીસે બરાબને તને મરણ-પાટુ મારતો અને તું જઈને બાની આગળ નેની ફરીઆદ કરતી એ બધી વાત સાંભળે છે કે? કાલુ બળે મહેં કેટલીવાર ત્હને પત્ર વાંકે માર માર્યો હતો. પણ તે દિવસે ત્હેં પણ બહુ દોષે બરાબને રહતાં રહતાં મને જોસથી ધક્કા માર્યો એ બધું યાદ છે કે?”

મુશ્કીલા આહુ લેઈને દસાની દસાતી સહજ મ્હેં કાવકુ રાખીને બોલી:—“ એ તો મને બહુજ સાંભળી આવે છે. ઓહોહોહો! આજનો તેને દસ-બાર વરસ થઈ ગયાં. એ દિવસે ફરીવારકા આવતા હશે? તમને પણ એ બધું યાદ છે ખરૂં?”

શિવપ્રસાદ: “ હમ નદિ? ત્યારે હવે હું એ આગળથી વ્યસન છોડી દઉં, હેતું વિચારે ચૂકવી દઉં, અને બધુંજ જ્યા રહીને, ફટ માણસોની સોબત તણ દઈ એક ન્હાની સરખી દુશન બોલું, તો શું તેથી પણ આ કદ જોખુ નદિ થાય? શું તોપણ એ દિવસ, એ પહેલાંના-ન્હાનપણના આનંદના દિવસ ફરી નદિ આવે?”

મુશ્કીલાએ હતું: “ જરૂરથી મળશે. ” ત્યારપછી ભેટ પતિ-પત્ની આનંદનાં આંસુ કાઢતાં કાઢતાં ચૂપ બની ગયાં. બેઠાંથી એકેપણ અગમ્ય એક શબ્દ સરખાય મ્હાંથી ખદાર ન કાઢ્યો.

દ્વિતીય પરિચ્છેદ.

૨૧ ઇ કાલ રાત્રે શિવપ્રસાદ તેના એક દોસ્તદારને ત્યાં ગયો હતો. ત્યાં બધા દોસ્તદારો સરખે સરખા દારૂગીઆ-વ્યસની એકા થવાથી ખુબજ રંગ-પાળી ઉત્તા. શિવપ્રસાદ રાતના બાર ઉપર એક વાગે નીચામાં ચક્ષુર બનીને લયદીઆં ખાનો ખાનો-મનકાંવ નેમ રસ્તામાં જકતો જકતો ચેર પડેન્વો. આખી રાત મુશ્કીલાના બીચારીના બોલ ગમ્યા. તેને બીચારીને આખી રાત જરીકે જખીને ઉંધવા ન દીધી. મરણ-પાટુ અને માણોનો વરખાદ વરસી દેવો. કેટલોય માર પડ્યા જતાં, કેટલીય ન ખેબગાય એવી માણે જાંઘા જાંઘાં બલી માજુક કંઈ ન ભોળી. મને નેમ મુશ્કીલા બહુજ ઘડી-સાદનમીશનાવાળી ખરેખર સાખી સ્ત્રી હતી. એ મનબુની હતી કે: પતિ અગમ્ય નીચામાં દોષાથી મનકાંવે નેતુ નેશન મગવાથી દેવો છે.

રહ્યાર થતામાં તો શિવપ્રસાદને જરાજર લાભ આવ્યું, આખા શરીરમાં કળન થવા માંડ્યું, અને કંઈક તાવ પણ ચડ્યો. ગરમીના દહાડા દતા જેમ જેમ દિવસ ચડતો ગયો તેમ તેમ તાવ પણ વધતો ગયો, સુશીલા તેની પાને જાનિ બેઠી. અને તેના કપાળે હાથ ફેરવી પવન નાંખવા લાગી.

થોડા સમય પછી શિવપ્રસાદે ધીરે ધીરે આંખો ઉઘાડી. તેણે જોયું કે માથે હાથ ફેરવતી, ભક્તિભાવ પૂર્વક વિનંત્રણ દર્શાવતી સુશીલા પાસે બેઠી છે. બેઠેલી આંખેઆંખ મળી. સુશીલાની આંખોમાં પાણી ભરાઈ આવ્યું. પણ આંસુ ન પડ્યાં. તેણે ધીરેથી કહ્યું “ ફરી તમે શું કર્યું ? પરમ દિવસે તમે શી પ્રતિજ્ઞા કરી હતી એ કંઈ યાદ છે ? ”

શિવપ્રસાદ : “ હા, યાદ છે. હાં ઓછો કરવાની. ”

સુશીલા : “ આ ઓછો કરતા દશે ? આને ઓછો યાવ છે ? દિવસે દિવસે વધે છે. તું આવી રીતે ઓછો થતો દશે ? બલે, જો તમે તેને ન છોડી શકતા હો તો હવે તું તમારી સાથે નમો મોઢાં કરવાની નથી હું ? મારે માર માથુ ફેલી-તોલી કાઢીને મરીશ. ”

શિવપ્રસાદ : “ ના, સુશીલા ! એવું ન કરીશ. તું માથુ ના ફેલીશ ! હું મારી દાંતી શીશી અને માપનેજ નહિ ફાંડું ? ”

“ સુશીલા : “ પણ એ જાણે ? ”

શિવપ્રસાદ : “ જીવે, જરીક ઊભી રહે ! આ એક જ મને સમજમ દસ વરસથી ખરાબ રેવ પડી છે તે કદીએ એક દિવસમાં તે છૂટી શકે ? ઓઝામાં ઓઝા કમ મહિનાનો લાગશેજ. કમ મેં તને પેટપુષ ન કહેવાયું હતું છે. સુશીલા ! હું તે વખતે પૂરા નીશામાં હતો. મને માર કરતો. મને જોવારે જોઈ ફેંકાણે સખતનો વામું નથીને. એમ કહીને શિવપ્રસાદે તેના જાને દાખને પોતાના જાને દાખમાં સર્પ લીધા, અને તેને પોતાની પાને ખેંચી લીધી. હવે સુશીલા આંસુ ન રોકી શકી તે રોના રોનાં કહેવા લાગી : “ એમાં મારોજ વાંક છે, કારણકે હું તમને એ લત છોડવા, સખત પ્રતિજ્ઞા લેવરાવવા ભર્યું પ્રયત્ન કર્યું. પૃથ્વીમાં ખજીયાનાં ધણી મજબાન કરનારા દર્મ, પણ તેમની જિમ્મા તો તેમને કહેજ નથી કહેતી ! હું જ અજાણણી તમને નમો ફાંડું છું. ”

શિવપ્રસાદ : “ કુખી ! એવો મહા અર્ધનંદની જાન છે. ત્યારે મનેતો મારે રક્ષણ કરવાનો છે, મારો નાશ થવા દેવાનો નથી. હું હાથ હેડવાનો પ્રયત્ન કર્યું કરું છું. ધીરે ધીરે હું હાંનું એક ટીપુ મુઠાં નહિ આપું. ” સુશીલાએ જમને વાતને અટકાવીને પૂછ્યું : “ કુખ લાગી આવ્યું ? પીશ ? ”

શિવપ્રસાદ : “ થોડુંક કંડુ કરીને લાવો. ”

એ સાંભળીને સુશીલા ત્યાંથી ઊઠીને ચાલી ગઈ. એકમાં જાને જોયું તો વામજ માંગનારી વાસજ માંજ રહી હતી, તેણે પૂછ્યું : “ બહેન ! જાણે કેમ છે ? ”

સુશીલા : “ નીક છે. તું મને જાણીથી એક પાણી માંજ આપને. મારે તેમને મારે થોડુંક કુખ લઈ જવું છે. ”

ચાકરીએ તરતજ એક આયો માંડી-વિજીતને આપ્યો. મુશીલા કલાકમાંથી કુધ થઈને પતિ પાસે ગઈ. કુધ પીને શિવપ્રસાદ સ્મી ગયો. મુશીલા બહાર ચાલી ગઈ.

દારી ચૂકેલા ચેતાવા જતી હતી. મુશીલાએ તેને જતાં અટકાવીને કહ્યું: “આજે નથી સંધ્યુ. ચૂકેલા ન સળગાવીશ.

દારીએ પૂછ્યું: “એમ કેમ?”

મુશીલા: “આજ બહારે અમલસ છે—આજ મત છે.”

દારી: “આજ મત કોનું?”

મુશીલા: “હા, તું નથી જાણતી.”

દારી: “બહેન! ત્યારે તો હું ખારે પેર જઈ છું.”

મુશીલા: “જા, પણ સાંજે વખત થાય એટલે પાછી લેજાસર આવજો. આજ બહારે કર્મધીરેપર મહારેષ એક દિવો અને નાળીયર લઈને જતું છે—મમલ.”

‘મમલ’ કહીને દારી ઘરમાંથી બહાર ચાલી ગઈ.

તૃતીય પરિચ્છેદ.

શિવપ્રસાદની પોશમાં એક શિવનારાયણ અને તેની જો શિવસક્ષી રહેતાં દત્તા. શિવપ્રસાદ અને શિવનારાયણને એવો કંઈ સારો મેળાપ નહોતો; પરંતુ મુશીલા અને શિવસક્ષી બેઉ એક બીજાને સારી રીતે ઓળખતાં દત્તા. બંધારે ઘરમાંથી પુરો બહાર કામકાજ—જોડરી પર ચાલ્યા જતા ત્યારે શિવસક્ષી મુશીલાની પાસે આવતી, કેદમાંથી ઉપરોતની પાતો સાંભળતી, અને જાન લેતી; ત્યારે શું? આજની રિચ્છીની માફક તેમને લેડોની ખોટાઈ—ફચાઈ કરતાં નહેતી આવડતી કે?

આજ પણ શિવસક્ષીએ મેડે મહનાં ચઢ્યાં નીસરણીમાંથીજ દાંક મારી:—“કેમ, પ્રભાતપાલ ઘરમાં છે કે? આજ બહારે એક જાતુ જરૂરની પાત કરવી છે.”

મુશીલા: “આંખ, આંખ, ઘરમાં કાઈ નથી.”

એ સાંભળીને શિવસક્ષી બેઠાણા મેડામાં વ્યાંસ આગળ મુશીલા બેઠી હતી ત્યાં સ્મી. મુશીલાએ તેને દસનાં દસનાં ચીસ—બાસ ઉપરે એવા સંજોગથી આવહાર આપ્યો: દારૂએ તે તેને ચેતાની બંદારી જેન જેથી ગળતી હતી. તેથીજ રીતે પ્રજ્વાલ કરીને શિવસક્ષીએ કહ્યું: “બહેન! હવે આવીવાંદ આવો કે હું તમારા જેવી થઈ.”

મુશીલા: “બહાર જોઈ! બહારમાં તે એનું શું છે? હંજર નહિ. બહારથી પણ બહાર મારાં થાઓ. મહારાણી રીતો અને સાવિત્રીનાં કવચસ્થિત વાંસિ. ન જવળાં દોષ કેમણું મેલી એવી અનોદ પનિરુપા સતિઓની, ઘડી અને મુજવાન રિચ્છો પાસે બેસી પાતો સાંભળતી, અને જાન મેલવતું.”

શિવભટ્ટી: " હી, આ પણ એક જગી આવી રાત હતી. પણ તમે બીજુ કંઈ જાણો છો ? "

સુશીમા: " શું ? "

શિવભટ્ટી:— " કાલે પેલે કાળેએ કાંઈએ તમારા ઘર-માથની દગાછ કશી નાંખે, અને આર કશુંને બદલે ? આરે જગી ક્યાગી આ વાત તમને કહેતી થતી. "

આ સાંભળીને સુશીમાને જતાકે પણ કૂચ ન ઉપજ્યુ, અને કહેવા લાગી: " એમાં કંઈ ત્યાદ તમે તેની જરૂરિ શીરર ન કરો. જે ઘરાનું દરે તે થતી, તેમાં તમે અને કુ મું કરી છોડીશું ! જેની અવસાનની મરણ. આવી પામે એટલુ નાંખ નથી કે કું અપુત રેવું ચૂકતી હતી. "

શિવભટ્ટી: " સુશીમાનો કાચ પકડીને બેસતી. " પણ બદલે ! એક ઉપાવતી તમારા આ જગી દરુછ થતી અદરે નેમ છે. તમે આવી રાત માંના નો કું. "

સુશીમા: " માનવા જેવી દરે નો કેમ ત્યાદ માનું. "

એ સાંભળીને શિવભટ્ટીએ ખતાનો મવામાંથી એક માંતીના કામનિ દાર કહીને સુશીમાની કાંઈમાં પદરાની દાંધા, અને કહ્યું. " આને પ્રવેગી જગતમાં જગ વંધીને તેનાં જે નાચાં આવ તેનાથી તમારું અપુત રેવું ચૂકતી આ તમારા આપનારાનું ઘર મળુ અદાકાં. "

ચતુર્થ પરિચ્છેદ.

બી

જે દિવસે શિવલક્ષ્મીના કહેવા મુજબ કાળીઆ કાંધીઆએ શિવપ્રસાદના ઘરનું લીલાઉં કરી દીધું. મુશીલા પોતાનાજ ઘરમાં ભાડે રહેવા લાગી. મુશીલા સારી રીતે સમજી કે: આ બધા પ્રતાપ ન્હારા વ્યસનનાજ છે, શિવપ્રસાદની દલે સંપૂર્ણ રીતે આંખ ઉઘડી કે: આ બધાં કારસ્થાન મંદિરા જેવાં છે. પરંતુ જેજણ મૌન્ય રહ્યાં. જે સમયે મહાનતી દરાજી ચલા લાગી તે સમયે કાળી આંખમાંથી પાણીનું દીપુ સરખુ ન નીકળ્યું.

દલે મહાનતુ લાડુ આપતુ પડશે. મુશીલાએ વિચાર કર્યો કે દલે, આ મોંઘવારીના વખતમાં એટલું બધું લાડુ પણ શી રીતે ભરાશે. તેણે કસાવ કર્યો કે: દલે નોકર-ગાકર રાખે પતે એમ નથી, તેમને દલે રજા આપવી એજ કીક છે. બીજે દિવસે તેણે આકરડીને અને નોકરને તે બાવલ સૂચના આપી દીધી. નોકરડીએ ઘણુંમ કહ્યું કે: ખતે દલે આવી સાકરી ક્યાં મળશે, પરંતુ સુખસુખકતાપાળી સમણ સત્તામઠી મુશીલાએ તેનું કહેલું જરૂરિ ન સાંભળ્યું. આખરે નોકરડીને ઘરમાંથી વિદાય થયુ પડ્યુ. જતી વખતે તેણે કહ્યું: “ખતેન! જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે ખતે ખજાર આપજો, એ તો હું પણ બેસાડ દિવસે મળવા કરવા આવે જરૂર તો. મનમાં જરૂરિ એણું ન આજુશી. નાસણુ ફેસણુ ખાંજ, કામકાજ કરી જમરા.”

આકરડીના ગયા પછી મુશીલા ઘરનાં બારણાં વગેરે બંધ કરી વાસણુ અજળાણવા બેઠો. વરસોષ કદાઈ, તપેલીઓ, લોટા વગેરે ન્હાનાં મોટાં વાસણુ માંજતાં માંજતાં તેને આખા ઘરેરે પરસેવો પરસેવો વળી ગયો. એણે બીચારીએ આટલી મહેનત કયેં ફરોડ કરેલી? હા! જેણે એક આ પીવાને ખાસ શરબો કોઈ વખત ઉટકશે મિથી, તેને આજ આટલાં બધાં વાસણુ માંજતાં માંજતાં નવનેતં થયાં. થોડાજ સમયમાં મુશીલા પરસેવાથી તરબોળ ચર્ધ ચર્ધ, એ ન્હોતી બળ્બલી કે: વાસણુ માંજવામાં આટલી બધી મહેનત-મજૂરી પડતી હશે એ તેને તેની અગાઉથી ખજાર દોતતો તે ઘરડીને હા રજા ન આપત.

દમણાં વાસણુ માંજ રહી હતી, એટલામાં અલ્હરડી શિવપ્રસાદે બારણાની માંજણ બખડાવી.

મુશીલાએ ઉઠાવજે ઉઠાવજે દાચ-પચ ઘોઈ નાંખી, મોંઘવારી પરસેવો ફાટી નાંખી જતેને તરત બારણું ઉઘાડ્યું. ઘરમાં પેસતાંજ શિવપ્રસાદે પૂછ્યું:—“આ વાસણુ કોણ માંજતુ હતું? તમારે મોંઘ આજ આટલું બધું લાવવાનું કાચી મર્ધ મરુ છે! નોકરડી ક્યાં ગઈ?”

મુશીલા: “તેને તો મોંઘ આજે કદી મળી-નહા આવી છે.”

શિવપ્રસાદ: “પણ એમ કેમ?”

મુશીલા: “એતો, એમજ.”

શિવપ્રભાદ: “નહિ, તું એને નહિ રળ આપી શકે, ત્હારે આ મહા પૈતર નથી કરવાનું-ત્હને હું એક પલ્લુ વાસણુ નહિ માંગત્યા હઉં.”

મુશીલા: “નહિ માંગત્યા છો તો પછી ચાકરડીને પગાર ક્યાંથી આપવો? વગી ધરનું તો મહિને મહિને બાકુ ચૂકવવુ પડશે. હવે હું નકામુ ખરચ કરીશ નહિ કરવા હું, એ મ્હારે કશું નહિ માનો તો હું બીજા માથે માંચુ ફેરડીને મરીશ આરાથી હવે એ હિડાઈ ખરચ નહિ જોવાય.”

શિવપ્રભાદે કશું: “મહા આપ્ત છે. જરા જરા વાતમા આવો કોષ કરે એ શુ? તમને તમને કાંઈ એમ કરો. હું એમાં કશુંય ન જાણુ.” એમ કહીને શિવપ્રભાદ ખંડાર ચાલ્યો ગયો.

પંચમ પરિચ્છેદ.

આજ સ્વહારના મેળુ જાણે શિવપ્રભાદ ક્યાં ચાલ્યા મયા છે. આ તરફ બીચારી મુશીલાને જાણુ જાણુ તાર આવ્યો છે. એ આવ્યો દિવસ બેડોશ જાતી મર્ડ હતી. તેને પાછી પીવરાવે એનું એક માણુમ ધરમા ન્હોતું. આખા દિવસની પાછીને માટે તકદ્દાત કરી રહી, પરંતુ વ્યસની શિવપ્રભાદને તેની ચી પરવાહ હોય!

આજકાળ ચનાં મુશીલાને નાવ મહાજ દમની ઘણે દવે તેને મહાજ જાન આપ્યું. તે પધારીમાં આમતેમ આજોટની-પદમાં બસતી વિચાર કરત જાગી:—“મન પડ્યા આપી પલ્લુ દણ મ્હારા નાથ ન આવ્યા! આજ આખા દિવસનું તેમણે કશું ખાધું નથી. દાવ! મુખને લીધે તે આકુળ વ્યાકુળ થઈ ગયા હશે. દમણે એ કલ્પ આવી ચડી તો હું તેમને તું ખાવા આપીશ. દણ રાંધ્યું તો છે નહિ એમને ત્યાં ખપર છે: મ્હારી આજ માં સ્થિતિ છે. સાવને હોડીને તેમના જોટલી જે પૂરીઓ તો જનારી મ હું.” એમ વિચાર કરીને મુશીલા ટકવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી; પરંતુ અશક્તિને લીધે તેને ચાકર આપવાથી ફરી તે જાતીનપર અગીપડી આવવાં પડે પાર તે રમેશ તરફ ચાલે. ત્યાં જઈને તેણે જોયું તો રમેશમાં સોટ સરખાવ ન મળે! પૂરીએ તે ક્યાંથી કરે. તે રમેશમાંથી બહાર નીકળા બહારનાં-મારજાનાં કપાડ હિડાડીને બાંને દાવ દહ દહને અંધારામાં ફેટવેક છેડે મુશીલા જે ચાર મિનિટમાં તે શિવપ્રભાદને ઘેર પહોંચી. શિવપ્રભાદને જોયારી. એ એકાએક મુશીલાને જોઈને ચમકી મર. તેને જાણુજ આશ્ચર્ય થયું. તેણે તરત આવળા આક્રીને પૂછ્યું: “ન્દેન! આટલી મોટી રાત્રે એકનાં અહીં ક્યાંથી? આવો, કંદો શું છે? આપા, આપો, અંદર આવો.”

મુશીલા—“ના શિવપ્રભાદ—દણ તો તે આવ્યા પલ્લુ નથી.”

શિવપ્રભાદ—“હી, પલ્લુ છે શુ? તમારે કાંઈ જોઈએ છીએ?”

સુશીલા—“ જોઈએ છે ! શિવભક્તી ! ધન નહિ, દાર નહિ, પૈસા નહિ; પણ મ્હારે એક ચપટી આટો જોઈએ છે. તને શાક છે કે ? મહેં કહ્યું હતું કે : મ્હારે જરૂર પડશે તો હું ત્હારે ત્યાં આવીને ખાવાને સ્થાન માગીશ; પણ રૂપિયા તો નહિજ, લઈ. આજ હું એજ સ્થાન મેળવવા ત્હારા આગમણ આગળ બીજા માગવા આવી છું—મ્હને બીજા આપીશ કે ?

શિવભક્તી—“ હરિ હરિ હરિ ! આ તું શું કહે છે ? જાહેન ! આતું અણુઘટણું બોલીને તું મ્હને નકામી લલિતવત ન કરીશ ! મ્હને નિર્વ્યક પાપમાં ન નાખ ! પણ મ્હને જરી હરકત ન હોય તો કહે : તમે એ લોહ લઈ જાતને શું કરશી ? હવે ચત તો પડી ગઈ છે, ક્યારે રૂપિયો અને ખાવા ક્યારે પામશી ? આજ મ્હારે ત્યાંજ જમી દેશો. તમારૂં શરીર પણ નરમ જણાય છે. હમેશાં આવી રીતે દુઃખ વેડશી તો મરી જશો. ”

સુશીલા—“ જાહેન ! હુંતો કેવળ એજ માથું છું કે : અગવાન પતિના પહેલાં મ્હોત આપે. તેમનાં કર્ણન કરતાં કરતાં—તેમનામાં સ્ત્રીના રાખી સાન્નિધી મ્હેં એટલે ચલુ.”

શિવભક્તી—“ એવા અસની પતિનાં કર્ણન ! ” સુશીલાએ તેને આગળ બેસતી બાટકાનીને ઉતાર આપ્યો :—“ અસની જે તો શું ચલુ ? ખતિ તો છે.” પછી સુશીલાએ સદાજ ઉતાવળથી કહ્યું. “ શિવભક્તી ! મ્હને એ બધીય વાત જ્યાં દહને તું ત્હારે મ્હને લોહ આપી દેને—વાર ચપ છે—બારણાં પણ ઉપાડાં મૂકીને આવી છું. ”

એ સાંભળતાની સાથે આગળ કંઈ પણ બોલ્યા સ્થાના વગર શિવભક્તીએ પરિમાથી આટો લાવીને આપ્યો. સુશીલા તરતજ પાછે ખમ્મે ધરમાં આવીને તેણે જોયું તો તેના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. જોયું સ્વામી સ્વયમે ઉભા છે. સુશીલાએ ધારીને જોયું તો તેને જણાયું કે, તેની આંખો નીચાને લીધે બાલ લિંગમાં લેવી બની ગઈ છે.

શિવભક્તીએ સુશીલાને જોતાંની સાથે આંખો ફેરવી ધરસે ચઢને પૂછ્યું—“ તું આટલી બધી મોટી રાત સુધી ક્યાં ગઈ હતી ? ”

સુશીલાએ બહુજ નમ્રતાપૂર્વક કહ્યું :—“ ત્યાં ગઈ હતી. ”

શિવભક્તીએ મ્હોટો ઘાટો પાડીને ધમકી બતાવીને કહ્યું—“ ત્યાં ! ક્યા બદમાસને ત્યાં ? ”

બદમાસ એ રાજ સાંભળતાની સાથે સુશીલા ચોંટી ઝંઝ. તેના મુદ્દામજ દુઃખી હૃદયમાં આવી એક પ્રકારની આગ સળગી રહી—તે દેરી ગઈ. પણ બીચારી શું કરે ? તેના નાદાન—દારૂડીઆ પતિને ક્યાંથી ખજાર પડે કે તેણે તદન અપ્રદિત શબ્દો ઉચ્ચારી એક અગવાના હૃદયને કેટલું દયમગ્નાતી મૂક્યું. સુશીલાએ ચેતાં ચેતાં કહ્યું : “ શિવભક્તીને ત્યાં. ” શિવભક્તીએ આ વખતે પહેલા કરતાંજ મ્હોટી ગર્જના કરીને કહ્યું :—“ એ કાણ ? આર સાર કહી નાંખ. તેની પાસે કે તેના પતિની પાસે ? આટલી રાતે જોયું તે શું કામ પડ્યું ? ”

સુશીલાએ રાતું બંધ કરીને કહ્યું—“ એ તમને મ્હારા ઉપર જોમ હોયતો ભલે. હું હાથમાં કંઈ કહી શકતી નથી કે, હું ત્યાં કેમ ગઈ હતી ક્યારે તો મ્હને મારી નાંખો, તેની મ્હને જરૂર ના નથી. ”

શિવભક્તી—“ નહિ બલકાણે ? દુષ્ટ-અબાચારિણી ! જે હું કેવી રીતે એ કહેવાયું છું. ” એવું કહીને શિવભક્તીએ સુશીલાના એ હાથ પકડીને તેના ગાલપર એ ચાર તમાચા માર્યા

પ્રથમ પદ.

વ્યાપાર (વેપાર) નું મહત્વ.

રીઠવા અને વેચવાના પધાને વ્યાપાર કહેવામાં આવે છે. ન્યારે રહેઠાવવાની થાય ત્યારે માણ ખરીદેલા અને મેળવવાની થાય એટલે વેચવા, એ વ્યાપારીનું મુખ્ય કામ છે. વ્યાપાર સમજનો અર્થ છે ખીને કહેવા જ રીવાઝ મુજબ અને અન્યતઃ જુગત જમૂલ છે, પરંતુ એમ નથી. વ્યાપારની મહત્તા અને ઉપયોગીતા ધણીજ અસાધ્યક પ્રકારની છે. વ્યાપારનું કામ ખુબજ મદદન અને મેપૂર્ણ ખર્ત-શમેલિયતનું છે. રાજકાલની જાગતમાં એવી રીતે સાર્વભૌમતા-જ્ઞાતશાક્તિની ખણીવારી છે, તેવી જ રીતે કામ પધાર્માં વ્યાપારની જાન ન્યારી છે. જાદશાક્તિ-સાર્વભૌમ સત્તાની માફક વ્યાપાર પણ જગતકલ્પ-સર્વવ્યાપક છે જાદશાક્તિ અસાધ્યમાં એમ જાગ કાર્યની નિષ્ફળતા, મનુશ્યક, પ્રજાના હલવની પંજિલા, તેની િથિતિ તપામવાની નિહળી કુદિ દરકારોત્તર આદિનુજોની આકરકતા છે, તેમ વ્યાપારમાં પણ છે. વ્યાપારમાંનો એવી પધાર

દેર દેર દેશ પરદેશ તે સમગ્રી તથાગ કરતા રહેતું જોઈએ. માલ દુકાનમાં જોઈએ તેટલો પૂરા પ્રમાણમાં સમી, જુનો ન જપતે માલ પણ ઘાટ જોઈને કોઈપણ પ્રકારે વિશય કરશે જ જોઈએ. અર્થ આજ આદ્ય બોલવવાનો વાણે ન આવે એ ખાસ જોવાનું છે. દુકાનમાં લેણા માલની બરાબર ખરીદકારથી તથાસ સમી જે વખતે જેણે આદક આવ્યો તેથી રીતે તેને મન ગમતી વાત તેના અંતરમાં સારી રીતે કસાવી, તેને ખૂશ કરી રૂપિયાને ખર્ચે એ રૂપિયાનો વધારો કરવો ત્યાજ ખરી ખૂબી છે. આપારી આદકને લીધે ઉજળા છે. આદકનું ચાન્દાન જળવી તેમને સેતિય આપવાનું કામ જેઓ સાચા વ્યુપારી છે તેઓ જ જાણે છે. આજના જમાનામાં કેટલાક દલદલ દિલના, એક ટકા જેટલીય અપ્રસ વગરના મગજના ફરેલા કુપાનીવાઓ લેખાશુ આપારી થઈ પડેલા લાલ સાહેબોને જાણે આદકની પરવાજ નથી એમ માનીને તેઓ આદકોની સાથે એક એવા પ્રધારનું અસભ્ય-નીચ માણસને છાલે તેનું વર્તન ચલાવે છે; પણ તેમને તે વખતે જ્યાર નથી પડતી કે: તેથી તેઓ પોતાની, આપારની, અને પેટીની લાથે કરીને ગ્રામ જગાડે છે. દુનિયાં આપારીનું દિલ વિશાળ ઢોળું જોઈએ, તેનો સ્વભાવ આનંદી મિલનસાર દેવો જોઈએ. આદકનો કેવી રીતે પ્રેમ મેળવી શકાય તેવી નેનામાં આલાખી-અપ્રસ હોતો જોઈએ. આદકની પરવાજ વગરના વ્યાપારીઓએ જાણવું જોઈએ કે: દિલજવા જેવા ચંદને ફરવાનો પ્રભાષ એ મરિણ-કે તપંગર આદકોનાં છે. ખારી રીતે ખરો સમજી આપારી તો એજ કે: જે આદકને પોતાના માથાના ખૂંટ-મણી જેથે ગમી તેને ખૂશ કરી પાંચને ગરબે પચીયતો માલ પધરાવે છે. વ્યાપાર એટલે એ તપકાં મારીને આપા રહેવા જેની તુચ્છ દાનમન નથી.

પ્રમતે જોઈએ તેણે માલ પેસા કરી-કારી પૂરો પાડવાનું કામ આપારીનું છે: અને તારે જ દંડશાળ પડે છે. વ્યાપારીઓ જે સમજે તો તેમની જોખમદારી કંઈ ક્ષમાથી નથી, નેમજે સારી રીતે એ પરખી લેવું જોઈએ કે: કપાંકપાં-કપા દેશમાં શેના શેના ખોદા ખોદા થનારા આપારીઓ છે, તેઓ કેવી રીતે વ્યાપાર ખેડે છે, તેમની સૂપતિ કદલી છે, નેમજો પ્રભાષ અને તેમની પ્રતિષ્ઠા કેટલી છે, તેમની વ્યાપાર કરવાની ફરી કેવી છે, એ આપારના જગતજગત ખેડાજોને લીધે એ દેશ કેટલો સુખી છે, એ દેશમાં કેટલું ધન છે, અને તેમાંથી આપણે શું શું શિખવાનું છે. સારી સારી ખોદી ખોદી કપનીઓ સારી શિક્ષાની પાસેથી પેસા કર્મ-માનો કે રીત જાગતી તેનો તેમજા જ સાજા અર્થ-દેશના વ્યાપારને આગળ વધારવા કંઈ રસ્તે ઉપયોગ કરવો, આજના જમા, અર્થ મનુષ્યો પાસેથી કેવી રીતે કામ લેવું, તેમને કામ થયે વળગારી સુખી કરવા, દેશના નાશ પામેલા દુખર-ઉલ્લાગને આગળ કપાં વગર સત્તર આગળ વધારવા, નવાનવા પધા કોપી કારી પ્રવતે નવું જાન આપવું એ ખરું કામ કેવળ વ્યાપારીનું છે. આજનો અગાધ દેશની અવસ્થા દેશક વિચિત્રજ થઈ રહી છે, એક સેરજાના દુકાને જેની રીતે અનેક દુનર્ત વળે તેવી રીતે પારજી અપ્રસ પ્રમાણે આગળ, પારજાના મહાપરિશ્રમે મેળવેલા દુકાન-પર પ્રાપ્ત મારગાશુ વ્યાપારીઓની અપ્રસ લખાં નાં જદુજ વધી ગઈ છે. અને એજ કેવળ દેશના કુર્તાવની વાત છે, દેશ વ્યાજાઃ યાપ, દેશમાં નવા નવા દુખર-ઉલ્લાગ વધે એ આપનામી કાણુ વ્યાપાર દરે છે ? પ્રવતે તુટી પાપી પેટ ભરવાની પ્રવૃત્તિ વ્યાપારી પર્વ નાદિ નજે ત્યાં સુખી કાંતુ પિંતુ કપાસ જ માની લેવું. એથી શું વળું ? અત્યાર

સુતરના ખીસોની એટલી બધી અમલ છે કે: રેશમ અને ઉનની ૨ પૌંડન-વૌંબન પહેરવા-પહેરાવવાનો દહકવા થાય છે, પરંતુ એ કેમ અને છે ને કેહએ તપાસ કર્યો છે, અને જાણતા હોય તો કાઢને તે તરફ લક્ષ્ય આપવાનું લખે છે કે: તેથી જ રીતે ખાંડની, કામળની, મોંધવારી અને તેની અપલનો ખ્યાલ કાઢને થાય છે કે :

વ્યાપારી અને તેના વ્યાપારનાં કાત બુદ્ધી જ છે? એ કામમાં માત્રુ મારવાનું કામ અડકી-સેઆસ માણસોનું નથી. અરે! તેમનાથી તેમાં ચંચુ પ્રવેશ પણ ન થઈ શકે. જે પ્રમાણે એક બહુવર-મદારી મોરલી વગાડીને મહાન વિષવર-માથને પોતાની તરફ ખેંચી લે છે, તે જ પ્રમાણે વ્યાપારિએ એક પ્રકારની એવી મોહિની ભરેલી વાંચળી વગાડવી જોઈએ કે: કુનિયાને જે ધન પોતાના પ્રાણ કરતાંય વધારે પ્રાપ્ત છે, તે ધનનો મોહ તેઓ ઠાંડી તે લાવી લાવીને તેમના પગમાં મજાનવ-અરે! એ ધન મોરલીનો નાદ માખણી એવી મેજે ઘોડનું ખેંચાઈ આવે. સંસારના લોકોને ખાવા-પિવાની, અવશ-આગમની, અમ-અમની જેટલી જેટલી સીંગેની જરૂર છે તે મધ્યમ-વસ્ત્રોની વિન્યા માખી જમતને પૂરી પાડવાનું કામ વ્યાપારીનું છે. નરકમાં માંદ થઈને ફરે એ જરાય ન શકે.

કહેવાનું તાર્પણ એ છે કે: વ્યાપાર એ અંગમાં મોહાકા મોહો અવદાર છે. રાત્રી કારભાર કરતાંય વ્યાપારનું કામ અન્યત કાણ છે. વ્યાપારની વ્યાપકતા અને રાત્રીમાં એક મુરખી છે, અને તેથી જ વ્યાપાર એક રતનજ અને અવંત મહાન બાબત મનાય છે. વ્યાપાર એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ જગ છે. વ્યાપાર એ અનેક દુર્ઘટ અને મહાન ભેદથી ભરેલો છે. વ્યાપારી મનુષ્ય સ્વભાવ અને જમતની સગાતો પોતાના કાપમાં કાણુ પરાયી રાંધે છે. વ્યાપારી મનુષ્ય-સ્વભાવને બહુ જ સરમ રીતે પારખી શકે છે. મનુષ્ય માત્રની જરૂરીયાત અને તેમની હિંમતો પૂરી પાડી એ કામ વ્યાપારીનું છે. વ્યાપારીને-એક ફક્ત વ્યાપારીને જ-એવાતો અપિદાર, એ વાતનું માન છે-વ્યાપારીમાં જ એ બાબતનું માનુષ્ય એ બાબતની સગા-છે કે: એ લોકોની સમર્થિતો, લોકોની જરૂરીયાતને, લોકોના કાપને, જેનો જાહેર તેજે ઉપયોગ કરે, અને અર્થશાસ્ત્રમાં વર્ણવેલા શ્રમ વિભાગની જેવી જોઈએ તેવી વ્યવસ્થા કરે. માન-જલાથી જે કામ ન થાય તે કામ વ્યાપારી જાત મંદતામાં કરી નાખે છે. અગ્રજ મતા, અનંબ્ય સંન્ય અને મહાન શક્તિથી જે કામ મોહા રાત્રીજો-દ થી પણ ન થાય તે કામ એક વ્યાપારી પોતાની હિંમત, કપનાકક્તિ અને કુનિયી અપાલવથે કરી શકે છે.

વ્યાપારના જેવી ઉપયોગી એક પણ બાબત નથી, તેમ કોઈ પણ જગા વ્યાપાર-જાના જેવી મહત્વની નથી. નીતિ-રત્નાઓએ-વિદાનોએ તેથીજ વ્યાપારને ઉચ્ચ સ્થાન આપ્યું છે. મહામાયા-અમળ મોહિની એ કહી વળુ છે! ક્યાં છે! છે કેવા: "વ્યાપારે જગતિ લક્ષ્મી મયમયારે તથિજ જ જા" "સરૂંથી વરે વ્યાપારમાં કે: દિવ્યરત્નજ દારમાં." વાંચ! કાળજીએ દયાતનું પર જૂની ચપા ફાંડે!

દ્વિતીય પદ.

ધંધો.

મનુષ્ય પોતાનો વખત, પૈસો, સિવ અને મહેનતનો જે કામમાં ઉપયોગ કરે છે તેને ધંધો કહેવાય છે. મનુષ્યમાત્ર પોતાના પેટને વારતે જે ઉલ્લભ-કામ કરે છે તેને ધંધો કહે છે. પેટ ભરવા માટે ચાલતેલા ઉલ્લોચને તેમજ કામવાળા સાધનને ધંધો કહે છે. પૈસા-ખરીદવામાં, સમયનો રિપતિ પ્રમાણે સફળતાથી કરવામાં, કદખાની સામગ્રી એકઠી કરવામાં, પોતાને ઉપયોગી-લાભદાયી પદાર્થોનો સંગ્રહ કરવામાં મહેનતનું કાજ ભાગવવા અને તે દ્વારા મરજી મુજબ ફાવેલો મેળવવામાં માણસને જે ઉલ્લોગ કરવો પડે, જે પરિશ્રમ પડવો પડે, જે જે શક્તિઓ લગાવવી પડે, જે ચતુરાઈ-ચાલાકી વાપરવી પડે, જે પૈસો ખર્ચવો પડે, એ સમગ્રો વ્યાપારને ધંધો કહે છે. પ્રત્યેક માણસને અવશ્ય કંઈકે કંઈક ધંધો કરવો જ પડે છે. દરેક માણસ ધંધાથી છે. એમાં એ એક જાગત છે કે ધંધા થઈ જતના છે. પ્રત્યેક માણસને કંઈ એકજ ધંધો ફરે એવું નથી હતું. પરંતુ દરેક માણસને ધંધો ક્યાં વગર છુટકા જ નથી થતો. એવો એક પણ માણસ નથી હોતો કે જેને કંઈ ધંધો ન કરવો પડે. પ્રત્યેક માણસને ધંધાનું જાન મેળવવું પડે છે. ધંધો બધાથે વળાયો છે. ધંધાની રાજધાન ક્યાં પહોંતાં ધંધાનું જાન મેળવવું એ કીક છે. ધંધો એ-એક સામાન્ય શબ્દ છે, અને તેના અનેક પ્રકાર છે-૧ વ્યાપાર-ઉલ્લોગ. ૨ ખાદ્ય-કારખાનાં, ૩ કાળા-કાપડ, ૪ ખેતીવાડી, ૫ પિલા-શ્ચિ અને ડુંગ્રી ખીર્જ પરચુરણ કામ, આ પ્રમાણે ધંધાના મુખ્ય ૭ ભેદ લખ્યા છે.

વ્યાપાર એ દેશાવનિનું જાન કરાવનારું એક મુખ્ય લક્ષણ છે. શાન્તિના સામાન્યમાં મુખ્ય અને વિકાસ દેશાવનિનું કામ વ્યાપારનું છે. નવા નવા દેશ અને જગતોમાં પણ પ્રસરીને અમત અમત વસતારી મદદી એ વ્યાપારનું કામ છે. દેશ કટી લીધા પછી ત્યારે મરવીર સિપાહીઓનાં અલ-સલને પાછાં શેર શેરને દેશો મકામાં આવે છે, અને ત્યારે વ્યાપાર કોમ્પેન્સ માફક લાગે છે, ત્યારે કહેવાય છે કે તમે તો મુખ્ય-શાન્તિનો વખત આપ્યો છે એવે વખતે શહેર-નગરોની મંપૂર્ણ ઉત્પતિ, પરચુરણો પૂર્ણ, દેશની સમૃદ્ધિ, પ્રગતિ અર્થે વિકાસ, મરીઓની રોજ અને દરેક પ્રકારનો ઉલ્લોગ-વ્યાપારને લીધે જ પેલા થાય છે. લોકોને ઉલ્લોગ જનમાવવા, મરીઓને ધંધા-ચેન્ચારે વળગાડવા અને તેમને તેમની મહેનતનો યોગ્ય ભલેલો આપવો એ વ્યાપારના હાયમાં છે. લોકોની જરૂરીયાતોને પહોંચી વળવું, અને રસિકજનોના મનોરથ સિદ્ધ થવાની અવરજા કરવી એ પણ વ્યાપારનું કામ છે. સારંગીમાં સત્તા અર્થાત જાણવાની ત્રતા, વ્યાપારીનું કામ, અને ધર્મોર અધિકાર, એ ત્રણેની સત્તા વ્યવસ્થામાં યોગ્ય ઉપર ચાલવી નજરે પડે છે. તો પણ આ રમણે અમારે એટલું તો કહેવું જોઈએ કે વ્યવસ્થામાં ધર્મની સત્તાની અધિકારી છે. પ્રગતિ એ સત્તાને આધિન પોતાની ગેલે ચેમથી થાય છે. અરજી.

વ્યાપારનો અરેખરો આધાર સત્ય અને સારાસાર વિચાર પર અવલંબન કરી રહ્યો છે. એ ત્રણ પાયા ઉપર જ વ્યાપારની આખી ભીંત ગઠાયેલી છે. વ્યાપાર મતમગ

કે, માથેમાથા પાણ ઉપર જા, -જૂના નામના-કોર-મણ પડ નહિ. વ્યાપારના બે બંદ છે. એક પોરો અને બીજો સાંધ. પોરોમાં સફે-જુવાર. શરત-ગોઠરી વચેરે સમન્વય છે. મારો ઉચા પ્રકારનો પ્રતિગિત વ્યાપાર આરે માણમને ન આરડે ત્યાંજ નેનું ઉપ-રના અવરે રહેને મન હોડે છે. જે ધધાનો મુખ્ય ધાથો અન્ધાધ, મારાસાર-વિષેક અનં મુદતના ઉપર નથી, એ ધધો કાંવ એવો કેમ ન દેવ પળ ને આજ નહિ નો કાવ, કાવ નહિ તો થોડા સમય પછી પળુ નવત્વ જાની પજા વગર નહિ રહે. અને એવા દાનિકારક ધધા પડી આગે એથી જ પ્રાપ્તને પંદરજામે લાગ છે. અનંક મનુષ્યોની અનં મુખ્ય તો જેઓ કેવળ ધનના જુઆ વ્યાપારિઓ છે તેમની એક પ્રકારની એવી માન્યતા દેવ છે કે, જૂકું બોલ્યા વગર તો વ્યાપાર જ નથી થતો. કદાચ મારી કાપનાવાળા પેપારી પૈસો પેસ કરના કમે પજુ સાચી માણુકા, ક્યાં? જાણીની માથેકના નો માથા વ્યાપારી-ખરેખર મનુષ્યના પ્રાપ્ત કરવામાજ છે. કાક કાક તો એવું જ માની બેઠેલા દેવ છે કે: વ્યાપારી બે વળુ વળતી બોલી રાખે તેનો જરીકે વધો નહિ, પરન્તુ એવું સમ-જનું એ મોટી બૂલ છે. "વ્યાપારીના જુઆજુ" ને મેર-આજની ગળીને કાપના પૂવંક નેનો અમક કાંડમાં-કેમ નથી સાજનો, તેથી એમ ન કહી શકાય કે એ જુકું નથી જ. વ્યાપારનો પ્રત્યેક વ્યવહાર-લેવડ-દેવડ-કેવળ માથ ઉપર જ નહતો જ્ઞાત્યો. જે સાહકાર લેવડ-દેવડમાં મત્વના ન રાખતો દેવડ-જે અપ્રમાણિક વ્યવહાર માખતો દેવ તે કહી પણ અગામાં મારી ઉભતિ નથી મેજરી રાગના. કેવળ નીનિતી માજ્યની દૃષ્ટિએ જ અપ્રમાણિકતાની જરૂર છે એવું નથી. પરન્તુ વ્યાપારમાં પણ એ પ્રમાણે સાતવું-વર્તવું એ ઉત્તમ રીત છે. મારી ખરકનવું, ઉભતિવું, અભિગદિવું, વજન અને સજગતાનું એક માથ બીજા પ્રમાણિકતા જ છે. પ્રમાણિકતાની માથે સાહકારી પણ હોરી જોઈએ. સાહકારી (આજ-કારી) અને પ્રમાણિકતા એ અલગ અલગ વ્યાપાર છે. કાક વ્યાપારી પ્રમાણિક ન દેવ પણ સાહકાર દેવ છે, તેમ અમક આજકાર દેવના જાવ પ્રમાણિકતા તેનાથી સો માઉ કર દેવ છે. પ્રમાણિકજાનો મંજ ડેવડ-દેવડ સાથે અને સાહકારીનો મંજ હાવના મુજોની માથે છે. થોડા વખતે લોકોની લેવડ-દેવડમાં નાકમ રહેવું અને કાકને કમાવ-વાની હિંજા ન રાખતી એ જાણનો સમાવેશ પ્રમાણિકજામાં થાય છે એ પ્રમાણિકતા દેવના જાવ માણંમ આજકાર નથી દોઈ રાગનો. પેલાના પાકોશિઓની, લાનિજનોની, મંજધિઓની તેમજ પેલાના જેવા જ સરખે મરખાની પારકાઓના મોઈ આજકાર વ્યવ નિન્દા કરતી એ આજકાર માણુજનુ કામ નથી. આજકાર અવર પેલાના જાવમાં બીજા વ્યાપારિઓની નિન્દા-બોલણી કચી એ દેવ પણ હેડવા જેરી છે. બીજાઓને ખરાબ કરવા એ કહી લકમનમાધ ન કહેવાય. બી રીતે જેવા જતાં તો જે માજની પેલાને રધારે અગત્ય ન દેવ તેમ જતાં ને માજ કાક બીજા ખરિદી ન કાક અને મારી રીત ને મીજાનો મનગમતો કાવ વધારી શકાય એવી હિંજા કરી બીજાને વ્યવ મુકનાનમાં ઉતારવા પ્રવળ કરવો એ પણ વજાજુવા જોવ નથી. કહેવાનું તાતપર્ય એ છે કે. જે કામ તમને મેર-આજની લાગે તે કેવળ નીનિ અને માદિજ્યની દૃષ્ટિએ જ રીત છે એમ નથી, પરન્તુ તેથી વ્યાપારમાં પણ બેઠેજાવ પેસ થાય છે.

ધધાની ખૂનિઓ કાંવે તેરી કેમ ન દેવ પણ તેથી લાગ જ મેજવવાનો છે એવી

માન્યતા ધણા માણસોની હોય છે; પરન્તુ તેમણે જાણવું જોઈએ કે, એ સુક્તિઓથી લોકોનો પોતાના ઉપરથી વિશ્વાસ ઉઠાડી લાંબને બદલે પરિણામે હાનિ વેઠવી પડશે. ડાહ્યા-સાચા વ્યાપારિઓએ એ વ્યાપારિઓની ખૂબિયાનું સ્વર્ગીય જાતકરણ ન કરવું જોઈએ, કે જેથી પોતાની પ્રમાણિકતા અને સાહકારીને જરૂર પડે બધી લાભે એ રીતિ ગિલકુલ પસંદ કરવા લેવા નથી. વ્યાપારીએ હંમેશાં પ્રમાણિકતા ઉપરજ દૃઢ રહેવું જોઈએ. પ્રમાણિક વ્યાપારમાં એક પ્રકારનો અજ્ઞાન આનંદ છે, એ અરેખર સત્ય છે કે: પ્રમાણિકતા શુદ્ધ આનંદની નદી છે, ત્યાં પ્રમાણિકતા છે, ત્યાં સાહકારી છે ત્યાં આગળ સદા સર્વેદા આનંદ! આનંદ! અને આનંદ જ છે!

હવે જુદા જુદા ધંધાના મુખ્ય મુખ્ય વિભાગો મૂળથી એક જો મુખ્ય વાતો કહીને અમે એ વિષય પૂરા કરીશું. ધંધાનો સૌથી પહેલો અને મુખ્ય વિભાગ વ્યાપાર-ઉદ્યમ છે. એ ધંધાનું મુખ્ય તત્વ એ છે કે: પિતૃ ત્યારે નરમ હોય ત્યારે માલ-ખારી-ફરો અને તેજ સાથે ત્યારે વેચવો. જે માણસ એ વાત જરાબર સમજે છે કે: ત્યારે જોઈએવારી સાથે ત્યારે માલ મંજૂરવો અને જોઈએવારી સાથે ત્યારે વાદ જોઈને વેચવો. તેને માટે પછી એવો વિચાર કરવાની આવશ્યકતા જ નથી રહેતી કે એ વ્યાપારી છે કે નહિ, જે માણસ એ પ્રમાણે કાર્ય કરે છે એ જ વ્યાપારી-ઉદ્યમી છે. જુદી જુદી જાણ-સોના વ્યાપાર કરવાથી વ્યાપારીઓનાં નામ જુદાં જુદાં ગણાય છે. જેમકે: કાપડના વ્યાપારી, અનાજના, સોતા-સાંદીના, જવેરાતના, શાકના, ફળપુલના વગેરે. આ પ્રમાણે જુદા જુદા માલના નામ પરથી વ્યાપારીઓનાં પણ જુદાં જુદાં નામ ગણાય છે. જેમકે, કાપડીઆ, કડીઆ, જાંબેરી, ગાંધી વગેરે. પરન્તુ એ દરેક ધંધો રહત એક જ તત્વ પર અવલંબન કરી રહ્યો છે, અને એ તત્વનું નામ છે—'વ્યાપાર.'

વાંચક! હવે પછી આપણે મીઠો અને કારખાના મૂળથી વિચાર કરીશું

[અપૂર્ણ.]

- (૧) દરેક વ્યાપારી અને થોડે હંમેશાં પોતાના મનમાં એકજ સવાલ કરવો ઘટે છે કે: “જેમ હું મહારાં બાળકો તરફ વર્તી છું, તેમજ મહારા મોકરો તરફ વર્તી છું કે નહિ?”
- (૨) સસ્તામાં સસ્તુ ખરીદી મોંઘામાં મોંઘું વેચવું એના જેવું માણસને નામોશી લગાડનારું બીજું એકે નથી.
- (૩) જેઓ જુદાંજુદા વ્યાપાર કરી, પૈસો મેળવીને ફુલાય છે તે તેઓના માતની નિરાશી છે.

“પૂર્ણ.”

+ મીઠા અને કારખાના મૂળથી જાન થયેલાને સમજાવે એ વાંચકના માણસોને ઉપદેશી થઈ પડે તેવા સાધ-ઓપદેશક, હેમ કામચળી એક જ વાતજે, સાચા અરેજે લખી મોકલશે અને તે ઉપદેશી જણશે તો થોડો સમય તેને આસિકમાં સ્થાન અપાશે. મીઠા જાણના અનુકૂળ તેમજ વ્યાપાર-ઉદ્યોગની બાબતમાં રસ લેતા હોય તેવા વિદ્યાર્થીને વાંચકે હેમ લખી મોકલવા અમે પ્રેમ પૂર્વક આમંત્રણ કરીએ છીએ.

“અવસ્થાપક.”

લેખક:-શ્રીકૃષ્ણ શંકરલાલ જી. ભાની, એન્જનીયર

આ નરો ! શાસ્ત્રો ! આજ આનન્દો ! આજ ધંધલ દિવસ છે. યુગ્મનના પત્ર
મનુષ્યો પ્રવૃત્તિની પ્રેરણા પાસા કર્મવીર આજ આપની સમક્ષ જામે છે.
આજે ! આપણે પણ આજ ઉભવ પામીએ, યાન્ત્રિકયુગની આલોચના કરીએ.
અને એ જાણકનાં જાણ પધારણા સર્વ ફાલાર્થ થાયે.

મનુષ્યો ! એ તે જગત્સિદ્ધ વાત છે કે વિસમી શતાબ્દમાં જગત્માં વિવિધ
ધર્મો જે જગત્માં સર્જિ ઉપયોગી નિવડી છે, તે સર્જનાનું એક અધિક સમૂહ છે.
જમનાનિવડી સુમધુર લદરી જેમ સર્વ પ્રવૃત્તિને મચેતન કરે છે તેમ વિસમી શતાબ્દના
પ્રવૃત્તિ માનવી પૃથ્વી પર મર્મ નરસેતન સ્પર્ધુ છે. મનુષ્ય લક્ષ્યમાં નવીન ભાવનાએ
પ્રવૃત્ત થઈ છે, અને મર્મન પ્રવૃત્તિના વિવિધ ધોરણે વામે છે. પૂર્વમાં કળા-કૌશલ્ય આજ
પશ્ચિમમાં અગ્નિર અગ્નિય છે, તુલિ પામે છે, અને જગતને નખાવે છે. કપિ વામ્પી છે
કે " અમેરિકાનું નરસેતન કળા-કૌશલ્ય, * * * * * શિલ્પનું પૌષ્ટિક સામ્ય
મદાગ્ન, જર્મન જગત્નું ભરમાયે આદર, જગત્માં જગત્ની કેસરીવાં. * * * * *
* * * * * તદ્વાં પછે પછે કુદરતનાં સત્તોનો નવીન અધિર્ભાવ થાય રે. હજી હજી તત્તન શોધા
થાય છે, અને હજી હજી નવીન મર્મ નરવના લખવે છે. એમ જાનિક સાધનો પૂર્ણતાએ
પરોધિ છે, નવીન ઉદ્યોગો જગત્માં છે. જોરે છે, વિકસારે છે. અને સામાન્ય જીવિને
નદાન કરે છે. આ જગતના કરના નરસુચને વિદ્યાર્થે યાન્ત્રિક યુગ (Engineering
'era) નામ આપે છે.

મનુષ્યો ! આ નવીન યુગમાં વરજ, વાપૂ અને વિપ્ત પ્રમુ નિર્મિત શિલ્પના
નરીકે મનુષ્યને જીવનની પછે પછે અનેક ચમકાસે દર્શાવે છે. અને પોતાની ઉપયોગિ-
તામાં લખ કરે છે. તે અમેરિક મોટક સર્જિ મનુષ્યના જીવનને પોતાના શાસનમાં ગમે
છે; અને જર્મન જાણે મનુષ્યના નર મેરક તરીકે પણ રતે છે. તે મનુષ્યને હજુમાં
સેંકડે ગાક દર સર્વ જાણ છે; તે હજુમાં જગત્ જગત્ પણ કરાવે છે. તે મનુષ્યને
હજુમાં સમુદ્રની મપાળી ઉપર ફેરવે છે; તે હજુમાં તેના મર્મમાં સર્વ જર્મ અખલ રતો
આપે છે. તે હજુમાં પૂર્ણતાં પદ કૌટી નાખી જગત્માં અદ્યકે દળનાં દર્શન કરાવે છે.
તે હજુમાં જાણના જીવિ અમમ જેમ જિરિ સિખરેને પણ જગત્માં રત કરી નાખે છે.

તે કષ્ટે કષ્ટે મનુષ્યના વિચારે અને વાતો દર અદિ દર લઈ જાય છે. તે સવા, બેસવા, ખાવા, પીવા વગેરે સર્વ જોત્ય પદાર્થો માટે એક આશાધિન સેવક તરીકે મનુષ્ય ઈચ્છાને આધિન વર્તે છે, તે ગ્રાન્ય લક્ષી સમા અનેક કિલાઓ, મહાવર્ગો અને મંદિરોને ક્ષણમાં ઉભા કરે છે, અને ક્ષણમાં હેમને ધરાસાથી પલ્લુ કરી નાખે છે. તે સર્વ મનુષ્ય પ્રાણીના ઈચ્છાને પ્રતિ પળે પોળે છે, અને ક્ષણમાં સુકુમાર દેહવતીને નાશ પલ્લુ કરે છે. આ અદ્ભુત માયાધિ શક્તિને ભાતિક સાધનોથી સંબંધમાં રાખનાર તે એક ઈચ્છાનેર છે. ઈચ્છાનેરની મહત્તા વિષે એક અમેરિકાન વિદ્વાન લખે છે કે: "Engineers are dominating world affairs to-day as never before. Their trained minds, their ability to do big things in big ways, their experience in applying scientific principles to do the working out of business and industrial problems, are rendering signally constructive service to every phase of world activities military, civil and industrial." ઈચ્છાનેરના હૃદયોગ્યતા પ્રગતિમાન આ સર્વમાન શક્તિના વિકાસની વર્ણવતા યુરોપના રાજ્યક મહાચુદે નગરને જણાવી છે; માટેજ કશાનિપણો હેમને યાન્ટ્રિક વિમ્બ Engineering war કરે છે. તે વિષે ફરીને તેજ અમેરિકાન વિદ્વાન કહે છે કે:—Under the stimulus of war, engineering in all branches is going through a rapid process of evolution."

સાત્તો! અર્જુન, કર્મ વગેરે મહારથીનાં વસ્તુઓ અને મરણો જોવાં બાણુ, શીકૃષ્ણઅન્નનું પુણ્ય વિમાન અને મુદ્દર્શનચક્ર, શી રામના સેતુઅન્નની કથા, પાણીપતને કીર્તિ સ્તંભ સગો વજ સ્તંભ, આનસુયાની તથાવશ, જ્ઞાનાધાર, હુદયમંદ અને કિલ્લુની ખતીજ દ્રવ્યોની ખાણો, અને હેમનાં કીર્તિ દ્રવ્યો, ફેરી રામચોની તોણો અને યાન્ત્રિક, શુદ્ધ અને જૈનનાં દેવમંદિરોની જામતા, દીપ્તીનાં દિવાને આમ, દિવાને આમ અને તાન/મહાજ તથા અન્ય યુગ્મજમાન મરણોની મનોમોદક કારીગરી અને રમ્યતા, સીતોદનો જામ મિનાર, જગપૂરના હૈદિઅમાન કળશો, લીલાંકમ વિશાળ ખેતરો અને ઉપમૃદ્ધિશાસ્ત્ર, વિષકમોનું શિષ્ટ શાસ્ત્ર. તથા અપિ મુનિઓનાં શાસ્ત્રીય પ્રયત્નો, એ વિજ્ઞાનની સર્વોદ્દેશ્યો પહેલેલા અતિક જારતનાં અવશેષ પલ્લુ મતિભાપૂર્વક ઈચ્છાનેરી સાધનો અને સાધિત્ય છે. તે મહા હૃદયશાળી વિચાર શક્તિને પલ્લુ ક્ષણમર સ્તંભાવે છે. અત્પ્રદારનું આપણું દીન જાત! પૂર્વની પ્રાણીન અર્જુન/જાણી અને પશિમના અર્વાચીન હૃદિ વિજ્ઞાનના કથા પથમાં જૂને છે હેમને જમાન સદાજ જ અર્ધ જો તેમ છે. જે દેશની અવશેષ કારીગરીની સુ-વ્યવસ્થા હોય અવશેષ જોનારના હાથમાં ખુલ્લુઆપ ઉત્પાદ થાય છે, તે દેશના તનુનેને પશિમના કળા-કાવ્ય સમગ્ર બીરે મોટે ઉભા રહી નાનું આપણાં કથા સદાજ જારતચારીની જામચી યુનિવર્સલ માટે મોજ નિતિ થાય.

સાત્તો! આ વિષતિઓની ખાતાને ઉદાર અને જિજ્ઞાસુ કરવા જોણુ નહીં આપ : ખાતાને ઉદાર અને ઉદાતિ હૃદયનાં તે પ્રત્યેક દેશની પ્રત્યેક અકિની પ્રયમ દુરજ છે. રચાની વિવેકાનંદ લખે છે કે "હો! જાણુ આજો! આપણા પલ્લુ દુર્લભ છે, પાણીપત કરવા કરતાં વધારે મહારનાં કામ કરવાનાં પલ્લુ પાત છે. તમારી જમાનિના મતાને માટે,

આખી માનવજાતિની સેવા માટે. તદ્દ્યારી છુદ્દગીનુ અગિયારન આપવું એ જ પર્થ મર્યાદા બેઠ છે. "જ્યારેગી ફેસરીવાનો ન્દાનકરો દાપુ અપાન" તે આપણુ પાડાગી! જુઓ! તેની પવનવેગી પ્રગતિ! જ્યારેઆપિ મહાલુકના મમયમા ત્હેણે આપણું નુ મિખનુ છે? તપાસો! હજારેની લુક્કિ-કાચળનો પ્રણાવ ત્હેણે કેટલો પાડાગો છે? આપણું તંદના કેટલા અંગે છીએ? નકી માનવો કે જગતના મેંકદિત જગદગમા આપણા, અં- નમમ દેશનાં છવન અને ભાવિ, હજારેની ધધાની ઉત્તતિમાં જ સમાવમા છે. આ પ્રાચીનક યુગમાં આગમ ત્પરને અને રમરણે રાખે કે:— "Anarko narko narko dargama mo gorgo." જુઓ! પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણાએ નીકળ્યો પ્રાચીનક પવન. પશ્ચિમની પ્રાગતિને ખદમારી, પૂર્વમાં જવપાન ઉપર ફરિને પોનાની મીડી લદરી પ્રસારે છે: અને ત્હેની મન્ન શિનગતા આસાવંતા દિન્દમાં પણ આવે છે. અને પ્રતિગળ્યા સાદમો કળા અને સૌન્દર્યનાં દક્ષિણ-પુથી નિરાગાં પણ જામે છે: અને એક દિવમ એવું પણ આવશે કે દિન્દમાં તે પ્રાચીનક પવનની મપુર લદરી પ્રમરી રહેશે. પરન્તુ દિન્દનાં અનોખાન તો ત્દારે જ અજાપ કે ત્દારે રવાયે લગુના ધરિને કળા અને સૌન્દર્યના ઔદાર્યઆવ ભરી પ્રચીન જાવના પુન: પ્રકટ થઈ સુગમ વાળિંચ પ્રમરે.

સન્દરનો! જુઓ! અમેરિકાનું કળા-કૌશલ, ચિત્તની વ્યાપારપીડતા, જર્મન જ્ઞાનનું સાદમ, અને આપણા પાટોશી-અજાનજલતા ન્દાનકરો દાપુ જવપાનની ઉત્તતિ વિચારો! શાં કારણ હશે તંદનાં વાક! અમેરિકાના કારનેછના જગ્યાજવન જેવું કળાજવન ક્યાં છે દિન્દમાં? તંદનાં ઈન્ડીયનુ એક શીકનીકસ, કોલેક્ટીકસ અને મીન્ડીક અન્દનીઅન જેવી સંસ્થા દિન્દમાં છે કે? સાસાપટી એક અન્દનીઅન અને એમીમીએશન એક મહાનિરકસ તથા ત્દેશાં ખીન હજારેની મંડળો દિન્દમાં ક્યા છે? ઉપેંકસ દોવમ ઈન્ડીયનુ, રૌકે દાકિસ, ઈન્ડીયનુ એક શીકનીકસ એન્ડ સીન્ડીક અન્દનીઅન, અને ખીન ઉપેયોગી મંડળો જેવાં મંડળો દિન્દમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે કે? જવપાન અને જર્મનીની હજારેની કોલેજો, યુનીવર્સીટીઓ, રામિશામાઓ, અને મેંખ્યાખે મંડળો જેવાં મંડળો પણ ક્યાં છે? હજારેની મંડળોમાં સુભામદ થવાની પવિર ફરજ તરીકની જર્મનીના પ્રવેક હજારેની પેષદારીના જેવી ઉન્નત કારના અવી જાવામાં છે? જવપાન, જર્મની, દક્ષિણ, અમેરિકા વગેરે દેશાનુ સ્વભાવમાં ખીલેલું હજારેની સાદિન ક્યાં છે દિન્દની માનુષામાં?

સન્દરનો! અત્દારે એક મેટરી આનંદની ચાત છે કે: આપણા દેશમાં પણ પશ્ચિમનો એ મેનવજાતુ વાચ લાગે છે, અને કળા-કૌશલનો મુજ મંડળો છે. આ પ્રતિનિધતામાં મેંખવારનું ઈન્ડીયનુ એક સાવન્સ, પૂના અને રાજ્ગી હજારેની કોલેજો, થમનું મુંબાઈ, અમદાવાદ, વડોદરા, મુગ અને નવમરીનાં કળાજવન સંજ્ઞાવ ભરેાં થયા-સિખ ન્નુનાપિક આવ લે છે. ત્દેશનાં કેટલાંક જુવો અને કોલેજોનો સિદ્ધાન્ત દક્ષિણ આવ દાગ માસે છે, અને કેટલાંક સિદ્ધાન્ત માનુષામાં દાગ આવે છે. ઈન્દોના માદિવન્સ માનુષામાં દાગ વિશ્વ થવના અજાવને લીધે જ તે અલી પગાન જવપાન છે. તો રાજેશ એને સ્વરેગીની ઉત્તતિ અન્દાર દિન્દોની રજા છે કે ત્દેશને હજાર.

ધંધાના વિદ્યાસ માટે પરભાષાનો ભાષ્યર સ્વભાષામાંથી ઇંગ્લેન્ડેરી સાહિત્યની વૃદ્ધિ કરવા વ્યાસકિત પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ વિવાય દિન્દમાં ફેટલીક ગણીમાંથી સંસ્થાઓ પણ દયાતીમાં છે. થોડા સમય ઉપર કમકતામાં સને ૧૯૧૬ ના જન્યુઆરી માસમાં મળેલી ઇંગ્લેન્ડેરી કોન્ફેરન્સના પરિણામ રૂપે એક “સોસાયટી ઓફ એન્ગ્લીકન” નામક સંસ્થાનો દિન્દમાં ઇંગ્લેન્ડેરી ધંધાનો વિદ્યાસ કરવાના હેતુથી ઉદ્ભવ થયો છે; અને તે એક સૌભાગ્યની વાત છે. આરુ.

મહાશયો ! જે દેશનો વિકાસ ઇંગ્લેન્ડેરી કળવણીનાં ન્દાનાં મોટાં કળામૂવનો અને મંડળો દ્વારા થયો છે, જેમનો ભાષા ભાષ્યર ઇંગ્લેન્ડેરી સાહિત્યનાં હમ્મરો પુસ્તકો, માસિકો, ત્રિમાસિકો અને ચત્તમાસિકો, નિખાલો અને વ્યાખ્યાનોથી ભરપૂર છે, તે તરફ દષ્ટિ કરતાં નિઃશંક કબૂલ કરવું પડશે કે: આવા જ આધનોથી લોક સમુદાય જ્ઞાન એકતું થાય છે, શુદ્ધ થાય છે અને રમે છે. એટલે એ તો સદગ જ સદમળ્ય છે કે: કોઇ પણ મહાત્મ કાંપે કળીપૂત થવા માટે જન્મકરણની અત્યન્ત આવશ્યકતા છે. અને તે જ ધારણા ઉપર ઇંગ્લેન્ડેરી ધંધાદારી મુદ્દરોએ પરસ્પર ગોપ અને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવામાં તથા લેખની ઉત્પત્તિના ઉપાયો થોડવાને, પ્રત્યેક ઇંગ્લેન્ડેરી ધંધામાં જે જે અવશ્યજો અને અનિષ્ટ વિવાજ જણાય તે દૂર કરવા, અથવા લેખોમાં સિત ધરાવનાર મુદ્દરો અને સત્તાધિકારીઓ પાસે દૂર કસવા, સર્વ પ્રકારનાં ઇંગ્લેન્ડેરી સાહિત્યનો વિકાસ શુભચતી ભાષા દ્વારા કરવા તથા પરસ્પર સહાનુભૂતિ રાખવાના ઉદ્દેશથી ઇંગ્લેન્ડેરી મંડળો સ્થાપવાં જોઈએ. તેમાં નિખાલો અને વ્યાખ્યાનો અપાયાં જોઈએ, અને લેખને અંગે પ્રયોગશાળાઓ અને પુસ્તકાલયો પણ ખોલાવાં જોઈએ, તથા પરસ્પર જ્ઞાનની ચર્ચા કરવા માસિકો અને ચત્તમાસિકો પણ ચલાવવાં જોઈએ, આજ આપણી સમસ્યા જન્મ પામતું આશાવન્તું “કર્મવીર.” કર્મના પિતૃભાષા સર્વે ઉદ્ભવથી શુભચતતો ભાષા ભાષ્યર સમૂહ કરે, અને શુભચતિઓની સજ્જ સેવા કરે એ જ પરમાત્મા પ્રત્યે જ્ઞાની અન્તર પ્રાર્થના છે.*

* પ્રસ્તુત લેખમાં ઇંગ્લેન્ડેરી કળા અને ઇંગ્લેન્ડેરી સિદ્ધિ એન્ગ્લીકન, જોયલરને લગતું જ્ઞાન અને તે અનુસાર માધુસ જ લેખો અર્થ સ્વીકાર્યો નથી; પરન્તુ સર્વ પ્રકારનાં જન્મ, લેખની ઉત્પત્તિ તથા લેખને લગતું જ્ઞાન અને તે અનુસાર માધુસ લેખો અર્થ સ્વીકાર્યો છે, એટલે સજ્જવાતનો શોધ ન આવે તો કીધ.

એક રીતે કર્મવીરનો અર્થ Macdonald (મકીનીસટ) પડે રહે.

અમને આશા છે કે: કર્મવીરના પાંચજ જન્મજીવે સેલી આર્ટથી જાનનો મહાવનો લેખ અવલક પહેલ પડશે જ. કૃપા કરી તેવા ઉપલેખી લેખ લખી મોકલવા અને શાન્તિ જ્ઞાનના અનુભવી અભ્યાસી વિદ્યાનેને પ્રેમ પૂરક આત્મચલ કરીએ છીએ. કળા-કોશલ્ય, વ્યાપાર-ઉદ્યોગ સંબંધી લેખોને આ માસિકમાં પ્રથમ સ્થાન મળશે.

“વ્યવસ્થાપક.”

લેખક:-“મુમુક્ષુ.”

યન્મિત્રને મદકરો વલમઘા મુલ્યો
યજાપિ જાસ્તિ દ્વયરામભયોર્વિશેષઃ ।
વિદ્વત્તનન્નદિનરાધ ન વત્ર મિત્રઃ
વલ્લવ્ર નામ ગુણિનામધિવાસરાગઃ ॥

“જે જનની નજરે ઉન્નત મહાધિપ,^૧ હાથી સમાન જણાયે,
“જે જનની નજરે જરી અધને મર્દભાં^૨ નવ ફેડે^૩ મનાયે,
“જે સ્થળમાં વિદ્વાન અને જન મૂરખ એકજ મુઠ્ય ભણાયે,
“તે સ્થળમાં શુભવાન જને પણ રહેવું ન એ મહા કષ્ટ^૪ ગણાયે.” ૧

જહતિઃ સમુદ્રવતિ નિર્મલમેન કાશઃ
દમ્ભો દદાતિ વયુધા ચ તિલ્લવમાલા ।
મણ્ડપ્રવાસ્યતિ, ધર્તૈરપિ ચાપ્વનોન્ન-
મારણ્ય કાર્યે રદ કિંચ મરઃ કરોતિ ॥

“વારંવાર મધ્યાથી જેમ નિશે કાપેથી અગ્નિ ગરે,
“જોવા ખૂબ કરેથી જૂમિ, જળની ધાર મહા નીસરે,
“ચાકતાં નિષમિત નિત્ય જરીએ ના માર્ગે જાણે ટકે,
“કાર્યારંભ કર્યા પછી મનુષ્ય તે કહેા શું કરી ના શકે ?” ૨

સ્વકર્મ ધર્મોજિતમીવિતાતાં
સ્વપ્નેષ દરિયુ મદા રતાનામ ।
મિતેન્દ્રિયાણામન્નિવિ મિયાણા
ગૃદેપિ મોક્ષઃ પુરુષોત્તમાનામ્ ॥

“તત્પર રહે છે નિત્ય જે, નિજ ધર્મને સત્કર્મમાં,
“સંતોષ માને છે સદા જે, એકથી નિજ પત્નીમાં,
“મન્દિરચણત,^૫ અતિથિતણે, સત્કાર જે કરતા રહે,
“તે “મોક્ષ-મંદિર” એજ પુરુષ-હેતુ^૬ પર ચાઝ કહે.” ૩

યશસ્કરે કર્મણિ મિથ સંપ્રદે
મિયાસુ નારીપ્યધનેષુ વંધુયુ ।
ક્રતી વિવાદે વ્યસને રિપુશ્વે
ધનવ્યયાંડ્રાસુ ન ગમ્યતે સુધેઃ ॥

“સત્કર્મથી યશ દિવ્ય, ત્યમ સન્નિવ્રત પ્રેમે પામવા,”
“પ્રિય પત્ની, બંધુ, લગ્ન-શુભ, મહાવ્રત કે કહેડો યાગમાં,”
“પાછળ પડી રિપુ નાશ કરી, જન વ્યસનથી અજેઝા થવા,”
“એ અદૃશિ સિદ્ધિ માટે, ધનનો મોહ ધીર નવ ધારતા.” ૪

ઉન્નાદ સંપત્તમદિર્ઘસૂત્ર
ક્રિયાવિધિશ્ચ વ્યસનેષ્વસત્તમા
શૂર કૃતજ્ઞં દ્રઢ નિધયં વ
લક્ષ્મીઃ સ્યવં પાઞ્છતિ યાતદેતાં ॥

“ઉત્સાહિ. સાહસિક, કારીગરી પ્રવિણ,”
“બસનો ચિહ્ન, શૂર કેવળ કર્મવીર,”
“દ્રઢ આશક્તી. પુરૂષ જે સ્થળમાં વસે છે,”
“ત્યાં લક્ષ્મી નિશ્ચય નિવાસ સદા કરે છે.” ૫

યાદમાધુર્યાપાતિ લોકે મિથત્યં
વાકપારુષ્યાપાતિ લોકેડમિથત્યં ।
દિ. તદ્વચ્ચ કંઠકિલંબપતીતં
યાં વા લોકે મર્દમસ્થાવરાધઃ ॥

“મીઠાં બોલાં મધુર્ય જગમાં સર્વનો પ્રેમ પામે;”
“કઠવી વાણી કઠી ઉચરતાં જાતનો ક્ષેત્ર વામે, ૧”
“કેાકિલાએ હાં દીધું મું ને-ગર્દભે મું બગાડ્યું ?”
“કહ્યાં-મીઠાં વચન પરથી સારૂ. ખૂરૂ મનાયું.” ૬

ચરંદારિદ્રવમન્યાય પ્રમવાદિમવાદિહ ।
કૃશતામિમતા દેદે પોનતાં ન તુ શોષતાઃ ॥

“અન્યાયથી ધન મેળવી ધનું લક્ષ્મીવાળા. તે-ધરી,”
“નિઃશંક દુઃખ-દારિદ્ર્ય લેગવનું સુહિતકર છે નદી,”
“ધનું સેગથી કુલી જઈ પુત્રી એ સર્વજ્ઞ અનિદ છે,”
“મહું તેથી દુર્જળ રહેતું એ સુખકારી-કેવળ ઇષ છે.” ૭

અપૂર્ણ.

૧ મદ કરતો-મદાન હાથી. ૨ ગધેડું. ૩ ફરક. ૪ મુંડ. ૫ જેણે ઇન્દ્રિયોને
હની છે એવા. ૬ શત્રુ. ૭ ૮ સહયુક્તી માણસો. ૯ વગરના. ૧૦ એકા યાવ.

કંઈક જાણવા જોગ.

ઝેરાહ કોલમ્બર્ન (Gerah Collburn).—આ એક અદ્ભુત અંકગણિત ગ્રંથની દેશ. તેણે પોતાની અદ્ભુત શક્તિથી સવળાં ભણ્યોને જક કરી નાખ્યા છે. તેણે મોડેથી શબ્દિત કરવાની નથી રૂઢી રીતથી કલાકી દલી. દરે આ અદ્ભુત શક્તિ પોતાની માના તરફથી તેણે રૂઢી રીતે મેળવી હતી ને આપણે તપાસી જોઈએ.

મીમિક્રા અર્થે નામની રૂઢી આ સમજની માતાને સારી રીતે યોગ્યતા હતી. તે જણાવે છે કે: ઝેરાહ કોલમ્બર્નની માતા કાપડ ઉપર લુદી લુદી આકૃતિ વળાંતે પોતાનું યુગ્મવાન કરતી હતી. આ આકૃતિ વળવાને ધબ્બી જ બધીકાકથી મળતી કરતી પડે છે. તે ચારવાર નથી આકૃતિ પોતાના મનથી ઉપજતી કલાકી, અને પોતે ઉપ-તત્ત્વ કલાકી આકૃતિ પછી તે વળતી હતી. આવી આકૃતિ વળવા તારની ધબ્બી બાગિ, કાકથી મળતી કરતી પડતી. દિવમના દિવમ મુખી તેણે એ આકૃતિ કલાકવાને જોતન કરી, પણ તે મધ્યે ફેરફાર મહં. એક દિવમ આવી મન આ આકૃતિ વળવાને માટે તેણે મળતી કરી અને આખર યાદી મહં, તે એ વળવાનું કાર્ય છેડી દેવાની આખી ઉપર હતી, એવામાં એના મનમાં એક નથી મળતી ઉપજ આવી. તેને એમ યદ્ આચ્ચુ કે. તે અમુક તાર આ પ્રમાણે મોડાની વળવામાં આવે તો આ આકૃતિ વળી શકાય. અદ્વારે તેણે આ મળતી પ્રમાણે વળવાથી વચર મેળવે પેલી આકૃતિ વળી શકાય. આ આકૃતિની પાછળ પોતે નિરાસ થઈ ત્યાં મુખી મધ્ય કરી અને અંતે તેમાં તેણે ફોટ મેળવી. મળતીની મનની શક્તિને તેણે આકૃતિ બધી ખીલવેલી હતી, તે વખતે તેને દ-મેલ હતો. આ સમયે ઝેરાહ તેના ઉદરમાં હતો. ઝેરાહ કોલમ્બર્ન નથી મળતીના સામનો મોડાક અને મનની અદ્ભુત શક્તિ ધરાવતો હતો; તેનું કારણ એટલું જ કે: જ્યારે તે માતાના પેટમાં હતો ત્યારે તેની માતાએ મળતીની આમુક મોડાક આકૃતિ વળવા દ-બદાર મળતી શક્તિ વાપરી હતી. આ પ્રવિણ પ્રકૃષ્ટ મળુ આર વરતો હતો ત્યારથી જ તેના મોં ઉપર એક પ્રકારનું વિપજણ તેજ પ્રગટતું હતું. તે જણે કંઈ મળતી ન કરતો. દોષ તેંજ જણાવતો. એનું નામ મળતીનું સંસ્કારી. મળિણી સીએએ આગમુ અને નિ-કામી મેળી રહેતું જરૂરિ આજની નથી. ઉમા વિચાર અને ઉત્તમ કામો કરવાથી પાગલ નેવાંક ઉત્તમ મંગલારી નીવડે છે.

(દિન્દી માફીક.)

૨૬લી મેઈસના ૧૯૧૮ ના રિપોર્ટ પરથી જણાય છે કે.—મેઈસના અને આપણે ૬ વર્ષે સંયુક્ત રાજ્યોમાં એકંદર ૫૦ લાખ બિયો અનેક પ્રકારના ઉદોગ-પદાર્થો મુકામેલી હતી. એ મિત્રાપ પરમણુ કામધણિ અથવા પદાર્થો મનિશાની સા-વામાં મોડામેલી-મિત્રોની સંખ્યા તો બુદી જ !

યુદ્ધ સર થયા બાદ ૧૯૧૭ ની આખર સુધી એટલે એકંદર ૩ વર્ષમાં ૧૨ લાખ ૫૬ હજાર પુરૂષોની જગ્યાએ સ્ત્રીઓથી પૂરવામાં આવી હતી. તેમાંની ૪ લાખ ૩૮ હજાર ઉદ્યોગ ક્ષેત્રમાં, ૩ લાખ ૮ હજાર વ્યાપારમાં, અને ૧ લાખ ૮૭ હજાર સરકારી મોકરીમાં એવમેથી હતી. કંઈક પુરૂષો લગ્નમાંથી પાછા ન ફર્યા અને તેમની જગ્યાએ સ્ત્રીઓ કામમાં ચઢી ગયા. યુદ્ધ સમયમાં મુરોખની સ્ત્રીઓએ જે એવા ઉદ્યોગ છે તેની તો બલીદારી જ ! દિન-દુરયાનની સ્ત્રીઓ તરફથી આ યંગમંથી કંઈ આશા રખાય એવું છે કે ? પુરૂષોને સમયાની પુતળીઓ જેવી બની કનીને સ્વેચ્છા ઉદ્યોગનું કંઈ વળગે કે ? સ્ત્રી-અનનમાંથી પુરૂષો કંઈ સીખી શકશે કે ?

❖   ❖   ❖   ❖   ❖

ચતુર જાપાનેઃ—યમા યુદ્ધથી ઉદ્યોગ-વ્યાપારમાં આગળ વધી તેણે દિન પ્રતિદિન ટેકો વધારે અને સરતે મૂંઝે પાકા માલ દિન-દુરયાનની ટેકે વળગાશે ! તપાસો નોંધોઃ—

જાપાનથી સાલવાર પાકો માલ આ દેશમાં આવ્યો હતોની વિગતઃ—

૧૯૧૩-૧૪	પાંડ	૩૧,૮૦,૦૦૦
૧૯૧૪-૧૫	"	૨૬,૧૬,૦૦૦
૧૯૧૮-૧૯	"	૨,૨૪,૦૫,૦૦૦

ઉપરના આંકડા પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે : ૧૯૧૩-૧૪ ની સાલ કરતાં ૧૯૧૮-૧૯ માં તેણે સગભમ સાતથણે માલ વધારે દિન-દુરયાનને પૂરો પાડ્યો. આપણે જાપાનની શી સેવા કરી ?

❖   ❖   ❖   ❖   ❖

બડો હોંડીઆર પછુ શરમાયો !—રેલવેના રસ્તામાં એક વાવડો ઝાલીને ઉભા રહેનાર કુલીની એક ઓરડી હતી. ઓરડીમાં કુલી, તેની સ્ત્રી અને છોકરાં રહેતાં હતાં. અતિથય મૈથિવારી એટલે કુંકા ખજારમાં કુંકુંબનું પોપણ કરવામાં મુશ્કેલી નડવાથી બેરીના કહેવાથી જંગલમાં ઘાસ-આરાને તોડે ન લેવાથી તેણે એક ગાય રાખી. દરરોજ પેલી બેરી ગાયની શેરચ (દોદડું) કાઢાણી લેવાથી એક સમયે મદા ઉપાધી આવીને ઉપરિચિત થઈ. બરમાં બેરી માંડી પડી. હવે ગાયની શેરચ કોણ કાઢે ? બાવડો બિચારો શેરચ કાઢવા મથો પછુ ગાયે તો લાતો ફેંકવા માંડી. આખરે તેણે એક મુક્તિ અર્જ-માવી. તે પોતાની બેરીનાં કપડાં પેટી માથની શેરચ કાઢવા બેડો, એટલે ગાયે ફોળા દીધું. એટલામાં મેઈલની સિટી વાગી. પેલો બિચારો ફૂલ ફોળવાનું પડતું મુઠ્ઠાને દાંડલો દાંડલો નિશાન બતાવવા મથો. ઘડી-મજવાળી પુણસરલ બેરીને વાવડો પકડીને ઉભી રહેલી જોખને ગાડીમાં બેસનાર માણસો તો ખુસ ખુસ થઈ ગયા. અને એક તો બદારી-માંથી હરખને આપો ઉમળી પડ્યો ! પડનારની શી કલ્પા થઈ હતોની કંઈ ખબર પડી નથી; પછુ નિશાનવાળો તો બિચારો પૂજા જ સરમાઈ મથો !

● આવા રાત્રી બનેલા બનાવો જેણે જામને લખી જણાવશે તેમને જામે ઉપકાર માનીશું. અને તે પ્રકટ કરવા જ્યાંજની વાતશે તો જામ સમયે તેને આ માસિકમાં જામે સ્થાન આપીશું.

“વ્યવસ્થાપક.”

પ્રવાસ પોથી.

ખજુરીઆં કે. ખજુરીઆં ? એવું તમી જાણી શક ? તમે તો જાણ કરી. જાણી કરી, ઠીક કરી, ખતી કરી. ઓઠીમાંથી જેટ કાઢતાં જતી ચાર ન મને ! મારા હૃદે છે કે : દેવ ! તમે તો તમારે તરખા અને જેણે મેં જુલ્યાં ! એ જાન ખરીકે : રાત્રી : દરે તો હાથ આછાની દુઃ કરી નાખના શયો છે ! અર્થે આજની જાણી દખાણી દખાણીને આજ દામે મુકવના કાનો છે ! એ જાન ખરી કે ? શિશુ-આજ્ઞાપ હરે કે : અમે તો તમારાર ન આપીએ, વાલખાર ન આપીએ, સ્ત્રીખાર તો દોષ ન મેળુ, અને જલપખાર તે મોલકોન નહિ : અરે ! હંમે જેવીનેથી રાત્રી ! આં દાગું દવારમા આ પદ્યને શિશુ માટેન એકવાર માગખાનામાં કરવા આંચે, અને જલુર રાત્રે રાખણ છતાં આજનો જાન જાણી. કાલુ જાણે માગી દાગી ક્યાંથીય ચાલુ થઈ થઈ ! તેમાં તો કામ પડ્યા હોરાણે મહીનં એકેએક કાનીયો-ખજુરીઆંએ વિપ્લીએ, મિમ્લીએ, તાલીએ વખાણીને “ કોમ્પીડ ” “ કોમ્પીડ ” કરીને ખાર જાણી થયા ! ખરી જાન કાને આપી ત્યારે ખમયાયા, પણ એનો “ ભેજ પડેલો પાણી જતી પુત્ર લીધા રતો રતે કે ” “ શિશુ માટેને દવાના પદ્યમાં ખાનાની દવા જાણી મારે એકદમ “ પાર્લટ રાજ ” થતુ જો.એ, તદિતો એક પુત્રજી આંચે આખર જાણીએ હાને પ્રોજ્ઞા થાય ! એટલે પર ! એવું તમાગી જે રહે રે ખજુરીઆં ! એનો જેણે મંદીજાત કરેલાય કે તમારી અમળે કાલની દયા આવે છે, દરેક દખાળ પડી તેથીજ તમારો મરચા તરત જો છે. કેમ ખરી કે ! જીજ્ઞાસ ! તમે તો શિશુઆની મજા નામ થયા રેખું ! તેથીજ રાત્રી મોઢમે મોઢમે માલ પાણી મૂકના રેખું ! પણ રતે રતે દેડ, જતી કે ચારે ન અડના. તદિ તો “ ખૂરી દોલપખી ” જાણ તો સજામયાથેકુમ ! મેળી જાણ તો આજેકુ અમારી સજામ કરેના ! પ્રજામ મોઢના ! મુકખામ અડના ! દયા દેના !

માતાજી આપ્યાં તાં એમણે તો કહ્યું કે: આજ નદિ, કાલ નદિ, તેમ કાળાંતરેય કાટપૂજનો મેળ નદિ આપ ! હું તો લગ્નથો ! અરે ! ફફડી ગયો ! પણ જાણો છોને ? મ્હેતો એ માતાજીને મ્હારા બગલાંની ટેપી ઉતારી ધણુંમ કહ્યું: “એ માતાજી ! દયા કરો. ખેમા કરો. રાંદમ કરો. મીડી નગર કરો. ફરવે તે કરે પણ એતો આપ્પા કાઠી ને કહે કે: ઉંહું૦૦૦૦૦ જો ! મ્હારાં માતાજી...! એકવાર પિતાજીને કાને ઉંહું હું હું હું હું પહોંચાડવા થોને ! દરબે ઉંહું હું હું હું ? હી.....કે કે પછી ઉંહુંનું જોહડ થોમ પડીયા કરવું છે ?

હવે તો ચાક્યા. પૂરા ચાક્યા. ગમળ ચાક્યા. રજેદગ ચાક્યા. આડીયાથી, માખણીયાથી, અલાગીઆથી, ખમલાથી, રતનીઆથી, લીલલાથી, બહેરીઆ, કાણીઆ, જમાલીઆ, આપજી બધાય ખુશથી ચાક્યા. કોણુજણે એ કાગળાઆ કદમે કાપરાની ખાણુમાંથી પાક્યા દરે ! જ્યાં એમાંજ વડાયાં, કાટપૂજની મહાજન હોરરીટ થઈ, રદ બાતથ થઈ રંદે રંદે થઈ, વેરમ ખેરમ થઈ, અરે ! જ્વાની આપ્પા અગાઉજ અભાગણી બાળપણુમાંથીજ ગારોવાર જુદાવરથમાં પેસી ગઈ ! આ જોછા દુઃખની વાત ? જોછા કલેય કંકામની વાત ! જોછી નાલાયકીની વાત ! જેવી લેવી ચરમની વાત ? આ આનુ નામ જ કળીપુગનુ મહાત્મ નહિ તો જ્વાની આપ્પા યમર ખુડાપો હોય કે ? નથી કહેતા કે: મુછો આપ્પા પહેલાં મરેલો ? આતો એવાજો લાટ થયો. કંઈકનાં બીચારાનાં ઊઠારાં ગમજાં-ટોપી માટે બરાડા પાડે છે. અરે ! કંઈકની જૈરીઓ આ મોંઘવારીમાં ઘરમાં ખેડી ગેડી ધણીના ધણીનાં બહાવાં લેછે. નાના કરે, પણ શું ? પાછી ફળતી મોંઘાણુ ! આમફની પંચાત ! ઉપાધી તે કંઈ જોછી છે ! લગ્ન બીચારા કારકુનો ! તેમની નથી પડી દેવને, નથી પડી દાનવને, માનવને તો ક્યાંથી જ પડી હોય ? એમનું કેમ કોઈ કરું સાંભળતુ નથી, જોતુ નથી, માનતુ નથી, કરવું નથી. એ ભાગ્યશાળીઓના ભાગ્ય આગળનું પાંદડુ પાંદડુ પ્રહા જણે કેમ કરતુ નથી ! એક છલાજ છે. એક કાપીઓ છે, એક ખૂટી છે, એક ઇલામ છે. એ એકમાં બનેક વાત બરી છે. એ તો તરણા જોથે ડુંગર છે. નથી કહ્યું:—એ..... તરણા જોથે ડુંગર રે.....ડુંગર કોઈ દેખે નહિય. મરે સબી જનતાહું—મગર કયા કાં ધાર ! થોતો પડી મુછીધડી બાતલય ! ખૂલ ખપર કરે.

* * * * *

“મવાસી.”

મરદ કોણુ ?—મુંબાઈની પાસે છ. આજ. ખી. રેલ્વેનું ઘાટફર નામનું એક સ્ટેશન છે. એક દિવસ એક ટ્રેનમાં અમુક બે સ્ત્રિઓ મુસાફરી કરતી હતી. સ્ટેશન પર ગાડી ઉભી રહેતાંની સાથે એ જોઉ. સ્ત્રિઓએ ગાર્ડને કહ્યું કે: જ્યાં સુધી અમારા કબજા પોસ્ટહાઉસ આગળ નહિ લઈ જવામાં આવે-લ્યાં સુધી અમે ગાડીમાંથી નહિ ઉતરીએ. શું ગાર્ડ સાહેબ તે એમ માને કે ? ગાર્ડ સાહેબે નિસલ મારીને ગાડી ઉપાડી. બન્ને સ્ત્રિઓએ તરત જ બે બાલુની “ગાડી ઉભી રાખવાની સાંકળ” જોરથી ખેંચીને ગાડી ઉભી રાખી. થોડાકે સમય પછી ફરી ગાડી ચાલી. લલનાઓએ ફરી સાંકળ ખેંચી. ઉપર ધાકીને ગાર્ડ સાહેબને ગાડી પોસ્ટહાઉસ પર લાવવી પડી !

સેના: નંબરોનાં સંવિસ્તાર બહુ.

॥ ધી નવનુરવે જય: ॥

સાંચકર જૂઝ અથવા

મનુ? કે આલમનું નૂ?

એક મુખોચક, મનોસંજક, મુખાટ, કરજાનમપર
સામાજિક નવલકથા.

પ્રથમ પરિચ્છેદ.

અમેલી! હેરાન કેટલે કે?

પ્રાચિમાન્નમિ હેરાની માનું સત્તા મહેપિદામ.

વનિવ હાવવનારે સરિદાવવનિવનામ ॥

સૂર્યદેવ ! સાન વગરનાં સંસારી જનો જ્ઞાન જૂલિને મિથ્યા માન-મમતમાં તણાઇ જઈ, માણસપણું યુમાની પશુવત્તિ મારણ કરે તેને જરીકે વંધી નહિ; પણ આ તે શું ? દમોશાં સાંજ પડતાં ઉભી પૂંછડીએ નાસતું પડે છે, કરેલાં કર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા, મોં સંતાપતા ક્યાંય વિદાય થતું પડે છે તે વને માલ કેમ નથી રહેતું વાર ? આગળનું તો બધું જૂલી જ ભય છે ! આ ઉછાંછળાપણું શું ? આ હલકટપણું શું ? હૃદયી વધારે કરીએ એ જરીકે કામમાં ન આવે. આ રોક શો ? આ કાપ શો ? આ તે મગફળી રી ? જરા ત્હારી મોટાઇ તો સાચવ. લે, દેવ ! તું મોટો. પણ જરી કંઈક તો રહેમ રાખ્ય.

લગભગ એક અઠવાડીઆથી જગવાન સૂર્યનારાયણે મહાકાળ રૂપ મારણ કર્યું છે. આજો દિવસ અમિનો વરસાદ વરસી રહે છે. કંઈક લેખિ માર્ગ પર અને મોગાનમાં ખાટલા ઢાળી ઢાળીને દિગંધર એક બનીને પડી રહે છે; પણ ઉપ ક્યાં ? ધરમાં મૂનાશ્યોના જામા માણસોના છપ ભણે છે, અરે ! પારણામાં-પેડીઆમાં સુતેલાં કુમળાં બાળકો તાપનાં માર્યા પછે પછે બ્રહ્માને તંગી ઉટે છે. સંસારનાં મનુષ્યોથી ભણે પવનદેવ પણ રીસાયા ન હોય એમ લાગે છે. એક જરીકે પવનનું નામ ન મળે. લોક બળ્યું બળ્યું ઘઈ જાય છે, પણ કરે શું ? ટેમલ-ખુરશી, ગાદી-તકિમા વાંસજીકુસણ જે ઘીજી જીવો તે ગરમ ગરમ લાલ જેવી. અરે ! રામ રામ રામ ! આખા દિવસનાં મહેનત-મજુરી કરીને કં'રાજેલાં-ધારિસાં મગજને વિશ્રાન્તિ ક્યાં ? ત્યેમના અભાગી જીવને એ પડી શાંતિ પણ ક્યાં ? જીવને કંઈક ચેન વજશે એમ ધારીને ચોપારી પર કે બાગમાં, કાંકેરીએ કે એકિસલિજ પર હવા ખાવા જમાર જોખીન નાજુક નર-નારી વા ખાવાને બદલે યાદોને આખર ધક્કા ખાઈને લીધે મોંએ પાછાં આવે છે. એમની અમીરી-અમલદારી આવે વખતે જરીકે કામમાં નથી આવતી. જે બને એવું હોય તો તેઓ પણ રાવજીની માફક છાલા, વિખ્ય, મજેશ્વર અને સૂર્ય, ચંદ્ર, વગેરે દેવતાઓનેય ખાટલાના પેરે બાંધતાં આધુ' પાછું જીવે તેમ નથી. રાવજી એની ચક્ષતી દત્તિ મારણ કરતાં તો તેમને રજે પણ વાર ન લાગે, પણ જાણી છેજનને: "વો દિન કહા કે મીયાં સાદખ કે પાછો" જીતી !" એમની નાજૂકાઈ-સચકાઈના વિચાર થતાં અમનેય મળું લાગી આવે છે, પણ કરીએ શું ? કસ લાચાર ! દોલગીર ! અરસોસ !

પાછો આજ રહવારથી જ ઉજાડ સર થયો છે. કોઈને કાંઈ પ્રજા કામકાજ કરવાનું સુજાતું નથી. ઘેરને સંધવાનું તો ગમે જ ક્યાંથી ? ત્યારે શું સમજાતું ? આજ સંસાર કાર્ય બધું રહેશે કે ? ના, એમ તો કાંઈ કાશ્યે નં બને. જગતનું તંત્ર તો અટક્યા વગર એમને એમ ચાલ્યા જ કરવાનું. ટાલ-તકાઈથી બાકી ગયે જરાયં રહાડો ન વળે. જગવાનની માયા જ એવી છે. એ તો બધું એમનું એમ જ ચાલ્યું જાય.

પતંગમાં પાસાં પસતાં સર રડીમલાઈએ મહા પેદરાણે-અકર ચાસે આજ આખી રાત જાગી, અને સ્વપ્નર યાંમાં તો કાઢે-કપટે જઈ આવી, આપાણી કરી, મોઝની સાથે કંઈ પણ વાતચિત્ત. ક્યાં વગર સાતમાં પાંચે મોટરને મનસાર મીલ-તરફ, હંકાવી મૂકી. મઠ સાંજનું જ રોજનું ચકર ટેમણે નથી પાડીને, મોઝર-આકરેએ. આજ રહવારે શેક બંજસામાંથી બહાર નીકળ્યા ત્યાં સુધી આમ તેમ અકર: જીવે; સંતાકુકડી રમ્યા કરી

હે. કોની મઠ્ઠર કે એવે વખતે અમરનુંએ કોઈ આંતું ઉતરી શકે ? શેઠાણી સરખાંય વખત ઓગખાને વતે તો પછી ખીનનું તો પૂછું જ શું ? મઠ કાલ રાતના શેઠાણીએ સ્વાભાવિક રીતે દબાવે રહીને આર એટલું જ પૂછ્યું કે : “ અમણે શેઠા દિવસથી કેમ કંઈ તમારા કબજે જરૂર આરામ નથી જણાવતા તાર ? તમને બધું લેણીપાત કરવાની ટેવ-પડી છે. આ બધું કોના સાર ?” મૂળ ને ઉગ્રેણ પછી શું બાકી ! શેઠાણીને ઉપ-ડાં જ લઈ નાંખ્યાં, અને એ આખી રાત ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે તોરમાં ને તોરમાં જ વિતારી. સ્ક્રવાર મતાંમાં તો મુનિ મદારાજ મોટર બોટનીને જંગલમાંથી એકદમ અંત ખોળે બધું મળ્યા.

કાશુપુર બહાર સરસપુરને રાતે આવેલી થી મનવાર મોત્સના કુલ કામદારોએ નવ સુધી પેલાને પૂરતો સંતોષ ન મળે ત્યાં સુધી કોઈ પણ માણસે કામ પર ન ચડવાને સંજ્ઞા બતાવત કપો છે. દરેકજાના નિયમ મુજબ બરબાર સાડા છ વાગે મીલ ચાલુ થવાની વિસમ થવા છતાં એક પણ માણસ કામ પર ચડ્યું નથી. અંખ્યાતંબ કામદારો ઓશીસ આગળના વિશાળ યોગાનમાં સાંતિથી ઇન્સાફ મેળવવાની ખાતર શેઠના આવ-વાની રાહ જોતા આવતુર હાથે ઉભા થઈ રહ્યા છે. મુકરમો અને માસ્તરોએ તેમને ધણું સમજાવ્યું, ધણીય બેળા પાવડીએ કરી; પણ તેઓ એકના એ ન થવા તે ન જ થયા. મેનેજરને જોઈને જો બોલો થયેલી જતા. તે લેણનાથા ભવ પાખીને મેનેજરે કાજ તળે જો કાજણી ક્યાં આવી પડી છે. બે-ચાર વખત બંને તપાસ કરવા છતાં મેનેજરનો પતો ન ખાધો. તેમના ધરના વિશ્વાસુ-ઉપરથી નથી નથી કરી, આંખના અણસારા વડે ધરમાં છે એમ સુચવના નેકરે કાજ અગર કામદારો એતી થયા કે મેને-જર સાહેબ ધરમાં ટોવા છતાં ભવના પ્રાંત બહાર નીકળી શકના નથી. શેઠને બંને બે-ચાર વાર ટેલીફન કર્યા પણ ત્યાંથી તો એક જ ઉત્તર મળતા રહ્યા કે : “ આજ તો શેઠ સાહેબ રહવાના સાત વાગ્યાના જંગલેથી નીકળી ચૂક્યા છે. અને ધણે ભાગે તો તેઓ મનવાર મીલ તરફ જ રવાના થયા છે. “ રેડીમ થવાને છે માટે સાવધ રહેજો ! ”

જમાદાર સાહેબની બકરીને માટે પાલો લેવા જવાની માફ ધસીને યોગખી ના પાડવાથી નિચારા અંધારામાં સિંધાઈના ભોગ મળ્યા. તેણે એ સજ્જાની તપાસ થઈ, અને મેનેજર સાહેબે તે રાતે તેને કાજ માણસને કમલ કુશી મેરેડી. મોંપવારીનો વખત એટલે નિચારે ઉઘો નીચે પણ ફેરી રીતે થાય ? આખી રાતનું અખંડ જાગરણ કરતું પડ્યું. તેનું ઘરીર કાજાઈ આવ્યું, અને મરજ બહી થયું. ભોગ જોને જરૂરની સદર આવ-વાથી અંધારામાં જોઈ ચડ્યો, તેની નિચારાની આંખ મળી મળ. એટલામાં શેઠ સાહે-બની મોટર આવતી કે અંધ આચળ ઉભી રહી દબેલના નિયમ મુજબ કાંઈક નેની-વામાં કામજ થતાંની સાથે જ મોં મોં કરવા માંડ્યું હતું, પણ આંખ ન ઉપડ્યો તે ન જ ઉપડ્યો. મોટરમાં રહે રહે કાખરે બે-ચાર હાંક બારી બંને ફરી બહાર કપો. એ જ વખતે અંધારામાં આંખ ઉપડી થઈ, કરખને શેઠની મોટર અંધ આચળ આવીને ઉભી રહેલી જોઈ. અંધારામાં ફરી થયે, તેણે જન પાણી પાણી થઈ થયા, તેની આંખે અંધારા આવી મળ્યાં, આંખે મોજતાં મોજતાં ઉતાવળે પચસે જઈ તેણે અંધારા ઉપડી

નાખ્યો, અને કોરાણે જોતો કે એ હાથે શેકછને સત્તામ કરતો. નીચે વળીને ઉભો રહ્યો; પણ જાણુસ વર્ષે ! ગોટરમાં ગહે ગહે શેક સાહેબે એવી ગમના કરી કે : મીમાંલાઈએ લુગીમાં પેસાળ કરી નાખ્યો. જાંપામાં લખત ચતાં જ ચાલતી ગોટરે શેક સાહેબે બકરી ખદ કરી-જાંપાવાળાને રત્ન બાવી; અને આત્માચી જ આજ આપા દિવસમાં કરતાનાં કબજાં હાથેનું ખાતમુહર્ત-મંત્રજામરણ કર્યું.

ગોટરને ફક્તએથી આવતી બેઈ કામદારો અસાલધી પ્રિવેક પુર્વક હારંબધ ગોકવાઈ ગયા. પુર દમામાં ને દમામાં શેક સાહેબ ગોટરમાંથી હટતીને કામદારના રક્ષામી નગરે મરખી પણ ક્યાં વચર બોહિસ તરફ ચાલતા થયા. એ-છનિઅર, વીવીમ-માસ્તર, સ્પી-નિમિ મારતર, જમાહર, દવાલદર વગેરેએ પણ મુબવરની માફક પાછળ પાછળ ચાલવા માંડ્યું. સૌ સાહેબોએ નથી નથીને સલાચો ક્યાં જાદ શેકે પ્રત્ન ક્યો : “ શરાખજ ! આ મનુરીઆં શા કરાવ પર આવ્યાં છે ? ”

ઉતર :—હા ! તેઓએ તો એકત્ર એવો જ કરાવ ક્યો છે કે : “ ત્યાં સુધી ત્હમને મતોપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી રાહએ કામ ઉપર ન ગડતું, દમેશા કરતાં તેઓ આ વખતે પધારે પ્રક્રમ જણાવ છે. ”

પ્રશ્ન : “ અલ્યા, શરતાદ ! હું મારતરી કરે છે કે ૦૦૦૦ ? ” આ ત્હારાં મનુરીઆં ત્હારા કબજામાં નથી રહેતાં ? ત્હમે જાણાએ મળીને આ મીલને ગધેટ બહાવવાનો વિચાર ક્યો હાલે છે. ખરશેદ ક્યાં છે ?

ઉ : રક્ષારના જણાયા નથી. સાંભળવા મુજબ કંઈ કારણસર બહાર ગયા છે.

પ્ર : બહાર ગયા છે ! એમને કામ પુજનાર છે કે ? જાઓ, બંધકો તપાસ કરો નેહએ !

ખીજ જાણુ આખર શક નેહ-વાદીને એક વચોટક કામદારે એઈસિનાં બારણાં આગળ આવી દાખ નેહીને દાંક મારી : “ મરીજ પરવર ! જરીક બહાર આવતીને અમારે પણ કંઈક સાંભળશે કે ? ”

શેક સાહેબ મનમાં તો જલ્દ જ સારી રીતે ચમત્તે છે કે : “ જેવું વખત એવાં ચાલે વજાદાં નેહએ; પરંતુ આટલી ઘડી મન ખાટયું, અતિશય એવપકક કરવાથી આખર વડી જરી ધારીને જૂળ ગંબીરાઈ ‘ધારંબુ કશીને’ શેક આવતાં કે’ એઈસિના બોલવા પર પડેલી એક આરામગર પર બેઠા, એક પાછી એક સમજા કામદારનું ટોણું બાહ્યપુર્વક આવીને ત્યાં આગળ જગે મર્ક ગયું. હેં સજ્જર દોડમાં પ્રત્ન ક્યો :—

“ કેમ અલ્યા, હરમાલ ! ત્હેં આ સું કરવા ધાર્યું છે ? ”

ઉ : “ નામવર ! એમાંનું આપનાથી ક્યાં કમું અનવયું છે ? આપને તો ખુદએ મોટા જવાબા છે, આપે તો જલ્દ જ મોટું દિવસનું નેહએ, કંઈનીને એમાં કંઈ મુદી જવાનું નથી. સૌના છવને મતોપ ચલે, અને એમાં આપની સોલા વધશે. ”

પ્ર : “ મોટાં દિવસવાથી જ આજ, આપરે આપે ; મરી ભાગવા તૈયાર થયા.

ઉ : તને ક્યાં ખબર નથી કે : એવા આ મીલમાં જેલ Accident બનાવ જના છે.

અરે, એવા તો કેટલાય કપાલા અને મરી ગયા, પણ કંપનીએ એક ચાલરનો કંકડો નથી આપ્યો કંકડો તમને આજ કંપની પદર રૂપિયા આપે છે એ થોડા પડે છે ? તમને આમાં ગરબે જ આવે છે ને ?”

ઉ: “ શેડ ! ગરબ તો અમારી પડેલી, પણ અચાઉના એ બધા વખત દવે વડી ગયા. અરે શેડ સાહેબના છોકરાનો છોકરો પૂગ બાર મહિનાનોય ન્દોતો ગયો, અને મરી ગયો નેમાં તો તેઓ સાહેબ પણ ફિલ્સ સુધી તો મીઠામાં ફરવા સરખા ન્દોતા આવ્યા અરે ! લોહી સડી કરાવવા ત્યાં તો તેમને બિચારને કરડવા થાય ! શેડ સાહેબ ! આ તો નથી બાર મહિનાનો કે બાર વરસનો, મરીબ રાંડીશંકરો એકનો એક પૂરાં પચ્ચિમ વર્ષનો નવકુચન છોકરો વગર પ્દોતો મરી ગયો છે. સમજ્યા ? તેના લોહીથી ત્રણસો માંચા ખરડાયા છે, જરી માણસના દિમથી વિચાર કરે ! સરકાર માન્યાપ ફરજિયાત કાયદો પાડે તો શું કરશે ? અમે તોફાની ક્યાં તો રણ દારુનોને કેટલા ન્દામ કર્યા !”

શેડે તલવું કે : “ એ આમને આમ દમ ખાઈ ગયા તો બધી આખરે મરે પાછી ફરશે. “ માણસના દિમથી ” એ શબ્દો કાને પડનાની સાથે તેમનો પિતો ઉછળી ગયો. નેમની આંખ લામચોળ થઈ ગઈ, તેમણે આંખ ફેરવીને કહ્યું : “ જ જ, શપથનાં જરી બોલતાં કળ્યાપ છે ? પંદર રૂપિયા તો શું પણ દવે તો એક પૂરી મદામ સરખી નદિ મને સમજાયો ! બેવરૂં ! બેસે છે કે બેઠે છે ? આમ તોફાન કરવાથી પૈમા મળતા હશે એવા લાખ મરે તો કંપનીને ક્યાં ન્દાવા ઉવાતુ છે ? દારુનોની તમને શી પડી છે ?”

ઉ: શેડ ! ખૂતે માર કરો. એવું ન ક્કો. લાખની ક્યાં વાત કરો છો ! એક ક્યા છે ! અરે ! કંઈક કેકાને તાળાં વસાયાં અને વસામે. આ કરોડ રૂપિયાની મિલકતની આખર કુતરાં ઉત્તણી કરશે. માણસને કાળો એવું મોઢે થાય ! મરીબ હોવાથી માણસ માણસ મરી જાય છે કે ! મરીબને લાપે આપ ઉત્તણા છે. તેમના કલ્યાણમાં જ તમારું કલ્યાણ છે. હાવ ! નિર્જરતાની તે કંઈ દદ છે કે ! ભલે, દારુનોના જેવાં લાખ, પણ મરનાર કારિયરના મહિના દૂકડ એકલા ન્દોતા થયા અને તમારા મેનેજરને મીઠા માણ કરવાની સચવા કરતાં જરી કે શરમ આવી કે ? આડ વર્ષની ન્દાની ઉમ્મરમાંથી તમારી મીઠામાં કામ કરનાર સપાર વર્ષના જૂના કારિયરની તમને જરીકે લાગણી થાય છે કે ! અરે ! મહેલાતું કુતરું મરી જાય તોય માણસોને રાતું આવે છે ! તમારા એ જુના કારિયરને મારે આ મામણી કરતા અમને શરમ આવે છે. ઉવરતો કંઈ કળ્યાપ ! કે પછી પચિમના પવનનો કપાટો વાગશે, મારે જ આંખ ઉઘાડી !

“ રૂઢિ તમને અચકીત જે આપસને કહ્યું છે, તે પરવાતું દોષ તો તે લાગે વાર ક્યાં વગર કામપર દાગર માઝા, નદિતર તમારો જાણવો આજ દિન સુધીનો પચાર ગૂણી આપવાની વ્યવસ્થા થઈ દવે દું તમારી બીજ એક પણ વાત સાંભળવા મામતો નથી તમને પરવાની વાત છે ”. કવી શેડ સાહેબ એક દવા ત્યાંથી ઉડી ફળા. બધા, અને ગોરિસમાં જાને મોઢા મેનેજર અને ગારનરને સચના કરી દીધી કે : “ એ માણસો અતિ પચાર એકામ ગૂણી આપશે. ”

કારિગર તો ધારતા હતા કે શેક પોતાનો કરેલો નિશ્ચય જરૂરથી થોડો ઘણાય ફરવશે; પણ તેમની એ ધારણા સમજાતી ખોટી પડી. હિંદો શેકે તો આજ છેવટે છ યાંક સાફ નકારમાં જ જવાળા આપી દીધા. આખર લાચાર થઇને ન દૂરકે લગભગ ત્રણસો કારિગરો મીલના કંપાઉ-કમંધી બહાર નીકળી ગયા. નજર પહોંચી ત્યાં સુધી શેક વેંછે રહ્યા, પણ કારિગર વ્યર્થ શા સાફ પાછું વાળીને લુવે ? વાંચક ! કાણુ કહે છે કે : કારિગરો મૂર્ખ છે ? કાણુ કહે છે કે : વિવેકહીન છે ? કાણુ કે છે કે : તેમનામાં સંપ અને રેનેહ નથી ? જો નહોતો તો આ વ્યર્થ ઉપાધી બોસ્વાનું કંઈ કારણ ?

તેઓ મીઠાંત નથી છતાં કેવા દયા-ભાવનાળા છે ! અને તેમને મજૂર નહિ કહીએ, તેઓ સાચા કારિગર છે. તેઓ હિંદોમિત્ર-તેઓજ મથાર્ય 'કર્મવીર' છે. હિન્દુ-કસલામ પ્રત્યેક જણે હજીમળી પોતાના મોઢામોઢે ઉઘરાણું-ટીપ કરી, મરનાર કારિગરની પૃષ્ઠા માતાને રૂપિઆ સાડા ત્રણસોની સહાય કરવા તેઓએ કપ્પારનીય બચસવા કરી છે; પરન્તુ કંપની તરફથી થીંગ દોહડોએક મલે તો પૂરા પાંચસો ચાપ એમ ધારીને, કેવળ મીલ માલેકની દાનચરતા, દયાળુતા, પોતાના કારિગરની મમતા જોવાની ખાતર જ તેમણે અત્યાર સુધી વાત ખેંચી પકડી. પણ એ દયા ક્યાં ? એ ભાવ ક્યાં ? એ મમતા અને માયા પણ ક્યાં ? કારિગરો ત્યાંથી સમજીને પોતાના મીલ માલેકના હૃદયની પરીક્ષા કરી. લાચાર ધર્મ માસીકના શુશ્રુષાન કરતા, કેવળ શોકને જ ભાવ ધારણુ કરી મીલમાંથી ચાલી નીકળ્યા.

વાંચક ! લુવો ! આ દેશના કારિગર કેવા-કેટલા શાન્તિમિત્ર છે ! કેટલી સદન-શીલતાવાળા છે ! કેવા રેનેહ-ભાવ વાળા છે ! તેમના પ્રત્યેકના મોંપર તમને અત્યારે શોકની કેટલી હાથા જણાય છે ? તેમને અજાન-અજાણમણુ કહેનાર માણુસજા મોટી ભૂલ કરે છે. ત્રણસો-સાઠત્રણસો કારિગરનું જૂથ છતાં, ગિલકુલ શાન્તિથી, કોઈ પણ અકારતા નોકાન-સપતાન વચર તેઓ પોતાની મનઃ કામના પૂર્ણ કરવા આગળને આગળ કેવા હારજથે ચાલ્યા જાય છે ! કાળુપુર, પાંગકુવા, સારંગપુર, રાયપુરનો દરવાજો વટારી તેઓએ સીધી કાંકરીવાની કડક હાથપર લીધી. હવે તેઓ પલટાવતી માલક બચાવર દારજથે જતા જણાય છે કેટલાક વખતપર એ, મહાદેવમસાદનું 'ચિન્મયીનું' દવાખાનું હવે તેની નજીકના એક "અમીના પેલેસ" ના વિશાળ એમાનમાં કારિગરો અવરયાપૂર્વક ગોઠવાઈ ગયા. દરવાજા પરના પહેરસાળા-ઢાંધાએ પણ કોણુ જાણે શાથીએ વચર આના-તાનીએ સવળા-કામદારીને માન પૂર્વક અંદરદાખલ મવા દીધા એ પંજુ એજ સચવે છે કે : હિન્દુસ્તાનની પ્રભુ પ્રત્યેક કામને પોતાના આત્મિક-સ્વચ્છ પ્રમાણે ચાહે છે-માન આપે છે. દેશના સુખ-સૌભાગ્યનું કેવળ એજ સુખ મંગલાચરણ છે.

બગલાના એક બાગમાં-આર્યનાયદિગમાં અમીના ખુશની બંદગી કરી રહી હતી. અમાનક લગભગ સાક-સિતેર વર્ષની એક સુમનમાન પૃષ્ઠા ટોચીએ તે ખંડમાં પ્રવેશ કર્યો. તેજ પડીએ અમીનાએ પૂંક ફેરવીને જોયું. પૃષ્ઠા અવરજ કહેક અગાવના અમાચાર કહેવા ઉતાવળથી આવી હતી. પંજુ કોણુ જાણે તેને શુંએ સાંભળી આનું ? તે કંઈક હસી હસી નહિ. અગ્નિ અપારાં આવવાથી તે એકદમ જમીનપર ચેરતી ગઈ. તેની આંખમાંથી

તોપાર આંધ્રુ આગરા લાગ્યાં. તે જાની ફાટ રોચ લાગી. એ આકાંક્ષે દયાનીદેરી અમીના વધારે વખત જોઈ શકે કે ? જુદાની પામે જઈ અમીનાએ પૂછ્યું: “કાતમા ! આજ એકદમ આશું તમને કોઈએ કંઈ કહ્યું કે ? તમને શિક્ષે કંઈ નથી કહી ગયાને ? તો કદ-અકરમાંથી તમને કોઈએ ન કહેવાના છોડો કયા છે ? મધ કાચ જોયાર પછી સમજનાં જાણ્યાં નહિ તેથી તમને કપડો મળવાને બધા માન્યો ! નથી ને તમને કોઈ કંઈ કહે એમ ખારીને તમારા મનથી જ રચા કરો છે ? તમારા કહેવા ઉપરથી તો કું બધુ જ સારી રીતે જાણ્યું કે : તમારો ઉત્તર તો બધુ જ સમજુ-આગાંકિય છે. તેણે તો તમને કંઈ નથી કહ્યું વાર ? ના ના, એ છોકરો તો બધુ જ યજ્ઞો-સાજો છે. મ્હેં તેને એ-આર વખત જોયો છે. તે તમને જોઈને ફાટ રોચે નથી ?

અમીના જેમ જેમ તેના હોઝરા સજાથી વાત-વખાણ કરતી ગઈ, તેમ તેમ જુદા ફૂલો ને ફૂલો રોચ લાગી આવી તો અમીના વધારે બહુજ બની ગઈ. તે ન સમજી શકા કે : આજ જુદાને શું થયું છે. તેની તરફથી સંતોષકારક જવાબ ન મળવાથી એમને વધુ થયેલી મેલની પ્રાસિકા આગળના પૂર્વે એ સજાથી તપાસ કરવા જણ્યામાં આવી ત્યાં તેણે શું જોયું ? અમીના તેજ પડે એક ક્ષણ પછી વાર ક્યાં વમર વિજયીના જેમે ને નિમરણીએ ઉતરતી કે : આગળ પર જાને ઉભી રહી તેને જોતાની સાથે કામદારીએ તેને ક્રિમપૂર્વક આશું નમ્યાનું; તે વખતે અમીનાને સ્વર્ગીય આનંદ થયો. પણ અચાનક આતે શું ? કારિમરો પછી કંઈ કહેવા જતા હતા તેટલામાં સર્વેની આંખમાં આંધ્રુ બરાબ આગ્યાં. પ્રત્યેક જાણની આંખમાંથી આંધ્રુની ધારાએ વહેવા લાગી. અમીના-એની હાથ આ દ્રશ્ય વધારે સમય જોઈ શકે કે ? તેની આંખમાં પણ આંધ્રુ બરાબ આગ્યાં. સદાચ પૂર્વે તેણે હાથ લંબાવી તેમને પોતાની પામે જોલાગ્યા. અતરંગ કટને થીતર દયાની તેઓ સ્વચ્છ થઈ, હાથ જોડીને આગળ આવીને ઉભા રજા. અમીનાએ એ હાથ વડે આશ્વાસન આપનાં પ્રશ્ન કર્યો: “મને કહેશો કે : તમે જાંચ બાધ્યો ક્યાંથી આવે છે ?”

જાણકમાંથી એક જણે આગળ આવી એ હાથ જોડીને વિનય-પૂર્વક જવાબ આપ્યો: “અમે સજા આપના નામેદાર-આગ્રિત છીએ અત્યારે અમે મીલમાંથીજ આવ્યા આવીએ છીએ.”

પ્રશ્ન: “ક્યાં મીલ ?”

ઉ: “મનવાર.”

પ્ર: “શું તમે મનવાર મીલના-મદારી પોતાની મીલના કામદાર છો ?”

ઉ: “હા, છા !”

પ્ર: “તો તમને કટ પામવાનું કંઈજ કારણ નથી. તમને આટલાં બધા દિવાળીર થવાનું એવું શું કારણ બન્યું છે ?”

ઉ: “ગઈ કાલ જોયારના સાગજાર વામે મીલ જાંચ થવા પછી આણ થતી વખતે પડો અગરા જતાં એક યુવાન કદાચ કારિયર જોડું મ્હોત થયું છે.”

પ્ર: “શું, કહે છે ? પદા અગરાવાનું કાચ કારિયરનું હોય છે કે ? હા ! પણ મનવારનું કેમ થયું ?”

ઉ: “ મરનારનું શું થાય ? તમારી મીઠામાં કામ કરતાં કારિયરે હવે ખોયો. ગિચાને કુતરાના મોઢાંતે મરી ગયો. મરીગયું મોઢું કેમ આવે ! મરીગયે કોણ ચલાય ? અમારા કરતાં તો તમારા ઘરનાં વધુ બાંધ્યથાળાં ! ”

મ: “ ના, ના, તમે જરૂરકે ઉરેકસથો નહિ. જે હોય તે મને શાન્તિથી સમજવો. હું અવશ્ય તમારે માટે જનતું કરીશ. કહો, તમે શી કમિયથી અહીં આવ્યા છો એ કહેશો ? ”

ઉ: “ સદાચ-ધન્સાર-અભયદાન. ”

મ: “ તમે નિર્ભય છો. તમને શાની સદાચ-કેનો ધન્સાર મેલ્યો છે ? તમને અવશ્ય યોગ્ય ધન્સાર મળશે. ”

ઉ: “ મરનાર કારિયર તેની માનો એકનો એક છોકરો હતો. તેનું જીવન પેપણું કરનાર એવું હતો. તેની વડા માતાને અમુક સદાચ મળવી જોઈએ, શું અમે બધા જોડીયાર છતાં અમારા એ ગિરાદરની મા છેલી વડીએ હજારતાં લૂણે મરશે કે ? ન કરે તો શાપણ અમે કાલ મરવારે અમારી એ વડો ધણ તો અમારા માત-પિતાની કોણ ક્રોધાળ થશે ? ”

મ: “ મીઠ તરફથી તો તેને મરદ મળી જ દશે ? જલારાંશી ના. હું પણ યોગ્ય કરીશ. ”

ઉ: “ મરનારને કાનગવાના કારને માટે મીઠ તરફથી પંદર રૂપિયા અપાનાં કહ્યા છે, પણ હવે તો એક જલારાંશી આપનાં સોસરાદેળ સાથે ના પાડે છે. મીઠના પ્રથમ કામદારોએ મળીને લગભગ સાડા ત્રણસો રૂપિયાની રકમ એકઠી કરી છે. આ બધાં ગરબાન પેલા મેનેજરનાં છે. સાધુનાં રૂપમાં જો રામતાનનાં મળે તો કંઈક ઉડે માતા-બાપાં છે; નહિ તો અમારા સેકંડ તો રાખ લેવા છે. હવે તો માંકયા છીએ, અમારી દામની શાળોનો ઉલોમ પડી લાગવા પછી-અમે ખેતી અને એવાં જ અમારાં બીજાં સ્વતંત્ર-કર્તવ્યથી બ્રહ્મ ધણ પાંડી અમારી દસ કંઈક જુદી જ અતની ધણ છે ! બિચારા કેટલાય વાંચીયાનાં સુવાનિઆઓ જો રામની સાંભાળમાં કમાઈને વગર મોઢાંતે મરી ગયા છે ! દેવી ! તમને કહેવાનું તો બીજું વાણ્ય છે, શું કહીએ અને શું ન કહીએ ! ”

મ: “ ઠીક, તમારી માગણી શી છે ? ”

ઉ: “ અમારાથી કશું જરૂર વ્યાજબી થાય કે ? અનુચિત મૂંગણી અમારાથી કદીએ ન થાય. એમણે અમને આપ્યું છે એવું બીજું થયું આવે એવું છે. તેઓ નો અમારા અતહતા છે. તેમનો સંકારે અમારાથી હવે અમને અણસ્તેવ ખોલાય ! અમે તેમને દરેક રીતે માન આપ્યો બધાવા છીએ, પણ સેકંડથી સાહેબ ! મરનાર કારિયરની અવશ્ય-નિરાધાર માના બરજીરોપણથી તો કંઈક અવશ્ય થવી ઘટે છેને ? જાણ, બીજું અમારે કંઈ નથી જોઈતું, જેની આજ એની દસ માર્ક, એવી કાલ મરવારે અમારી પૂણ કેમ ન ખાતે ! ”

સેકંડનાં તાલની કથા અજાણ પહેલી જ વાર સેકંડનાં કાને આવી છે એમ નથી; તેમણે, તો કેટલીયવાર એવાં કંઈક નાટક અવશ્ય એવાં છે. એવે વખતે ઉત્તર દિશા

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ અને પૂજ્ય સ્વામી વિવેકાનંદના ભક્તોને અપૂર્વ પ્રભાતી !
 સસ્તુ ઉત્તમ ધાર્મિક સાહિત્ય ! જ્ઞાન ભક્તિ અને વૈરાગ્યના લેખો, કાવ્યો !
 સસ્તુ ધાર્મિક, માસિક ! દર મહિને અમૃતની વૃષ્ટિ !
 તુર્તજ માલક ધામો ! દરેક ધર્મ-સમ્પ્રદાયના ધર્મ પિપાસુ-શિશુઓને ઉપયોગી.

ભારત જીવન.

(વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦ પોષ્ટેજ સાથે. અસાદથી રૂ. ૩ થયું છે.)

૧ લી ભેટ-શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ તથા સ્વામી વિવેકાનંદની મોટાટી છબી
 ૧૨+૧૦ પાનામાં રાખતા ચોટા આર્ટ પેપર ઉપર, અદુરુશ્ટ રૂ. ૨.

૨ છ ભેટ-રાજ્યોગ. ચોનેપર સ્વામી વિવેકાનંદની આમર લેખિની
 ૬૫૨ હેલ્ડન છપી તેજ સર્વ અનુભવ મિલક કિષ્કંધા, ચોખ્ખાચામનું વિવેચન અવધી
 હનિ સુધી. પ્રજનનું અદ્યતન સામર્થ્ય, પ્રાણાયામ-પ્રાણ કેવી રીતે વધ કરવો તેની
 પદ્ધતિ, હૃદય મંત્રનું વર્ણન, કુંડલિની શક્તિ, ભજન કરવાની વિધિ, અભ્યાસ, ખ્યાન,
 ધારણા, મગ્ધાધિ હંતાવિ ચોખ્ખાચામનું સર્વ પરિચય, ગેય સિદ્ધિનાં મિલક, કૃત્ત તેજ
 પ્રાદ થયું, ચોટા પદિક્ષમ કરવાથી ૭ મહિનામાં ચોટા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થવા મારે
 સ્વામી વિવેકાનંદનું વચન, ચોટીને હાથપુલ, સિદ્ધિ મિદિનુ અદ્યતન સામર્થ્ય
 પ્રાપ્ત થયું વગેરે હાથ ચિત્રો અંગતીન હાથ પદ્ધતિથી પ્રસિદ્ધ ર્થો છે. જુદુરથામથી
 જુદુરથામ આ માસીકના માલક થકે “રાજ્યોગ” પુસ્તકદ્વારા વિવિધ કુખનો
 નાથ કરી સુખ, મંપતિ અને મંત્રતિ મેળવવાનું ઉત્તમ સાધન પ્રાપ્ત કરવું.
 (મેરોનું ચોટા ખર્ચ જુડું.)

લેખો-ગુરુદાસમાં સનાતન ધાર્મિક-આધ્યાત્મિક-જ્ઞાનની મોટાટી ખિલ છે. શ્રી
 રામકૃષ્ણ પરમહંસ તથા રામકૃષ્ણ મિશનના સ્થાપક, પરમવંસોત્તરા મિત્ર
 શિવ પૂજ્યપાદ સ્વામી વિવેકાનંદન તથા જનક ચિરેશીલ મહાત્મા રામકૃષ્ણ તથા
 પૂજ્ય સ્વામી જ્ઞાનંદન, સ્વામી સારાનંદન, સ્વામી ગોવિન્દચંદ, સ્વામી ગોવિન્દોદન,
 સ્વામી ગોવિન્દચંદ, સ્વામી સુમનંદન ઉપરાંત બીજાં યુદ્ધાચ સન્નાયીઓ, બી. એ.
 અને એમ. એ. મેન્સુઓ, ઉપરાંત બીજાં વિદ્વાનોના લખેલાં છવ, આત્મા, માયા,
 બલ, હૃદય પરબલ, કુલર્ગ-મયંદર, જ્ઞાનોગ, ખ્યાનોગ, કર્મોગ,
 રાજ્યોગ, ખ્યાન, ધારણા, પ્રાણાયામ, ચેત, સમાધિ, ઉપાસના, અંધાર રૂઝમ, ચાવરી
 અને અંધાર રૂઝમ, આદાર, વિદ્યારત્ન, જ્ઞાન રૂઝમ, મોતોનાં ઉપરાંત વચનો તથા
 મર્યાદા વગેરે અનેક ધાર્મિક લેખો અંગતી જ્ઞાનમાં પ્રકટ કર્યા છે તેનાં મરત લખા-
 નાર પ્રકટ થશે. સ્વામી વિવેકાનંદન તથા તેમના અન્ય ગુરુજુઓએ જે
 જ્ઞાનાનુભવ અંગતી પ્રજાને વહેંચ્યું છે તેજ “ભારત જીવન” દ્વારા ગુરુદ

પ્રાગ્જન્ય અર્થેથી કાર્યાની શરૂઆત થઈ છે. અધ્યાત્મજ્ઞાન તેજ અમર જ્ઞાન છે. બ્રહ્મ-
વિદ્યા તેજ અમર વિદ્યા છે. વેદ, દર્શન ઉપનિષદ વગેરે સંસ્કારોનાં મૂલ વચનો
સરસ તેજસ્વી લાવામાં પ્રકટ થઈ શાસ્ત્રો, સૂત્રો, તૈલ્ય આદિ બહુઓએ વાંચી સુખ
શાન્તિ સાધી. સાચો આનંદ હંમેશા લાડિમાંજ છે તે પ્રાપ્ત કરવો.

નવલકથા—યોગાનંદજીના યોગશત્રમ અર્થવા જીવન મુક્તિના મહામંત્રનાં મક
ગાનોપદેશક અતિ લેખક સાગણિક ધાર્મિક નવલ કથા ડાહ્યાભાઈ
રામચંદ્ર મહેતાને દાખે લખાય છે. બ્રહ્મચારિણી, શાંતિનિકેતન અને આનંદમંદીર
નવલકથાઓના જેવીજ મુંદરે અને લેખક દેવવાદી શરૂઆતથીજ સર્વેએ આદરક થઈ
આ અતિ ઉત્તમ નવલકથા વાંચી લેખકો.

મોંઘવારી—હાલ કામળ વયેરની ધણી મોંઘવારી જતાં દેશ મેંવા બળવમાની પારણાથી
જ આ ધર્મ-દેવ શરૂ કર્યું છે સાહિત્ય વિચારી થીમેત અને સાધારણ
સ્ત્રીજિના સર્વ સંદેશોએ “ભારત જીવન” ના આદરક થઈ ધાર્મિક જ્ઞાનામૃતનું
પાનું કરવું ધર્મથીજ મનુષ્યને આલોક પરલોકમાં શાન્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.

અર્વાચીન સતીમંડળ—આચીન સતીચીનાં જીવન હતાન્ત કરતાં હાલના
સમયમાં થતી સતીચીનાં જીવન ચરિત્ર બહુ અસર-
કારક હોય છે તેથી તે શરૂ કર્યા છે. સ્ત્રીઓએ ખાસ વાંચવાં લેખકો.

ભારત સંતમંડળ—હાલમાં થઈ મુલ્યા અને વિદ્યમાન રાજ્યા ત્થાગી, વિદ્યાગી, મુંતપુર-
ગાનાં જીવનચરિત્ર પ્રકટ થાય છે. અલેક મુમુક્ષુએ વાંચવાં લેખકો.

અમર સાહિત્ય—ધર્મ-આત્મ સુન્ધારીઓની પવિત્ર કમળથી લખાયલાં લેખકો તે
જ સાહિત્ય અમર સાહિત્ય છે. તે થેર થેર ધર્મચાર્ય, અલેક
મનુષ્ય નિત્ય પાઠ કરે, અને સંસારમાં રૂપરતું મુખ લોભથી આનંદ શાંતિ
પ્રાપ્ત કરે એજ અમારી હિચ છે. અવશ્ય વાંચી, ધર્મચો ધરમાં સમૃદ્ધ
કરો. આ સાહિત્ય અનેતકાળ આખ્યાસ હુદ પુરુષ અને સ્ત્રીઓને ઉપયોગી થશે.

વાર્ષિક મૂલ્ય—માત્ર રૂ. ૨-૮-૦ (ગોરેજી સાથે) થી. પી. ખર્ચ ૦-૧-૦ તથા
લેખકો પોષ્ટલ વડુ આદરકારા આદરકોએ રૂ. ૩-૮-૦ અથવા
શાંતિ ૧૦ માં પોષ્ટલ ગોરેજી મોકલવો. જેલો છપીઓ અને ‘સાચીવાગો’ પુસ્તક
૧૯૪૨ કરી મોકલતાં પોષ્ટ ખર્ચ રૂ. ૦-૩-૦ વધુ લેવાશે.)

“ભારત જીવન”ના ૧૯૪૨ ના જીવન મોંઘકોએ આપી રહેલું સંવાદન
વચ્ચલ જતાં ‘સવારનો રૂ. ૧-૦-૦ અને ભેટનું ‘સાચીવાગો’ વચ્ચલ
પાડી આદરકારા મોકલોએ ૪ થી ૫ થીજનો પોષ્ટલ ગોરેજી મોકલવો.

પત્ર વ્યવહાર—સર્વ પત્ર વ્યવહાર મનિઓએ નિયમે શીરનામે મોકલવા જવાન માટે
અવશ્ય રિજાઈ કરી ૧ રીજાઈ બીડી.

૧૦ ધર્મપ્રાણ એજલો લેખકો છીએ. હિંદી દોષ તેમજે લખવું.

ડાહ્યાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા.

સમ્પાદક વારતજીવન—

અમદાવાદ—AHMEDABAD.

કર્મવીર.

વર્ષ ૧.

અંક ૧.

વિષયાનુક્રમણિકા

સંવત ૧૯૭૬ શ્રાવણી-

પૃથ્વીમા.

સને ૧૯૨૦ ઓગસ્ટ ૨૦ મી

૧ દેવી ! વિજ્યા મધુર બનવાં ! (કવિના)

૨ જય ! હિન્દુસ્થાન. (કવિના)

૩ કર્મવીર.

૪ મુસીયા. (એક દુઃખી વાતી)

૫ વ્યાપાર-શિક્ષા.

૬ ચાન્દ્રકુમરની આમોચના

૭ નીનિ-કાન્ત-એષ

૮ કલક અનુવાદનગ

૯ પ્રવાસ પોથી.

૧૦ જય કર જય અથવા મનુરકે આશમનુ

નર ! (સામાજિક ચાલુ વાતી.)

કર્મવીરના નિયમો.

૧. આ માસિક દરેક દિન-કર્મવીરના પૃથ્વીમાએ પ્રકટ થશે.

૨. કી પો પોરેજ સારિત આ માસિકનું વાર્ષિક લગભગ રૂ. ૨-૫-૦ છે. વર્ષ આવજી મરિનાથીજ મળવામાં આવશે છોક નકલની કિંમત મુખપૃષ્ઠ પર નેતાં લેવી મેરનુ પુસ્તક નેવાર અંચાં પ્રાકૃતમાં આવશે તેનું પોરેજ જુદું લેવામાં આવશે.

૩. પ્રાદેશી પાનાનું દેશીય જગ્યાના અમને જુગત ખાનર આપતી કોષપણ પ્રાકૃતને પત્ર-અવદાર કરતી વખતે પ્રાદેશ નખર નરે લખેલાં જગ્યા માટે રીખ્યાન કાર્ડ અથવા રીપોર્ટ ખીંચવા અનુ નદિ.

૪. આક્રિયા પ્રાદેશીએ રૂ. ૩-૨-૦ ને મનીઓંરે કરશે.

૫. મનીઓંરે નથા સર્વ પ્રકારને પત્ર-અવદાર અવસ્થાપકને સિક્કામેજ કરશે.

લેખકોને સૂચના—

૧. કૃષ્ણ કરીને લેખક અનુષ્ઠાને પાનાના લેખ કવિનાઓ, દાંમિયો પાડીને પ્રાકૃતની એકજ આજીએ આક્રિયા અરે લખી મોકલવા. લેખમાં અચારી જગ્યા માટે પૂરેપૂરી સિગ્નામુ લખવું.

૨. આજારિક અને ઔદ્યોગિક વિષયે સંજ પો લેખોને આ માસિકમાં પ્રથમ ન્યાન મળશે તોમ ઉચોગ સંજ પો લેખોને અગ્રસ્થાન મળશે.

૩. અમને મળતા લેખ પત્રક પોથી સર્વ પ્રકાર અંગે કૃષ્ણ કરી અનુષ્ઠા લેખો ન મોકલવા. પત્ર અવદાર નીચેના સિરન મેજ કરશે—

પ્રાદેશ વખતી સર્વ એવ
મેરન-સાની નાકારે નરે છે.

રખમેકોડલાલ હરિલાલ બટ.

અવસ્થાપક:—“કર્મવીર.”

મધુર.—અમદાવાદ.

ગ્રાહકોને અગત્યની સૂચના.

૧. કોઈપણ મીઠામાં અગર કોઈપણ કેસાએ ગમે તે વળ્યા ખાતરી દેાય તો તેની અમને તરત ખગર આપવી.
૨. કોઈપણ પ્રકારનું કામ તબજનાર માલકજીએ જેઓ મોકરી વગર ચેર જેણે દેાય તેમજે અમને પોતાના નામ-સમ-ગામ સાથે, અને તેઓ શું કામ તબજે છે વગેરે લખી જણાવવું.
૩. માલકો પેલી જેઓ કોઈપણ પ્રકારનો દુકાન-ઉદ્યોગ તબજતા દેાય અને જેઓ મનુષ્યોના આર્થ આપવા અશક્ત હોય તેમજે અમને લખી જણાવવાથી તે જાણત થોડા વ્યવસ્થા થશે.
૪. આ માસિક જે જે ગામમાં જાય તે તે ગામમાં કીચી ચીલે વખાણવા સાવક અને છે, તેમજ ત્યાં શાનો ગાપાર-મધો વગેરે આવે છે, અને ત્યાંના પ્રતિષ્ઠિત આપારિઓ-કારિગરો કોણ કોણ છે તે અમને લખી જણાવવા તરફી દેવી.
૫. ત્યાપાર-ઉદ્યોગનું માન મેળવવાની ઇચ્છા છતાં જેઓ લવાજમ કરીને કર્મવીર માસિક મંગાવવા ખર્ચખર અશક્ત હોય તેમજે અમને વગર દરકતે લખી જણાવવું; થોડા થશે.
૬. જે જે મીસોમાં અને કારખાનામાં આ માસિક વર્તુ દેાય ત્યાંની તબજવા-પ્રસિદ્ધ કરવા જેવી સત્ય બનેલી દફિલ અમને દરેક મહિને લખી જણાવવાથી અનંકમ મુકદ કરવામાં આવશે.
૭. જે માલકજીએ પોતાની ખાસ ફરજ મમલને જે અથવા તેથી વધારે માલક કરી મોકલવા તરફી લેશે તે સંજ્ઞાનોનાં નામ આવતા અંકમાં પ્રકટ થશે-આભારે માનવામાં આવશે.
૮. નવા માલકો પોતાનો જથ્થો-લોડા લખવા બ્રહ્મું નદિ (ફક્ત મીઠામાં દેાય તેમજેજે).

આજેજ મંગાવો! આજસ ન કરો! કે પછી પાછળથી પસ્તાવું છે!

શુંગર રસનો ભાગ્યદાર સૂઝવો દેાય, કરણરસની નદીમાં ખૂબ નહાવું દેાય
તો નામદાર વડોદરા-ગોંડલ વગેરે સંજ્ઞાના કેળવણી ખાતાએ ઈનામ-
સાહચેરી મારે મંજુર કરેલી જૂરસાદાર ભાષામાં લખાએલી,

અત્યુત્તમ સાંસ્કારિક નવલકથા,

❖ **લક્ષ્મી-કાન્ત.** ❖

લેખક-પ્રકાશક:-વજીરહાસલ હરિલાલ ભટ્ટ.

આરા એક અવગણ્ય લખાએલી, હાથને શેષાને તેવી ૨૮૦૫૫૪ની જગદાર નવલકથાની કિંમત ફક્ત રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ નહીં. દરેક પ્રકરણને મધ્યે મૂકેલાં કાવ્યો અને સ્લોકો વાંચવાની ગહુજ મળત પડશે. આત્મારેજ લખો:-

વ્યવસ્થાપક:-“કર્મવીર” અમદાવાદ.

॥ नमामि त्वां भारती ॥

Regd No. — —

कर्मवीर.

परी १ सु—अं० २ ले. [भाद्रपद—१९७६.] सप्तम्वर—१९२०

डे० कर्मवीर अग्रजान तिलकशाय.

॥ कर्मयोगे नार्जयिष्यामहे मां वन्देत्तु कदाचन ॥

कर्म योगे डे डारं अग्रजं कलकत्ता अग्रजान.

अ-म संवत् १९१७ भाद्रपद शुक्ल ६.

अ-म संवत् १९७६ अ. भाद्रपद शुक्ल ६.

कारिक अग्रजानः—
ड. अ. अग्रज ड. २-४-०.
कुल अग्रजान ८-६-७.

अग्रजानां अने अग्रजानः—
अग्रजानां अने अग्रजानां
अग्रजानां अने अग्रजानां

વાર્ષિક લગાજ-વી. પી.
પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૨-૫-૦

આ એકાદ છટક નકલના-
રૂ. ૦-૬-૬,
વી. પી. પોસ્ટેજ બદલ.

સંવત ૧૯૭૬
વિશાખ પૂર્ણિમા.
સને ૧૯૧૦
સપ્ટેમ્બર ૨૮મી.
અનુક્રમણિકા.

દરોત કરીને પાવન થાઓ!..
દિન્દમાતાની ઝાંખાની છટક
વકલતી કિંમત પોસ્ટેજ સાથે
રૂ. ૦-૩-૬ કમળના રૂ. ૨-૫.
આજેજ મંગાવો!
મણી માંડી નકલ સિધીકે છે.

- ૧ ભારત-સેવા. (કાવ્ય)
- ૨ કર્મ-મહાત્મ્ય. (કાવ્ય)
- ૩ કર્મવીર.
- ૪ આભાર-દસન અને સ્વીકાર.
- ૫ હા! સૌકમાન્ય તિલક!
- (શોકોદ્ધાર-કાવ્ય)
- ૬ હિં તિલક મહારાજનું સંક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર.
- ૭ તિલક અવસાન. (શોકોદ્ધાર-કાવ્ય)

- ૮ મુલીલા. (આત્મ ચારી મંપૂર્ણ)
- ૯ મારકોનીનું માહાત્મ્ય.
- ૧૦ સેવાના સન્માર્ગ. (કાવ્ય)
- ૧૧ કંઈક જીવવા ભેગ.
- ૧૨ ઉપરીઓને જાણવા ભેગ નિયમો.
- ૧૩ ભવકર ખૂબ અથવા મજૂર કે આત્મમનુદર!
(મંપૂર્ણ સામાજિક આત્મ ચારી)
- ૧૪ સેવા ધર્મની જાનના. (કાવ્ય)

એક પ્રાર્થના.—કર્મવીરના પ્રત્યેક માહકબપુત્રી દરજ્જા છે કે તે તેમને કર્મવીર તરીકે સ્નેહ-મમતા હોય તે તેમજો પોતાના સ્નેહી-સખીઓને તેના માહક થવા આમહપૂર્વક જણાવજી કરવી. અમારી આ પ્રાર્થના આનમમાં લઈ જો પ્રત્યેક માહકબપુત્રી દક્ષત બબ્બે માહકો કરી મોકલે તે અગે પણ તેમને મનમાનતા ભોળા પીરસવામાં ક્યારા નહિ રૂપીઓ.

મુશ્કતા:—અમદાવાદના કેટલાક માહકબપુત્રીનાં લગાજબ દલુ સુધી આવને મળ્યાં નથી. તેમજો જવાજમ મોકલ્યાને અમારી છપેલી પહેંજ મંગાવી લેવી. હવે પછી ત્રીજે નવો એક નીકળતાં સુધી જે બપુત્રીનાં લગાજબ બાકી દશે તેમના ઉપર વી. પી. કવચમાં આવશે, તે સ્વીકારી લેવા કૃપા કરવી.

પ્રકાશક :-
રણજીદલાલ હવિલાલ ભટ્ટ.
કે. રાયપુર બાઉઆની પોળ,
અમદાવાદ.

આ માસિકપત્ર સોમનાથ
દેવરાણે પોતાના પાનકારને નોકે
સુશીલમાં આવેલા 'પ્રજ્વલ' પ્રિન્સીપ
પ્રેસમાં છાપું અમદાવાદ.

આવતા બંકથી અદેરઅખરો લેવામાં આવશે.
બાપારી બપુત્રીઓએ વાંચે ન કરવી.

અદેરઅખરનો દર:-
એક વખતનો-પૃષ્ઠ ૧, ૫૪ બા, ૫૪ બા.
૨ રૂ. ૫ રૂ. ૩ રૂ.

કરમબની વધારે વખતની અદેરઅખર
મહે આજેજ જવબવહારી કરી પૂઠાવો.

॥ श्री सद्गुरु समर्थ ॥

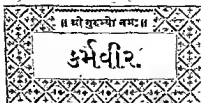

ॐ श्री-मेधा ॐ

(आम आधारा ३३५३३-३३ ३५)

કર્મ સહાત્મય.

40 $\frac{1}{2} \log 2(1 + \frac{1}{2} \log 2)$

ગુજરાતની ગર્જના-સાંખી હિંપ વીધા પછી સદ્ગત્યે-હિંમત આવમરે ગુજરાત જતી થયું છે. આજે કેટલાક મમયથી ગુજરાતનું જીવન પ્રગ્નિમય થઈ રહ્યું છે. ગુજરાતી ખંડુઓના શુદ્ધ-સાહીત્ય હૃદયમાં સાવ-શત્રેય 'ભાવનાઓ' રહી રહી છે. આનો જો ગુરુ કૃપાથી ગુજરાત નવજીવન પામ્યું છે. વારીજાતું એ ગુરુને! નમન એ ભારતનાં પુણ્ય ગુરુ-રાષ્ટ્રને! બન્ધ! એ ગુજરાતિઓની કર્તવ્યપરાવળતાને!

થોપી ગુજરાત રાજપીઠ પરિવહ-આ પાં.પદ બોગરહતી તા. ૨૭-૨૮ અને ૨૯ મીએ મી. અખખાસ તૈયમજના મુખખખા નીચે અમદાવાદમાં ભવિષ્યના વંદુમાં ભરવામાં આવી હતી. પરિવહમાં કરાનુષ્ઠને કેટલાક અદત્તના કરાવ પગાર થયા છે. તેમ પછી ભલના મન-મેદ વગર પરિવર પેનદાનુ પવિત કર્મ નિર્ધિધે મુંદર રીતે, પુરૂ કરી એમાં જેવી જોડએ એવી માણના પ્રેમથી છે એમાં કોઈ મઠ નથી.

સંસાર મુધારા પરિવહ-આ પરિવહ પછી ભવચાન મળે રોગભ નમિમે જીવન પારખ કરી રહી છે, એ પછી ગુજરાત પરિવહની સંઘમાં રહીને બોગરહતી તા. ૨૮-૩૦ મીએ દેશર પ્રગ્નદામ મુનીજામ આડસવાના મુખખખા નીચે એજ મંડપમાં ભરવામાં આવી હતી. આ પરિવહમાં જનુ એરી કેગવમ્પી, બાગ લખ, કુતેડાં, કુન્ધા ચિકેય મગ્ગરોના દિવ આદિના અદત્તના કરાવ થયા છે. અમને આ પરિવહમાં વાળીનું બળ વિશેષ લખાયું છે.

કૈ. કર્મવીર તિલકમહારાજનું

સંક્ષિપ્ત જીવન ચરિત્ર.

સો કર્મવીર બળવંતરાય ગંગાધર તિલકનો જન્મ. સને ૧૮૫૬ ના જુનમાં મહિનાની ૨૩ મી તારીખે રત્નાગિરીમાં થયો હતો. તેમના પિતા પૂજ્ય ગંગાધર રામચંદ્ર તિલક ત્યાં પહેલા આસિસ્ટન્ટ મારતર હતા. ત્યારબાદ તેઓ યાંજીમાં કેળવણીખાતામાં ડેપુટી ઇન્સપેક્ટર થયા હતા. જે સમયે પિતાનું મૃત્યુ થયું તે સમયે તિલકમહારાજની ઉંમર ૧૫ વર્ષની હતી. પોતે ઔદ્યોગ પાસ કરીને ડેકન કોલેજમાં વિદ્યાભ્યાસ શરૂ કર્યો, અને ત્યાં આગળ ૧૮૭૬ માં સ્નાતકની સાથે B. A; બી. એ નીપરિણ પાસ કર્યો બાદ તેઓ ૧૮૭૮ માં વહિસાતની પરિણામ પાસ થયા. વહિસાતની પરિણા પાસ કરવા છતાં વહિસાત કે સરકારી નોકરી કરવાની તેમની રજા હજી નહોતી. એમને કેવળ સ્વદેશ-સેવાનીજ લગની લાગી હતી. એજ અવસામાં પ્રસિદ્ધ દેશભક્ત શ્રીયુત આગરકરની સાથે તેમને રોડ બંધાયો. એક મિત્રોએ સાથે મળીને એક અંગ્રેજી સ્કૂલ અને કોલેજ ઉદ્ધારવાનો નિશ્ચય કર્યો. એ સંકલ્પના પરિણામે અંતે તેમણે શ્રીયુત વિષ્ણુશંકર મિષ્ટાનંદરની મંદલથી સને ૧૮૮૦ ના વનપુઆરી મહિનામાં “પૂના ન્યુ ઇન્ડિયન સ્કૂલ”ની સ્થાપના કરી. ત્યારબાદ તેમણે અંગ્રેજીમાં “મરાઠા” અને મરાઠીમાં “કેસરી” નામક અલ્પવાકિક પત્ર પ્રકટ કરવા માંડ્યું. શરીરની નસોમાં કર્તવ્યપરાયણતાનું ગરમ લોહી વહી રહ્યું હતું. મરજમાં સ્વતંત્રતા અને સ્વધર્મના ઉત્કર્ષની. ભાવનાઓ પૂરબોસમાં મૂખી રહી હતી. અને હૃદયમાં શુભાચારના પ્રમથ તરંગો ઉછળી રહ્યા હતા એવે સમયે એ બાંધવીરના હૃદયમાં અત્યંત અંધકારમાં ભટકતા જગતને વિશ્વા બતાવવાની સેકેડે કેડેબંધાવકની ફાઇની આપી શકે એવો “કેસરી” નામનો ચેરામ-દિપક આખો પહોંચું પૂજ્યું! ત્યાં જરીકે ચેરવાજની વાત જોવા-સાંભળવામાં આવી કેનેઓ તરતજ તેના ખરા સ્વરૂપમાં સાચી-ગોઠી સમાજને જાગૃતી દેતા. પરંતુ હમેશાં જગતમાં સાચી વાત સાંભળીને સહન કરવાનાજ વિરલજ હોય છે. કોલ્હાપુર રાજ્યના કારભારી, મહારાજ સાહેબની સાથે અનુચિત વ્યવહાર ગણતા હતા એ સમયે દીક્ષ કરવાથી તિલકમહારાજ ઉપર કેમ ગાલો અને તેમાં તેમને ત્યાર-મહિનાની સાદી જેલની સજા થઈ. અધીયોજ તિલકમહારાજના લોકલેખાણમારક જીવનનો મારંબ ચાપ છે.

આ તરફ કેળવણીના સંખ્યામાં તિલકમહારાજે શ્રીયુત નામ જોશીની સાથે મળીને ૧૮૮૪ માં પુનામાં “કેન્ડન ઐન્ડુક્ટિસ સોસાયટી”ની સ્થાપના કરી, અને ત્યારબાદી પંદિસર કેલકર, કુવ, ગોલે વગેરેની ચલાવતાથી એ સોસાયટી તરફથીજ પુનામાં અને ૧૮૮૫ માં ફરખૂસદ કોલેજ ઉઘાડી. એ મહદર કોલેજ અને સ્કૂલની સાથે એકમાત્રને પાંચ વર્ષ મુખી સંખ્યા રહ્યો.

૧૯૧૮ માં તિલકમદારાજને તેમના જુના મિત્ર આગરકરની સાથે સામાજિક તથા ધાર્મિક આખોટમાં અમુક મનભેદ પડવાથી અગરકરને કેમરી સાથેનો સમ્બંધ છોડવો પડ્યો. પ્રેક્ષક કેલકર અને ગોખલેને પણ પંચોની સાથે સમ્બંધ રાખવાની ઇચ્છા નહોતી; અથી બેઉ પંચોનું અધિષ્ઠિતપણ એકજા તિલકમદારાજના હાથમાં આવ્યું. તે પછી બેઝવેલી ધનાં કેમરી અને મરાઠા તિલકમદારાજને મળ્યાં, અને કેમરી અને મરાઠાપર ત્યાં જણાતાં દનાં એ આર્યભૂતો પ્રેમ પેશા બે મુદરચોનાં બાજમાં આવ્યું. એજ સમયમાં “એજ આફ કન્વેન્ટ બિલ” અર્થાત પતિ-પત્નીનો મળેલ અપ્પી છંદથી સુધી ન હોયો જોડે એ આ મળપી એક બિલ ધારણામાં રજુ કરવામાં આવ્યું. સનાતન-હિન્દુ ધર્મ પ્રતિજ્ઞાને અથી દાગ લાગશે એવું ધારીને દૂક ધર્મવીર તિલક મદારાજે તેણે વિરોધ કર્યો, તેમણે રજૂ નહોત કર્યું કે: અમારા સામાજિક રીતરીવાજોમાં જે કંઈ ફેરફાર કરવાના છે તેણે અધિકાર સમાજને-પ્રખાને છે, સરકાર અગર અન્ય કોઈ તેમા હાથ ધાલી શકે નહિ. આ ઉપરથી યુનાના સુધારકોએ તિલક મદારાજનો ખૂબ ખોટલી-ટિકાઓ કરી એમ કહેવાય છે. એટલે સુધી કે: આ વાદવિવાદે મેલા મોડુ ભવંકરણ લીધું હતું. આ વખતે તિલકમદારાજે કાવલનો અભ્યાસ કરાવ્યો એક સિદ્ધાન્તવર્ગ ઉઠાડ્યો હતો. તેમાંથી જે કંઈ સમય મળ્યો તેમાં તેઓએ જેઠા અને પુરાણનો અભ્યાસ કરવા માંડ્યો. પોને ક્યોતિપચાત્ર અને મચિતના પદ્ય વિદ્યાનનો દલાજ અને તેથી તેમણે એ સંપર્ગો શાસ્ત્રના પ્રમાણથી વેદનું પુરાતન તત્ત્વ ચિદ્ર કરવાને માટે એક લેખ લખ્યો. એ લેખ તેમણે ૧૮૬૨ માં જાનમાં મળનારી “ઇન્ડિયન ઓપિનિયન”માં પ્રકાશ્યો. ત્યાં પ્રફુલ્લર, વેગર, ક્રિદન આદિ પુરપના સપળા પ્રસિદ્ધ મંત્રુત બજાવનાર વિદ્વાનોએ લોકમાન્ય તિલક મદારાજના વૈદિક સાહિત્યના જ્ઞાન સમ્બંધી મૂળ કડે પ્રશંસા કરી અને અમેરિકાના જ્ઞાનદોષકિસ વિશ્વવિદ્યાલયના પ્રેક્ષક ક્રાઈસ્ટ બ્રુક્લિન્ડે લોકમાન્યને વૈદિક સાહિત્યના સિદ્ધ માની લીધા. બાદ એ લેખ “ઓપિનિયન” અર્થાત “વેદોના પુરાતનતની મૂળ” નામથી પ્રકટ કરવામાં આવ્યો. તેમાં તેમણે પ્રમાણ અને સાથે ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ પણ અરમરીને સિદ્ધ કરી બતાવ્યું કે: ફવેલના મંત્ર ૬૨૦૦ વર્ષ પહેલાંના છે. જેથી જગતમાં સભ્યતામાં સૌથી પહેલી મળ્યા સ્વાતુ માન હિન્દુઓને છે. એ નોંધવું હિન્દુઓના બાપનું છે.

આ વખતે તિલકમદારાજના મિત્ર રાવમાહેન આપટ જોઓ પડોદરા રાજ્યવા રીવાજ હતા તેમના ઉપર અમુક આરોપ આવ્યો અને તેનો કેસ ધારણો. તિલક મદારાજ બજાવતા દના કે: આ વાત નહન ખોલી છે. તેથી તેમણે પોતાના મિત્રના બચાવને માટે અત્યંત મહેનત કરી, અને એથી ખૂબીથી તેની પેરી કરી કે, મોટા મોટા વકીલોના પણ આશ્ચર્ય પાર ન રહ્યો. સૌ છક થઈ ગયા. અને તેમના મિત્ર એ આરોપમાંથી મુક્ત થઈ ગયા. ધન્ય! લોકમાન્ય! ધન્ય! તમારો મિત્ર પ્રેમ!

“બીજું શું કહીએ, બે તિલક મદારાજ વકીલાત કરતા હોત” તે તેઓ દિનરજાનના સૌથી મોટામાં મોટા વકીલ અથવા તે જગતના દોષ: પરનું એ દેવ પુષ્પનો રાજાવતીના પોતાનું જ્ઞાન રજોશ-રજપર્મની સેવામાં સમર્પણ કરી ચૂક્યા

દત્તા. ધીરે ધીરે તેમણે પોતાનાં પગ ચળવેલેલેલેમાં દશવા મોકળાં, તેઓ કોન્ગ્રેસની
 ઠંકન રહેન્ડે એ કમિટીના સેક્રેટરી તરીકે સુઝાયા, અને મુંબઈની પ્રતિવે ચિરિવદતાં
 પાંચે અધિવેશનની વ્યવસ્થાનું કાર્ય તેમણે સરજતા પૂરેકે હતું. ત્યારબાદ તેઓ મુંબઈ
 વિધવિદાલયના ફેલો અને પુના યુનિવર્સિટીના મેન્બર તરીકે પદસ્થી પામ્યા.
 સને ૧૯૦૫ માં પુના કોન્ગ્રેસ કમિટીના પોતે સેક્રેટરી નિર્માયા. એ સમયે સામાજિક
 પરિવદ પણ કોન્ગ્રેસના મેડમમાં જ લેવાનો વિચાર થતો હતો, પરન્તુ તિલક
 મહારાજનું કહેવું એવું હતું કે: સામાજિક અને ધાર્મિક કાર્યો એક બીજાથી
 અલગ અલગ રાખતાં બેઈ એ. આ મતબેદને ધીરે તેમને મંત્રિપદ છોડવું
 પડ્યું; તોપણ કોન્ગ્રેસની સરજતાને માટે પોતે શ્રમણું મદદ કરતા રહ્યાં, સામાજિક
 જાગૃતીમાં તિલકમહારાજનો અનેક યોગ્યે જુના વિચારના માળી બીધા.
 પરન્તુ તેમના સમસ્ત જીવનનું બાલિકાથી અવલોકન કરનાર માણસ બેઈ શકતો
 કે તેમની એ માન્યતા કેવળ આત્મ્ય છે, અને તેમ પણ તેઓ આંદોલન વિવેચક
 હતા, તેમણે પોતાની પુનિયોને શિશુ આપીને આયે જુના વિચારના મુગ્ધ પોતે
 બાળલમના દિમાપતી નથી એ પણ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે. બંગલગીતા ઉપર આનંદ
 મુખી જેટલી પુરાણી અને સર્વ સખત દિક્ષિતો છે, એના ઉપર અધિવેશનના
 રાખતાં, તેમણે એક નવીજ ગંભીર વિવેચનાપૂર્વક દીક્ષ કરી છે, જે “ગીતા રહસ્ય”
 નામથી પ્રસિદ્ધ છે. એ એટલી બધી સર્વપ્રિય થઈ પડીકે તેની એક પ્રતિષ્ઠા છે” સુખમાં
 મુલ્ય હોવા છતાં લગભગ એક આઠસીઆ જેટલા દેક સમયમાં ૫૦૦૦ પ્રતો ઉપરી
 ગઈ. હિન્દી, બંગાળી, ગુજરાતી, તામિલ આદિ ભાષાઓમાં તેના અનુવાદ થયા
 અને થઈ રહ્યા છે. એટલુંજ નહિ પણ રાસ્ટ્ર વિદ્વ આજુબાં અને મામવા નહતાં
 તેમણે “સમુદાયના” કરી છે. અમારા તિલકમહારાજ સમાજ સુધારણાના પ્રસારી
 રસ ધરાવતા હતા, પરન્તુ તેમનું કહેવું એવું હતું કે: સુધારા સૌમ્ય શિથિલ થયે
 કરવા બેઈએ. વ્યર્થ વાઙ્મય બોધવાથી કંઈજ ન થયે; સુધારા કરવા જતાં ધર્મ વર્ણ
 સમવાયે બેઈએ.

સન ૧૮૬૬ માં મુંબઈ વિદ્યાલયમાં લખેલું કુલેશ “પરો” એ લિખેલું પ્રસારે
 પોતાના કુલેશ-દરિદ્ર્ય પિડિત દેશમાં કોન્ગ્રેસની કરણવસ્થા બેઈને તિલકમહારાજનું
 હેતુ પ્રવિશ્વત થઈ ગયું. તેમણે સરકારની આયે સખીને પિડિતલેતોનું સરસલું-સોદીખ
 કરવાને પ્રયત્ન કર્યો; પણ સરકારને તેમની આયે કાચ કરવું દીક ન લાગ્યાથી, તેમણે
 પોતે એટલાએજ પોતાનું કાર્ય બરી રાખ્યું. આ પ્રંગણે સરજાતના કોન્ગ્રેસમાં તેમણે
 દીન-રોગી-કુળીગતોની અનેક પ્રકારે સેવા કરી. તેમણે તે પ્રસંગે એક દવાખાનું
 પણ ઉધાર્યું હતું. આ દેશના અમુક દિતિપિયોની મારકે તેમણે કેવળ પાંચાધીક
 દેશ અને દેશનાસિમ્પોની સેવા નથી કરી, તેમણે તો બેઈ દેક નમાવી છે. તેમનીએ
 સુદ સારવનિકે કોન્ગ્રેસને લીધે તેઓ ઉત્તરેશર, લોકમાન્ય થયે બેઈ દેતો
 મહારાષ્ટ્ર ધીરે જગપતિ શિવાજી મહારાજની જગતિ ઉચ્ચવાની સરજાત કરનાર એજ
 મહારાષ્ટ્ર છે. દેતોલાદ મહારાષ્ટ્રમાં ધીરથી મુન: સમધવનોર એજ જગતિ, અને તેના
 પ્રેરક તિલકરાજ છે. રાયપામાં આ શિવાજી મહારાજની સમાધી કરજ જગતિ મહોત્સવ
 ઉજવવાનો હતો, પરન્તુ એમને લીધે તેમને જે દિવસે રાજવાલિનિક થયો હતો તે

દિવસે ઉત્તરવામાં આવ્યો હતો. આ ઉત્તરનો સંપૂર્ણ રત્નાં કેમરીમાં પ્રકટ થયો હતો. એટલામાં શ્રી. રૂડ અને સેરટેન્ટ ઓફેસરનાં પુત્ર થયાં. સરકારની સમજમાં એમ આવ્યું કે: આ સંપત્તિ, પ્રતાપ કેસરીના લેખોનો છે. એટલા માટે તિલકમદારાજને આપણી રાજ્યા. તેમના ઉપર કેમ આવ્યો. યુદ્ધો સાબિત કર્યો, અને ૧૮ મહિનાની સખત કેદની સાથે ફરમાવવામાં આવી સખત કેદની શિક્ષા એટલે સ્વાસ્થ્ય નાશુરત રહે એ કેમનીજ વાત છે. અગત્ય.

શ્રી કાલ્કિમિત્ર મુખી આપણ કરવામાં આવી પણ મળ નામગૂર ન થયું. છેવટે પાંદેર મહાપુર અને શ્રી. તિલકમદારાજે મદારાજની વિરોધિઆને પ્રાર્થના કરી કે: તિલક જેવા સમર્થ વિદ્વાને આવી મખત સખ ન થવી જોઈએ-એટલી કૃપાતો જરૂર થવી જોઈએ. એ મહાપુર મદારાજની પ્રાર્થનાનો પ્રીકાર થયો અને તિલકમદારાજનો છટકારો થયો, પરંતુ એટલી સરત કરવામાં આવી કે. તેમણે સાર્વજનિક ઉત્તરોમાં બાગ ન લેયો. જેલમાંથી છૂટ્યા બાદ તિલકમદારાજે પાતાની તબિયત ઠીક થાય એટલે સમય આરામ લીધો, અને તંદુરસ્ત થતાની માથે તેમણે પુનઃ રાજનૈતિક કાર્યોપર દષ્ટિ ફેંકી. તેઓ ૧૮૬૮ માં મદારાજી કો-એમમાં મથા, અને ત્યાંથી દેશજી દેશજી આજ્ઞાનો આપના નેમો દેશ સેલેન-સંકા પડ્યો. તેમણે દરપણુ ક્ષેત્રનું અધ્યયન હાંડપુ નેડાનું, અને તેના પરિણામ સ્વરૂપ તેમણે બે અને અત્યંત અવાંચિત્તુ જુમંજાસના મિલનોથી “ધી આર્કિટકેટોર ઓફ ધી વેલ્થ” નામક પુસ્તકમાં એ મિલ કર્યું કે: સંસારની પ્રત્યેક મુસબ્બતિઓનું મૂળ નિવામસ્થાન ઉત્તર મુખ પ્રેસ છે. જે કે નેમનો એ મળ વિદ્વાનોએ ન માન્યો, તે પણ એવે એક દિવસ જરૂર આવશે કે જે દિવસે ભાઈમાન્યની એ માન્યનાનો સંપૂર્ણ વિગ્ન થશે. તેમની શોધ સર્વાથે નીતિ અને સાચી હતી. અમેરિકાના મુખસિક વિદ્વાન ડાક્ટર ઓફ. કમ્પ્યુ. થાને પણ તેની પ્રશંસા કરી છે.

ત્યારબાદ તાજ મદારાજનો મુકામો આવ્યો. પ્રારંભવશાત એ મદારાજને તેમાં પણ કેટલુંક નિરંયક સદન કર્યું થયું. પણ પશ્ચિમે તે “સત્યનો જય” ન થયો.

૧૯૦૫ માં કોર્ડર્જનની મદત્સકાયાઓએ તિલકમદારાજની કાર્યશક્તિને એક અર્પૂર યોગ આપી આપ્યો. કોર્ડર્જને જાણાના ભાગલા પડ્યા અને આખા દેશમાં સ્વદેશી અને યાચોડાનો પવન વહી રહ્યો. આ આનોપનમાં લોકમાન્યને લાયક હતો. કારણ કે: એ પોતે કો-એસ્ટાબ્લિશ્મેન્ટની વિદ્યા માગવાની પ્રથાને પ્રમદે કરનારા નેડાતા. પોતાનાં કૌતુક-જગથી મેજવવાનો તેમને જગરો. મોઢ હતો. બીજે વડે થીયું બાજુ બિપિનચંદ્રાચે લોકમાન્ય તિલકમદારાજને કોર્ડર્જના પ્રમુખ તરીકે પસંદ કરવાની પોતાની દષ્ટિ અપરત દેશને જણાવી દીધી. પરંતુ નરમદારાજ તેવાઓને હર લાગ્યો કે: જે લોકમાન્ય કોર્ડર્જના પ્રમુખસ્થાનપર આવશે તે જરૂર એક જગરજગત જગલમામુખી હાલશે; તેથી તેમણે સ્વ. ઓ. દાદાજી નીંગાજગને પ્રમુખ તરીકે પસંદ કરવાને જણાવ્યું. અને જગરને એ જગરજગત મોની. પસંદગી ઉતરી. નરમદારાજાઓના મંજુર વિરોધ છતાં તિલક મદારાજના સમર્થનથી કો-એમમાં કોર્ડર્જનો રાગ પગાર થઈ ગયો. ત્યારબાદ, ૧૯૦૭ માં મુરતની

કોન્ગ્રેસનો મગડો થયો અને તિલકમહારાજે કોન્ગ્રેસ સાથેનો પોતાનો સંબંધ છોડી નાખ્યો. ભારતના તેમણે વ્યક્તિ નિર્ણય પરત્વે મહાપ્રવાસ કર્યો, તેમના પ્રયત્નથી હજારો મજૂરોએ-કામદારોએ ઢાઢ પિવાનો બંધક થયો. કોન્ગ્રેસ લાંબાની દિલચાલ શાન્ત પડી હતી એટલામાં અચાનક મુંબઈપુરમાં પહેલવહેલો બ્રાહ્મ-પુટથો, જેથી આખા હિન્દુસ્થાનમાં ખંબલખાટ મચી ગયો. આ પરદેશી ગોલાનો બન્ધ હિન્દુસ્થાનમાં થયો જોઈ નામદાર સિદ્ધિશ સરકારે એ અન્ધેલવત ગંધ કરવાનો યત્ન રાડ કર્યો તુરંતજ લોકમાન્ય તિલકના મિત્ર, "કાળ"ના અધિપતિ શ્રીયુત બાળેપર રાજદ્રોહનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો અને તે પછી લોકમાન્યનો વાસ આવ્યો. તેમને મુંબાઈના સરદારશુભમાં પંદરેજ કરવામાં આવ્યા. તેમને પેર-પુનામાં તથા સિદ્ધગંટમાં ઝડપિયો લેવાઈ. આક દિવસ પર્વત તેમના ઉપર કેસ ચાલ્યો અને પરિણામે બહુમતિથી તેમને છ વર્ષની કેદ અને એક હજાર રૂપિયા દંડની સજા થઈ. આખર સળમાં ઘટોડો ન થયો પણ સાદી જેલ થઈ, અને દંડ માફ કરવામાં આવ્યો. પ્રિતી કાઉન્સિલમાં અધિષ્ઠ કરવા છતાં કંઈ પળું ના.

એ છ વર્ષની કેદ દરમિયાન આખા દેશમાં રાજનૈતિક કાર્ય શિથિલ થઈ ગયાં. નરમહળવાળાએને બાવતું હતું અને પિયરિયાં મળ્યાં એ વાળા થાડ થયો. જેલમાં રહે રહે તિલકમહારાજે પ્રસિદ્ધ "ગીતા રહસ્ય"મંથ લખ્યો. જે રાજ્યથી ફાજવાતમાં લખાઈ ગયું છે. તિલક મહારાજના કરાવાસ દરમિયાન એક મહાન ક્રૌંચિયક દુષ્ટતા બની ગઈ. નવારથી એમને મંગલામાં મોકલવામાં આવ્યા ત્યારથી તેમના ધર્મપત્નીએ પતિ વિયોગને લીધે અજ ત્યાગ કર્યું. રૂઝવ દુષ અને રૂજ ઉપરજ તેમણે રહેવા માંડ્યું, પરિણામ એ આવ્યું કે તેમનું શરીર લથડતું ગયું અને અંતે તિલક મહારાજના જેલમાંથી છૂટયા પહેલાંજ તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો. આથી તિલક મહારાજને મહા કષ્ટ થયું. પૂર્ણ હાથે વર્ષ જેલમાંથી છૂટયા બાદ સહિયજના જીવમાં જીવ આવ્યો. મહાધુલની રાજવાત ચાલજ ચૂકાતી. તિલકમહારાજે પોતાના દેશપ્રેમીઓને બંધેજ સંસ્કારને ખરા દીલથી મદદ કરવાનો ઉપદેશ કર્યો. અને સાથે તેમણે પોતે પોતાના ન્ણેષ પુત્રને યુદ્ધમાં મોકલવાનો નિર્ણય કર્યો. શ્રીમતી એનીગિસેંટ આદિના યત્નોથી, અને કોન્ગ્રેસના બંધારણના નિયમોમાં અમક સામયિક ફેરફાર થવાથી, ફૂર્લાંબ ભારતના ભારી હિતની ખાતર તિલકમહારાજ પુનઃ ૧૯૧૫ માં લખની કોન્ગ્રેસમાં આવી મળ્યા. સુરતના મગડા બાદ નરમ અને ગરમહળવાળાએ હવે પછી ગરમ હળવાળાઓનું નેર વધતુંજ ગયું. ૧૯૧૬ પછી સરકારને જે તે વાત સ્પષ્ટ સંજોમાં જાહેર કરવાનું પ્રત્યક્ષ એક પ્રકારનું પિત્તલજ બળ આવ્યું. નજરગદીની પમાલ મચી ગઈ. શ્રીમતી એનીગિસેંટ અને તેના બે સાથિઓને નજર કેદ કરવામાં આવ્યાં. અને તેને લીધે સમસ્ત બંધાળમાં હાહાકાર ધવાઈ ગયો. આ સમયે તિલકમહારાજની ખાસેથી પણ સારી આંસના જ્ઞમિન માગવામાં આવ્યા; પરંતુ હાઈકોર્ટથી તેમની જીવ થઈ. ૧૯૧૭ ના આગસ્ટમાં સિદ્ધિશ કૃષિનેટે ભારતમાં અંગ્રેજ સંજના ઉદેશ્યને પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ કરી બતાવવાનાં હેતુથી ભારતને ઉત્તર દાક્ષિણ પૂર્વસાસન-સ્વરાજ આપવાને રિસ-કર્ડ. ત્યાંબાદ ભારતમંત્રિ શ્રી મોટીચુપ્રાદેય સાસનકુધાર ઉપર સૌને સલાહ આપવાને માટે હિન્દુસ્થાનમાં આવ્યા. તે અગાઉજ સરકાર તરફથી તિલકમહારાજને પોતાના પ્રાન્તમાં

આવવાની મનાઈ કરવામાં આવી; પરંતુ મી. મોટ્ટેચુની દિલ્હીમાં મુલાકાત લવાની તેમને પરવાનગી મળી હતી; પણ તેમાં એટલી શરત કરવામાં આવી કે: તેમણે શહેરમાં કોઈપણ કેસાણે આખ્યાન આપતું નહિ. તે પછી તિલકમદારાજ પોતે સ્થાપન કરેલા દિન્દી સ્વરાજ મંચની તરફથી ઈંપ્યુરેશન લઈને વિલાયત જ્યાં તૈયાર થયા, જેને માટે તેમને ભારતસરકાર તરફથી રજા પણ મળી હતી, અને તેઓ અહીંથી રવાના થઈ હેઠ કામગીરી સુધીએ પહોંચી થયા હતા, ત્યાં વચ્ચેજ ઈંગ્લેંડ સરકારના હુકમથી તેમને આમજ વધનાં અટકાવવામાં આયા. સને ૧૯૧૮ માં ભારતસરકારને જર્મનીના આક્રમણ સુધી અમુક વિચાર કરવાનો હતો તે પ્રયત્ને દિલ્હીમાં એક ઘોર કોન્ફરન્સ ભરવામાં આવી, જેમાં દેશના અનેક નેતાઓને આમંત્રણ અપાવાં, પરંતુ લોકમાન્ય અને એનીમિસ્ટેને નમોવાવવામાં આવ્યાં: તોપણ મુંબઈમાં ભરવામાં આવેલી પ્રતિનિધિ ઘોર કોન્ફરન્સમાં સરકારે લોકમાન્ય તિલક મદારાજને નોંધત્યાં હતા. તેઓથી ત્યાં થયા. કોન્ફરન્સમાં એવો દરાવ મુકવામાં આવ્યો કે: સૌએ સાથે મળીને પુલમાં હરેક પ્રકારે મદદ કરતી બાંધજી. તિલક મદારાજે હાથું કે: જ્યાં સુધી આપુ સ્થિતિમાં કંઈપણ ફેરફાર કરવામાં ન આવે ત્યાંસુધી મંબઈગીને મદદ કરી શકાશે નહિ. આ ઉપરથી તિલકમદારાજને આમજ બોલવા જતાં હોઈ વિશિષ્ટગડન સાહેબે તેમને અટકાવ્યા એટલે તેઓ પોતે અને તેમના અનુયાયિઓ એ સ્થાન-અજાનો ત્યામ કરી ત્યાંથી આસા થયા. ત્યારબાદ મદારાજ ગાંધીજીના પ્રમુખપણાનીએ આમની સલામાં લોકમાન્ય તિલકમદારાજે હાથું કે: જે અંગ્રેજ સરકાર દિન્દીઓને મૈત્ર્યમાં ઉઘી જમાઓ આપતી દોષ અને તેમની સાથે ઉત્તમ વર્તન રાખવા બાંધાની દોષ તો હું એકમેળા મદારાજમાંથી પાંચ દળાર મિષાદિઓ આપી શકું છું. જે કે મને તો એથી અનેક થણી વધારે ઉમેદ છે કે: હું જમીનદળાર એટલા કરી શકું એમ છે. જે હું મારા કહેવા મુજબ ન કરી શકું તો પાંચદળારમાં નેદલા બોજા પડે તે દરેક દીક સા સા રૂપિયા આપવાના ભલિત આપણ તૈયાર છું. એટલું હતીને તિલક મદારાજે પચાસદળાર રૂપિયાનો એક મદારાજ ગાંધીજીના નામપર મોકલી આપેલ પરંતુ સરકારે તેમને આનો કંઈજ પ્રત્યુત્તર આપેલ નહિ. ત્યારબાદ લોકમાન્યને આપણ કરતા ચેકવામાં આયા. સર વેતેલાઈન ચિરોલે હન્ડિઅન અનરેસ્ટ “ભાગનીય અમીનો” નામક પુસ્તકમાં તિલકમદારાજ ઉપર પ્રજાજન ખરાબ આલોષ મુક્યા હતા એટલા ચારને તેઓ તેની ઉપર કેમ ચલાવવાને. માટે ઈંગ્લેંડ થયા મી. સારી રીતે બહે છે કે તેમાં તેઓ કેમ ફેલી રીતે હાથે. વિલાયતમાં રહીને તેમણે પોલિસ ઈંપ્યુરેશનના અખાલ્ફી મદદથી ખાલ્ફ હાથે. કહ્યું ત્યાંની પ્રજાને, અને આમ કરીને “મજૂર મંડલ” ને દિન્દીસ્થાનની ખરી સ્થિતિ મમળાની તેમની સદાનુશ્રિત મેળા. તે ઉપરાંત તેમણે સુલેદ પરિવાર લખા પ્રિમિડંટ વિવમનની આમજ દિન્દીસ્થાનનો મમતો રજુ કરીને વચગાંવ પ્રમતે આંતર રાષ્ટ્રિય સ્વરૂપ ભતાયું. અમેરિકામાં રેશપાર મએલા પન્ન લાશાજન/જનરાવને પણ તેઓએ પછીજ મદદ કરી હતી. ત્યારે લોકમાન્ય ઈંગ્લેંડ જ્યાં નૈયાર થયા હતા તે વખતે ડિસેમ્બરમાં જરાનારીરાષ્ટ્રિ મોન્-એનના પ્રમુખનરીએ તેમને જનંદ કરવામાં આયા હતા, પરંતુ તેમનાયરી શેશાપ એનું ન દોડાથી તેમને એ મદાવણો અસરીકાર કરેલ પાપેલ આ વેરે પણ

શ્રાવણ, આશા રખાતી હતી કે તેઓથી નાચપુરની સંવેશના પ્રમુખ તરીકે ચૂંટાશે.
પરંતુ દુઃખચેષ્ટા વલ્લિયસિ ! કોન્ગ્રેસ મેધાને તેમની અધ્યક્ષતાનું સૌભાગ્ય-
પ્રાપ્ત થયું, અને આમરો દેશના હૃદયસ્પર્શક, પ્રજાના પિતા, ભારત પ્રજાની આંધળાં
આંખ જેવા લોકમાન્ય ગેતા, સ્વતંત્રતાના એ સર્વ ભગવાનુત્તિશક્તિના પોતાની ૬૫ થી
વર્ષગાંઠના ૮ દિવસ પછી અંત ૩૧ થી જુલાઈથી મહાભાગ રાત્રિએ અરાધ્ય ૧૨
ઉપર ૫૦ મિનિટે પોતાના આ હર્મકેત્ર ભારતવર્ષને નિસ્તેજ કરીને હંમેશાને માટે
આ પાપિ પૃથ્વીમાંથી અંતર્ધાન થઈ ગયા હાય ! તેવિસકથાટ દિન-દવાસિઓની સાથે
પોતાના બે પુત્ર તથા બે પુત્રિકાને અને સ્નેહી-સગપ્તિકાને અનંત શોક-દુઃખ-
સાગરમાં રહતા મૂકી આજ્ઞા થયા લોકમાન્ય તિલક ! બે અમે રાજ્ય રામચંદ્ર
ભગવાન કૃષ્ણ, શ્રી શંકરચાર્ય અને જીહ્વે, બે અમે પ્રતાપિ પ્રતાપ અને શ્રી
શિવાઈને આવી પછાતીના સમયે જન્મી નથી જુલી શકતાતો, તમેજ ભારતપ્રજાનું
હૃદયમાં બજારોથી રાષ્ટ્રિય ભાવનાઓ, ભાવિસ્વતંત્રતાના વિજયગાનમાં, લોકમાન્ય
તિલક ! તમારા પ્રાતરમર્શિય કર્ણપવિત્ર નામની કૃતતતાપૂર્વક યાદ કરતી રહેશે.
“ હર્મકેત્ર ” પરથી અનુસાર.

લેખક: શ. ના. દ. પટેલ.

તિલક અવસાન.

સોરઠા.

શીરંદે આવી સાથ જોગણીએ કિતેરની;
નમો દિંદો બાજુ તિલક અસ્તાચળ લાખી. ૧
ઉચરો પાછા મુઠે સરિમથી બળ હાવશે;
મયો દિંદો પૂત્ર પાછા ફરી ના આંખશે. ૨
નલ મંડળનો નાથ સોળ કથાથી જોભનો;
આજે પાડી રત્ન તેજસી તોરે ખમે. ૩
તાજ વગરતે રાજ મયો સિદ્ધ મહારાષ્ટ્રનો;
રહતાં મૂકી આજ દિંદો બાણુમાં અરે. ૪
મયો દિંદો દીર નરે જયું ભારત તારે;
મગન મગવને વીરે લાંબી યોદે વલ્લ મનો. ૫
મગવું દિંદુરતાન બીજજુ જેના અગને;
હામે છે વેરના આજે તેડ અવમાનથી. ૬
મગ દીવતું ભાસ ગોરવું ભારત તારે;
તેજસીન બનું હાય ! સ્વેચ્છાતાં તિલક દવે. ૭
તરી દિંદો પાંખ ફળફળતું પૃથ્વી પામું;
સર બનીતે રોકે ચોધારે રહતાં પ્રજા. ૮
મૂકી બળમાં નામ ધામ પ્રજાના તું મંપા;
દરવા પૂરે હાય રજું અપૂરે આંદો જે. ૯
દરવા દેહને ભાગે બાલ અગે નિષાદીયો;
બરી દિવ દરવારે દિંદે દાઢ મેજુવમે. ૧૦

અને તેરથી એક એકે પકડે મારો કે, તે જિવારી એક! રામ! કરતી પડ્યા
છાને ભોંપપર પડી. પડતાં પડતાં તેના નિષ્કર પનિકે પાછી ઉપરથી એક દોઢા
લગાવી દીધી. અંધારામાં લેટ શિવપ્રસાદના દોઢામાં ન આવ્યો.

શિવપ્રસાદે મરવા જેવી થઈ અંધેલી બેઠીને પુત. લાલ મારીને બેઠી કરી, અને
“નીકળ પાપિણી-આગ ધરમાંથી એકવાર બાર નીકળે, નીકળે છે કે મારા મરમાં આવ્ય
લિએનું કામ નહિ જરી કે” કહી બરડામાં ફેટલીય મુક્કીએ લગાવી દીધી.

“સુલકીએ મહા પરાજે રડતાં રડતાં કહ્યું “નાથ! આજ તમને આ શું થયું છે
જગ વિચાર કરે. નીકળમાં આવી જઈ તમે આજ શું શું કહ્યું છે, અને વળી કે
કરવા તૈયાર થયા છો!”

શિવપ્રસાદ: “કું જો કું શું તે દીકર કું શું. નીકળે મને નહિ પણ તને મારે
છે, એ નીકળમાં તે શું કહ્યું તેની તને અત્યારે ખબર નથી પડતી. તારે જો આવતા
મેટું દોષ તે શું તારે આગ ધરમાંથી લાગને લાગ આવતી થા.”

“વિચારો, કહો વિચારો, કું અવસ્થ તમારી અત્યાર પાવન કરીલ-પણ પાવનર્થ
પરતારોના.” સુલકીએ આજી કહતાં કહ્યું.

શિવપ્રસાદ “અરે! હર થા, અંધાળી! શું તને મેહાનની પણ નિક નથી?”

એ સાંભળીને સુલકીએ કંઈ પણ બોલ્યા કર્યા વગર ધર બાર નીકળી ગઈ. ધરમાં
એક દિવે આંહી આંહી સળગી રહ્યો હતો, એ પણ આ પહે ધરમાંથી એકાએક લડમીને
અપમાનિત થઈ આવી હતી જોઈ એકવાર મરે. શિવપ્રસાદે તેને સળગાવવા બહુ
વજામાં માર્યા પણ એ દીલોઝ મેતોર ખરે પણ સળગ્યો નહિ. ઉપરે ધરમાં એમને એમ
અંધારામાં પચારી કર્યા વગર સાંભળ દાંડિયા પાલી બીંતને અંદેલીને જેથી રહી-રહી રહ્યો.

આ એક પ્રકારનું સમજ છે. શું સુસિદ્ધા પ્રાપ્તિ દિવસ બદલે તો ને એમ બધું ? એ એકદમ " સુસિદ્ધા ! બ્લાડી સુસિદ્ધા ! કહીને ખૂબ ખાલી ઉઠ્યો. પણ કંઈ ઉતર ન મળ્યો, કેવળ બ્લાડી સુસિદ્ધા એજ સબ્દ આખા ઘરમાં ગુંજી રહ્યો.

હજી ચંતાની સાથે ચારે બાજુ નમ્મર કરીને તેણે બોલ્યું કે : " ભોલપર લોટ વેરાયે છે." એ એવું કારણ મોઢી રહ્યો હતો એટલામાં કાઠિએ બહારથી ખાકીનાં બારણાં દસેસાં દોપ તેમ જ સાગવણી યાવત્રસાદે પૂછ્યું : " કાણ ? "

સબ્દ થયો : " હું. "

શિવપ્રસાદ : " જે દોપ તે અંદર ચાલ્યા આવે. "

એ સાંભળતાની સાથે શિવનારાયણ (શિવલક્ષ્મીને પતિ) ઘરમાં આવ્યો. શિવનારાયણને જ્ઞેતાની સાથે શિવપ્રસાદ એક જાળકની મારફત પુરકે પુરકે-ભોરભોર જોડાં ખાસુ કાઢતો રાઈ રહ્યો. તેણે તેને રાતની બધીએ કર્મકથા કહી સંભળાવી. એ સાંભળીને શિવનારાયણે કહ્યું : " દવે આપની શી મરજી છે ? આપને શાની કમ્મજી છે ? આપ એકલા બેઠા બેઠા શાના મનોરથ કરે છે ? "

શિવપ્રસાદ : " હું ચાહું છું : કેવળ ન્હારી સુસિદ્ધા. "

શિવનારાયણ : " તમારી એ વાત તો દવે બદલે ધણીજ અસંભવિત જોવી જાય છે. એ અદર્શ પતિ-બાળિ પરાયણ સતી જે તમારે માટેજ લોટ સેવા મંદ્ર હતી, તેને તમે બલિચારિણી કહી ! પછી એ કનીરીતે દેહ ધારણ કરી શકે ? એ ચંદ્રાદેવી હવે સ્વર્ગમાં હશે તમારા વ્યસનમાં હવે તમને એ બાધ કરવા નહિ આવે કેમ ? "

એ સાંભળતાની સાથે શિવપ્રસાદ " સુસિદ્ધા સુસિદ્ધા કહી પોતે મકનો બહાર નીકળ્યો. તેણે મહોંસાના ફૂલ કુવા અને વાવ રોષ-તંપાસી લીધા પણ સુસિદ્ધાની સાસરેનાં કંઈ પતો ન લાગ્યો. છેવટે યાદીને સાંજરે મેર મેળા ઘરમાં પ્રાઈપણ માણસ ન દોવાયો, આખું મર તેને ખાંચા ધાવા લાગ્યું. એ જલ્મને ખાટલામાં પડ્યો.

ખાટલામાં આગોટતો આગોટતો તે સુસિદ્ધાના સ્વરૂપનું ખ્યાન કરવા લાગ્યો. તેની મીઠી મીઠી પાતિને કાંઈજાણે મેલેયે માથે આદર યોગ્યને ટકાઈ લેતા લેતા રોવા લાગ્યો. પણ ત્યાં કેવળ સર્વવ્યાપક કમ્મર અને આશસ્ત્ર નક્કરમંડળ વગર ખીંતું કાણ દોપ ?

માણસને અમુક પરતુ દાયથી તથા પછીજ તેની કિમ્મતની ખમર પડે છે. પાછળથી જ તેની તરફ-ઉપયોગિતા જણાય છે. એવીજ રીતે મરી ગયા પછીજ માણસની હરે ધાય છે. દાય ! એ જો તેની એક છબી પણ પડતી રાખી. હોત તો ખાંચા કામ આવત. ખમરે હોત તો કેટલાક લોકો દહે છે તેમ તેની જોડી પણ ખામોશીનની શાળાઓમાં ઉતરાવત. દરિ દરિ ! દવે તેનું કેમ થાય ! હે ભગવાન ! જરી કથા કરીને જ્ઞેતું એકવાર સમજામાં પણ તેનાં દર્શન દેવે તો હું તેનાં મૂળ લક્ષણરૂપિને દર્શન કરી લઉં. એ તેને કેટલી દુઃખા કરી, મારી-ટીપી, પણ દાય ! એ તો મરી ગયું ! ઉંચિર ! ત્રેતો બદલે જરાવર કમ્મદળ આપ્યું આપ ! "

શિવપ્રસાદ અને સુને બ્લાડી જનનનાં એકલપ વિકલપ કરવા લાગ્યો. તેણે વિચાર્યું : " જો દવે એકવાર સુસિદ્ધા મળે તો હું તેને કહી દઉં કે જો દવે હું હાથ પીવાનું દમેશને, માટે બ્લાડી નહીં છું. દાય ! જો એ એકવાર સમજામાં જણાય તો ! "

આચ વિચારે કરતો કરતો ચિવપ્રસાદ આંખે બંધ કરીને ઉપવાનાં કાંઈ મારવા લાગ્યો, આંખે બંધ કરતાની સાથેજ તે સ્વપ્નમાં સુષિલાને જોવા લાગ્યો. તેણે જોયું કે સુષિલા એક મેઘ કપડું પહેરી ધીરે ધીરે તેની પાસે ચાલી આવે છે. એ સ્વપ્ન ચિવપ્રસાદને મનુજ મીઠું લાગ્યું. તેને સ્વપ્નમાં આવ્યમ પડવા લાગ્યું કે એ સ્વપ્ન જોઈ રહ્યો છે. એણે મનુજ જોઈથી આંખ દબાવી દીધી. કંઈક કહે : "રખેને સ્વપ્ન" બંધ થય ગયમ ! ફરી ચિવપ્રસાદે જોયું કે સુષિલા તેના સ્વપ્નમાં આવીને ઉભી રહી છે. આથી તેને મનુજ આનંદ થવા લાગ્યો. પછી સુષિલાએ ચિવપ્રસાદના માથા ઉપર પોતાનો દાઢ મારે. આથી સ્વપ્નમાં પણ ચિવપ્રસાદના સરીરનાં યૌગ્ય મનુજ થઈ ઉઠ્યાં ! પછી તેણે જોઈથી સુષિલાને દાઢ પડીને કહ્યું : "હું હવે તને નહિ જવા દઉં. હું જાણું છું કે : હું સ્વપ્નમાં છું, પણ હવે આંખ નહિ ઉઘાડું. વ્હાલી ! તું મને મળીને એકલી ક્યા ચાલી મર ! તું ખરેખર સતી છે ! જનિ તમને જનું નમને પાસં કે ! આલી મર કે !"

સુષિલા : "કંઈએ નથી મર. જુએને, આ થું-હું તો તમારા સ્વપ્નમાં ઉભી છું !"

ચિવપ્રસાદ : "મરે, આતો ખોડો સમજાનો રેખાર છે." સુષિલા : "ના, ના, આંખે તો ઉઘાડો ! આચ સ્વપ્નમાં તો જુએ !"

ચેતા ચેતા ચિવપ્રસાદે કહ્યું : "પાછી મને તમને નાથી મળે કે ! આવી નિર્ભય !"

સુષીલા : "પણેખર ! તમારા સમ, હું નહિ નાથી મળે. તમે જરી આંખને ઉઘાડો."

ચિવપ્રસાદ : "સેત્યારે, જોજો દેવ વ્હાલી હવે હું આંખ ઉઘાડું છું." એમ કહીને તેણે જોઈથી સુષિલાને દાઢ પડીને આંખે ઉઘાડી દીધી. તેણે જોયું કે નજર સ્વપ્નમાં ખરેખર સુષિલા જ છે. ચિવપ્રસાદ આનંદથી વિફળ જની મગો. સુષિલાને કદપ સાથે ચોવી દારિતે દારિતે જોઈથી : "હું પારતો દતો કે : હું આત્મદત્ત કરી. મનેનેમ પણ મારા કર્મ કરતાં જાત્ર ઉજાગુ નીકળ્યું."

સુષિલાએ હાંસ વચ્ચે કહ્યું : "આરતી કદપ દત્ત એવું કુર્મ હું કરી ન કહું. આ સરીર આ નથી, એ તમારું છે. તમારી આચ વચર હું કર્મ કરી રહું એમ નથી. તમને અરેજા પ્રાણ હું કેવી રીતે લજ રહું ? આ કાચ તો મારા કથની છે. કહે ? ખરીને ?"

એ સંત્રાણને ચિવપ્રસાદે તેને એક સ્નેહ ચૂંબન કરીને કહ્યું : "તુ અત્યારસુધીનાં સતી !"

સુષિલા : "આંખે દારિતે વચમાં છૂપાઈ રહી હતી. હું તમારી દાર કોડવાની સખત પ્રતિજ્ઞાની જ રાદ જોઈ રહી હતી. તમે આત્મચરણથી સંકષ્ટ કર્યો, અને હું તેજ વખતે મદાર નીકળી આવી. પછી ! પછી ફરી પાણી મદજ ક્યું " પછી છું થયું ! એ વાંચે પોતેજ વિચારે ફરી જોઈ."

વચ સુષિલા ! આ મરિતો સદૃશોચ તે મંદામાં હું એકલો જ ફરી

મારકોનીનું માહાત્મ્ય.

આ જે અમે વાંચકાને સાત સમુદ્ર અને તેર નદીઓની પાસે લઈ જઈ, રહેલ કુશલતા માગીએ છીએ. “કર્મવીર” ના વાંચકાને દિલ્લિસ્તાનના અનેક મહા-પુરોહિત અને સનારીઓનાં તેમજ પરદેશી વીર પુરોહિત તથા વીર નારીઓનાં હૃદયને ચરિત્રો વચ્ચેના પાયાની ઇચ્છા છે તેમાં આજે જે મહાપુરુષનું હૃદયનિર્મિત લખવામાં આવે છે તે તેઓને વાંચવા લાયક હોવા સાથે તેમને તેમાંથી ઘણું શિખરાનું મળે એમ છે. એટલું જ નહિ પણ તેમને કર્મજી માગે પ્રેરે એમ છે. આશો, આશો. વાંચક બંધુઓ! આજે આપણે ઇતિહાસ દેશના ઐતિહાસી નગરમાં જઈએ. લુગો, આ મુન્દર વાટિકામાં એક એકવિંશ વર્ષના યુવક શું કરી રહ્યો છે? તેની રક્ષાએ અનેક ઓળખેલા પડ્યાં છે. શું તમે જાણી શકો છો કે એ યુવક કોણ છે અને તે શું કરી રહ્યો છે? સાંભળો:—

એ યુવકનું નામ મારકોની છે. તે પોતાના પિતાના આ બગિચામાં એક એકી પરતુની શોધ કરી રહ્યો છે કે જેથી થોડા સમય પછી સંસારને તે શક્તિ કરી દેશે! તે પિતાની મુશ્કેલી ઓળખેને રક્ષાએ રાખીને એકે ઉલોગ કરી રહ્યો છે કે કયા પ્રકારે મર્યાદાની શોધ ઉપર રાખેલી શ્વાતુની ચાદરમાંથી અને જમીનમાં દરિયા પાતુના કદકામાંથી તથા નીચેનાં તેના બધા મિત્ર તેને દિવાનો (અડિ) સમજતા હતા અને કહેતા હતા કે આ શોધખોળનો બધો વખત કયા જરૂરી પરતુ કોણ જાણતું હતું કે એક દિવાનો ઉત્સાહી યુવક, એજ શોધ ખોળથી એક એવી શક્તિ મેલા કરશે કે જે શક્તિ મનુષ્ય માનને માટે પરમ લાભદાયક થશે. જે આકાશમાં અદ્ભુત થઈને, વગર સ્પર્શ કરે જ, સમુદ્રના મધ્યમાં ફળતા વદાણુ-સ્તંભોને ઉદ્ધાર કરવામાં મદદ કરશે, જે સ્તંભોમાં કંઈક કરી નહાસતા જુનીઓની શોધ બતાવશે, સત્તુઓની જુની વાતી એક દેશજીથી બીજે દેશજી પહોંચાડશે અને જે સ્તંભોના પ્રવાસ કરતા પ્રવાસીઓને દેશ દેશાંતરનું સમાચાર પહોંચાડશે. મહાપુરુષ મારકોની! તને ધન્ય છે! તને તારા નામને અમર કર્યું છે! ભારત વર્ના શીર્ષક યુવક! મોજ, જોખમાં પડી રહી સંભળો, દુરધર્મી શા માટે કરી રહ્યા છો? ઉઠો! બચત આજો! અને મારકોની શું કરે છે તે તરફ આ-આપો! શીલ્પ જગતમાં ખ્યાલ નામના એક દિલી ઉત્સાહી પુરુષ અને દિકાને પ્રવાસે જતા હતા. તેમણે “સરેપતી” નાં લખ્યું છે કે:— જ્યારે હું સ્તંભોમાં બેસી વિલામતથી અમેરિકા જતો હતો ત્યારે જરમની અને કાન્સ વચ્ચે મોરોક્કોના વિધવામાં અગડા સર્વ રહ્યો હતો અને સ્તંભોમાં ચોક્કસ સંજોગો વિરૂદ્ધ બળવાનો આરંભ થયો હતો! આ સરે મમાચાર સ્તંભો ઉપર કોણે પહોંચ્યા હતા! એ તેજ શક્તિ હતી કે જે મારકોનીએ તેના કરી હતી. બેજગતમાં પ્રવાસીઓની મોટી બીડ યંત્ર રહી હતી તેનું શું મારણ? તેનું કારણ સાત એજ હતું કે ત્યાં વાપરલેલ ટેલેગ્રાફી (તારનાં, સારકાં વગર) ના વાપર દારા અપાતાં સમાચારો વાંચી ગેલગાવવામાં આવતા હતા, તેઓ ન્યુમેક

અને લાંબાની તથા જરમની, કાન અને ચીનથી આવેલા મમાચાર મંજગાવતા હતા.

વળી સાંજેનાં લાંબાની કેનેડા જાનાર મોન્ટ્રોપ્સ (Montrops) નામક સ્ટીમરની એક ઓરડીમાં એક ન્દાનું વંત એકવચમાં આવ્યું હતું. તે અદ્ભુત વંત એકાએક "ટપ્ ટપ્" અવાજ કરવા લાગ્યું. તેના ઉત્તરમાં ઓરડીમાં બેઠેલા માણસે પણ "ટપ્ ટપ્" અવાજ કર્યો. શું તમે જાણી શકો છો કે એ માણસે શું ઉત્તર આપ્યો? એ માણસે ૧૦૦ માણસ જેટલું વંતો આવે-હને પ્રનારે જોડેલા વાવરવેમ ટેપેમારી રોશન ઉપર ખગર આપી કે: "અમે ખુસીમાં છીએ. કદો, શું કહેવા માગો છો?" આવ્યું કહેવામાં કંઈ પણ વચન સાચો નહિ, મનુ એક ઓરડામાંથી નીકળી ગયા ઓરડાનું ધારણું ઉધારી વાળવિન કરી લીધી. થોડીજ પળમાં જવાબ આવ્યો કે: "તપામ કરો, તમારી સ્ટીમરમાં બેઠીને ખુસી હાકર ફિપન અને મિસ કિનેવી ન્દાસી જ્યાં તો નથી?" તુરંજ ઉત્તર વાગવામાં આવ્યો કે: "મને યદિ છે કે સ્ટીમરમાં તેઓ છે." આટલો જવાબ મળવા પછી શું એ-એ? આરે તરફથી તારો આવવા જવા સાચા. ધડોળથી અને કેનેડાથી પણ તાર પર તાર જુદા સાચા. મનમની વાત તે એક દલી કે એ વખતે કાકર ફિપન પોતેજ તારના વંત પાને તેણે બેઠા કેડનની, માથે વાળવિન કરવા દયા. કાકરે વંત મેજ હતું કે, "વાવ! આ અતિ અદ્ભુત પુરાર્થ છે." તેને વિચારને થોડીજ ખગર દલી કે એજ અદ્ભુત પુરાર્થ તોનો શુદ્ધ વંત પડશે! ખરેખર તેમજ વંત. એજ વંતની મગ વડે ખુસી હાકર ફિપનને અને મિસ કિનેવીને જાકરમાં આવ્યાં હતા.

ધામ મિ. મારકોનીનું ! તેની છુદ્ધિના અમૃત-રૂળ આ સ્ટીમર ઉપર અમર હતો, અર્થાત્ આ સ્ટીમર ઉપર ત્રાપરલેસ ટેલેગ્રાફીનું યંત્ર હતું. સ્ટીમરમાં કુપ્ટને ચાર તરફ ખબર મોકલી દીધી. થોડી પળમાં જ કેટલીક સ્ટીમરો થોડે વેગે હતી તેમણે ખબર મોકલી કે : " શલભરો નહિ ! અમે આવી પહોંચીએ છીએ. " અંસ, પછી પૂછતું હતું ! થોડા વખત માં જ કેટલીક સ્ટીમરો આવી પહોંચી અને મિ. જામન તથા તેની સાથેના ઉતારાઓને બચાવી લીધા. તેમજ તેઓને ન્યા યજુ હતું ત્યાં લઈ ગયા. આ પ્રમાણે એ વાપરલેસ ટેલેગ્રાફી યંત્ર અનેક માણસોના જીવ બચાવ્યા છે. બે એ યંત્ર ન હોત તો તેમનો પતો પશુ લાગત નહિ કે તેઓ કેમાં ગયા ? હાં તો સમુદ્રના અતલ જળમાં જ તેમના કિમતિ દેહ જળજનુઓના ભોગ થઈ પડ્યા હોત ! કર્મવીર મારકોની ! ત્હારો ઉપકાર સૂચાવ તેમ નથી !

એ વિચિત્ર તારમાં એવી કદ વિચિત્રતા છે કે જેથી તેમાં એવી અદ્ભુત શક્તિ ઉત્પન્ન થઈ છે કે યુક્ત બિલકુલ સરળ અને સારી છે. હા, ભોવામાં તે બહુ ટુંચચણ ભરેલી માલમ પડે છે પણ તે સુચવણ ઉપલવામાં અને તેનો ઉપયોગ કરવામાં સુધિનું કામ છે. નેત્રદાતા સર્વનાં કિરણોનો પ્રકાશ બેવામાં જેટલી વિચિત્રતા છે તેટલી જ વિચિત્રતા આ યંત્રમાં છે. કરોડો માણસ વેગે દોવા છતાં સર્વ જેમ આકાશ દ્વારા પોતાનાં કિરણોનો પ્રકાશ આપણા તરફ ફેંકે છે, અને નેત્ર તે પ્રકાશને પકડી લે છે. તેજ પ્રમાણે તાર વગરનું એક યંત્ર ખાસ તરંગો (કિરણો)ને આકાશમાં ઉત્પન્ન કરે છે, અને બીજા યંત્ર તેને પકડી લે છે. ઇ. સ. ૧૮૮૭ માં વૈજ્ઞાનિક વિદ્વાન પ્રેડિસર દરે એવું બતાવી આપ્યું હતું કે : વિજ્ઞાની ગિલ્બર્ટમે, આ પ્રકારની સ્ક્રી (કિરણો)ને આકાશમાં પેદા કરે છે, પરંતુ તેનો સોધ કરી ઉપયોગમાં લાવવાનું મિ. મારકોનીના હાથમાં લખ્યું હતું. તેમ ન હોત તો મિ. દરને જાનાનુભાવ અંધારામાં કેમ પડી શકે ? તેણે વિશેષ શુદ્ધિ આપી, ત્રાપરલેસ ટેલેગ્રાફી કેમ સોધી કઢાવી નહિ ! વિજ્ઞાનેથી કેને વરમાળ ઉપરોએ છે તે કેમ કહી શકાય ? આ વિષય સંબંધી અનેરૂંક વાતો બીજે પોષ પ્રસંગે લખવામાં આવશે. હમણાં માત્ર મિ. મારકોની જેવો વિચિત્ર મનુષ્યના સંબંધમાં કહે કે લખવામાં આવે છે.

મિસ્ટર મારકોનીની માતા આદરિશ સ્ત્રી હતી અને તેનો પિતા હોસિયન હતો. જ્યારે મારકોની ૨૧ વર્ષની ઉંમરને હતો ત્યારથી તેના મનમાં એવાજ વિચાર ઉત્પન્ન થયો હતો કે વિજ્ઞાનના તંત્રોને તારના કામમાં કેવી રીતે લાવવા ? પહેલાં તેમણે એક ઓરડામાંથી બીજા ઓરડામાં ખબર પહોંચાડવાનો પલ્ન કર્યો. ત્યારપછી પોતાના પિતાના એક બગિચાના ઉકાથી બીજા ઉકા સુધી ખબર પહોંચાડવા લાગ્યો. અનેક પ્રયત્નો કર્યા પછી ઉપર તે ફોલ્ડર્મંદ મંથે. મારકોનીએ કીધી વધારે મમ તો તે વખતે કશું કે જે વખતે તેણે બનાવેલા યંત્રો વિજ્ઞાનના તંત્રોને પકડી રાખ્યા. બસ, એ યંત્રોમાં જ ખુબી હતી. અનેક પ્રકારનો ઉદ્ધોગ કરીને પણ તેણે વિજ્ઞાનના પ્રવાહને પકડવાનું યંત્ર બનાવ્યું. અદિજ એની ફોલ્ડ મધ. વિજ્ઞાનેથીએ તેનાં લેખમાં કશું હતું કે વીર ! પલ્ન કર ! પલ્ન કર ! રત્ન મળશે ! તેણે તેમ કહ્યું કે અમૃત રત્ન મળ્યું !

મારકોની, કંઈ માત્ર વૈજ્ઞાનિકને નહોતો, ધારણે પણ વિજ્ઞાનવેદના માત્ર વૈજ્ઞાનિકને હોય છે, 'મારકોની' તો વૈજ્ઞાનિકની સાથે સાથે વેપારી પણ હતો. ઇ. સ. ૧૮૬૬ માં તે ઈંગ્લેન્ડ ગયો. ત્યાં તેણે રેલ્વેથી શોધખોળ કરી. ત્યાં તેને એવી સફળતા મળી કે તેણે બીજા બૂનને વિષયે વાપરમેન ટેલેગ્રાફીનું પેટન્ટ મેળવવા અરજી નોંધાવી.

આ પુતાન પ્રાપ્તો ઉદ્યોગ પ્રમુખિયોના સુખ રહસ્યને જાણી લેનારો ધણેજ પ્રયત્નપાત્ર અને શિક્ષાપ્રદ છે. તેને ખાતરી હતી કે, જે મહાન મૂંઝવણની તે શોધ કરતો હતો તેને તે અવગત શોધી શકશે. તેણે પક્ષાં વચ્ચે સુધી સતતવિચાર સખત પરિશ્રમ કર્યો છે. અનેક વખતે નિરાશ મળવા છતાં પણ તે દાર્પો નથી. તે તો આવગને આવગ પોતાની શોધખોળ આપુ સંખેનોજ હતો. તે કદી પણ નિરાશ થયો નહિ. તેથીજ આને પરિજ્ઞાન એ આવ્યું છે કે તેનો પ્રયત્ન સફળ થશે છે. તેની આશાનાં ઝગમગાં કિરણો વિજ્ઞાના અનેક ખુણામાં પ્રકાશી રહ્યાં છે.

ઈ. સ. ૧૮૬૭ ના આરંભે માત્રમાં મહાપ્રાપ્ત મારકોનીએ સંવનના સેનિયરનીના મેડનમાં, આર મેલના ઉદ્યોગમાં વાપરમેન ટેલેગ્રાફીને અંદોલ મોકલ્યો. આ પ્રયોગમાં સંકે-
ળતા મળા અનેક સેનિયરે આ પ્રયોગની ખતરી કરી. પરિખના કુદિયાન મેડનમાં પણ જાણી લીધું કે: ખરેખર, આ એક મહત્ત્વ અને નવિન અદ્ભૂત શોધ છે. ઈ. સ. ૧૮૭૨ માં મિસ્ટર મારકોનીએ પ્રકાશ અને અમેરિકાની વચ્ચે એ પ્રકારે તાર મોકલ્યા.

જ્યાં વિષ વર્ષમાં તો એ (રોડમાં વચરના) તાર વંચ વડે બેઠાને અનેક કાષ્ઠ થયા. આજમાત તો મળી નથી સીમરો ઉપર એજ વાપરમેન (રોડમાં વચરના) તાર-મંચિ મોકલવામાં આવે છે. એ તાર વંચ વચરની સીમરોજ નજામી મળાય છે. વાન પણ ખરી છે કે વખતે હરિયામાં સીમરને કંઈ અકસ્માત નરમે તો ત્યાં તેનો પ્રભુ બેલી રા મારકોનીનાથું વંચ હોય તો મમે ત્યાંથી ખરદ અડી પડેલે, સીમરના એ ઉમા ઉપર એ તાર મોકલવામાં આવે છે. તે વખતેને બેઠાવમા એ તાર નીચેની એક બોરડીમાં મોકલવામાં હોય છે. તેમાં વંચ બેઠેલું હોય છે તે વડે તાર મેલવા છે અને મેલવાય છે. અહીં વંચ મોકલવા તારના વંચ બેઠેલું હોય છે.

ત્યારે તેનાજ વિચારમાં પરેડે જણાય છે. હિંદુસ્થાનના બહુમતીના લોકો પેડે તે શેઠે કામ કરી વધારે બાળકાંડ કરનાર બની. બધારે તે કાઈ કામ પુરું કરી રહેશે. ત્યારેજ સમસ્ત વિધને તેની બગર પડશે અને ત્યારેજ સમસ્ત અસ્થિત થશે. ભારતવર્ષના સ્વાર્થી શ્રીમંતો ! તમે ખોલો કલકાડો, ભેડો કાઢો. બીજા ગમે તેવા કારખાનાં કાઢો અને તમારી ત્રીજેરી બજાવો ! પણ તે મહાત્મા મારકાનીના ઉલોગની તલનામાં કદી પડ્યું બહિઃ આવે ! દેશનું ક્ષિત ધન્યનાર દેશકિર્તીથી મહિતો ! દેશનું ક્ષિત સાધવાનાં જોડાં સાધના છે તેની પાછળ ખંતથી લાગી જવો ! આકાશ છોડો ! સમસ્ત રાંધો ! મતલ ઉલોગે વળવો ! તોજ દેશનું કલ્યાણ છે ! દેશના પુલક થોડું ઘણું લલકીતે ગમે તેવી નોકરીની પુસતીમાં પડી જાય છે અને ત્યારે જુવો ત્યારે નિઃશ્વાસ નોખતા જણાય છે. તેમણે પણ મિ. મારકાનીનો કાંબો લેવો જોઈએ. શ્રીમંત પુત્રોએ, તો, આંખો આંખો દેશકિર્તીનાં મહત્વનાં કાર્યોમાંજ રાતદિવસ ગુલાબું લોઈએ કે જેથી તેમનું નામ પણ એક દિવસ તરેણું ઉલોગી મારકાનીની પેડે સમસ્ત વિચાર પ્રસિદ્ધ થાય અને તેમની શોખી આંખો ડહો ઉપર ઉપકાર થાય.

ભારતજન-અમદાવાદ.

૩

હાલમાંજ રામચંદ્ર મદલા.

સેવાનાં સન્માર્ગ.

(મદદનાતા.)

આવો વીસ જનકિત તણા કાર્ય ખંતે ઉપાડી,
કણે કેઈ તિમિર સપથું દેશમાંથી નિવારી.
દુખી દર્દી સરજ દિલનાં ભાંડુઓને નિહાળી,
સેવાકૃતિ ઉર જગવીને નોખાએ દર્દી ઘણી. ૧
મોટી રૂડી પરજ જગમાં યાનપિપાસુ કાને,
પૂરી રીતે સકળ જનને પાછને યાન આપને;
લિસા મગી ઉદર ભરતા દ્રવ્ય વિનાં જતો બે,
આમિ કેસ સરજ રસતા સ્ત્રોમને ઘણીએ. ૨
વસ્ત્રો વિના નગન ફરતાં આખણાં ભાંડુઓને;
કુક્ષિઓ સૌ ઉત્પતિ તણી ખંતથી સાંપવીને;
નિરાધારી પરિસ્થિતિ બધી, ઉલટાવી અમલી,
આપી દેએ સજાજમાનને એવી શિસ્ત અમલી. ૩
લિસા કેસ નબળાં કામને કોડી માખી,
શિસ્ત કેસ અમળ સૂળણ પાડ ચોદિશ આપી;
દુખો દર્દી સરતથુમિનાં મુખમાંથી ઉઘાપી,
મુખે દેસ સૂળણ રસતાં સવને શો જતાવી. ૪

“ખાવરીલીલા” સાન્દ્યરજ, જલ્દય: ૧૯૭૬. ૩. મીતારામ બે. રામી.

પોઈ એક સુપ્રસિદ્ધ ગોરાસાહેબે લખ્યું છે કે : દાકાની મસખત, હાથમાં બંધને લેવા ત્યાં મનમાં સ્વાભાવિક એવો પ્રશ્ન પેદા થાય છે કે : “આતે દેવ લોકોએ વળી દશે ?” એને લેવાથી મનમાં ખરેખર એવજ થાય છે કે : આ મનુષ્યકૃત કારિગરી નથી. માણસ જાત કાળોતરેય આતું સુદર હાથે હાથથી કંઠી ન કરી શકે *

“હા ! ચોર દાથ આવ્યો ખરો !” બહુજ સોખા વખતની વાત છે. દિનકુ રનાના એક ઉજાડ લાગમાં એક જુ પડીમાં એક અંધજન પડાર સ્ત્રીનો હતો, તેવામાં મધ્યરાત્રીની વખતે તેની આંખ ઉપરી ગઈ. તેણે જોયું કે : બીંતમાં એક મોટું માખડ પડ્યું છે, અને તેમાંથી ચોરના ટાંટિયા સંકટતા જણાય છે. સાચી રીતે જરાખરે છુપે ડીમાં તપાસ કરતાં માલમ પડ્યું કે : મ્હારા વ્હાલા ક્યારાએ જુ પડીને મેદાન જેવી કરીને, સોઈ કરીને, જે હાથ આવ્યું તે લઈને નાશ છે. પશુ દટા તેઓ મધાપ, તોમી જાપ તે પહેલાં એક ઉછા ચોરને છટકી ન્તો જોઈને સાહેબે તો જોરથી તેના ટાંટિયા પૂડી લીધા અને જોત્યા : “હા ચોર દાથ આવ્યો ખરો.” અને તેને જુ પડીની અંદર જેમથી લોખા સાથે બહારની જાલુથી પશુ પોઈ જેવતું હોય તેમ જળ્યાણ પતંગના જેવની માફક ચોરની ગિયારાની જેમમતાણી થઈ ! પશુ અરે ! રામ રામ રામ રામ ! જોનજોતામાં સાહેબ ગિયારા પોતાના હાથમાં ટાંટિયા સહિત ધમકાઈ જઈને જોવપર જમડી પડ્યો. બહારથી જેવતા ચોરએ આખર ગાયુ કાપી લઈને માથા વગરતું લોલીથી ફાંટતું સરિર નોમથી અંદરની જાલુ બંધેલી રહ્યું ! આથી સાહેબ પડ્યા તો પડ્યા પશુ લોલીથી જીમ ખરડાયા ! ભલા અહમી મજરાયા ! પડતાં પડતાં સાહેબની આંખનાં ડાણા બહાર નીકળી પડ્યાં અને જોલાઈ જવાયું : “Oh my Lord, (એ ! મ્હારા પ્રભુ !) સોલા બહોટ જામાસ !” બહારના ચોર પોતાના બરાઈ ચેવેલા સાધીતું માથું કાપી લઈને ત્યાંથી ભયનામાર્ગે ઉઝી પૂંછડીએ જાપ નાશ ! પશુ બહારથી જુ પડીને સાંકળ અપાવતાં મળા, તેવું કેમ કે : દરેથી સાહેબ પશુ ચોરની માફક પેલા માખડમાંથી પેલવા-તીજવાનું રાખતો ? પુરેસરે તપાસ કરજે. સાહેબજી !

મરજી હા પડી અંધા ? એક મરજી પશુ મૂરખ જવાન એક વિતસ તરવતો-ના જો પોલીસ કરેલા ખડ પડેલી ચળવળ કરતા કરતા આવ્યો, રસ્તે જતાં તેને જોઈને એક કુતરાએ ખૂબ ભસવા માંડ્યું જાણી કુતરાની જે અંધજની-જોઈને ધરિરી જવાન તો ખડજ ચુસ્તે થઈ ચલા-તેમને ખૂબ જાલજ ચી ગઈ તેણે આંખ ફરતીને-મોટા મોટા ડાળા કાઢી કુતરાની માફક ધુરકેછવાં કરીને એ કુતરાના ધણીને પૂછ્યું : આપા ! અંધમાસ ! તારા કુતરાને જરી મગાવતો ખરો-માણસ જેવા વગર જો તોને ભસમસ કેમ કરે છે ? કુતરાનો માલીક જે એક અંધજ મનુજ હતો તેણે હજારે રીતે જવાબ આપ્યો : સાહેબ ! જરી હાં શાઓ ? એ ગિયારા આપના ખૂટમાં તેના પોતાના જેવજ બીજે કુતરા જોઈને તેને ભસે છે. મોટા કુતરા ગિયારા જેવજ છે, વાંકે આપનો મોંજી કે આપના ખૂટનો ?

ભયંકર ભૂત અથવા

મનુષ્ય કે આલમનું નર ?

એક મુળોપદ, મનોરંજક, રૂંચાર, કંઠહારસમૃદ્ધ
સામાજિક નવલકથા.

પ્રથમ પરિચ્છેદ. (ચાલુ)

અમીતા ! હુશન થયે કે ?

શેઠાણીને ખાલુ સારી આવે છે; પણ હરે શું ? પતિના કાર્યમાં કેવળ માથું ન મારવું એમ પારીનેજ આજ સુધી તેણે મૌન્ય રખા છે; પરન્તુ આજનો, ઇતિહાસે સાંભળીને થોમણી મહિં મહાં મધાં; પોતાના આધિક જતાં શેઠાણીને તેમની નિષ્કુરતા તરફ તિરસ્કાર ઉપજાવે. થોમણીએ અનેકવાર કહ્યું છે કે : 'આ હરોડે રૂપિયાની ગિલ્તના કાણુ જાણે થોમણી બોમણો; માટે પ્રમ્ણને જેની ગર રોણ નથી ઉલોચસાળાયો-પાકસાળાયો, નર્મ-સાળાયો કયાયો કે જેથી અધમ અવસ્થા બોમણતા ભાંડુઓની દસા કંધેકં સુધરે. અરે ! કેંઈ નહિ તો ઉપરે તમારી પોતાની ઈશ્વર્ય પ્રમ્ણને મારે પણ તમે તેનો સદ્વર્ત્તો નહિ કરો તો પછી એ અમનુષ્ઠ લક્ષણ તમારા શા કામમાં આવશે ?

પણ, શિમાંનું શેઠને જોઈ કંઈજ ન ઉતરે ! આજ અદ્ય તેદયે તિરસ્કાર થાય તે સહન કરીને, જે બને તે બેચા કરીને; કારિગરેને થોમણી પસાર અપાવવા સોમણીએ પોતાના મનથી દદ મંકર્ય કર્યો છે. બંચસાના જોડાએક માલુસો શેઠાણીની પાછળ આજ સંખીવે ઉભા રહ્યા છે. શેઠાણીની આંખી અપૂર્વ માથા-દસા પ્રત્યક્ષ દેહને તેણે આનંદ સાથે આગવે પામી મધા છે. તેણે શેઠાણીની બેઠાણામાં માથું રખા છે. બંચસાના દરેક નોકરો શેઠાણીને માનવત્વ આપ છે. તેમની આજ્ઞા કયા પડેલા તેઓ સુધે વણે દાંજર કરે છે. નોકરોનો જોજ ધર્યે છે. તેમનાં કંઠાણને માટે શેઠાણી દબેસાં પોતાનાથી બચવું કરે છે. શેઠાણીની આગા થતાં, મુનિમે રૂપિયા પાંચયો લાવીને કારિગરના દાસગાં રૂડા રીધા. આંખી કારિગરે તો આનંદ આનંદ પામી જયા. તેણે માથા પરથી રૂપિયા-રૂપિયા ઉતારી માથાં નમાવી અથા હાથથી પોતાની જૂવળતા પ્રકટ કરવા લાગ્યા. કેસામને તો લાંબા, આંખ આંખી મળ્યાં ! પંચા ! શેઠાણી ! પંચા ! તમારી ઉત્તરતા ! કદેતા સર્વે કામદારો એ મદદારોના દર્શન કરતા રહ્યા. શેઠાણી આચારના આંખી, મગનાર વગર પોતાની ખરા દીપથી દિસમોહ

અમીના પર તેઓ ખુબજ ગુસ્સે થઈ ગયા. તેમણે મોટરમાંથી ઉતરતા પહેલાં જ વિચાર કરી નાખ્યો છે કે: "આજ અમીનાને પણ તેના મનવિષયનાનો યુરો રવાના થઈ જશે. આરત બાત વગર પછે મરદના કામકાજમાં વચ્ચે આશુ મારે-કાપલ કરે એ તે શું! તેણે કારિગરોને ગૃહ મદદ કરીને મદારી આગરને મોકલે. બહો લગાડ્યો છે. એ કમખત આરતે મદારે ઘર બદારતો રહે. ક્યાં કેમ-લિપ્ત બેસે છે! જોડે! શું કરતું? આ ઉવટની શંકો તેમનાથી હતાવળે બોલાઈ ગયા; અને તેઓ મોટરમાંથી ઉતરી પડ્યા. હા પડતાં પડતાં જ કંગાલ સુવતાનમદમદે વચ્ચે ઉભેલું હતું: "શોક સાહેબ! બસ, હવે જે શું તે થયું. વ્યર્થ કહેવું ન કરતા, આટલો વખત દરગુસ્સે કરતા: એતો આરત બાત હમેશાં એવીજ હોય છે. બેસાડ: તેમણે એ કામ વાળગી તો નથી જ હતું. લ્યો! સાહેબજી! સાહેબજી!" હતીને માનવ-સુવતાન સુવતાન મદમદ પાછો મોટરમાં ચોંટી ગયો. મોટર દુધવરને દાઝ તો ધણીય ચડી પણ શેડના સાળા કરતાં વધારે માનીતો એટલે એને પ્રકાશ ગયા વગર છૂટકો!

આ તરફ શોક પેલેસમાં દાખલ થયા. કેદની સલામ-મલામ કીધા વગર તેઓ તો તોરમાં તોરમાં પોતાની મેજેજીને દિવાનખાનામાં દાખલ થયા. અલિબા નખા મુળી મચેલા શેડને આજ જુવતું પણ જાન નથી. આકરે ચારપાંચવાર આવીને દર રહે રહે બંદીતા બંદીતા ન્દાવાણ પાણી કાપ્યાની ચમના કરી, પણ બાળે શોક સાંભળતાજ નથી! છટી વખતે નોકરે આવીને કહે: તાની સાથે જેમ જુઓ વાપ બહાર ઉપર ઘડી પડે તેમ તેને ઉપડેજ લઈ નાખ્યો. એ બિચારો આંગળ જરીક પણ બોલ્યા ચાલ્યા વગર ચથરતો ચથરતો ત્યાંથી વિદાય થઈ ગયો. શેડભીતી પાસે જઈને તેણે કહ્યું: "આ સમયની દક્ષિત તેમને કહી સંભળાવી. આથી શેડભીતી વધારે ખેદ થશે. તેમને ચોક્કસ ખાતી દતી કે: આજ અત્યારે શેડની પાસે જ્યાંમાં કાપાજી નથી પણ જે થાય તે ચાંદનીથી સદન કરવાતો નિમ્મ જરીને શેડભીતી પતિની પાસે જ્યાં મોડુ. આરતેથી દિવાનખાનાના મધ્ય ભાગમાં પડેલી એક આરામચેર પર બેસીને બહુજ નમ્રતા પૂર્વક તેમણે કહ્યું: "આજ જવતે કેમ કંઈ આરામ નથી લાગતો? જુવોને! સાડાબોર એક વાગ્યા આજો. દર તો ન્દાવાણ પણ કેમજી નથી! આમને આમ અનિયમિત ખાંચ પિવામાં ન્દાગો ઉપાધિઓમાં સરીર બગાડી નાખ્યો. તમારા જમા વગર બિચારો તો કરે આરત પણ મેલી રીતે ખાંચ-પરવાર!"

પતિ: "એ ત્હારી બધી. સુલકાઈ જાતે. કદાપણની વાતો કરે રહેવાડે! તું ત્હારી મેતે ત્હારા નોકર-આરતને સાચવ્યા કર! તમને સોંપને દરથી વધારે ચાંદ જતા આપરાનોજ આ પરિજામ છે."

પત્ની: "નાથ! કેમ! શાં પરિજામ? સ્વાપની પ્રતિજ્ઞાને દાઝ તો નથી લાગ્યોને!"
પતિ: "પ્રતિજ્ઞાને દાઝ લગાડવાનો આથી દવે-વધારે શું બાકી છે? બાકી હોય તો પુરો કર્યો! બસ કરો! રહેવા દો! એ બધી આજાજી બધ કરો!"

પત્ની: "તમે આ શું કહો છો! આની મતે જરીકે વામ નથી પડતી! તમારી પ્રતિજ્ઞા મેં વધારી છે કે પડતી નાથ!"

પત્ની: મદાર જે નોકરો ને મેં કાલ લગાડીને દર કાઢ્યા નેને તે પાંખમાં ચાલ્યા!
પત્ની: એ આવી છે એને કંઈ કાવજી!"

યશો કારિગર નહિ હોય તે દિવસે આ રક્ષા ખડ્યા, દુગ્ધર ઉદ્યોગ પણ સ્નાતનમાં પહોંચી જશે. જો, તેમનો અણુ પાંચરો હોય તો તમારૂં કામ તેઓ નહાવશે, તેમના કામમાં તમારાથી ચંચુ પ્રવેશ નહિ થાય. ખુદનો-પાક પરવરદાગારો હર રાખો. તેને અને તમને પેદા કરનાર તે એક જ માલીક છે. એમની કારિગરી પર તમે મુલો છો-હવે છે! તમે કાણ? ખરેખર કર્મવીર તો કેવળ તેઓ જ છે."

અમીનાનો સર્વત્ર વાણીશ્રવાદ વહેતો જોઈને રોકેને નખાણ્યા પર્યંત આગ લાગી ગઈ! તેમણે જાણિરી અમલ ચલાવ્યો અને પહેરાવાળાને લાંક મારી એ મોઢી ક્યાં અગ્નિપ્રેય છે?

પાંચક! અમીના હેરાન થશે કે? ભગવાન જાણે! હાથરના ધરતો ન્યાય તો એવો જ છે કે જેની આંખમાં અમી ન હોય એ જ અંતે હેરાન થાય. જુવો! સું થાય છે.

મહિલાલ ન. દારી.

સેવાધર્મની ભાવના.

મન્દાકાન્તા ઉંદ.

આલો મિત્રો! પરહિતતાણું કામ આજે કરીશું,
 દુઃખીને ને નજર પડતા, દુઃખ તેનાં હરીશું,
 શાન્તિ દેવા જિજ્ઞાસાથી સ્વાર્થનો લોભ આપી,
 રૂબારૂ શું હૃદય મળુને દુઃખના હેતુ ટાળી,
 આંશુકાં ને નયન ઝરતાં લુછીશું નિર્જ હસ્તે,
 સિંચીશું ત્યાં પ્રભુજ અળની વારિ પારાજ પ્રીતે,
 થોકે દુગ્ધ વદન નિરખી શાન્તિ તેને દઈશું,
 નિમિત્તે ને ઉદ્ધાવ યથો નાશ તેનો કરીશું.
 અશાનીના તિમિર પટનો લાગ કરવા નિમિત્તે,
 નિવાનાં ને પ્રભાગ કિરણે રેંકીશું શુદ્ધ ચિત્તે,
 દેખી છવો બાળકોને જો ધીરીશું વીર્ય ખતે,
 જેથી તેઓ ધીરજ ધરીને આલસે યોગ્ય પંચે.
 લોકોમાંહે નિરખી અશુભિ દેખ તો ના પરીશું,
 દાસતેથી શિષ્યની શુચિતા મેલ જઢદી હરીશું,
 ત્યાં ત્યાં જેવી જરૂર પડતી સેવનાની અમોરી,
 ત્યાં ત્યાં તેવી અમ હૃદય તો આપશે સેવ બારી.
 'સેવા,' 'સેવા,' અવનીતલમાં ધર્મ બીજો ન જાણું,
 સેવા! સેવા! રટણ કરીને કર્યમાં તોજ આણું,
 સેવાનો છે વિકટ પથ તો તોય તેને પ્રહીશું,
 પ્રાણી સેવા કરી સુચરના માર્ગમાં નિવરીશું.

કર્મવીરના નિયમો.

૧. આ માસિક દરેક દિ-૬ મદિનાની પૂર્ણિમાએ પ્રકટ થશે.
૨. વી. પી. પોસ્ટેજ મદિન આ માસિકનું વાર્ષિક સવાજમ રૂ. ૨-૮-૦ છે. મનીઓર્ડર કરનારે રૂ. ૨-૫-૦ મોકલવા. વર્ષ આવજુ મદિનાથીજ ચલુવામાં આવશે. છટક નક્કની કિમ્મત મુખપૃષ્ઠ પર જોઈ લેવી. એટલું પુખ્તક તૈયાર થયેથી મોકલવામાં આવશે.
૩. આદકોએ પોતાનું ઠેકાણું બદલાતાં જમને તુરત ખબર આપવી કારણકુ પ્રકારનો પત્ર-અવકાર કરતી વખતે માદક નંબર જરૂર લખવો. જ્વાળા માટે રીપ્લેય કાર્ડ અથવા કીકીટ બીડવા જુલુ નહિ.
૪. આફ્રિકાના આદકોએ રૂ. ૩-૪-૦ નો મનીઓર્ડર કરવો.
૫. મનીઓર્ડર તથા મર્ચ પ્રકારનો પત્ર-અવકાર અવરથાપકને સિરનામેજ કરવો.

લેખકોને સૂચના:—

૧. કૃપા કરીને લેખક અધુરોએ પોતાના લેખ, કવિતાઓ, કાલિસિંધા પાડીને કામગીની એકજ બાજુએ મોકલ્યા અફરે સખી મોકલવા. લેખમાં અમારી ભલુ માટે પૂરેપૂરું સિરનામું લખવું.
૨. વ્યાપારિક અને ઔદ્યોગિક રિપોર્ટ મંજૂરી લેવાને આ માસિકમાં પ્રથમ સ્થાન મળશે. મીલ ઉદ્યોગ મંજૂરી લેવાને અપ્રથમ મળશે.
૩. અમને મળેલા લેખ પર્વત પડેથી મરતે પ્રકટ થશે. કૃપા કરી અધુરા લેખો ન મોકલવા. પત્ર અવકાર નીચેના સિરનામેજ કરવો:—

માદકો વધારી શકે એવા
લેખ-મેની નાજીરે જરૂર છે.

રેલુછોકલાલ હંરિલાલ બટ્ટ.

અવરથાપક:—“ કર્મવીર. ”

ગવપુર—અમદાવાદ.

ગ્રાહકોને અગત્યની સૂચના

૧. કોઈપણ મીઠામાં અગર કોઈપણ દેકણે ગમે તે બધું આવી હોય તો તેની અમને તરત ખબર આપવી.
૨. કોઈપણ પ્રકારનું કામ બજાવતી આહક બહુઓ જેઓ નોકરી વગર પેર બેસી હોય તેમણે અમને પોતાના નામ-કામ-આમ સાથે, અમને તેઓ શું કામ બજાવે છે વગેરે લખી બજાવવું.
૩. આહકો પૈકી જેઓ કોઈપણ પ્રકારનો દુકાન-ઉદ્યોગ ચલાવતા હોય અને જેઓ અમને આજે આપવા અશક્ત હોય તેમણે અમને લખી બજાવવાની તે બાબત યોગ્ય સંવરણ કરી.
૪. આ માસિક જે જે ગામમાં અમ તો તે ગામમાં સીધી ચીજો વપાણુવા લાગે છે અને તેમજ ત્યાં જાતો બાગીચાં વગેરે આવે છે અને ત્યાંથી મિતિમિત બાપાનીઓ કારિગરી કાણુ કાણુ છે તે અમને લખી બજાવવા તરફી લેવી.
૫. બાપાર-ઉદ્યોગનું કામ મેળવવાની હિમ્મત છતાં જેઓ લગભગ બરીને કર્મચીર માસિક મંજૂરવા બદલ અશક્ત હોય તેમણે અમને વગર દરકો લખી બજાવવું યોગ્ય થશે.
૬. જે જે મીઠામાં અમે કારખાનામાં આ માસિક હતું હોય ત્યાંની કારખાના-માસિક કાણુ જેવી કામ અમને દરેક મિતિને લખી બજાવવાથી અવગત પ્રકાર કરવામાં આવશે.
૭. જે આદાતપુરે પોતાની ખામ કરત અમને જે અપવા તેથી વધારે આહક કરી મોકલવા તરફી લેશે તે અગત્યના નામ અવગત બંધો પ્રકાર થશે-આજના માનવામાં આવશે.

આજના મંગલો! આજના ન કરો! કે પછી પાછળથી પરતાવું છે!

શુભાર રુકનો બાબદાર લાંબો હોય, કારખાનાની નદીમાં ખૂબ નાણું હોય તે નામદાર વટોદર-ચોંદર વગેરે કારખાના કારખાનીઓમાં હતામ લાયકરી મારે મંજૂર કરેલી, બુલેટાદાર લાખામાં લખાવેલી અત્યુત્તમ સાંસાદિક નવનકથા.

સહમી-કાન્ત

મખા-અમલક-રેખકો-અત હરિદાય, ભક.

નીતિ, ભક્તિ, વીર, શુભાર અને કારખાનાની અમલક રેખકોમાં રસગરા થતું હોય, રવાગી ભક્તિ, પરિયેગ, પ્રભુ ભક્તિ રમેતના પ્રપિય પોત લખવા હોય ઉત્તમ આરિગરામાં સ્ત્રી-પુરુષ કાર્ય મેળવવું પ્રેમ, કલ્યાણ સાથે, અને શુભાર અમલકમાં હવા ભારદેવ છે એ વગેરે બજાવવું હોય, નીતિના રેખકો અને રુકિત કારખાની મળ તેથી હોય તો આ નવનકથા રેખક નર-નારીને વાંચવી જોઈશે.

આપાદેજ લખો:-

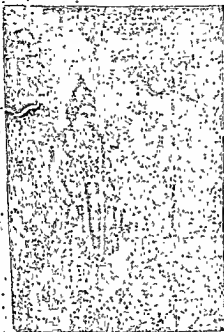
વ્યવસ્થાપક:-“કર્મચીર” અમદાવાદ.

કર્મવીર.

૧૨૧ કુ-૦૧૬ ૪-૬. [આગેવિંદ પૃષ્ઠ-૧૬૦૦] ડી. જી. ૨૦-૨૧.

॥ કર્મ પ્રવૃત્તિઓ તરંગિણી ધન્યઃ । કર્મ પ્રવિભાસિત કર્મચિત્તઃ ॥

॥ કર્મ પ્રવૃત્તિઓ તરંગિણી ધન્યઃ । કર્મ પ્રવિભાસિત કર્મચિત્તઃ ॥

કર્મ પ્રવૃત્તિઓ તરંગિણી ધન્યઃ । કર્મ પ્રવિભાસિત કર્મચિત્તઃ ॥

॥ કર્મ પ્રવૃત્તિઓ તરંગિણી ધન્યઃ । કર્મ પ્રવિભાસિત કર્મચિત્તઃ ॥

વાર્ષિક સમાચાર-૨. ૧-૪-૦
ડી. જી. ૨૦-૨૦ સુદ
૨૦૨૦ સુદ ૦-૧-૧.

સર્વવ્યાપક અને પ્રવિભાસિત
સર્વવ્યાપક અને પ્રવિભાસિત
સર્વવ્યાપક અને પ્રવિભાસિત

॥ श्री सद्गुरु सप्तमः ॥

॥ वन्देमातरम् ॥

नमः! भानुभूमि भावेभरी वन्दे!
 अमलित परिभल अपार भाषा;
 सैव सप्त शर्व-सप्त सप्त त्वारं,
 नेर-पुत्राङ्ग, साधु सप्ततिल,
 पद्मसु सप्त विद्यारिणि मुभदे! ॥ १ ॥
 अनुपम गिरि-वन नदी सरोवरः
 सिन्धु तटस्थ विद्यासु श्रेष्ठ तव,
 स्वर्गोपम सुख अनुचित विद्या,
 साधु भक्ति ज्ञानाविणि मयमे! ॥ २ ॥
 सर्व सैव ने सप्त सुसन्निभः
 मूढ वायु-मय मूढ मयमेवितः
 भूमि स्वर्गसप्त विष विमोदिनीः
 वसुधा सुख्य भक्तारिणि मुभदे! ॥ ३ ॥
 रत्न विद्यासु विभव विस्तारिणी,
 सुख्य इत्या-मय्य स्वामिनी,
 शोऽरित सप्त-वर्ष सुखमिनी,
 भारत शोऽरि विद्यारिणि स्वप्नमु मे! ॥ ४ ॥

“कृष्णमात्र”

હિન્દમાતાને એક સૈનિકનું આશ્વાસન.

નદિ અશુ તમે મા સારો,

આ માટે દિખેત હાથે ?

“એકી પડી છે મુજ કર માફે આવી કાઈ ઉધારો”

તેમિસ દાદિ પૂત છતાંએ તવ મુખમાં ઉદ્યારો ?

સું બાપલા પૂત હવેસે ?

નહિ અશુ તમે મા સારો.

હવે જતાયે નદિ મુઝીસું કર એ માત તમારો,

અપેણ તન મન ધન સૌ કરસું ભ્રમ ભ્રમ આંધારો,

નર અશુ એમાં ઉધારો,

નદિ અશુ તમે મા સારો.

કાશું સોનું ભાં પાકે એ માવડી દેશ તમારો,

શત્રુમસિ ના ચાલી રજા ભાં નિસીદીન બહુ ઉધારો,

કુટ્યો વળી વેદ માન કુચારો,

નદિ અશુ તમે મા સારો.

વંચા સિંધુ અને કાવેરી અલપૂતારો આરો,

પુનિત ગોલ બધાને દેનાં એ અદિભાવ તમારો,

પ્રકૃતિ નહિ ટલે.

ગઝલ.

મુદ્દ જતાં વીર કમ્પ થયો,
રણુ-નદી ચડે તે નદી ચડે;
જીર લયો રતનાકર સાગર,
તર-નદી તરે તે નદી તરે.

મુદ્દ અરે નિષ્કામ હૃદય,
સ્નેહ-નદી જૂલે તે નદી જૂલે;
ચતુર શૂંઢણી પ્રાણુ પતિ રાં,
ધર્મ-નદી ધરે તે નદી ધરે.

શૂન યશી અતિ દીન યતાં સિંહ,
તુષુ-નદી લીધે તે નદી લીધે;
પ્રાણુ જીરો પશુ સંજ્ઞાન જગમાં,
ગર્વ-નદી ધરે તે નદી ધરે.

તન લોડી પુરુષાર્થ કરે પશુ,
ભાષી-નદી ફરે તે નદી ફરે;
સંત હૃદય દુખવે કદી લેખિ,
રેણુ-નદી ધરે તે નદી ધરે.

જીવ જતાં પદી જન્મ યશી રે,
“પ્રકૃતિ-નહિ ટલે” તે નદી ટલે;
મુદ્દ જતાં વીર કમ્પ થયો,
રણુ-નદી ચડે તે નદી ચડે.

કમલેન પ્રવિત્ત જાસત મુખી મના હજુ મદા
 ભગી ખરત જાણ! સાચા થશે કર્મ પ્રતિજ્ઞા બધા,
 થે સૌ કર્મ પ્રતિજ્ઞા, કર્મ કરતા મનિદિ પામે સદા
 વિશ્વે શિષ્ટ, વિશિષ્ટ હિંદુ જાણ, રાજા અનિરોધ બધા,
 કર્મ નિશ્ચિત કર્મવીર વિરજા છે ખન્ન તેને સદા
 રત્ન વિશ્વ દિવાનું જ્યેષ્ઠ સતને તેને વખાણે બધા,
 નાના સંકટને સહે પણ નદિ કર્મજલ થી જવા
 સાચી જે પડેલ રેક ન જાણે, પૂરી કરે તે ખરા.
 જાણા જેમ લખાવવા જાડુ લખ્યા, આપે ન લેમે લખ્યું
 જાણ્યા જાણ્યું, મોતજાં વિષ વિધાં થોતે ન પાડુ લખ્યું,
 ખોટા પડિત-પેપરા પણ વણી આજ્ઞાં વાતો કરે
 તેથી હિંદુ માધવ યુગ વિષ્ણુજી વાતો કરે સુ વણે
 યોગી જાન થયા થયા જાડુ કરી, શાસ્ત્રબિંદુ ડોળા મધ્ય
 તેથી હિંદુ સંધાય યુગ મરવા નિરા વિના સૌ થયા,
 જગતે જરતાવનાર વિજા ડોળ મહાભાગ્યને
 નેશોના અનુવર્તને મુજગી, સૌ કર્મવીરો બનેલ
 નાના દેશ વિદેશ ખૂબ વિખરી, કર્મ પ્રતિજ્ઞા થય
 સાચાં માધવ મિત્ર મતર કરી, સૌ માત્ર જાણે રહી.
 ઉદોમે પુનરેન દુખર જ્યાં આ દેશમાં વિખરી
 દેશદારક કર્મવીર જાણ્યાં મનિદિ પામે ખરી.
 ત્યાગી સ્વાર્થ જ્યારે તાપર રહી તમિહ સૌને કરે
 દેશદારક કર્મવીર વિરજા, છે ખન્ન તેને ખરે,
 લેન નો અનુવર્તને, પરિવેરે તે દેશ આ ઉદરે
 "કર્મવીર જાણજો જાણ કરે સામાન્ય લગી કરે"
 સામાન્યે અધિકાર કરે જાણો લેખાય 'કર્મ' વિશે
 ને વર્ણમાળા વિશેષ સધલા ખર્ચો વિનિન્યે રિલે,
 જે સામાન્ય, વિશેષ, થયે અમણ, અર્પાદ માટે કરી
 કર્મથી કર્મે જાણાં મરિતે, સિદ્ધિમદ જોડરી
 કર્મથીક જગતજુ નિવનમાં પડાય પૂજ્ય છે
 દેશદારક કર્મવીર જાણે વિશે દર રહાય છે,
 જગતે અનુવર્તને પ્રજાને, થાયે અધ્યાત્મી સદા
 અર્પે રજાંદ મદલ મળે કર્મ પ્રતિજ્ઞા બધા.

૧
 ૨
 ૩
 ૪
 ૫
 ૬
 ૭

પ્રખ્યાત-શ્રીમત્ વાસુદેવ સમર્થદ્ર ચૈતન્ય.

સાદૃશ.

એવો એક ગિરિ દત્તો ત્રિકુટ ને નામે દત્તો શેખરો,
 એનાં મુંઝ દત્તાં વળી મળુ કુદ્ધ શંખાગચ્છેડનાં,
 એનાં પાદ પખાવતો હોર નિધિ હર્મિની માળાપદે
 ભૂમિ ભૂમધુરૂપ એ ગિરિ દત્તો શેખાવતો વિષ્ણુને;

સમ્બર.

એની દેખી મુદ્ધામાં, રમણ કરી રવા, કિતશે અપ્સરાઓ,
 સિદ્ધોને, મારણના, વળી અતિ મુખી, ન્વેદનાં ગિત ત્વતિ,
 સાથે વિદાપરેને, મુરચુવતિઓ ને, વિક્રમે બદ્ધ,
 ગાંધર્વો વાસ વસતા, પરમ મુદિત યત, ભોમરી ભોમ સૌમ;

રેણુ-નદી રંગાચ મોક્ષ દત્તો,

જ્ય જતાં પડી જન્મ-લેખાં કરે એ દીક્ષા,

“પ્રકૃતિ-નવદિ” ત્યાં ત્યાં ચારિત્રીમાં,

કુદ જતાં પીર કમ્પ રૂપમાં ને મેલ ના;

રેણુ-નદી

ગના નિધિ તુલ્ય દત્તો,

[રસકુંજ]

— મંતર ને બધું શેખરો,

સદકાન્તો^૨ કાણે દુખે ભાં માલિકાની^૩ પેવડી,
 મળુર^૪, તાર^૫ તમાકુને કંઠુ^૬ વળી જાન્યુ મરી,
 ને નાગીએરી મનોદરી^૭ ગાલના^૮ ખડ મેકની,
 નાનાં વિધિ કમી અને દાડીમ રૂપ ગદુ રાગી,
 ભાં હુમખે લલણ રહેલી મોરનનીની^૯ પેવ છે.
 ને ખાર મમ મનન ભાં યાતુચગનુ^{૧૦} માપ્રાન્ય છે;

સાફલ.

ને ઉઘાન વિરે દલુ^{૧૧} મર કુ ભાં નિત્ય ને વાલિમા,
 દેવનાં કામમ કાનિમવ કનકનાં સરસિજ મન મનતાં,
 જેનાપર મધુપાનનો મધુર રવ બુંધો નિનાડી રહે,
 ને ભાં દેવી દમ સલ હરના વાગિ વિરે ફજ રહે

કન્દરવનુ.

વળી દની ને નાગામાં રૂપાળી,
 સુવામિતા માવડી વેગ સાગી,
 રૂંદ દનું ભા નીપ વળું પાળી,
 મનોદરીમાં^{૧૨} દની મોદ માળી;

સાફલ.

ઝીએ એક રીને પડી તત્પરે સંતમ થઈ આવિએ,
 મોરોં મલ કરીન્દ ને કથમ^{૧૩} મદ પની ગદુ સાગીએ,
 આવીને જાગમાંથી આન કરીને નીજ પુષ્કરમે^{૧૪} કાપુ
 મોનન પદ પળાંપનું ફગીર મદુ આકંઠ વારિ પીરું.

મંદાકનત.

એવે આવીએ વિધિ પ્રજિન ભાં એક એ માદ^{૧૫} મોરો,
 પારે પ્રાગમે રમળુ કનેરો ને કરી મળતે નો,
 એએ મદુમે પળુ નદિ સકલે પાદ ને નો મુમવી
 તેમી આવી રિશતિ દુષ્ણિ થઈ નારિએ એની જાગી.

૨ આશ્રમ. ૩ નવપાલિકા. ૪ ખજુરી. ૫ લાડણ. ૬ પેવડી. ૭ દેવાવળીની.
 ૮. ૮ દાણની ત્રણ. ૯ વઠવ. ૧૦ પોશા. ૧૧ ફાળીનાં ભાષ્યા. ૧૨ મુદવં. ૧૩
 ૧૪ મર

જાગ્યું થલું આપું અદિનું પુદ,
ગજેન્દ્રને નાકતલું ૧૪ અદ્ય,
હોતો ગયા આમ વહી પહોંચ્યું,
લઈ શકેશો નહિ પુદ તો જાણ્યું.

વસંતતિલકા.

જાગ્યું પછી ગજપતિ નહિ કામ યામ,
મોટું રમડું ચન વિષે દરિદ્રજ્ઞાનમ;
કોઈએ કહી નહિ શકે અદિયાં સદામ,
યુગવશે નહી મને ગરુડપિરામ.

ઈન્દ્રવજ્ર.

વિચારીને એમ નગેન્દ્ર આપ,
કોઈ કહેને પરમેશ્વર જાપ;
“જમ્મો જમ્મોસ્તુ પુરુષોત્તમાય,”
તવ કૃપાથી મદુ કામ યામ.

શાહલ.

મહાવીરે જાપ કરીન્દ્રને જાગ્યું પછી મહાવીરે
વામુદેવ થીનાય તે ત્વરિત થઈ હોઝવવા દરિનને
પરમાત્મા પરમેશ્વર જે દુઃખી સદા યાતા દુઃખી દેખીને
ચેતાના સદુ ભાવને જમિપર જે સૌખ્ય દેતા અંજે

વસંતતિલકા.

ધારિ રવલ્લતમદિ ૧૫ એક પ્રમુદ્ય પદ
હુંએ કહી કર દરિદ્રજ્ઞાનને જાગ્યું,
નિહાળીને મહુપતિ પછી તે વચોને,
“નારાયણાલિલપુરોમગવદ્મલ્લે.”

શાહલ.

હોઝવ્યો પ્રમુદ્યે ગજેન્દ્ર જટલાં એ આઠથી વ્યાધરે,
વરસાગ્યાં નજમંએથી કુસુમો સુરમંએ ત્યાદરે,
ધારી મોદ મદા ઉરે હિલટથી આનંદરે ગીતો કરે,
મુદ્યવે એ હરિચિન્તને યવસાદુ સંસાર સહેને તરે.

દેખીતી પાત છે. તેઓ તો ગાને છે કે: ગંસાર અને સમાજનું અવિચ્છિન્ન પણ તેમના પોતાના દ્વારમાં છે. અમેરીકામાં પેસિફિકનગમાં ભરાએલી પહેલી મજૂર પરિષદમાં વિન્ડુસ્તાન તરફથી પણ આમક પ્રતિનિધિઓએ આગ લીધો હતો, અને તેમાં પ્રત્યેક દેશની પ્રગતે અનુકૂળ એવા દેશક મદદવતી દગલો ચલાવતા. આ દેશના અવિચ્છિન્નમનેનું મજૂર વર્ગની દરખાતું ધર્ષન કરતાં મ્હોટું પુરતકે ભરાય એમ છે. રાષ્ટ્રતા તરીકે આપણે અહીં સ્ત્રીઓ અને બાળક મજૂરોને બીજા દેશોને હિસાબે વધારે કામ કરવું પડે છે. આટલું જતાંય વધારે વખત કામ કરવા જતાંય તેઓ તે કામના પ્રમાણમાં મજૂરી નથી મળતી. વિચાર્યતાના મજૂરોએ આજ કાલક કામ કરીને નેટલી મજૂરી મેળવે છે તેટલી મજૂરી વિન્ડુસ્તાનના મજૂરો વધારે વખત કામ કરવા જતાં નથી મેળવી શકતા. આ દેશના મજૂરોની અત્યાવતાનો સાલ લઈ મૂડીવાળાઓએ આજ સુધી ધર અને જંગમોએને કોનાના નળાઓ કરી નાખ્યાં છે, હવે જ્યારે મજૂરોની આંખો ઉઘડી છે અને તેઓ જ્યારે તેમના દુઃખ-મહેતાણું ચોખ્ખીને માગે છે ત્યારે તે તેમને દીક નથી લાગતું. ઉલટું આ દેશના શાંતિમિત્ર વક્ષાદાર કાનિગરો-મજૂરોને તોફાની-દડાતીયા કંપી તેમની પાતને ભારી નાળામાં-એમને સમય પર ચોખ્ખો અપાવ આપવામાં આવે છે. અને તેમ કહો પણ સમય જોતાં આ દેશના કારખાનાવાળાઓને જોજા હરે મજૂરો મળે છે, મજૂરી કંઈકે જોડી છે. યુરોપના મજૂરોને એક બીજું જુએ છે. તેમની જગ્યા છે કે આખા જગતમાં કામનો વખત એક સરખો થઈ જાય આદે મેજસ્ટ્રેટ હોય કે નીચ મજૂર પણ તેઓ અને એકજ વખતે કામપરથી છૂટી જાય અને મજૂરી પણ તેમની જરાજરજ મળે. આટલું દડાપણ જતાં સોમજી તેણે અપાઈ કેમ! હાખતા તરીકે દાનસવાઈમાં વિન્ડુસ્તાને જે પ્રમાણમાં નેટલી વખત કામ કરે છે, તેટલો વખત કામ કરીને જોરા મજૂરો વધારે મહેનતાણુ મેળવે છે. આ દેશના મજૂરોને તેમની પોતાની સામની અવસ્થા સુધારતાં બેશક જારે ઉદ્યોગ કર્યો પડશે, અને તેને માટે તેમને યુરોપના મજૂરોના મંડળ અને તેમની સ્થિતિનું સમયે સમયે ડાહ પણ પ્રકારે નિરિક્ષણ કરના શહેનું નોંધણે. ભામાં પહેલી બાબત સાનની છે. બીજી બાબત એકતાની છે. એ એક ખાસ અગત્યની બાબત છે કે ત્યાં ત્યાં ગીઓ અને કારખાના હોય ત્યાં ત્યાં મજૂરોની-કારખાનોની સંસ્થાઓ મંડળો, મદાજનો રચણા અને એ પ્રત્યેક મદાજનની અવસ્થા અમુક એક મુખ્ય સંસ્થા પ્રમાણે થયે જાય. હાખતા તરીકે અમદાવાદમાં ચીમતી અનમણા બંદેનના ઉદ્યોગથી ગીલ મજૂરોના મદાજનો પાંધાઈ તેનું કાર્ય તેમની જાતી દેખરેખ નીચે "સેવાશ્રમ" મોજ થયે જાય છે, તેમ પ્રત્યેક શહેરમાં ત્યાં મજૂર વર્ગ હોય ત્યાં આવા મદાજનો ડાહ સારા પ્રતિષ્ઠિત શહેરના આગેવાન નીચે રચણા અને ત્યાંનું કામજન અમદાવાદના "સેવાશ્રમ" મુજબ બાવરિયત રીતે એકસરખું થયે જાય એ હમ્મજા જોગ છે. સાંભળવા મુજબ ચુરત-લકચ વગેરે શહેરોનાં મજૂર મંડળોએ મુમદાવાદના "સેવાશ્રમ" ને કેન્દ્રસ્થ તરીકે સ્વીકાર્યું છે, તે પ્રમાણે વડોદરાનું મજૂર મદાજન મંડળ અને નંદીઆદ વગેરે શહેરોના મજૂરો પણ પોતપોતાની સંખ્યાઓ બાંધી અગત્યવાને જે કેન્દ્ર તરીકે સ્વીકારી પોતાનું કીત સાધી લે એ પસંદ કરવા જોગ નથી શું? આગી આગળ વધતાં "સગમ હોરતીય મજૂર પરિષદ" રચણા તોવળી તે દારૂ તો તેઓમાં ડાહ વિચારણુ જે

નાતિને તે સંસ્કર પગેડી કાઢે છે. અને મનુર વર્ણના હિતને અમે સમગ્ર દિ-દી રાષ્ટ્રીય પરિવહ કમિટીએ એક આસ કમિટી નીમી. "સ-વિ"

મનુરોનું દિન સાધવાં જમત મણે છે અને પણ મનુરોની આંખો ક્યારે ઉઘાડશે-

શ્રી વડાદરા મનુર મહાજનમંડળ:-આજ કેટલોક સમય થયો. વડાદરામાં આ નામનું મંડળ સ્થપાયું છે. તેના પ્રમુખ પૂજ્ય શ્યામચરણ બાળચોગિન છે, અને જાણીતા રિંગ વિજય પતના અધિષ્ઠિત તે મંડળના ક્રેડેટરી છે. મંડળમાં દાખલ થનારને માટે ૦-૪-૦ ચાર આના દાખલ શ્રી રાખવામાં આવી છે. માસિક શ્રી પણ ૦-૪-૦ ચાર આના જ છે. સદરદ મંડળમાં આટલા શોડાજ સમયમાં આંખો સાંભળવા મુજબ લગભગ પાંચસો એક મનુર બંધુઓ જોડાયા છે, અને શોડાજ સમયમાં ખીજ બસો-પાંચસો વધી જવાનો સંભવ છે. શ્રીમાન બાળચોગિન જેવા નિડર-સંતુષ્ટ મનુર મહાજન મંડળના નેતા થયા છે એ જાણીને જાગેને અત્યંત સાચ છે, આથી અમે ત્યાંના મનુર-મંડળને મહાભાગ્યશાળી માનીએ છીએ. સમયે સમયે તેઓશ્રી સુચોષક વ્યાખ્યાનોદાસ ચારી સલાહ-ઉત્તમ જ્ઞાન આપતા રહી મનુર મહાજનમંડળની સર્વ પ્રકારે ઉન્નતિ કરે એવી અમે તેમને પ્રાર્થના કરીએ છીએ. તે સાથે મંડળમાં નોંધાયેલા પ્રત્યેક બંધુઓને તેમની જાણ પ્રમાણે વર્તી રાખિત અને દરતા પૂર્વક ચેતાના મંડળને બળવાન બનાવવા મપ્તન કરતા રહેવાને આસ આમદ કરીએ છીએ. તે ઉપરાંત જે બંધુઓ આ મંડળમાં નથી જોડાયા તેમને અમે એ મંડળમાં નોંધાઈ આવા ઉત્તમ અપસરે પ્રત્યેક મનુર બંધુ-ઓની સાથે મિત્રતાની-લાઠ્યાયાથી માંડી નોંધાઈ લાગ્યશાળી થવાની ભલામણ કરીએ છીએ. એથી જ મુખ-રાખિત રજશે. એથી જ માન અને ઇન્સાફ મળશે. એથી જ મનુર અને મનુરમંડળની-મીલ ઉલેખની ઉન્નતિ થશે એમાં કંઈજ શક નથી. આંખુ એક કોર ભર્ય શરૂ કરનાર આગેવાન દિ-દુ-ઈસ્લામ બંધુઓને અમે ખરેખર ધન્યવાદ આપ્યા વગર રહી શકતા નથી. મંડળ સંબંધી જાણવા-અસિદ્ધ-કરવા જેવી લક્ષિત અંમને જણાવવાથી તે અમે ખુશીથી "હર્ષીર" થઈ પ્રકટ કરીશું.

ડેરી કંપનિએ:-દિદુરતાનમાં જેમ વી. વપરાય છે તેમ વિભાવતમાં નથી. લાંબાગળ તે માખણ અર્થાત મહાર્થ [Citation] નો ઉપયોગ થાય છે. અંગ્રેજ સબ્કોસમાં વી સબ્કો નગરે સુત્રી તરીકે એક લાખમાં પણ વીને ઊભાઈ જ કહે છે. પરંતુ આ મહાર્થ નથી બપાઈ તેનું કાર્ય તેથી-ફાટી જાડુજ મોતવારી કરી મળે છે. જે મહાર્થ બનાવે તે પ્રત્યેક કુટુંબમાં જ્યાં પુત્રમાં ડેરીર નેવામાં આવે છે. એ ડેરીઓ થતા દરિયાઈ જાગેવાન નીચે રાખીને જેવાં ખુસ પીવાના-મેળવવાના પણ સાંસા પડે છે. એક મહાર્થ નું છે, કાલે પુરેથી લોક નાખે અને ધર્મઆર્થેએ આ બાખના દેશમાં જેવાં જેવી છે, પેસાના લેખી બની પરિણમે જાતે દેરાને થનારા માંખુ દેશમાં રિમણ દુધ ગેવામાં પિલાવા આવી રોકડા પેમા લઈ પરંતુ આનંદ માને છે. જેથી ચેતાની આસપાસ શું અસર થાય છે એની એમને જામ નથી પડતી. આ ડેરીઓને લીધે દુધ અને વીની અગત્ય એકલા સહેરામાં જ છે એમ નથી પણ ન્દાનાં ન્દાનાં મામડાઓમાં-માનો કે પ્રત્યેક રથને તેની મોતવારી જખાય છે. ડેરીઓમાં દુધ વેચનાર અને ડેરીઓના આ રેશના-રેથી વ્યાપારિઓ પણ આથી "વરનાં"

પેદ આગને પિયા કરી જવ હુદિ મહ બદલાણી "

હિતવચન.

(ગયા અંકથી ચાલુ.)

૩૩. આગમુ કહેવાથી અર્થનોક, અતીતિ, દિલિયા અને રામ વધે છે.
૩૪. નીતના નીવમીન અગ્નિસથી મને તેવી અશક્ય બાજુલી વસ્તુ પગ, શક્ય થઈ શક્ય છે.
૩૫. શુદ્ધ સંકલ્પ-આતિશયના થઈ મને સમયે પણ રજાબુન થશે બીના કરાવી રહેલી નથી.
૩૬. દેશદેશ કરવાથી અનેક કાવલ થાય છે, માટે સમય અને સાધન દોષ તો આવશ્યક દેશદેશ કરવું.
૩૭. કુદરતની રચનાનું અને નેતા કાવલનું પ્રતિબલ નારીક અવધાન કરવું એ અતિ દીલકર્ષી છે.
૩૮. ખરા અંતઃકરમથી પ્રાર્થના કરી દોષ તો ચાલુ દેશો અને અને નીચા વખતે મનની ભેદામતનો અભાસ કરે.
૩૯. દુનીયાના દરેક વેળાએ અને મોઝગેબનાં સરનાં સાધનો રજા તખરા અર્થે રચવામાં આવ્યા છે; માત્ર ન્યાયહુદિથી, નીતિને રચને, તમારી રચને અદા કરીને, તેનો મોઝ સામ રહે.
૪૦. બારતની પગી, સદિવાના અગ્રાવે, કનક કાન્તાની અપેક્ષાવાળા દુષ સંવાદિઓએ, બદ બાજુઓએ, અને દુગમ્બરી ધર્મકુઓએ કરી છે.
૪૧. અમુક કામ નહીં કરેલા સમયે અને એક ચીજે કરવાથી કાર્વમાં રહેલ, દુરસદ અને કુલ મળશે.

Act-Heart within and God overhead.

પ્રાર્થના

આવા અનાજ, પહેરવા કપડાં, રહેણાં હું પડી પણ ન મળતી હોય. એવા લાખો દેશબુદ્ધો તમે હમેશાં તમારી નજરે જોતા હશે. દેશ છૂટી કાપમાં હોય ત્યારે પણ પાત્રી ત્રાત ક્યાં કરીએ-આ દેશના ગીત માલેકા, ઘીમતો અને વેપારીઓએ ખાતરેથીને વિશેષ નફો લેવો એ પરિભોનાં લોપી પીવા જેવું મનાય. વાતો આંધે છે કે, "વાળાઓએ એક વખત સ્વદેશીને હોમન આપેલ ત્યારે આઠાવાટી બંધુઓએ કાંઈ બાળને ઉઠાડી કંઈકને નાસીપાસ કર્યા. સ્વરાજ્ય દિવાલે આ દેશ બંધુઓ માટે કેડી ઉઠારતા કેડમ છે કેડી માલેકા નેમિશ કરેડ દેવતાઓનો ઠર ગમ્મો! તમને અમારી પ્રાર્થના છે કે: હવે આ દેશ અને દેશવાસીઓ ઉપર દમાની નજરથી જુઓ, મેંવવારીનો શાસ જોઈને માલતી મુજ પડાડો. ગરિભોને બેલી મુજ બંધુ જોનાર છે, ભૂલશો નહીં. પરિણામે એ મદામંજુ સાતી ચારી રીતે ખગર પૂજનાર છે. " સંગેજુ ધીરીને ગોવનુ શનુ કરે ત્યાં, જૂઠો નહિ થાય! " કહ્યું છે કે:

ગરિમની હાય, છે જુરી અને તૈયાર જમપુરી ! "

પડીસોના વારસામાં મનેલી આઠી પહેરતાં અને દિન્દનાં બાળકો, હવે રજો સરમા-કુંથું નહિ તમે જ જોશો કે: તમારાં ગાવનાકલે-માડીથી ભરેલાં કપડાં કરતાં અમને અમારી જાડી આઠી કેડી શોભે છે. કહે પડી પોડી રૂઢનમાં જોજુ-સંજુ દિન્દુસ્તાન રસાકું છે એવું કાજુ કહેશે કે લોપા કહે છે કે: પૈસા કમાઈને મનુસે દારૂ પીને હાથે કરીને દીવાનો ગાય છે. જુલો, રાહોડ, રાજુ, દેશ. દુગળા, બંચી બપાવ લાહજો. હવે પડાપડ દોડે ઠોડતા ગાય છે. પડી શું ઉમે વર્ણના દિન્દુઓ જ દારૂ પીને દિન્દુસ્તાનની નામનાને વગોવર્ગો કે અનવા જોગ છે કે: તે આપ જ હશે કે દેશના મુઝાઓ-મુઝો તમારી પ્રતિ-પદાને ખાગો અલુનાર-કોગવાન સમયદલના મુઝાને લગિય દના. તમારી આગળ સર્વ ગત્તાવગાઓ પાણી ભરે છે. એ ખાણી હોય તો હવે નિરાલેવીને ખસેડી દુર્બંતો દેશ બાળકોને ગોધ આપો. આપો! જુલો-દેલેમાં ધીરીઓ થાય છે-હામારીનો પાર નથી, મદાઓનો-દેશજી નથી, હવે તો દરેક સંદેરમાં, ગાગેવામ, સમાજ-સેવામંડળો વગી-કેરે કેર પ્રાંતને ઉપદેશ આપી તેને કર્તવ્ય ખજાણુનાચા આક લગાવો-કર્મીર બનાવો. આપો! આપણે પ્રભુ-પ્રાર્થના કરીએ કે જે આપણા સર્વ મનોર્થ પ્રિદ થાયો એ સત્યસત્તા.

વડોદરા. તા. ૧૭-૧૧-૨૦

દેશાઈના નવ પદમાંના

" નિહાસથી પ્રકટ થતા 'સયાજી વિજય' સાથે વડોદરામાં આ પ્રાર્થના પદમાં સદગ કેર-કાર કરી તે અમને ગતવંતુ ઉપજાવો. પ્રકટ કરતુ બાળજી લાગણી અને આ સમયે તે પ્રકટ કરીએ છીએ આ પ્રાર્થના પદની લાભિ નહોતી કપાઈ ન્યાં ત્યાં મફત ન્દેશોય એ ઉપજા જોય છે.

વ્યવસ્થાપક

આ વાત ઉપરથી એટલોજ સાર નીકળે છે કે આ સંસાર પણ કુતરાની પૂંછડી જેવો વાંકો છે. લોકો તેને હમેશાં સીધો કરવાને પ્રયત્ન કરી કરે છે. સેંકડો વરસ પહેલે પ્રયત્ન કરી, પણ એતા અંતે એ લગવાનું એના એ એ તે દહાડા પૂલે કે? માણસે પહેલેથીજ વિચાર કરવો એકએ કે? હર્ષ કેવી રીતે કરવું. એ કેવી ભાવનું છે કે? તેથી પ્રિયુષે સંકલિત હૃદયના, પદ્મભાવી અને મનુષ્ય મરીને પશુ બનવાનો વારો ન આવે. મોઝામોઝનો વિચાર કરી, સમયને અગ્રણી એમો કામ કરે છે તેઓજ પરિણામે આદર્શ કર્મીર બને છે. સંસારમાં સેંકડો પ્રકારના બસની ફરિયાદો લેવા છે તેમનાથી બચવું એકએ, નહિ તો કરોળીઆની બળમાં માખી ફસાવવા જેવો ઘાટ બની જશે. આ સંસારમાં જેને દુરાચરણ અર્થાત બસન કલાં છે એવી ખરાબ પ્રવૃત્તિઓ ન હોત તો સંસારની આથી પણ વધારે ઉન્નતિ સંદેશાર્થથી યદ શકત. તથા અભિમાનમાં તરુણ સ્વ કૈવળ સૌજન્ય દાસ બનવાથી મનુષ્યની કોઈ કાળે ઉન્નતિ નથી થતી. આ સંપત્તિ બસન-દુર્ગુણોના સાગ કરી વગર કોઈ પણ માણસ એમ કહે કે અંગે અમારી ઉન્નતિ કરી શકેશું તો તે કેવળ તેની મુખ્યતા જ છે. હા! એ વાત તો સાચી છે કે તેથી માણસમાં અવસ્ય કૃતમના અને કોમ વધી જાય છે, લોકો આપસ આપસમાં ખૂણ સંઘર્ષ કરવા મગી જાય છે, અને આખર મનુષ્ય દેવ બનવાની વાત તો અર્ધ દેહી પણ કેવળ પશુ જેવા બની જાય છે. વાર્તાત્મિક રીતે બોવા જતાં જે વસ્તુની કહેજ અમારું નથી તેનાં અર્થ અનુગિત કાર્યોમાં મોંઘુ મનુષ્ય હવન દનદર્શક મળે છે. કુતરાની પૂંછડીને વાંકાની સીધી કરવાના પ્રયત્નમાં કોઈ શકે કે? એવા પ્રયત્ન આદરવા એ માત્ર દેહન ધવાનો માર્ગ છે. કુતરાની પૂંછડીનો ખ્યાલ કરવાથી કાને અવસ્ય આપે આપ જણાવી કે સંસારની ચિન્તામાં પડવું એ તથા છે. પેલી હૃદયન નથી કે "કાલ કેમ દુઃખળા! તો કહે કે "સારા ગામથી ચિન્તાથી!" એવા અત્યંત કાલ ધરાની કંઈ જરૂર નથી. તમે શકે તેટલાં પ્રયત્ન કરો પણ સંસાર છે એવો ને એવોજ રહેવાનો. આ જગત આપણું નથી તેની માલિકી આપણી નથી. એ જગતમાં એ ચમત્તે વધારે સમજતા મોન આપતા છે. તો એજ જગતમાં આ જગતના રામો અને શંકર છે. તેનાપર સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા વિશ્વાસ રાખી હું જે કંઈ કરું છું તે ફળ મારે કેવળ સમજને જ કહે છું. એ સમજ પરમાત્માની હિંમતથી જ થાય છે એવો વિચાર કરીને જ પ્રત્યેક કાર્યો કરે જાયો. અને એ પ્રમાણે કરવાથી તમારાં એ ચતુર્થ જ તમને વગર પૂરે તમારા લક્ષ્ય-લક્ષ્ય અર્થાત નિર્નિધામ તરફ જાવરૂં દોરી જશે એ નિર્નિધામ કર્મ-જગરો તમે સંસારમાં મનુષ્યના દેવ બની જશે. લગવાનું થી મુજબદમે પણ અનુભવે એ જ ઉપદેશ કર્યો છે કે હું અનુભવ! તું એમ ન ધારીશ કે આ સમજ હું કંઈ છું. જે કરવાનું છે તે તો મેં કદા અનુભવ કરી મૂક્યું છે. તું તો કેવળ નિમિત્ત માત્ર થા! તું મનુષ્યમાં બહારી દેવતાવ પાસે હર. દિવ્યભાવના જગતે તું અવસ્ય દેવતા પાસે કરીશ. એ તારે દેવ બનવું દેવ-ભને તેની આકાંક્ષા રોધ, "તે તારે આ સંસારમાં મધ્યે કર્મીર તરિકે અનંત કાળપરિત પાળી રાખે તો હું અનુભવ" તને મારે કેવળ એજ એક ઉપદેશ છે કે કર્મ-લેખાધિકારસ્તે માં પલ્લેષુ કલ્યાણત ધી

"વાંચક! તમે પણ: "ફળની આશા રાખ્યા વગર દેવતા નિર્નિધામ-કર્મ કરે જાયો."

નીતિ-કર્તવ્ય-બોધ.

યસ્ય ચાનિયમનવિચ્છેતાય કૃપાંમસદાપિયમ્ ।

વ્યાધા મૃગપદં વતું ચોતે માર્યનિ શુભચરમ્ ॥

કરી કેળવું' અનિષ્ટ કરવા તમે હીલમાં ધારે,
સમજી મનમાં પ્રથમ તેમનું પૂર્વ દિવિ વિચારે;
જેમ કરે છે માન ચિકારી પ્રાણ હરિજીના હરવા,
દૂમે ભાગમાં પડી અભાગી એ પણ મોડેતે મરવા. ૩૪

કૃપા વૃદ્ધિ શમ્યેષુ કૃપા શુભ્ય મોજનમ્ ।

કૃપા દાતે મમર્ષસ્ય કૃપા મંદે કિમુપતમ્ ॥

અર્થ:-

વરસો સાગરમાં મેલ નકામો બોલો,
અજાણતાએ પણ, અતઃ અવશ્ય ખરોડો
ધનવાન બનેને દાન કરો તે કેવું-
પહેલે આજુબાજુ પચાડી' તેના મેયું. ૩૫

પ્રવક્તાય મનસ્તાય વૃદ્ધે દુષ્ટરિતાય ચ ।

યસ્યતે વાપમાનમ્ મનિમાન્ન પ્રજાદયેત્ ॥

અર્થ:-

પૈસા બતાં દાહાજને કેને કડી કહેવું નહિ,
મનની ખીટા સમજીએ ને રોષ તે લેવી સહી;
મૃદુ હીન રહેતા-હાંકુ દાહાજનેનું કામ છે,
માતાપિત્રને મરને' ઉર ચાલિને અવશ છે. ૩૬

શોષકારાતિ પરિવાળ પ્રિતિવિષમ્પ્રકારણમ્ ।

વેત' સુદિમિત્ રત્ન વિપ્રમિત્યસારદયમ્ ॥

અર્થ:-

કેડાક-ને સંતાપથી હરનિય બચાવ્યા' ને કરે,
મહાશયુ બંધથી મૂઝા વર્ષાસુખર દુઃખપિરજા ધરે,
પ્રિતિ અને વિશ્વાસનું પ્રિય સ્થાન ને જગમાં હતું,
"મિત્ર" ને અકર વર્ણુ' એ રત્ન કહો કેણે હતું? ૩૭

કાન્તે યજ્ઞિત કપોતિકાકુલતયા માયાંતકાલોડ્યુના ।
 ન્યાધો ધૌધૃત ચાપ સહિતશર સ્વેનઃ પરિભ્રામન્તિ ॥
 દુસ્વસ્તય દિવા સદૃષ્ટ રૂપણા ર્યેનોપિતેનાદત-
 સ્પૂળ સો તુ ચમસ્યે પ્રતિપત્તૌ દૈવિઃ વિધિયા ગતિઃ ॥

પ્રશ્ન-પૂરે લેકું હતું કે કુચકે પ્રજુથી પંખી કેડે પ્રિતેથી,
 પંખી કેડે, કે પિયુષ ! અર્ધું કર તિર કે પારથી એ ઉભો તહી;
 ક્યાંથી ? હા ! નાથ ! માથે-શિરપર વળી આ એ શિયાળો ! નહે ત્યાં,
 યદ્યપિદ્યુ વ્યવરે નર્થ વિપધર^૧ વળગ્યો વ્યાપતે^૨ એ વિધિ ક્યાં !

પૌલસ્યઃ કથમસ્યદારદરણે દોષં ન વિશાતયામ ।
 ગાયત્રીપિ કથં ન દેમદરિગસ્યાસંભવો લક્ષિતઃ ॥
 પ્રદેશ્યાપિ યુધિષ્ઠિરેજ સદસા પ્રાપ્તો જનર્ધઃ કથં ।
 પ્રત્યામન્ત્ર વિપતિ મુદ મનસા પ્રાપ્તો મતિઃ ક્ષોદતે ॥

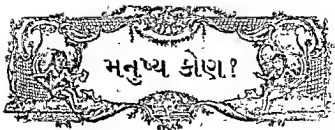
પ્રશ્ન- પારાઈ નાર હુસ્વામાં દશાનન^૩ દોષ ના બાણે ।
 ધનુષ કઈ સમણ પાયા કનક મૂળ મારવા માટે ।
 પ્રદેશર પૂત કે બોટો યુધિષ્ઠિર બહુતા નહેતા ?
 વિપત્તિ આવતાં યાએ ગતિશિલ્પ કઈક જન ભેતાં ૨૬
 જાને તપત્તિ કીર્તિયંચ ચત્ત્ર ન પ્રવિંતં યદાઃ ।
 વિપાયામાર્ગે વ્યથેવા તત્ત્વ જન્મ નિર્વ્યકમ્ ॥

પ્રશ્ન- જાને તપસ્થા થકી બેલે સુચર ના બેળગ્યો,
 વિદ્યા અગર વ્યાપાર ત્યમ સુંદર રીતે ના કેળવ્યો,
 વિરતથી પણ જે જગતમાં લેશ પંકાલો નથી,
 છત્તુ ધરામાં પીઃક હોખનથી ગણુમે મહારથી. ૪૦

સાંઠવેન મિત્રં યપરંતઃ ધર્મ
 પરોપતાપેન સમૃદ્ધિમાયમ્ ।

ચુલ્લેન વિપર્ગ પદમેન નારો
 ચાપદક્ષિત મે વ્યન્તમ્પરગિદ્ધાસ્તે ॥

પ્રશ્ન- મન પાપિ સખી મિત્રકરે તે દેવા ?
 કે કપટિ તેને પાર્મિકજનકરમ કરેવા ?
 પત્તિદા કરી સમૃદ્ધિ માગે એવા,
 વિદ્યા બહુતા અંતર ધિડે સુખ-મેવા,
 બળ-લેર કરી પર કન્યા ચાલે લેવા,
 સમને સુતો એ નર તદિ વાનર જેવા. ૪૧

મનુષ્ય મનુષ્યેત્યેતે જરૂરિત્વમાત્મકઃ ।
 કિં તુ મે વદ્યમિત્યુત્તર્ય વિન્નુ હત્તુરપ્યેવપિ ॥

આચાર્ય—મનુષ્ય તો એ જ કે જે દર્શનમાં પોતાના આર્થિક અને વિચારકર્તા છે. અને મનુષ્યેત્યેતે એ જ એટલું એટલું કે જ્યાં જ્યાં મનુષ્ય પદોમાં છે અને કેટલાં ઉપનામ મનુષ્યને હોય તેવાં છે.

સારી મનુષ્યોને અનેક પ્રકારના માનવશબ્દો અને રાજકીય નિયમોનું પાલન હવે પડે છે. જુદા જુદા રજાઓમાં મનુષ્યોની માથે બાંધવાર—નવરાત્રી કરતાં પડે છે. જોઈ પોતાના મનથી એવો વિચાર કરે કે કું ગામમાં રહીને અનેક કર્મ થી થી નાણીથી અથવા વિનયથી કરી રાજીસ પાળ એમ નથી થતું. મનુષ્ય કોઈએ કીધીન, શાન્ત, વિનય, અને જોયે હવના થાય એ ન બને, અથવા એવા મનાથી આપણને કરી જોઈ શકે આચરણના શિષ્ય વા કર્મ પરાવળ માની એ નેમ જણ નથી. સમયો અનુમતીને જોયેના અને કોઈએના ઉપચાર કરે એ એવાની છે માની હો. તમે બંધુક રહો નહીં હો. રજામાં તમે નેમ કે જોઈ એક જગ્યાન મનુષ્ય નમ્રક દુર્જન મનુષ્યને સત્તાથી રહો છે; અથવા જોઈ નિષ્કાર અથવા દુટ મનુષ્યોના પંચમ થી હવના જોઈ આપો! " નહીં આપો! " એવા હવ નેમક પોષાર કરી રહી છે. એવું જણને તમે એ જોઈએ પારખ કરીને એ જગ્યાન—દુરાચારના અન્યાયારપર આંખ અગ્ર સાંન કરે. અથવા એ અગ્રાચાર અગ્રાને આગ્રામાં સપાટમેથી નેમક હતાં. તેના પેદારપર ખાન આપ વચર જેવ તમારી શાન્તરજિ પારખ કરીને ને નેમક મોરો નો નહીં કે તમે નિર્મીત કાવર વો, નહીં એ સમય થીયવા, અને તમારી શાન્ત જીવિત તમારો મનુષ્ય નમ્રકને—તમારો આર્થિકને કવચિત કરી રહી છે. જરૂર એ હવે દવો—નહીં ન નેમક થાય એવો અનુમિત અવધારને નેતાની સાથે તમારો ભેદી તાથી નવ, થમાને ઠેકાણે જે ઉત્પત્ત થાય અને એક જગ્યા જગ્યા અગ્રામાં હતાં વચર તમે એ અગ્રાધારને સદાવતા થવા તમારું થઈ નહીં નેમ તમે અગ્રાધાર સત્તુરજ કહેવારો—નાજ તમારો મનુષ્યની હોવા ન

અંમત્ર થાય તો જ તે શોભે છે. જેઓ સમાજમાં આગેવાન, પ્રતિષ્ઠિત, અને હાથ મુકાય
છે તેમણે એ આજ્ઞા સુણીને પ્રવેક સમયે યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

ધુરોપમાં પંદેરાં 'નાઈટ' ની ખદિ ધરાવનારા કેટલાક મનુષ્યોનું એક મહામળ
-મંડપ હતું. દુર જતોનું દમન કરવું, એજ તેમના જીવનનું મુખ્ય લક્ષ્ય બિનું હતું. તેઓ
અત્ર-ચરમ સહિત મોટેરવાર સંધિ દીન-દુઃખી-આકિતમાં કમાએલાં નર-નારીનો ઉદાર
કરવાને માટે આમત્રેમ કર્યા કરતા હતા. એ મંડપનો દરેક મનુષ્યો વિદ્વાન, મુશુવાન,
કળવાન અર્થાત આનહન કુટુંબના, અને સ્વ-સેવકમાં એક એકથી એક એવા હતા.
તેઓ નિર્બળ જતોને તો દેવની માફક આનવા હતા. એ 'નાઈટ' સંપ્રદાયના મોઝમાન્ય
જતોની રા-પીરતાનો કેટલાક દ્રષ્ટાંત હજય ધુરોપના ઇતિહાસમાંથી મળી આવે છે. એ
સેના કવચ પોતાના જાદુજળથીજ સ્વખ્યાત થયા છે એવું નથી. તેઓ રાજભક્તિ, સાહસ,
બળ, યુદ્ધ-કૌશલ, જાગૃક અને જિજ્ઞા ઉપર રતે અને મગતી, દુઃખે પિડાતા મનુષ્યોને
સહાય, અભ્યાસારી જતોની સાથે યુદ્ધ-તપસ્વતા, અને પરાજય મુશુજા ઉપર દયા, પોતાના
ફેલી અને સ્વજનો ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ, સત્યવાદીપણું અને તેમના અરિમની નિર્મળતા
આદિ અનેક સદ્ગુણ સમ્પન્ન આદર્શ મેતા તરીકે પણ તેઓ વધારે પ્રસિદ્ધ થયા હતા.
એ લોકો 'નાઈટ' Knights અર્થાત "ખરાદર" Bravo તરીકે જન સમુદાયની પ્રિતિ
અને પૂજને પાત્ર થઈ રહેતા હતા. હાલમાં એવા અનેક મુશુવાન પુરુષોની સંખ્યા વધારે
જોવામાં ન આવવા છતાંય કેટલાક પરાપક્ષારી કતમ્પસાયણ પ્રસિદ્ધ મનુષ્યોને 'નાઈટ'
ની મોઝામાં માંધી ઉપાધિ બરાસમાં આવે છે. આપણા સંસ્કારની સુવિચાર પદ્ધતિ અંદે
ઉત્તમ સાન્નકાર્યશીલની આદીકિક પ્રજાસિને લીધે દુર જતોનું નોર નરમ પાવાથી એ
'નાઈટ'-શરમપ્રદાંયની આવરપડનાં ન હોવાથી એ સંપ્રદાય-મંડળ નાબૂદ થયું; પરન્તુ તેઓ
દેશનાં ક્ષયવા રાગના આગેવાન છે, જેઓ સમાજ સુધારક છે. તેમણે એ સંપ્રદાયના
મુલ્ય મદગ કરી રાગ અને માન ઉભવના દિન-સાધનમાં ભાગ લેવો જોઈએ. જેઓ
કાલ્ય પરાયણ છે, સાદસિક છે, દુઃખી જતોના સહાયક છે, બહુવત્સલ છે, સમાધાન છે,
ઉત્તમ અરિમતાના અને સત્યવાદી છે તેઓ જ ખરી રીતે આગેવાન રાગ-મંજની સાથે
અનાદકાર કહેવાને લાયક છે. એક સુવિખ્યાત લેખકે એક દેશને કહ્યું છે કે "આગેવાન
મવાને માટે સારા કીમતિ યોગ્ય-કાકમાડ વા વિજ્ઞાસની મનમોહક સામગ્રીની આવશ્યકતા
નથી. લાપકાળ્ય પોષાક અને ઉજના યાકમાળથી ખરી કુદરતા અથવા ઉત્તમ સ્વભાવ
નથી કહી શકો. યાદા વિવેકી મનુષ્ય કહેતાની સાથે જોઈશું ખામ લક્ષ્યમાં સંખેવ કે તે
સાન્ત, ચિનથી, સતત્તલ અને ઉત્તર દસે આ સિદ્ધાન્તથી ઉત્તમ જાણ અને અવધન કાળ
તેની પરિણામ પામીને મહેલાઈથી ચઈ મલકે. મનુષ્યોના સ્વભાવનો પરિચય તેની ગોલી
અને આમાર-વિમારપરથી આવે છે. કેવળ ઉપરનો આકાંક્ષર જોવાથી કાઈ કાઈના સ્વ-
ભાવને જાણી નથી પાડખી શકે. કેમકે મનુષ્યસ લોકે સાધુનારૂપમાં સવતાનના આવરણ
માનસનારા રોપ છે. ઉત્તમ મનુષ્યોને આટું ક્યાર્યપરાયણતા જેની અવધમાં અવધમ
બીજી કંઈ થતું નથી. મુશુવાન અને નરુનાવાના મનુષ્યોની મળનીજ મંચાર્ય સમયમાં
થાય છે. અસખતામાં જેટલાં લક્ષ્ય છે તેમાં ચોથી વધારે તિરસ્કારને પાત્ર સ્વાર્થ-
પરાયણતા છે. માને કે મનુષ્યવ અને સ્વાર્થપનમાં પરસ્પર મદા વિરોધ છે.

માનવર કંઈ પણ ઉપકાર ન કરી શકે તો પછી એ નિરવેક છવન ખારણ કરવાનું શું પ્રયોજન છે? મનુષ્ય બાળ પાખાનું ફળ શું?

સ્વદુઃખતિલકશ્રી રામચંદ્રજીએ ક્યારે વિજય પ્રાપ્ત કર્યો ત્યારે રાવણની માતૃનાસતી કરતી બોધને કહ્યું હતું કે:—“અરે! શ્વહા! તને આટલો રાખત. પુત્રધર્મ રાખે તો તારા ઊકરના ઊકરા અને તેમનાય ઊકરના તારી નજર રહ્યો મૃત્યુ થત બેમાં તોય તને હજી એ હજીનીં મોઢ વળગી રહ્યો છે કે?” એ સાંભળીને એ રાક્ષસિયે કહ્યું કે: “મહારાજ! હું પ્રાણના મોહને લીધે આત્મરક્ષા નથી કરતી, તમારી મધ્યરી લીધા બેવાની હજી પણ મને અત્યંત લોભલા છે; બધા મુંગી છમિત રહીશ ત્ય સુધી મન બરીને બગવાન રામ-લીલા જોતી રહીશ.”

શરીર-રક્ષા તરફ જ કેવળ ખૂબ લલમ આપીને માનસિક ઉન્નતિ તરફ ધ્યાન ન આપવું એ પણ ઠીક નથી. સ્વાસ્થ્ય-રક્ષા અવશ્ય જરૂરની છે એમાં તો કંઈ મરિદ જ નથી. પરંતુ સ્વાસ્થ્ય રક્ષાથીય ચારિત્ર્ય-રક્ષાનું વધારે પ્રયોજન છે. માનસિક મંજ, મેઝમ્યા વગર ચરિત્ર રક્ષા થતી નથી. તેટલા જ વારતે સારીરિક બળની સાથે સાથે માનસિક બળ પણ પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ. મંસારમાં આવક જમકનો ગારિસાધથી દિસાખ રાખનાર માણસોની સંખ્યા બહુ છે; પરંતુ સ્વાસ્થ્ય રક્ષા સગંધી જરાબર કળજી રાખનાર માણસોની સંખ્યા ખજી જ થોડી છે. પહેલી કેણીના લોક દિલાભિમાની મહાન સ્વાર્થી હોય છે, તેઓ કેવળ પોતાના જ લાભ-નુસ્તાનને વિચાર કર્યા કરે છે. એમનું હૃદય કોટલું બહુ સોંકે હોય છે કે: એક નછી બાપતમાં પણ તેમનું કળજી ઉધમપાદ્યન થઈ નહીં છે. એક સાધારણ વાતમાં તેઓ-ઉંચા નીચા થઈ જાય છે. વાત વાતમાં તેમને ઉપાધિમાં આવી પડવાનો ભય રહે છે. બીજી કેણીના લોક તંદુરસ્ત રહેવામાં સુખ માને છે, અને જો જ્યે કંઈ અજીબારી મહાન આવી તો મલામત ભય છે. તેમના મનમાં નિરંતર એવી જ ચિન્તા થવા કરે છે કે: આપણે શતા સર્વદા નિરાપી જેવી રીતે રહેવું, અમારા શરીરની ક્ષાન્તિ અને તેજ જેવી રીતે વધે-અને કામદેવ જેવા શી રીતે દેખાઈએ. હું અમારી જાન રાખી કશું માયાના સેવનથી પ્રદિષ થાય, અને અમે બળવાન જેવી રીતે થઈએ. જેમ જેમ તેમની ઉંમર વધતી જાય છે, તેમ તેમ તેમના મનમાં ચિન્તા પણ વધે જ ન જાય છે, રજો-ફાદ રામ આપીને તેમની અપાસમાં લે તેની તુમને પાડુ ફીકર રહે છે. એ કેણીના લોભ બીજાના સુખ-દુઃખ પર ધ્યાન આપ્યા વગર કેવળ પોતાના શરીરો જ હજી રાખવામાં અને અવશ્ય આસપડી રહેવામાં જ પોતાના કર્મજ-કર્મની પૂર્ણહર્ત માને છે. તેમની ધારણા એવી જ હોય છે કે: પરમેશ્વરે તો તેમને કેવળ સામારિક સુખ-જોગવાને માટે જ મનુષ્ય ન-મ આપ્યો છે. અને તેથી જ તેઓ રાત-દિવસ સુખ પ્રાપ્તિને માટે હાથ હાથ કરતા ત્યાં ત્યાં ભટકે છે. આ સવળા સંસારી-અસાગી, કાગી, સ્વાર્થી મનુષ્યો નથી બળજીતા કે મનુષ્યત્વ શેમાં છે—“મનુષ્ય કોણ?” એવા લોકના પ્રશ્ન-અનુચિત દ્રશ્ય-સ્પર્શી કેટલાંય બ્રહ્મા-જોગી, સ્ત્રી-પુરુષો ભગ્ય છે તેના કંઈ સુખાર જ નથી સંધા રમાં મન અને પ્રાણ ઉભયનું સંકલ્પ કરવા જેવું છે. કાંઈ પણ રીતે તેનું સંરક્ષણ થવું જ જોઈએ; પરંતુ મન-સંપ્રદયમાં જ છવન સમર્પણ કરી દેવું, અથવા અનિત્ય સુખસાધન પ્રાપ્ત કરવામાં જ કેવળ રચ્યા પચ્યા રહેવું એવી ઇપરી આજ્ઞા નથી. જે સ્વચર્યાથી છે

તેના ઉપર વિશેષ શ્રદ્ધ આપ્યા કરનાં એ ચિરસ્થાની છે, એ અવિનાશી છે તેના ઉપર વિશેષ ખ્યાન આપવું, અને તેને જ 'મેળવનાં' તત્ત્વર થઈ પેનાનું તન મન અને પદે આર્પણ કરવું એ કૃષ્ટ છે. જેઓ આશ્રય અને પરચોક્ષના ચિરસ્થાની યુખને માટે યજ્ઞમંત્ર સરીકે અને નાશવંતે લક્ષ્મીના મોહને મોક્ષર લગાવે છે તેઓ દેવત્વ-દેવપાત્ર પામીને પરગાત્માના પ્રિતિપત્ર થાય છે. સમ્પરિક્ષના જ ચિરસ્થાની અર્થર્થ છે ચરિત્રની ઉત્તમિની સર્વ પ્રકારના ઉત્તમ થાય છે; અને ચરિત્ર જમકથાથી જમી વાત જમડે છે. મધ્યમાં આવતી અને ઉપાધિત મૂળ કેવળ દુઃસ્થિતિજનક છે. ચરિત્ર નટ મનાતી માથે સમવા યુદ્ધો પણ નાશ પામે છે. પેનાના ચરિત્રને સાચીને પણ કોઈ કોઈ પોતાની આશ્રય મૂકા અને આધ્યાત્મિક ઉર્જાન કરી શકે છે. એનું ચરિત્ર નિર્મળ છે એજ વચાથ મનુષ્ય છે.

આવનવંતે દપે ઉલ્લેખ પ્રિય, ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાન કર્મવીર મનુષ્યોની જ જરૂર છે. એ ઉલ્લેખ-પ્રિય કર્મવીર નર-નારીની કર્તવ્ય પરમજ્ઞતાથી જ સમાજ-પ્રગતિ કલ્પજી મંત્રજ થશે આ દેશના ચીમંત્ર અને જુદિવંત, જનોએ અગાનરી અપકારમાં અધારા, પણ જીવન ચાલના યુદ્ધોને જ્ઞાન માર્ગ જનારી, ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાળા મુશ્કા મનુષ્ય જનારી, તેમના મધ્યમેથી જીવનનો અમુક જામ દેશના નટપ્રાપ આપાર ઉલ્લેખની ખીલવડીમાં-અર્પણ કરતા તેમને જનાવજા નેધસે, જોમ-વિજ્ઞાસના જુખ્યા આત્માઓ આ આજી પણ કંઈ નજર કરશે કે ? મનુષ્યત્વનો-ચારિત્ર્ય-જનનો પાક અગાન પ્રગતે ઉત્તરમેર વજાવશે કે ?

ર. દ. મદ.

૧. આ આખરનો લક્ષ્ય અપાર દેશના કેવલ કીમ તેના ચિરસ્થ-અપ્રમથ સ્થેનના સં-જોથાં વપરે એકમા આપે છે. તેમના જ્ઞાન અને જુખ્યા પરિણા તે એકે તેમના કંઈમાં વજાતેમના પોથી નીજાની વાળી સંજોથ સમ્યા છે તેમજ જ અને છે. એકં પરિણા જે અવવાન રવા કરીને એ જાઈ સ્થેનને પાળતી મુકાલ આપે તે નીક પજી એકેથી ગાન ! અનેતેમ પણ રવા કરે તે આ દેશ સેરારે જડુ આનંદ થાય

આજેજ મંગલે ! મુંગરસમાં તરમેળ કરે એવી

અપૂર્વ સામાજિક નવલકથા

લક્ષ્મી-કાન્ત.

લેખક, પ્રકાશક-રત્નકાન્તલાલ દરિયાલ ભટ્ટ.

૨૮૦ પૃષ્ઠો આ જગાર નવલકથાના અનેક પાનામાં કંઈ કોરજ રમં-સિલા બરી છે. અંદરનાં કાખો વાંચીને જરૂર ખુશ થશો. આજેજ પત્ર વખી મંગાવી રમે ! લખેલ-અવરથાથ, કર્મવીર-સમપુર, અમરાવાડ.

કેવળ મૂર્ખ !

હોં નેમજી, આ મદારા દાયપર ગિરી છે એ સેની છે? હીરાની નથી? કે પેનિના નહીં-હીરાની-કમિટેસન જનાવરી છે? જાઓ ત્યારે તમ ખરા જોરાની પરિક્ષા જ નથી, અરે આનો ખરી છે, એની કિમ્મત કે પુત્રી આયો-માંચસે રૂપિયા પદાવરી. વિધારા નથી આવતો-જોડું, કે હું? કેમ આ-મદારા ધિગડાં દીધેલાં કપડાં, આ જુની ખેરી પાંખ. મેં કે એવી સાસ અને ફાટયાં ટૂટયાં ખરખરાં નેમજી કે? જાઓ, મદારા મહેરજાન! પાંખ રીક આગ જુલોતો ખરા-મદારા દાય રદાયુ તો જુલો. આ મદારા દાયની રેખા શું કે છે, એ એ જરી નેમજી કે એમજ? આ ને રેખા આવીથી નીકળીને કેક વંચથી આગળ ગુપ્તી ચાલી ચર્ક છે, એજ છે તો! એતો ને છે એ એમાં જ છે! સમજ્યા કે એ નેમજી દરેક દરેક નેમજીએ મદને કહું હતું કે: હું મોટો લખપતી ચર્કલ કેમ હસો છો, જોયું લોકોનાં એ બધાં જખાં જ માતો છે કે? અરે તેમ પણ મદને એમજી જુડું નથી કહ્યું- ખરે કહું છું, હું એક દિવસ લખપતી ચર્ક અરે હતો, પરન્તુ હજી એક જ દિવસ માટે! સાંભળશો, શી રીતે મરો? હો, પહેજોથી જ કહું છું.

હું મદારા જાખો એકનો એક હોરો હતો તેજી મોટા લખપતી વજીસ હતો એ વાસકેટનાં અને એક કોટલુ એમ જણ ખીસાં લરાય એટલા રૂપિયા પાખડાવતાં તેમજી મોજ ધેર આવતા-પેર રૂપિયાનો તો દંડગળ જ પડતી હતી. District Pleader હસ્યા વજીસોએ પણ એટલાં મોટાંયાં નાંદ ચેતા હતા હોય-જોડું ન માનસો.

પરન્તુ આટલું આટલું પેદા કરવા છતાં અણુ-શું એ કેમ તમે મજા છે? જુલો પિતાની તિબેરીને ત્રણ કાણાં હતાં એક કાણાંમાં મન ફારે એટલો દાય પાલીને મદાર મા એનાં પિપાપિપાને લરતી હતી, અને બીજા કાણાંમાંથી યુનિમ વજેર મન ફારે તેટલ નાંખાં ચોપડારાં કેઈ લખ્યા-નેમજી વજેર જારેજાર લખ અદર ઉડાવતા હતા, પછી કોં જાપને એ ફરી સંભળવા છે? હવે રહું નીજી કાણું, એમાંથી મદારા પિતા રવજ પોં પોતાનું પ્રેમજી ખર્ચ અને ઘર ખર્ચ વજેર પૂરું કરતા હતા, આ પ્રમાણે લખલખ ગીર વરસા એમને એમ જાણ્યાં અર્થ, ત્યાર બાદ વગારે એ જાંધો દાંગલાર, ખું જારિઓં જાંધો મોટો ત્યારે મહે નેમજી કે પિતાની દુકાનદારી-વકિલાત તો દિવસે દિવસે આજ થતી જાય છે, પરન્તુ ખર્ચ તો નેમજી તેમજી છે. આ પ્રમાણે પણ દેટલાક દિવસ જાણ્યાં બધાં બાદ એકએક એક દિવસ આ રૂપિયા ગેસત-નાટપણાની ગતિ જુકાપીને મદારા પિતાનીએ ગિરકાબને માટે આંખો બંધ કરી દીધી. એ વખતે હું લખલખ પચે એમ જાણતો હતો. મદારાં લખ અર્થે પણ જાંધો એક વરસ અર્થે હો.

પક્ષીને મ્હેકસપાટી લગાવીશ એકાંક હોય તો તો હીક, પણ કંઈ આખી દુનિયાના બધામ લેખિએની વાત ખોટી પડે કે? હા નહિ.

હું, મ્હારી અવસ્થાની પાણ્ડવોના અપ્પત્તવાસની સાથે તુલના કરતો હતો. એક દિવસનો ધનવાનનો પુત્ર અને લેખિએનો વ્યવસ્થિત હું, કાંઈકાંઈથી ઘેર આવતી વખતે એક પેસાની પોન, એક પેસાની ચોપારી, એક પેસાની તમાકુ અને અંકેર સાથે લઈને દીસા ટાઈંગે ઘેર આવું છું, એ સર્વત્ર વિખાતાને ધણું જ બરાબ લાગે છે, એવું હું ખરા હૃદયથી માનું છું-મ્હારા ટાંકણ નસિયેથી હું ઝંઝોળ માનું છું, એક દિવસનો ક્ષીરમંત પુત્ર વિચિત્ર અવસ્થામાં અનેક મઝી-ખુઝીએ એળખીને વર્તમાનની કરી નંગ, ધી-છેકળ દેરાન મયેમાં ઘાઘો પાડ્યો ઘેર આવ્યો. આટલું જાણ્યું મ્હારો અતરસાતો તો સજ પ્રસન્ન થયો. જે દિવસે તેજાઓ ગયા વાંતા તેજના બાકી-મ્હેલા નીકળતા પેસા લેવા તદ્દસે કરતો હતો, અને આખર આડીને ખાલી હાથ લઈને બેઠાતો આવ્યો ત્યારે એ દિવસે પણ મને મ્હારી ગરિબી ઉપર જ્યારે અહસાસ-મ્હેલો મધો-એ વખતની તેની ખૂબીઈ જોઈને કેવળ હું જોતોમોતો દરયાઈ કરતો હતો મને મનને સમજાવતો મંત્રોષ્યું કે: એમાં એનો શો વાંક છે, દુનિયાનું આપણું છે, તેવારો દિવસે શિખાકી પડવાવાળો લેખિ કેટલી સગમો બરાબી ક્યારતા ક્યારતા આર આતા આવે છે, મ્હારી પાસે આવીને દશને-મ્હેલે ઉભા રહેવાની સાથે હું તેમને ખાજુજાજુ કરતો અંકેરડા જેવો એક કસતાર, રૂમિયા આવું છું, એ જોઈને બીજા દાટખૂણિયાઓ મ્હારી તરફ આડી નજરે, જુલે છે-મ્હને મળે સમજે છે, ખરેખર હું છું પણ-મળે! એ દિવસથી તેમજે મ્હારું નામ અભિયતી પાડ્યું છે, પણ હું ક્યાં તેમને જરૂર, માહુ એમ છું.

આ પ્રમાણે જાગ્યજાગીની જાગી પ્રસન્ન દ્રષ્ટિ ઉપર આધાર રાખીને દરિદ્રાવસ્થા જાણી દેવળ ગિજવંદગાંજ મસ્ત રી અધૂર વર્ષ વિતાવ્યાં. વચમાં આગંત્ર કમિશનર આવેલા કેટલાક સમયને માટે વિલાપન રજા ઉપર ગયા અને તેમની જગ્યા ઉપર મી-મનની કાગમલાઈ કમિશનર તરીકે નિમાયા, એ વિલાપનથી નવાનરીજ આવેલાં હતાં. જોરીસના પોત જુલામગિયા-ગરદાદિયાન કરવામાં જુલાં સાથે કરવાની દેવવાળા કારકુનોને ને ગિજકુલ નાપાંદ કરતા હતા, ખરનુ કમળ ભજે એ રી ધાંપી મ્હારા ઉપર રહેમ નજર હતી. એક દિવસ હું કંઈકે કમ માટે અદેખની જોરીસમાં ગયો હતો, તે વખતે મ્હારી ગાંઠગીએ ગમડ ગમડ કરતી વિડી ઉપર તેની દ્રષ્ટિ હતી. તેજે હતું: "લાઈ! તને તો ફક્ત મરિને પહાસ ફિયાજ પગર મગે છે! જાતી બંદુ મંડુ વિડી તારો હાથમાં કરાંથી આવી વાંકે?"

હું તેને મ્હારી મુખથી દહિન અંધથી તે પતિ મુખી કહી નોંખાંથી. એ જાંઠગીને તેજે હતું: "મને જાગે છે, તેથીજ તને આ સખગા-ખુશામતીપાઓની મારફત જુલામીતો વગરે મોદ નથી જલુનો. એમના મ્હેલે કેવળે ધારીને ગિયા જતાં નહીં એમજ જલુાય છે કે એએ સખગા ખુશામતીની પ્રતિનિધિ છે."

વાલોમનિ વાનોમાં ચાલેએ મ્હને એ પણ પૂછ્યું કે: જાગ્યની આટઆટલી મોહમે જાવા જતાં નું દહન તારો એ અગાઉનો જાનસન રવજાર રી રીને સંચરે રવા

આગેજ માલક યાએ! શિક પાંચ ને બે કાજ! બીજાક મહેન!
મલ્લેક યુવક-યુવતીએ આ રતન-પુસ્તક હાથમાં લેવુંજ જોઈએ.

કર્મચીરના કાવ્યક
જન્મજાને બેઠ.
(૧૧૫ મુલ્ય.)

દંપતી મોક્ષ મંદિર.

જે માલકોનું જીવાન મ
પરેત્યાં દશે મેખાજ
બેઠવા હક સ્થેગે.

(તેમક અને પ્રાસંગિક-વસ્તુઓનાં ઉપરિલાખ બદ્દ. ૧૫૨૫૫૨ કર્મચીર.)

પત્નીનાં કમેજ અને કંઠાસને હર કરી પરમાં યાનિત સ્થાપતી દોષ. ઉત-
્તિન પત્નીનાં પ્રેરક મુકે દારન કરખું જેનું દોષ. વલ અને આશ્રમરમાં વાગ્યાં
માત્રી વર્ષ માસ અંતે પારેવારે નિમાસ નાખી નાખતી અને નાખતી નિષેના
દાવમાં મેળેજ અમન અરુ દોષતે આ પ્રવાસન પુસ્તક પ્રમ્માં દરેક સુખે.

દુર્ગુણી ભરવારને રેઠ નેજા નાતી મંચ. રમાં રવર્માં મુખ જોગતી સ્ત્રી-હવન
માગ કરવાતી ઉપાસના પ્રાનેક મુખરે રમણીએ આ પુસ્તક મેળવવુંજ જોઈએ.
(સી માલકોને આ પુસ્તક પોણી કિમ્મને મળી.)

જગનાન છલિયન અને તેજવી સેવાન નેગરી કાવ્યનાં મનું દોષતે દરેક
મુદાએ આ પુસ્તક મંચાતી મન પ્રાણપૂરક વાચનું જોઈએ. પૃષ્ઠ મુલ્ય:-૨. ૦-૧૨-૦
આગેજ નામ નેરેખિત. સર્વે -વ્યવસ્થાપક, કર્મચીર-રાવપુર, અમદાવાદ.

મોગલોનો મુલ પુરુષ.

શનના રાજ્ય અધુ-તેવડના મુલ પુરુષ, કેટલાક ખડિયા-મિત-રાત્રીઓએ રાત્રી પોતપોતામાં વહેંચી લીધું. તે વખતે કેટલાક ભાગમાં હુસેન, કેટલા ભાગમાં તેલિય, કેટલાક ભાગમાં અસિયે, અને કેટલાક ભાગમાં તેમને રાજ્ય અધિકાર ફેલાયો. નેરે પોતાનું ઘરઘર મેરે ભાગે, પેલાં યરાવનારાં માણસોનું જ પાનાંનું હતું. તેથી એક પેલાં યરાવનારે ઘરઘરના અધિપતિને રાત્રીએ યરાવો પાનાં કરીને મેરે, અણપાસના રાત્રીઓમાંના કેટલાક નેમરે ઉપર અંદેખાઈ કરવા લાગ્યા. એટલું જ નહિ પણ કેટલાક તે પુત્રી રીને નેમરે જંગો નાચ કરવાનાં પડ્યાં પણ કરતા હતા.

એ સમયે, પોતાના તાનાર દેશના રાજા હુસેન સાથે તેમજ મેરે મિતરાની માકો નેમરે. એ જાને પોતપોતામાં મિતરા બંધીને, અંદેખાઈ કરતા દુરમ. રાત્રીઓની કરી નાંજરમાંથી પોતાને સડી સલામત રાખવાનો વાત કરતા હતા. રાજા હુસેનની સાથે તેમજ મેરે મિતરા જાંધવાની વાત જાણીને, કિંજાલના નવાજ તેલિયને ધમીજ દિહર થઈ, અને મુલિય દીની તે જાનેના અંદેખર ઉતારવાની દરખા તેના મનમાં ઉત્પન્ન થઈ. નવાજ તેલિયે નેમરે કે દેશમાં સ્લામા લાઈ કરવાની વિધિ અવધાને સંભવ છે તેથી જાનેની સાથે મિતરા જાંધવાની માંધણી મોકલી. જાને રાજ્યે તે વાત કહ્યું રાખી. પાંડુ, પાંડી અને મહી મુલુ નેમરે મેરે અને હુસેનને, નેકિને પોતાની રાજધાનીમાં આવવાનું મોતદી દીધું. જાને જાદવાદોએ તે કહ્યું પણ કયું.

પાંડી રીને નેતાં સું તેલિયે પ્રેમજાગરી કરવાનું આ નોતદી દીધું હતું નહિ. તેજોતો માત્ર કપટની જાજ મિતરાની હતી. તેતો એજ વિચારવાતકવાજ દેતી. પણ જાગર પ્રાણી તેલિયે સું જાગર હતી કે તેની મિત્રવેલી કોટાની. જાજમાં તે પોતેજ ફાગે? તેને સું જાગર હતી કે એ વિચારવાતકવાજે અગ્નિકુપડ સંજગાવવામાં આવ્યાં છે તેમાં બીજાને જાજમાં જતાં પોતેજ જાજી મરશે? અને તેમ પણ તે જુદું મનુષ્ય કયું ન હતો. તેને જાનેન સકિતમાન પરમાત્માની લીલાનું કયાં જાન હતું? સ્વાર્થે આંધિયો છે. સ્વાર્થેઓ પણ આંધિયો-દેવ છે. તેમને પોતાનાં દેશનાં પ્રેમજાગર જાજાતાં તેથી જાંધ કરે કરવામાં પોતાને લાંબેજ કાંટાની અજ. પાંધર-છે તેથી તેમને પ્રાગર દોતી નથી. એમાં પાંધર કમ દરતી વખતે તેઓ પ્રાગરે અને હમરી આતાને બૂધી લગ્ય છે. તેથી જાનેન આંધિયો પોતાની કાંટ-અજમાં લાસઈ, અપાઈ, પોતેજ અંતત દુઃખ પામે છે. પોતાના સંજગાવેજ અગ્નિમાં બીજાને જાજવા જતાં પોતેજ જાજી મરે છે. તેલિયનું પરિ

બામ વાંચવાથી વાંચીને તે ધાન મારી પેઠે ગમણુ સરઝે. નેનર અને દુમેનને
 પોનાને પેર ખેડવાથી પ્રાણુ લેવાનીજ તેલિલની ક્રિષ્ટ દલી, પણ જાણી મનુભોનું પાર્ક
 ક્યારે રૂગિતન થાય છે કે પારેનું તો પરમેપરનુંજ થાય છે. વિધવાની અર્જન કીકા પુરુષવાન
 મનુભોનેજ કચ્છાજીમરક નીચે છે.

ગોતાઈ મનનાંજ નેનર અને દુમેન રૂબા શાકે પોટેરસર મિયાલીએઃ કમળે તેલિલના
 રૂબામાં આવી પડેઁઆ. તેમને ખજર ન દલી કે તેલિલ ત્યાં રમવાજી મથાવશે. એ જાને
 મળે-તેલિલને ખેડ આપવા માટે-કુણી ક્રિષ્ટનિ વરનુએ સચે કીધી દલી તેમો મનુધાનીમાં
 આવે છે એ વાવ સંભવનાંજ તેલિલ રાજધાનીના મુખ્ય વરવાળ આપવે આવે. એ
 તેમને મન મનાંજી. તે બનેના કિનારા માટે મનુધાનીના એક છેડા ઉપર એક મસાન
 નખી કરવામાં આવું હતું. તેજ મસાનમાં કિનારો લઈને તેપર તથા ધુનો પડેજાગા-
 કીની મળ માખણ ખાંડી ?

દુસેન અને તૈમરે દિવાલ ચોળીમાં તે વખતે તેકિય લશ્કર સહિત, પેલા મહનમાં પોતા, પરંતુ ઝોરડામાં રેસનાંજ તેણે શું નેયું કે તેણે નેયું કે જાનની લોહાની ભૂખી માગી નાખી છે અને તે જાનમાંથીજ તૈમર અને દુસેન છટકી ગયા છે. ઝોરડામાં પેસતાં તેણે બીન્દુ પછી કોંઈક નેયું. બીંત ઉપર કેવા બગડર ચમ્પો લખ્યા છે કે તેમાં કંઈયું હતું કે: "વિદ્યાસઘાતી, નરચિદામ્ય! આ વિદ્યાસઘાતનો બહોલો તને તાકીદો મળશે. જે તલવાર વડે, લીંત ઉપર આ બાકરો લખાયા છે તેજ તારી વારધી સત્પર તારો શિરચ્છેદ થશે."

બીંત ઉપર લખાયેલા ચમ્પો વાંચતાંજ બાદચ્છાદ તેમજનો અંતરાત્મા કંપી ઉઠ્યો. "વિનાશકાળે વિપરિત કુલિ: " આ વાંતે સ્તબ્ધ છે. તેકિય જાનમાં ગયો, ત્યાંથી તેણે નેયું કે: મહનથી કેટલેય છોડે બહાદુર તૈમર અને વીર દુસેન પોતાના બે ધોડા ઉપર સ્વાર થઈ, સિપાહીઓને કાપતા કાપતા આજ્યા ન્યા છે. અને વચમાં વચમાં તૈમર સોલીથી ખરડાયેલી તલવારનું માથું ઉઠું કરતો તથા મેગ કઠાકું કરતો કહે છે કે: "વિશ્વાસઘાતી! પાપી, અપ્રમ! તારી પછુ થોડા સમયમાં આજ દશ થશે!"

બાદચ્છાદ તેકિય તરતજ જાનમાંથી બહાર આગ્યો અને એક હામર સિપાહીઓને પે લઈ તૈમરની પાછળ પડ્યો. પરંતુ તે વખતે તેઓએ એટલા કંપાટાગ્રાહ પોતાના પાછળી મૂક્યા હતા કે તેઓ તેકિયની દરવાર થઈને રાજા અલિએની હાથમાં આવી પહોંચ્યા હતા. વળી તૈમરનું છુટું પડી ગયેલું લશ્કર પણ નહારી નાખી ત્યાં આવી પહોંચી તૈમરની મદદ માટે તૈમર હતું. આ વખતે પણ તે તેકિય પાછો ગયો હોત તે તેણે કંઈકાજનું થાત પણ છર્પાના અગ્નિમાં આંધળો બનેલો તેકિય પોતાનું અવિચ્છિન માગી રાખ્યો નહિ. છર્પાનો અગ્નિ એવો છે કે: તે જે વખતે સળગે છે તે વખતે કોને આગી મુકશે તે સ્ત્રી ચક્રાવૃત્ત નથી. ઇતિહાસ કહે છે કે: છર્પાનો અગ્નિ, છર્પા કરનારનેજ એક દિવસ બાળી બસમ કરે છે! અનેક રાજાઓના રાજ્ય અને રાજ્યના અગ્નિને બસમ થઈ ગયાં છે તેનું કારણ છર્પાનો અગ્નિ! અનેક ભતિ ક્રમ્ય સ્થિતિમાંથી અપ્રમ સ્થિતિમાં આવી પડી છે તેનું કારણ આપી મનુષ્યોના છર્પાનો અગ્નિ! અનેક રસાળ દેશો ઉત્તરના કમચાન જેવા થઈ ગયા છે તેનું કારણ છર્પાનો અગ્નિ! અનેક રાજાઓના રાજ્ય આનંદના અગ્નિ સંબળાતાં હતા ત્યાં આગે રચીત સંબળાય છે. તેનું કારણ છર્પાનો અગ્નિ! અનેક સરક સુખી મનુષ્યો દુઃખના દુઃખર તથા દુષ્ટાપણના કાલાહલ મચવી રહ્યા છે તેનું કારણ પણ છર્પાનો અગ્નિ! છર્પાનો અગ્નિએ અનેકને બાળી બસમ કર્યા છે અને. અનેક અગ્નિ સળગાવનારના નાકમૂઠા ઉમેડી નાખ્યાં છે!

તેકિય એવુંજ નજીતો હતો કે: હવે પણ તૈમર અને દુસેન, મદદ વગરનાજ છે. આ વખતે તે તેમને પકડી રાકીય નહિ. તે પકડી આવે લાચ ફરી કોણ કાલે મળવાનો નથી. આયો પિયાર કરીને તે તેમની પાછળ પડ્યો. તેનું લશ્કર કંટાળી ગયું હતું તેમ છતાં તે પાછો વળ્યો નહિ. તેથીજ તેને તેની વિશ્વાસઘાતકતાનું ફળ મળ્યું.

તેકિયનું લશ્કર કંટાળી ગયું છે એવું જાણીને તૈમર અને દુસેન પાછા ફરી મહનમાં આવી પહોંચ્યા. તેકિયનું બધું લશ્કર આવીને તેને મદદ કરે તે પહેલાં તે સ્વપર અને

રેશમ-શાળાનાં કારખાનાં.

જાજામાં ફક્ત જમીનનો ઉલ્લેખ આજુ
છે તેમાં લક્ષ્યન અતી લાજ મજૂરો
કામ કરે છે.

ઉત્પાદન કારખાનાં.

સંયુક્ત પ્રાંત	૪	૪	૬૫૨
પંજાબ	૭	૫	"
પ્રસિધ્ધ	૭	૫	"

લેખક અને લાંબાનાં કારખાનાં.

ખંભાર	૩૪	૨૦	૬૫૨
ગિદાર-ગોરિયા	૬	૧૦	"
મુખ્ય	૨૧	૫	"

આસામ

મદ્રાસ, સુબા ૧૧ ૨ "

ખાંડ સકરનાં કારખાનાં.

ગિદાર, ગોરિયા, સંયુક્ત પ્રાંત, અને
મદ્રાસ કુલ કારખાનાં ૭ હજાર મજૂર ૨૫
હજાર.

ચામડાનાં કારખાનાં.

સંયુક્ત પ્રાંત	૮	૪	૬૫૨
મદ્રાસ	૧૧	૧	"
ખંભાર	૧૬	૭૦૦	(સાતમે)
મુખ્ય	૧	૫૦૦	(પોચમે)

કેસરીના

આસામ	૧	૭૦૦	(સાતમે)
ખંભાર	૬	૧૦૦૦૦	હજાર.

૧૦-નવરત્ન—આરતવર્ણની સરખામણી ઉત્પત્તિને અર્થે નીચે મુજબના ઉત્પાદન
નવરત્નોની આવકપદના છે.

(૧) આત્મજન, આત્મ વિચાર: (૨) રાઈ, ધૈર્ય અને શાંતિ, (૩) તેજસ્વી
પદ્ધતિ; (૪) મિત્રતા, નેતૃત્વ (૫) વિજય પ્રાપ્ત કરતા મુખી દ્રવ્યપૂર્વક કાર્ય કર-
વાની ઉત્કૃષ્ટ; (૬) પૂર્ણ સાધન, આપણા કાર્યમાં રાઈ પણ પ્રકારની ઉત્કૃષ્ટ-ગોઠા ન રહે
એવી રચના; (૭) ધન-દ્રવ્ય; (૮) શ્રદ્ધા, આરતવર્ણ મુજબ-આરતવર્ણ; (૯) સાત્વિકતા. એ
નવ રત્ન છે તેમાંથી છેવટનું અર્થોત્ત નવરત્ન આરતવર્ણના પાંચે ન હોય તો જાણના
આરતવર્ણ નહીં નવરત્ન.

૧૧-કપાસ. દરેક રોજી ૫૦૦ રત્નની એક માંસડી ગણવામાં આવે છે, એ દિશા
૨,૫૪,૨૨,૦૦૦ માંસડી રોજી કપાસ વસાય છે. રત્ને આમાં ઉત્પત્તિ-મુજબે રીધે રીધે
આરતવર્ણ ઉત્કૃષ્ટ-નીચે સ્થાય છે; તેમજ આરતવર્ણ પાંચે વર્ગ છે. આખા આરતવર્ણ
કપાસની ઉત્પાદન વર્ષવાર આંકડા નીચે મુજબ છે.

ખાંથી એ આનાની વાળુએ લાવી સ્વચ્છ પ્રમાણે પાણીમાં બનાવી ઉપયોગ કરી શકેલા. એક સાથે તે ઉપયોગ કરેલા નહિ તે એક વખત દોઢકમાં બાંધેલા એક આનો નોનો ખાંડો એક માની લેવું. અંગે અને અભાર રોગોએ આ પ્રણેરણ દાખમાં આવ્યા પછી દમેમાં આ સ્વદેશી પાણીમાં બનાવી તેનો પ્રયોગ કરેલા કરીએ છીએ.

ચાક ૧૦૦ ભાગ

પાણી ૧૦ ભાગ

મરચ ૨ ભાગ

ઉપર વાળુઆ પ્રમાણે ત્રણે વસ્તુઓ જાનિ પડેલાં સરખાને પાણીમાં ભોળાગાશે. ૫ અને પાણી બરાબર એકસાથે મળે ત્યારે એટલે તેમાં ચાક ભેળવશે. જાદ તેનો ૧ આકાર બનાવશે દોષ તેણે બનાવીને તરફે સમયમાં મૂકે, સાચુંતે જેવા જોળા રીંગ તેમ દરકત નથી, રાતે તેના વિષાળની પાણીમાં જેવા આકાર પસ પની છડે. ૧ રીંગે મુકાઇ ત્યારે એટલે તેને ઉપયોગમાં લેવી એા અભારી વાંચક વાંધુએને ખાત્ર લાગજી છે. સસાપકઃ-માણેકાચ અંબાલાય દાદ.

(૨) કપડાં પાંચાની નવી રીંગઃ-તેપણીને પાણીમાં ઉકાળવા, આ ઉકાળેલું પાણી કપડાં સાથે કરવાની અભ્ય-પૂર્ણ સજિ કરશે છે. તે પાણીમાં કપડાં બોળી તેમાં રાત્રી એક રાત રહેવા છઠ્ઠી સવારે તેને સ્વચ્છ પાણીથી ધોઈ નાખવાં અનુભવવા ની બાબત છે.

(૩) ચાકની લકડીઓઃ-Chalk Sticks, અંગ્રેજીક શબ્દને પાણીમાં ચાકી નિ મોષ કરી-એળી ચાકી રીંગે ઉકાળશે. પછીથી એક સદા અદ્ય વાપરીને એક ૩ આકારો જેટલું ઉપરનું મોષજી રોગોએ તેલ નાખી-એળીને તેને અપાણીમાં ગરમ રી રાખેલાં ખીણમાં નાખવું. પાણીને જાત ગળા જાતે એટલે જેવા રીંગોએ જેવી મુદર-વિષાળની જેવી લાકડીઓ તેપર થઈ મુદરને જાત વધી પડે તે પાણીમાં કાણ નાખી અને જેટલે એટલે અર્ધાંત થીડા હશે તે પોચી થશે.

૧૦. ફર્મન-બોધ. ૨

૧ આપ તેનું કડિત કાર્પ દોષા જતાં તે અત્ય પ્રવળની મિક માય છે.

૭ પ્રાણમાં ઉપર આધાર સખીને બોલી મદનાર માણમાંનું પ્રાણમાં અવર રામ અને શત્રુ બને છે.

૮ પૂર્વકાળમાં કરેલાં મુખ અવધા અનુષ કર્મનો ફળ આ જ-મમાં અનુક્રમે સારા અવધા નારકાં બોધવાં પડે છે.

૯ પરમાત્મા ઉપર અવધા કરા સખીને એમો ઉલ્લેખ કર્પ કરે છે તેમો અતે. ૧-૭ની વસ્તુ જરૂર મેળવે છે.

૧૦ ઉગમ કાર્પ પડતાં મુખ બુધાર અવધા અમનોનો મોડ કાપ તો તે પડેલાં પાણીમાંના મુખમાંને ખારે અવધ રક્ષા જેવળી મુખ પડી એ ઉપરમાં વગતનું કાર- પડે પાણીમાં નેત્રી ઉકાળીને જુલે મરી-અવધ માથા જાળને વારા ન આવે.

૧૧ દેહાવધારી પડેલા કરવાની ઉચ્છા કાપ તો મોડને સમને તેમની પામળી ગમ્યા માથી.

સ્વીકાર અને અવલોકન.

મારે જીવન-સંપાદક શ્રીયુત્તમ દાસગાંધી સમર્થક મહેતા. અમદાવાદ.

સરસ્વતી માસિકના ખાસ અંકે અમને અનુચિતનાર્થ મળ્યા છે. પૂરાં નવેક માં પછી ભારત જીવનને નવા જ રંગ-રૂપમાં પ્રવેશાદય થયો છે, એ જોઈ અમને આનંદ થાય છે. પામિકે જાને જોઈએ વિરોધી અરજર આ માસિક પત્ર સનાતન-ધર્મ-પ્રેમી અને આસ-કરીતે શીરામદ્વિપરમહેસ અને શ્રી વિવેકનંદના લક્ષ્મીને આસ મંગાવવા જેવું છે. અવગિત સંતીમંડળ, યોરખતાન, શ્રીમદ્ વક્રસર્ગ અને ઉચ્ચ લેવડ પદાભય વગેરે લેખો અત્યંત પ્રશંસા જેવા છે. આપણાં માસિક માસિકાની યુગ્મસતમાં લલ્લી જ નોટા છે. એને અમને મુર્તર પ્રજામાં ધર્મતાન પ્રસારણ લાગવી સજ્જ મોંઘવારી છતાં રૂ. ૨-૮-૦ જેટલા લુગ્મ સવાજમમાં પુનઃ ભારતજીવન પ્રકટ કરવા માટે શ્રીયુત્તમ દાસગાંધીને અમે અભિનંદન આપીએ છીએ.

મુન્દરી સુખોધા-તંત્રી અને પ્રકાશક શ્રીયુત્તમ દાસગાંધી સમર્થક મહેતા. અમદાવાદ.

આ લુગ્મ અને અનુચિત સ્વોપોગેષી માસિક પત્રની ઉપયોગિતા દરી મુખી છે. મુન્દરી સુખોધામાં આપણાં ચલ-પલ લેખો પ્રત્યેક સુચિતિત રી-પુરુષે વાંચવા યોગ્ય દાય છે. "કરીની ઉમતિ વગર દેશની ઉમતિ અસદય છે" એ આ માસિકનો મુખ્ય મેષ્ઠ હોય, શિષ્યોને દામે ઉત્તમ મુન્દર-સિક લેખો લખાવી તેના આસ અંકે પ્રકટ કરી દેશી વર્ગમાં જાનને દેશાએ દરવાગો માસિકને આદિ સિદ્ધાંત સરજ જ થયો છે. આપણાં માસિકાના મુર્તર કંપની આલક થઈ જાંબ લે એ છિ છે.

ચેતન-તંત્રી અને પ્રકાશક શ્રીયુત્તમ દાસગાંધી સમર્થક મહેતા. અમદાવાદ.

પ્રસ્તુત માસિકના ગદિર અંતર સીન્દર્શમાં કંઈ જ કહેવા જેવું નથી. તેમાંનાં લાવવાની સહીસ. સિકે જાને આનંદ આપે એવા લેખો આસ આનંદ જેવે છે. ચેતનમાં આપણાં લેખો વાંચકે દશમાં નંતુ ચેતન અક્ષરે એવા છે. એવું કહેવામાં કંઈ જ અતિ ક્રોડિત નથી. "કવિ શ્રી દશપતરામભાઈ અને તેમનું સાહિત્ય જીવન" આ રસમય લેખ આસ આલક છે. આસિકની ઉત્તમતા અને તેનો ઉદ્દેશ દેશાએ ચાલ એ પ્રજાનાં ચોખ છે.

આસ જીવન-તંત્રી-ત્રા કમગાંધી. મુંબઈ.

જાગડોને આસ ઉપયોગી એવા આ નવન મનોદર-માસિકને આ નવા વર્ગી જીવન થતો જોઈ અમને આનંદ થાય છે. મુન્દર-પ્રજાનાં લેખો પ્રત્યેક આલેખયેષી લેખો આસ જાગડોને તેમને દામે વચારવા જેવા-તેમને પાસે ખેસાડી સારી રીતે વાંચી લેખવાવવા-સમજવા જેવા છે. જાગડો આ માસિકમાંથી સદેશાઈની અમત સાથે જાંબ પ્રકટ થકે એમ છે. રા. કમગાંધી-તંત્રી આ ઉત્તમ સાદસમાં અમે તેમની ક્રોડ હમ્મીને છીએ.

હૃદિયી બુદ્ધિ-અવસોડનના કા. સ. નંદલાલ બુદ્ધિશાલ ભૈરવીશાળા. અમદાવાદ.

સ્ત્રીપોષણી આ મામિકપત્રના ચાર અંક અમને અવસોડનમાં મળ્યા છે, જે વાંચી નેહ જાણવાનાં અમને બારંદ ઉપર છે કે: એમાંના કેટલાક લેખ બેટક સ્ત્રી-પુરોગએ અપસ વાંચતા જેવા છે. વિરોધી પત્રિકામાં ૬૭ સદા વધારે સદા અપાવ નો “હૃદિયી-બુદ્ધિ” એ નામ મારેક થાય એમ અને ખાચીયા કહી સારીએ છીએ.

નામર ઉદય-અવસોડન-સા. સ. રાજેન્દ્ર જોશનાથ દિપાવળ. અમદાવાદ.

આં મામિકનો ૩ નવ વર્તે ૧૧ મેર અંક અમને અભિપ્રાય બદલ મળ્યો છે. દાસની સેવા મેંપવારી અને અભિપ્રાય બંધુના લખવા મુજબ નામર વર્ષના અમારે દર યીને મંદિને પ્રેટ થતા આ મામિકમાં વિગ્ સાનિ દિલ સખથી વિરોધી નીક આવે છે. પ્રમણિક લેખ પણ ખામ વાંચતા જેવા જાણાય છે. આસ કરીને નામર બંધુઓ “નામર કલ્પ” ને ઉત્તરના-અપસ આપે એ પંદર કરવા જોય છે.

જાનપ્રવાસનાંથી યાત્રા મેરવંનખાઈ સવ્યકલ પટેલ B. A. આમદ.

પ્રતિનિધિ લેખોનાં લેખનાં ઉપર પુરતો અને જુદાં જુદાં મામિકો તેમજ, વર્તમાન પત્રોમાંથી મારા મારા ઉપમ લેખો-મળે, મુકી કદાહી આ મામિક વાંચક વર્તને જેનું મેલમે મેનું યાત્રા પૂરું પાડે છે. અમુક સ્વતંત્ર લેખો પણ તેમાં નામર પડે છે. અમે લેખ પણ આ પત્રિકાથી જાન પ્રવાસ મામિક દ્વારા જુદે પ્રમમાં જાન-પ્રવાસ કરવાનો ઉદ્દેશ જુદર મરજા થઈ યાત્રો એ નિર્મલિદ થાત છે. સ્વતંત્ર અને સ્વતંત્રીની ભાવનાને આ મામિકમાં અપના કેટલાક લેખ વાંચીને રૂમિકર થઈ પડે એમ છે.

દુર્ભિ પ્રવાસનાંથી અને પ્રવાસ યાત્રા રેવજીભાઈ રજુદાંભાઈ દાઠા. સરિદ.

આ મામિકના જે અંક અમને પડેલા છે. કલ્પની-પાટિદાર-મિત્ર બંધુઓને મારે આ મામિક પ્રેટ રહી સ્વતંત્ર લેખ જાનપ્રવાસ તેના પ્રમાણએ લેવું લાગે છે. જેમને મારે આ મામિક પ્રેટ કરવામાં આવ્યું છે તે બંધુઓ એને ઉત્તરના ન આવે નો મામિકનો ઉદ્દેશ મરજા ન થાય દુર્ભિ બંધુઓ આ મામિકનો અમે નેનું તરોપ અમાર મેનું માનીને તેના પ્રાદક થાય નો દિનમર્તિદિન દુર્ભિ પ્રમાણ સ્વતંત્રીમાં જાનપ્રવાસ પાડે એ રજૂ થાત છે. અને આ મામિકની ઉત્તરનાર રજેદ કલ્પીએ છીએ.

. આ ઉપરાંત Hikal Mohil-દિન મલિક, નવરમે, છત્રામુ, વગેરે મામિકો તેમજ “મંમરોમ દૂત અભિપ્રાય રજૂતિ” નામ દર્શન [મામિકિપત્ર] વગેરે નવવામાં તેમજ અવસોડનમાં મળ્યાં છે; જેનો અમે ઉપર સાધે રીખર કરીએ છીએ.
(અવસોડન ૬મે પછી)

૧૨ કામ-પત્રાથી જેવા પત્રાથી દર્શનાં પછીમર યાનિ-અપ્રવાસ મારવરો દેવ નો જેમ બને તેમ તાત્રી મમે વગવવાની રેવ રાખી.

૧૩ એ તમે નમાઈ ર્નંય ઉપમ રીને જાનપ્રવાસ લગે, એ તમે માંજુદિયી તમેમાં મારે ર્નંય લગે, તે પછી માવ મરજ માવકથી ૧ તેની વિન્યા કરકાની તમેને કંઈ નથી, માર તમેને સ્વતંત્રી મલે ને; અને તેને તમેને કોઈના આવડુંજ નોંએ.

નોકરોની સાથે કવો વ્યવહાર-શોભે ?

લેખક-શ્રીમત આપાસાવ મેહનવાલ તેરો.

કેટલાક લોકો પોતાના મનથી એવું સમજનારા હોય છે કે નોકરોની સાથે સ્નેહભાવ રાખવો, તેમની સાથે સંવ્યવહાર રાખવો એ બાળબાળી નથી. કારણકે, એમ કહેવાયો નોકરો બહુ જ સ્વેચ્છાચારી અને બેચેન હોય છે. જેને બંધે રૂપિયા આપીને અમારા આરામની-સુખની ખાતર નોકર તરફિ રાખ્યા છે, જેમને અમે પાળીએ છીએ. જેઓ જેવું આમારી કપા ઉપર ન જુવનારા છે, એવા સમાન્ય દલદળી સ્થિતિના-મજૂર વર્ગની સાથે ઉત્તમ વ્યવહાર રાખવો, તેમની સાથે સિદ્ધાચાર રાખવો એ બને કે ? નોકરોને ધમકાવ્યા વગર કે અગસ્તી નરીકે નથીતે કંઈ વાંકું પડ્યું તો તેમનો અમસ્થ દંડ ચલો જ નોંધીએ. તે વગર એ પાંચરા રહે કે ? અનેક લોકો આવા વિચારના હોય છે, પણ કેટલાકે લગભગ અનેક લોકો નોકરોની સાથે આવી જતાવતું વર્તન ચલાવતા નોંધાયાં આવે છે. સારા-કાણુ અને નોકરો કાણુ તેની પણ એમને અમ નથી પડતી. અને તેથી “ દે શેર બાછ; દે શેર ખાંત ” એ વાકા-બાદ બને છે. રાષ એક સંજ્ઞાને કહ્યું છે કે—

ઝવેરી દોષ તે જાણે, કરે કિમ્મત યઈ ધીર;
મુરખને મન સરખુ તે, દરો જ કામ કે ધીર.

તેમની પાસે જોરી કાછ કા કરનારા, પરિણામે બીજા મહાવનારા, મનુષ્યના આકારમાં કેવળ પશુ જેવા, અનેક જાનનાં સુખ અને શાન્તિમાં આમ લગાડનારા ફાવી જાય છે. કામચલા હપમાં એ કામ વૃત્તિલાગે નોકરોનાં મૂળ કેટલે ઉંડે પાતાળમાં પોતાં છે તેની વાત જ્યારે તેમના જાણુવામાં આવે છે, જ્યારે કંઈ આવી અવેળા થોપવાને છે ત્યારે જ તેમની આંખ ઉપડે છે. તેમ જતાવ તેમને સાન આવી અમારા નેવા-સાંભળવામાં આવી નથી.

તેમનાં રોન કડાપણુ અને અનુભવની અમે ક્યાં મુધી વાત કરીએ. નાલાયક હુમ્મ, શેર અને એક મુલામની સાથે જે વર્તન બાજે, તેથી જ રીતે તેઓ એક સંસ્કારી-સામાજ નોકરની સાથે વર્તે છે. તેમની આગળ જે આવે તેને એકદમ-એકદમ મૂકવાની વાત. બે કરે નારાયણને કહી જો તેઓ નોકરના રહાને નજર કરે તો નોકર બીચારા ત્યાંને ત્યાં જ ફરી જાય. એ સંબંધી વધારે માદિતિ તો જોઈએક વખત સોં કે અમલદારની કરી નજર નોંધે હોય તેને પૂછનાથી જે મળે સકશે નોકરોને જોતાંની સાથે તેમનાં મોંમાં મણુ જણે કેવાંય ઉતરી ચેલી કહી જોવાં થઈ જાય છે. નોકરની સાથે મહુર સંબોધી પ્રેમપૂર્વક નાંત કરવામાં તેઓ બહુ જ દિલ્લુપત બાને છે. નોકરો ઉપર દયા કરતી એટો જાણે મોટામાં મોટું પાપ જ ન હોય. એટલે સુધી કે પોતાનો આ પાપવાની ખાતર તેઓ કેટલીક વખત નિરપરાધી નોકરોને કોર વચ્ચે કી સંજ્ઞાપાવે છે, અરે ! અને એવા પ્રત્યક્ષ કેટલાક પિતાય પ્રેરિતના, પોતાની અમલદારી-મોટાઈના દોષદમામ જતાવતા એક નજવા કારણસર હાય નીચેના મહુરોને-નોકરોને માર મારતા-નીપતા નોંધા છે.

મારે તો શું ! તેમની સંસ્કૃત્તતાની ક્ષી. અસિદ્ધતરી માણ્યો ! તેમના મુદ્દોષી નીકળી જઈ શકી જે મંદકારી આત્માએ એક વખત પ્રત્યક્ષ માંભગી છે તેમ તેમના વિશેષ દશાપણ અને તેમની કૃતિતાની કાપના કરી શક્યા છે. પાણીઆરાના મુનસી જેવા પોતાના ઘણાના નોકરોને અનુચિત માર મારી જ્યેતને પોતાનો પુરપાંચ બનાવવાની ખૂંટી લાલમા પ્રખનાર એ નિષ્કૃષ્ટ મનુષ્યો સરકે અને કેવળ દયાની લાગણીથી ભેદ્યો છોડે. શું નોકરોની સાથે એવો નિર્દય અને કઠોર વ્યવહાર રાખવો ઉચિત છે કે ! આથી તેમનું માન અને મરતવેય થયે છે કે ! કાલકાલે નહિ, પણ એમ કમંચથી ઉચકું ન કાળ પેદા થાય છે. એવા સાંકડા દિવસ માસિક નરક નોકરોની બાંધ, ઘડાં અને મમતા જે દોષ છે તે પણ એવી થાય છે. અને અપમાન પામેલા સપના નોકરો એકદમ કરીને પોતાના અપમાનનો જલકો લેવા માટે માસિકની વિરુદ્ધમાં અનેક પ્રકારનાં કાવત્રાં રચે છે. છેવટે કંઈ નહિ તો મુખે જાણીને વેચવાનો નથી જ દેવા એમના પ્રાનમાં પોતાની ભવિષ્ય ઉપરનો પ્રેમ એટલો બધો પ્રવળ છે કે : તેઓ એક બીજાના કલ્યાણ-ઉદ્ધવને મારે નિરાંતમાં જીવિયા કેવળ તનનોડ મદેનન કરે છે. તેઓ અન્યોન્ય ભવિષ્ય-પાંડુને મળી પૂરક આપ છે-માન આપે છે. પોતાની ભવિષ્ય નિન્દા કરી તેઓ અપવણી મારક મદાપાય બોરના નથી. મુદ્દોષમાં મુદ્દોષ મહો કરવા છતાં તેઓ પોતાના નોકરને આપણા દેવંતી મારક કઠોર કિજા નથી કરતા. મોખની મોટી કરનારને ભાં સમિષાનો માર નથી પડતો. પરંતુ અમારે ત્યાં તો વાતચાનમાં મમે તો દેશી દોષ કે પરદેશી દાસ-માસી દોષ પણ તેમના નિરકાર કર્યા વગર તેમના બળતા આત્માને રાહ જાન લઈ કોઈ કોઈવાર પક્ષા વહી પણ થાય ! માલિકોના આ અજુબગતના અસરથી નોકરોને રવભાવ હમેશાં બ્રમ્હાનો મળે છે. તેઓ માસિકને સમૂપ જેવો જુને છે. માસિકથી છાના છાના તેઓ વરખાં-માર બહાર કાઢે જોડાયા થયે છે.

કેવળ એક કાલકાલિયન શ્રીમ માલીકની સાથે એક વિદ્વાન માંજુસને ગાદ સેવક દેવો. સિક સાદેલ પોતાની પામે જે કાલ આવે તેના મ્દોં આમળ સીથી પહેલી પોતાના નોકર-આકરની જ પાન કાઢતા. તેઓ કહેતા કે : મારે ત્યાં કેદવાય નોકર રહી નવાં નામ પણ કેદવાક છે ; પરંતુ પ્રજા ભલે શું છે કે : મારા પરમાં કાલ દિવમ એક પાણીમ માંગી થતી નથી ! દિસાપમાં એક ભલમનીય બૂલ ન મળે ! રૂપિઆ-પેના, મુદ્દોષ-ગાંડુ, કલપિ કોઈ દેશોએ એમનું એમ બૂલથી રહી થયું મેપ ને. તેઓ નિચાગા કપાલ-બંધ મારી પાને આવીને અને દમતા દમતા પ્રેમ પૂરક સોંપી ભાવ છે. એક દિવમ શાણુએ તેમને કહ્યું કે : " નોકરે આપણા પરમાં બાવણથી પણ વધારે દયા-પાન છે. આપણા નોકરો આપણી ભાં રહે અજાણ છે ! તેઓ ભાગકની મારક હમેશાં મારી આગની વાદ જેવા હાથ ભેટીને મેદપૂરક પ્રલખિતે આથ રહ્યો કલકિતા કમી. મુખી ઉભા રહે મે. જુગને આપણી ભાનેલતી રી ઉઘાડે છે ! તેમને તો જે વખતે જે ભેદ્યો ને આપી હમેશાં મેદપૂરક ભેદ્યો. તેમને મુખી કરવાને આપણે આપણાથી બની

કે અમલવારની એ કુદરિજ્ઞ મીત્રવ એક અમલવારે કોઈ એક ખસ થોડા નિર્ગેન માણસની સાથે અજુબગત વર્તન રહ્યો પોતાની મુનસી ભવિષ્ય દશાથી અજાણ મારે મારે-વધારામાં પોતાના કપરિયો દેવો સાંભળે દેવો. આવીને-નોકર વર્તેથી સાથે કમ વતું તેમ કિજાનું કીધા પહેલા અમલવારનીમાં કોઈ બનાવ કલકિતે બનુ જ સારવિત રહેવાનું છે. એવક.

નદિ તેટલી તેમને ગાદાય કરી બેઠાં. બધારે તેઓ સંપાનામાંનું એક પશુ માંદું ચાપ છે. ત્યારે ખરેખર મહારા કય કયાઈ વાપ છે, મને ખાતુ-ખીતું પશુ ગમતું નથી. એવે વખતે તેમની પાસેથી મને ઉઠવાનું પશુ ઠીક નથી લાગતું. તેઓ બીચારા કયાં કયાંના રહેવાર હોય છે. અચાનક ગાદા પડીને દુષ્પણા માર્યા બધારે તેઓ “ઓ મહારા મા” “ઓ મહારા વાપ” કહીને બૂમો પાડે તે વખતે હું તેમના કપાળે હાથ ફેરવી તેમને આશ્વાસન ન આપું-હું તેમની સલાખ ન લઉં તો કેવું દેખાય! મહારાથી એવું કાળાંતરેય ન બને. લુચોને, તેમના ઉપર વિશ્વાસ વગર તમે તેમને ત્રિજોનીની ચાવીઓ વગરે સોંપો છો? પરંતુ નાથ! તેઓ ગાદયા પશુ તમારા દિલની ખાતર-તમારી આત્મા ઉઠાવાને જરૂર આપણે કરે છે કે? અરે! તેઓ પ્રાણુની પરવાદ રાખે એવા નથી.”

શેઠકના ઘરમાં તો સીના કામની ચોકળી બેઠાં. યજ્ઞશીખર યજ્ઞશીખર-સી પોતપોતાનું કામ ઉત્સાહથી, કળકળપૂર્વક-અદુર સાવધાનીથી કરતા; પરંતુ બે અચાનક તેમાંનું કાંઈ બિચારું થયું તો તેના કામની જરૂર રક્ષક નહીં થતી. રમ ઉપર જનાર માણસનું કામ એકબીજા સહાઈસંગથી ખુશીથી કરી લેતા. તેમને માટે કંઈ નવા માણસો રાખવાની મથક નહોતી થતી! રમ ઉપર જનારનું કામ કરવામાં કોઈનું મદદ પશુ નહતું. અમારા આજકાલના શેઠિઆઓની પાસે કારકુનાનું-એરીસારનું કામ કરનારા પોકાને શતાં શતાં સિપાહિતું કામ કરવાને વારા પશુ નહોતો આવતો. તોફારોને હમ બરાંવતાં તો અમારા એ કપાવાન શેઠને જરીક પશુ નહોતો આવડતો. રમચીના કલાકા કામવાની તેમને આવડત નહોતી. અરે! ઉઘોડે ગેકર- મનુર મદિ પડતો તેને મારે! હવા-દારૂની વ્યવસ્થા પશુ પેદી તરફથીજ થતી. એવી સાહેબી તો તોફારને ઘેર પંજુ ન હોય! પોતાના તોફારને ધમોદા દવાખાનાઓમાં મોકલવામાં તે પોતાની નાલાયકી સમજતા-બુલેચીય ન હતા કે! એટલું પશુ ખરૂં કે: તેમના દેવ જેવા શુભોને લીધે. તેમને ત્યાં એક પશુ તોફાર મોર, દયમખાજ, લુકો પાટી ખુશમદવાળો નહોતો જણાતો. ખુશમદિયાં પરંતુ મગજના અમલદારોજ ખુશમત કરનારા શ્રામોને શોધતા હરે છે. પોતાના માથિંની સાથે નિષ્કપટ વ્યવહારે રાખનાર માણસોની સંખ્યા જગતમાં થોડી નથી; પશુ જે મૌનિક જેવા તોફારોને સાથે છે તેવાજ તેને મળે છે, નહિ તો પરમાત્માની વ્યા અનંત સદ્ધિમાં કામવાની ખાત છે કે? તોફારની સાથે નિષ્કપટ વતન મગજનારો-તેમના કદગાણ સાધનમાં નખર રહેવાર-આધીન મનુષ્યોતો પ્રેમ મેળવવાની આકેશ રાખનાર મુલાગી માનિકમાં તોફાર પરમાત્માનાં કૃતિ હરે છે. તેમને માટે તોફાર પ્રાણુની પશુ પરવાદ કરાણે પડે તેમાં કંઈ આકેશ નથી? સ્વામિ-લક્ષિતે માક જગતની પ્રજા આ દેશનાં શતાનો પાસે-થીજ શિખી શકે. અંતિમ એજ કે: આ દેશના વ્યાપાર-ઉદ્યોગને આગળ વધારવાની કૃતિવાળાઓએ આધિન કામદાર વર્ચનો પ્રેમ મેળવતાં લિખતું બેઠાં. પ્રેમ પ્રેમજી ગર દેવજ વ્યાપારકારથી જે કામ લેવામાં આવશે તેમાં મળ નહિ રહે. પ્રેમ વગર પશુ માનિકને મદાતો નથી. સત્યાથી નહિ પશુ સ્તેદથીજ રોદ મળશે. માણસ તારી આપનારને ચોકળી હાર તો મળેજી. બેઠાં. અને તેમ પશુ શીમતાએ દીન-દુષ્ણનો હાથ પકડવો બેઠાં. અમે તો એજ કહીશું કે:

“શ્રદ્ધા જે વાંછ તો લગ્ન તમારાની તમેને છે.” ઝં શાન્તિ:

1. " There are certain bodies which when warm and dry acquire by friction, the property of attracting feathers, filaments of silk or indeed any light body towards them. This property is called electricity, and bodies which possess it are said to be electrified. " (Linnaeus Cunnning.)

" એવી કેટલીક વસ્તુઓ છે કે જે જ્યારે ગરમ અને સૂકી હોય છે ત્યારે ધાંજીથી ખીંજી, રેશમના દોરા અને ટૂંકામાં વાળનાં દંડાં પણ વસ્તુને પોતાની તરફ ખેંચવાનો ગુણ ધરાવે છે. આ ગુણને વિદ્યુત્ કહેવામાં આવે છે; અને જે વસ્તુઓ તે ગુણ ધરાવે છે, તે વિદ્યુત્-ગ્રામ યોગ્યતા કહેવાય છે. " (લીન્નિયસ કનિંગ.)

2. The theory of electricity adopted throughout these lessons is, that Electricity whatever its true Nature may prove to be, is not matter, and is not energy; that it resembles energy in one respect, however, in that, it can not be created nor destroyed. (Silvanus P. Thompson.)

" આ સર્વ પાઠોમાં વિદ્યુત્નો જે સિદ્ધાન્ત સ્વીકારવામાં આવ્યો છે તે મને લેવા સ્વભાવની પણ એકજ વિદ્યુત્ છે, જે નથી. આ વિદ્યુત્ કવિધ્યમાં તે મને તે હોવાનું સંખીત ધાય હોવાનું તત્ત્વે નથી તેમજ સક્રિય પણ નથી. તે તત્ત્વ અને સક્રિયના એકજ અર્થમાં આવડે છે; હોવાનું લેવાનું કરી શકતી નથી તેમજ લેવાનું નાશ પણ કરી શકતી નથી. " (સિલ્વેન્સ પી. થોમ્પસન.)

3. " Whatever electricity is, it is impossible to say, but for the present it is convenient to look upon it as a kind of invisible something which pervades all bodies. "

" It is almost absolutely necessary to look upon electricity as a something which flows along the conductor. "

(W. Perrin Maycock.)

" વિદ્યુત્નું ગત્ય સ્વરૂપ શું છે, તે કહેવું અશક્ય છે; પરંતુ અત્યારે તો, હવે અદ્યત્ કાંઈક કે જે સર્વ વસ્તુમાં વ્યાપક છે તે તરીકે લેખની સરળ છે. "

" વિદ્યુત્ને એવા કાંઈક તરીકે લેખની જે વાળુ અવસ્થા છે કે જે વાંક પાસપાસી પડે છે. " (વર્ણક, પેરિન મેકોક્.)

4. " There is nothing more certain to-day that electricity is not a fluid. " (Prof. Rowland.)

" અત્યારે તો વિદ્યુત્ અશક્ય નથી તે સિવાય બીજું કાંઈક નક્કી થયું નથી. (પ્રોફેસર રોલેન્ડ.)

5. " Throughout the nineteenth century this enigma (What is electricity?) has been the object of numerous researches * * * * and yet the inner working of electrical phenomena remains still a mystery. " (A. Stoletow.)

* ઓમોગ્રાફી સહીમાં છેલ્લે સમી (વિદ્યુત્તેજ્ય એટલે શું ?) ને પ્રશ્ન વિશે અનેક તંત્રિની બહોળી શોધો થઈ છે * * * * અને ત્યારપછી વિદ્યુત્તેજ્ય અતિરેકનું મન્ય સ્વરૂપ તો કેવળ અજ્ઞાત રહ્યુંમયજ છે. " (એ. સ્ટોલેટોવ.)

આપણે ડૉ. એચ. પી. હોપ્કિન્સનના અવલોકન ઉપરથી એટલું કે વિદ્યુત્તેજ્ય એ તત્ત્વને નથી અને ઇલેક્ટ્રિક પદ્ધતિ નથી. ત્યારપછી તે ઇલેક્ટ્રિક આધાર કે સંદર્ભ જગતના (transmission) માધ્યમ તરીકે અને ઉપયોગી લેખાય છે. અને વિદ્યુત્તેજ્ય ઇજનેરી કળા (Electrical Engineering) ના મુખ્ય નિયમ પ્રમાણે સિદ્ધ થયું છે કે ઇલેક્ટ્રિકના ચપરાસ વિના કોઈ પણ ઉપયોગી કાર્ય થઈ શકતું નથી; માટે ઇલેક્ટ્રિક એટલે શું તે જાણવું અતિ અગત્યનું છે. વિદ્યુત્તેજ્ય, જે કે મુખ્ય સ્વભાવે ઇલેક્ટ્રિક નથીજ. તેને અમુક વસ્તુ (Producers) આધારથી સતિમાન થાય છે, અને તે વિદ્યુત્તેજ્ય ઇલેક્ટ્રિક (Electrical Energy) ના નામે ઓળખાય છે. આપણે સ્વભાવની ઇલેક્ટ્રિક વસ્તુઓ માટે વિદ્યુત્તેજ્ય માત્ર જીવન સાધન તરીકે સતિમાન કરવામાં આવે છે; એટલે તે જીવન માધ્યમ સાધનની ઇલેક્ટ્રિક રૂપરૂપિતા જીવન રૂપમાં ફેરવાવું જ શક્ય છે. હાલમાં સામાન્ય રીતે અવલોકાયેલાની કાર્ય માટે ઇલેક્ટ્રિક ઇલેક્ટ્રિક વિદ્યુત્તેજ્ય ઇલેક્ટ્રિકમાં ફેરવામાં આવે છે અને તે સફળ કરવાને કામનેજો નામનું ધર્મ વપરાય છે.

કે. એ. ૧૮૬૭માં હેન્ડ્રી અલિન ઇલેક્ટ્રિક પ્રદર્શને અલિનશાસ્ત્રી સિદ્ધ થયું છે કે વિદ્યુત્તેજ્ય એ પ્રાથમિક ઇલેક્ટ્રિક છે. તથા તેને અનુભવેલ આધાર ડૉ. એ. ૧૮૮૮માં મેનરીય હર્ડને પછી પ્રોફેસર હાથ નિષ્પન્ન કરી જગતપુ છે કે તે સત્ય થઈ છે. અને અસંખ્ય સર્વ શક્તિના નેજા સિદ્ધાન્ત ઉપર કબી છે; તથા તેજ આધારે એક અસંખ્ય વિજ્ઞાનવેદી નૃસિંહજીમાં મહાશયી ઇલેક્ટ્રિકને ગાંધીયાર વિદ્યુત્તેજ્ય ઇલેક્ટ્રિકમાં પરિવર્તન કરવાનું જાણ જૂને છે; આ સ્વરૂપ ૧૮૭૭માં મત્ત દોષ્ટ કરી તે એક વિદ્યુત્તેજ્ય સાચોજ નીચેના વિચારો પરથી જન્મ્યું આવ્યું; તે તમે છે કે:—“ ઇલેક્ટ્રિકશાસ્ત્રમાં એક સિદ્ધાન્ત છે કે અતિમ પૃથ્વીપૃથ્વીમાં દુરતતાનાં સર્વ તત્ત્વો મુર્ચ્છામાં હોઈએ છે. મુર્ચ્છામાં પ્રાથમિક અને જગત પ્રેરક મોજ છે. જે શક્તિમાં અને સત્યથી છે ત્યાર સર્વ પદાર્થોમાં સમાઈ રહે છે; કે જે એકત્રિય વિદ્યુત્તેજ્ય પાણીની પરીણ બનાવે છે. આથી તત્ત્વોને વિદ્યુત્તેજ્ય રૂપમાં ફેરવવાના વિજ્ઞાન બનાવના સ્વભાવને માત્ર અતિરેકન આપું છું; અને જીવન માધ્યમ સાધન વિદ્યુત્તેજ્યમાં સમઘટી ઇલેક્ટ્રિક વિદ્યુત્તેજ્ય ઇલેક્ટ્રિકમાં ફેરવી વાંચવાને અવલોકાયે સિદ્ધાન્ત જગતનો વનનીય થઈ પડે. ”

વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીઓનાં અધર્મો અમળ તરિકા સ્વયંચાલી એટલું તો બિદ થાય છે કે આપણે વિજ્ઞાનમાં સંખર્ષ અર્થે સમઘટી તે પેઠી વિજ્ઞાન વિદ્યુત્તેજ્ય નવિન વાયા અભવો; અને વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીઓ જગત સમઘટી તેની તરિકા અમલોની અજ્ઞાત જગતના અમલ રીતે રજૂ કરી. અત્યારે તો આપણે એટલુંજ માની લઈશું કે અભિવિજ્ઞાન

સંગ્રહ વિષય સર્વદા વિદ્યુત-મય જ છે. તેનું રહસ્ય ભૌતિક ના રાસાયણિક પણ વિના અદ્યોક્ષ્ય કામગીરી નથી.

આલોકાર માંથી જગત સમક્ષ જે કાંઈ મુકામમાં આવ્યું છે તે ઉપરથી તે માત્ર વિદ્યુતની ધારને વાહક પદાર્થોમાંથી ચીંતે ઉત્પન્ન કરી, અને તેને મનુષ્ય પ્રાણીના વ્યવહારપ્રયોગી કાર્યો માટે વિવિધ રીતે કેમ ઉપયોગમાં લેવી તેનું નક્કી થયું છે. આટલે આંશે પણ વિજ્ઞાનવેતા આ સમયે જગતનાં વિવિધ કાર્યોમાં જે નિદ્રામયી શક્તિ ઉપયોગી નિર્ણયેલી જુએ છે તે સૂક્ષ્મતાનું એક અધિક લક્ષણ છે. વિશાળ સત્તાપિદતા આનંદમાં આં દરજનના સ્થાનમાં જગતના ઉપયોગીકારે કયું નવિન સ્વપ્ન વિચારી કયો મુર્તિનો આધિભાર ફરશે તે માત્ર જગતિયનતા જ બાકી રહે છે.

સૃષ્ટિના આવા મૂળ ઉપાધાન તત્ત્વના ઈતિહાસિક વૃતાન્ત પરથી સિદ્ધ થાય છે કે આપણાં પ્રાચીન પુસ્તકો અને દંતકથાઓમાં વર્ણવેલી વાતોપરથી જણાય છે કે તે સમયે સમુદ્ર ઉપર મુસાફરી કરતાં યજ્ઞો વ્હાણુ અચુક ખરક તરફ એકએક ખેંચાઈને ભાંગી જતાં હતાં. તેથી તેમ થતું અરહારવાને પ્રાચીન આર્યો પોતાનાં વ્હાણુને લોખંડને બદલે માંખાનાં પતરાંથી મ્હાકા દતા; કારણકે સમુદ્ર માંહેના યજ્ઞો ખરાં ખાકોમાં ઘસા મુખ્યકીય પેદારો. પોતાથી સમુદ્રમાં મુસાફરી કરતાં લોખંડનાં પતરાં મ્હોડાં વ્હાણુ, તેમનાં ભારે મુખ્યકીય બળથી તોળાતી તરફ ખેંચાઈને અચકાઈ ભાંગી જતાં હતાં. આમ થતાં સુખ્ય કારણ એ છે કે લોદશુભ્યકમાં લોખંડને પોતાની તરફ ખેંચવાનો શક્તિ હોય છે, માટે પ્રાચીન આર્યો માંખાનાં પતરાં વાપરતા હતા.

(અપૂર્વ.)

[અનુકંપાન પાના ૧૮૪ નું]

ઉતાવળ, કિનારો મોઢતી તે ઉભી રહી. તેણે ધણું જોયલા પ્રવલન કર્યો પણ ફોમ ભરાઈ જવાથી તે કાંઈજ બોલી શકી નહિ. પિશાબના કાચગામમાં આથી મહા રહેઠાડ વળી પોતે નેણે આંતરે પ્રકારે આતુરતા પૂર્વક જે પ્રજા વાર મેનુ કારણ પૂછ્યું, પણ તેને કેવળ “દોડાડને” એ શબ્દો વગર બીજી કંઈજ પ્રત્યુત્તર ન મળ્યો. આથી પિશાબના પ્રાણ કંપી ઉઠ્યા. અધિરી બાળા તરફ પડાડ કરતી નીસરેણી. ઉતરમાં જતાં અચાનક પંથ લપસી જવાથી છેક ભોમ જઈ પડી. તેને મું રાગ્યું રેટલું વાગ્યું તેની અમે અત્યારે કંઈ નપામ કંઈએ પણ વાગ્યાં. લુપ્તે તો ખરા! આ મું રેટલીક આંગેતો આંગે! આ નામ ઉપર પેલી બાણની મોટરમાં પાંગ-આત મોલુસોની વચમાં પેલો લોદી-મુદાણુ પુર્ય છે. એ કાણ! અરે! પાંજુ એ મોટરને છેક આમ આંગમાં લાવવાનો નિર્ણય પ્રવલન સા સાર થાય છે! એ મો દો દો દો! આ મોટરની આસપાસ આવકું બાંડું મોડું લુગડું લુપ્ત પાંગ્યો માંખ્યોનું લંકર રીનું ર સા આડ પેાંગ્યો. સાચવેલ, આરતેથી, ગલદારોનો ના, ઉતાવળ ન થાઓ, કંઈ મદ્ય બાંધવાનું મચાવી રવા છે. અરે રામ રામ રામ રામ! આલો પિશાબનું દરબન-લગ્નજો નરિમાન! નાના, નરિમાન તે હોય! હા, એતો એમ નરિમાન! એમ લોદી જુદાણુ નિમેટ નરિમાન! હે હે! હા, એતો એમ પિશાબનો પ્રાણ! મનુ મંદુઓનો દિગ્ગોમ મિત! ત્યારે મનકડુ માંજકુ પુરતાઓ દોરતે દે દુખાન?

(અપૂર્વ.)

॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥

सर्वकार लक्ष्मी

समूह के आत्ममनुं नर ?

श्रीक मुद्राधिक, मनोरंजक, सुगार, इन्द्रावरमपूर्ण
आभाजिक नववक्त्या.

तृतीय परिच्छेद.

गोमद गुरुनाम अध्याय आति-दोस्त के: दुश्मन ?

(४॥ अंकी गाल)

હુલિલ સદશ્યુ ક્યાંથી હોઈ શકે ? શીકર ન કરતાં, હું કેમ અકલ આરતની શુદ્ધિ પા
 ખરેખર ખોટા જ મારી. ગેઝેલને, નહિતર આ પત્ર લખવાનો પ્રસંગ ક્યાંથી હોય ? કૃત્તિ
 -ખરા ખાનદાની ઘેરથી જ આજુસો દમેશાં શોભે છે-ગરિશાને સુખી. માય છે એ દ
 હું ખરી ખાતરીથી માત્ર હું. દલકી ઓલાદના માજુસો. ગમે તેટલા અંગીર-ઉમરાવ જ
 છતાં હાલે તેટલા ઓપાડા શરી ન્યાં ત્યાં આગળ પડી ડાંદી ડાંદી. વાતો કરી ઉપર
 ઉભળ્યા બનીને રૂંદે તેમ છતાં પરિણામે તેઓ પોતાની જાતે જ ગયા વગર ન જ રહે
 માનવાને આજ નહને પ્રત્યક્ષ કારણ મળ્યું છે. વિદ્યા અને લક્ષ્મીથી ખરી ખાનદાની નહ
 આવતી એ વાત નિર્વિવાદ છે. દવે જ હું સમજી કે જગત મ્હાલ તેમ કહે પણ બીજા
 પ્રભાવ ક્યાં જાય ? અસ્તાદ ! તમે મારા જેવી લાલી આરતપર કુદરિ કરી લલાજુ કાઢી
 એવો ગયાય ન કરતો-તમે સાથે તેથી ત્હારી પોતાની દલકી ઓલાદ પુરવાર કરી આ
 છે. ત્હારા માત-પિતા નેક-ખાક હોત તો તું આવો નાખાક ન થાત. એક વિકાન
 કહેતું મ્હને અત્યારે બરાબર યાદ આવે છે કે બલિયારી માત-પિતાનાં સંતાન તેના
 તરુસાંકર-બલિયારી નીવડે છે એમાં જગત સંશય નથી, અસ્તાદ ! ધીક પડશે ત્હાર
 જીવતરને ! તમે મ્હારાપર કુદરિ કરી ત્હારી માતા ત્હારા જેવી રખડતી બલિયારિશી હત
 એ જગતને સ્પષ્ટ ખતાવી આપ્યું ! શરમ છે ! મ્હાર પવિત્ર હસતું ખોલવું જોઈને તમે
 તેનો અવજો અચર્ય કર્યો ! મ્હે ત્હારાં કપડાં ધોવાં, ત્હને ઉત્તી રસોઈ ખવરાવી, અરિ
 મ્હારા બધા બરબારની કેવળ ત્હારી સાથેની ઘેરતીને લીધે તેના ખાસ દરમાનથી જ છુટકે
 બોલી આવી આનંદ-વિનોદ કર્યો, તે ત્હારાથી કદરવાય નહિ-આગળજે ગઢરમાં નાંખવ
 જોઈતી જ ત્હારી અકલ કે ? આવ તું એક મ્હોટો ખારતર ધરો તેથી શું થયું-તું એ
 દિવસનો મ્હારો અગ્રિત છે એ સુલીલ નહિ. તું ત્હારી સવળી છીંટ અને આખર મ્હાર
 પગમાં મ્હે છે ખરો, મજુ મ્હાય ! ત્હારે વળી છીંટ અને આખર છે જ ક્યાં ? ને હો
 તો તને આજ આવી કુદરિ શુભે ખરી ? તું લખે છે એ સંત્ય છે. જ મ્હાર
 ઉપકાર અને રોડનો બદલો તો તું મ્હારો મુલામ ધાર તો પણ ન પાળી શકે. મ્હાર
 નથી સમજ પડતી કે એવો તું મ્હારો મુલામથીયે દલકો આવી પાપચાંચના કેમ કર
 શક્યો ? ત્હને એવો વિચાર જ કેમ પેદા થયો-સુખાંખતું શું મળ્યું કે ? તે આટલે મુખ
 પ્રયત્ન કરે-તેનામાં આટલું સાદસ સી રીતે પંદર યાય ? તું જેવા મુલામોનાં માર્યા નેક-પો
 રમજીએનાં લાજુ. મ્હારોથી અવસ્થ લાગી જશે એમાં મોશય ન રાખીય. મ્હને લાગે છે
 મ્હારે ત્હારો જગડાંકોળ છે. તું અંધરમ યાદ રાખજે કે : મ્હને કાશાંતરેય બેઆખર
 કરી શકીય નહિ-મ્હને અપવિત્ર-બટ કરવી એ ત્હારા જેવા લાજુ સપતાનોવા દામ
 નથી જ. કિયો પોતાની છિંટથી જ પવિત્ર નથી રહે છે-જરૂરી રહે છે. આ ત્હાર
 આશાભર્યા પંચનો પ્રત્યુત્તર વાંચીને તું ઉજ્જલ કે ? ઉજ્જલ તો તેથી મ્હને શું ? ને વળતે
 આ પત્ર ત્હને મજાશે તે વખતે તો મ્હાર નાથ ત્હારી અને ત્હારા બુદ્ધય મીસ માલિકની
 મુલામગિરીમાંથી મ્હારનાય મુક્ત થઈ ગયા હશે. હું જોણી આજ સુધી ત્હારા વિશુભ
 માતી બેકેશ રોડમાં દમેશાં ઉમરગેર સ્નાન કરતી હતી. આજ હું ત્હારાં એ રોડની
 અને સાથે સાથે ત્હારે પણ અંતિમ સ્નાન કરું છું. દવે પડી પુદાનો કર. રાખી મ્હારા

૭. જાન્યુઆરીના પુર ના પગલામાં મુખ્ય મંત્રી, આગળ કહે છે કે જે પદ્ધતિ એ સદે દેશ છે, પરંતુ વિનિ સમુદાય એ મંત્રી દિવસ પછી રહે, તમામ મંત્રી ત્યાં સુધી ઉપસ્થિત રહે અને કહે.

સદાશી ૫૫૫ જાગિની -

“पिदेवता” नी अभिहित ।

પને હવેમાં બીડીને તે ઉપર પ્રસ્તાવનુ ગિરનારું કરી પિરોગળને તેને એક આકરડી સાથે દપામ બોરીકમાં ખડોયને કરી. હવેમમ માપકાળ થયા આમો દતો નરિયાનને આજવાગો મમમ થોડો જામી પિરોગળ જણાવર રમમ થઈ અને પતિને આ જ્યા તોજાન - હવેનાનની ખબર પામે તો ઉપરું તેના આજવાને મદા દટ થશે એમ માનીને તે દનેજની આજક કુંદર વચ્ચેથી મળત રાઈ હવેમાં ઉમંગનેર આંજા ફેરા મારવા, લામી-મજાને મૂપડે પતિના આજવાની રાદ જેવા સાની. આડે તો માનો કે ન માનો પશુ પારમી કુંદરમાં પિરોગળ જેનું એક આદર્શ રમડી રત્ન અને નથી જેવું. પિરોગળના પતિ પ્રેમ અને તેના નિર્ભય-રનેહજ રવમાવની જમિદારી છે. પુનમરમ અને માથે સાથે એક શ્રીમંત-ખાન- સાનની છાકડી જતાં પિરોગળને અ-વ જાનુએજી આજક પતિની સામે કાચમાં કાચ ભેરવી અમર અનેક કંડેરી જાતોની સાથે અનેક પ્રકારના આજા-જાદા કરી રત્ન વચ્ચે આજકું કુંદરું પકડ નથી તે સાથે પતિને જમી દદ ઉપરોં ખર્ચ કરાતી તેને નિષ્ક મજવાન -તેનુ મોડી પિરાનુ તેને જરો મમમ નથી. એતે હમેશાં-પતિ સેવા અને પતિ પ્રેમમાંજ રમડું સમજેડું જુવે. આજા રિવમો આજકે પાકમે પતિ તેડરી ઉપરથી ધેર આપે ત્યારે તેની પામે જનુજાદ કરીને તે કાંઈ દવાડે દબી નથી રહેતી. પિરોગળને એવો

પ્રસાદ છે કે નરિમાન મજૂરી કરીને ગમે તેટલો આકાને ઘેર આવ્યો હોય, પંજુ, નળ પ્રમાણે લોહ કે તેનો અધણા ચાક-અમ ક્યાંય ચાલ્યો જાય છે. કારણ આગની પેટલી સુધરેલી, ખસાઓની માફક પતિને ઘેર આવવાને વખતે તે હાથમાં પંજુ પકડીને ઉઘી એડીવાળા ખૂટ પહેરી, મજૂરીના માળા જેવા વાળ મુચીને મેંમ સાંળતી ચોક્ક ફૂચાં મળે અસાવતી કોરમાં કોરમાં ફેંજી જઈ ક્યાંય અચકાતી, ડીંગાલી ફરતી નથી. પતિપ્રાણ પિરોજાએ સધળા આનંદ-ગોજ પતિ દર્શન-સેવામાં સમગ્રેમાં લેવા છે. નથીને, નરિમાનનું માથું ફુગ્યું તો તે તેનાથી દૂરને દૂર રહી ગાલે હાથ ટેકવી નમણે હાથ મુચીને બોલતી માફક ખેસી નથી ચોટી, એ વખતે તેના મનની અવસ્થા તે જ જણે છે. નરિમાનને આરામ ના અથ ત્યાંસુધી પિરાનને પાણી પિવાનુષ ન ગમે-ખાવાની તો વાત જ ન કરેલા એવિરે કલાક અધિર પિરાન પતિને એસિંક ખેસી મને-પ્રાણ પૂરક પતિ-સેવા કરે છે. નરિમાનને, અર્થો સમ તો વચર દવાએ દેવળ પતનીની સેવા સુધુષા, રોજ મનેતાથી જ ચાલ્યો જાય છે. પ્રિયતમાનું રોજ બધું વિનોદી રાત્રા સુકા મલકાતું હોય તેમજ જ તેનું સમગ્ર દુઃખ સમી જાય છે. નરિમાન સહજ એ દલાક તેની સાથે નાખતો તો તેનો હંધ ઉડી જાય-તે રડી રડીને મરી જાય-ત્યાં મુધી પતિ મનાય નહિ ત્યાં મુધી તે મોતે મોટો શો અપરાધ કર્યો કે તે આજ મહારી આવે ખોલતા નથી. આવી આવી વિચારમને વિચારમાં મનથી મુગ્રયા કરે. અપરાધની શમા માગતાં તેને રજે વાર ન લાગે. પતિ દીસાંયા તો હાલ્ય વપર પહેલ્યા જઈએ એનું પિરાનને નહોતું આવડતું. પિરાન જેવી સદમુશી પતિ પ્રેમ પસપણા રમણી અમે ક્યાંય નથી લેઈ નરીમાન તારાં આદો લાગ્ય છે. પિરાનના જેવી કેળાળા શુદ્ધસદી લહે મળી છે, પછી લહે સસારમાં શું લેઈએ. પ્રકૃતી તારા ઉપર રાખું કૃપા છે, હું સર્વ વાતે મુખી છે, હમર લહે અખંડ સુખ આપે.

આજે પણ પિરાન કોમળની માફક ખની હતીને વિરામાંસન ઉપર ગિરાઈ ગઈ છે. આતરમાં ગઈ મજૂરીને મંજાળતી-અનેક પ્રકારના વિચાર વખણમાં ગાયા ખાતી-મનથી મનથી કંઈક સંકેત સમાધાન કરતી આતુર નખને પ્રતિનિધિ પાસાં લેતી રહી છે. રજે જલસા અનેક સામકલવાળાઓના બેઠના દીકરા શૂને અચકાતાં કોમેને પતિ તો ન હોય જોડી વારે લીકે કાન્તિમાં આવી જઈ દુર દ્રષ્ટિ કરે ને, પછી ખાનીમાની ખેસી રહે છે. આ રમણે એ પછુ જણીવવાની અમને અમત્વ લાગે છે કે નરિમાન એક સારામાં સારા સાપ્રકિરદ છે-પહેલો નંબર છે.

પિરાનને કોણ જણે આવડે અનુષ મોં લેઈ છે. આજ સદવાર યદ્ય તપારથી જ તેના આંતરને કાન્તિ નથી. પચારીમાંથી ઉડી લારમી જ તેની લંગણા આખી લેરાને રે રેકવા લાગી છે. એ અજાનિનીએ તેનો લાલ અંજલવામાં હવે જડીએ કચોડ નથી રાખી, તો પછી આ શું કલાકેક સહજ રહી જઈને વળાં એ પાપિણી ફરીથી કેમ ખસકારા મારી રહી છે? હજુ કંઈ અણુ રહી ગયું છે કે? આ પણ તો પિરાનની આંખ પર અહારમાં પલકારા લેવા લાગી, તેની સાથે જ તેનું કાળલુ કોમી ઉડ્યું. તેના હૃદયમાં અનેક પ્રકારની અર્થગળ સંકાઓ ઉપજવા લાગી. એક સજી દપાલમાં કાગળ નાખવા ગમેલી કોકરડી દાંડળી, દાંડળી રોતી-કંકળી કંકાળા ફરતી પિરાનના આંખી આંખીને કંઈ

દર્શન કરીને પાવન થાઓ !
 હિન્દમાતાની ધરમાં મહાવીર
 ખવા મીનમંડળ, સમા વહાતાને
 બેઠા, આપણા લાવક, આજ રંગમાં
 ઠપાએથી મુક્તિ, છત્રી, પોસ્ટેજ
 સાથે ૧૫ આને મળશે. દરબનો
 રૂ. ૧) એ.

સુવત ૨૬૭૭
 વેશાખ
 સને ૨૬૨૨
 એ

મહેરમખરના દર
 એક ને પેદા, પુજવા, પુજા
 વખતે) ૨૩, ૨૩, ૩૩
 કાવમની વધારે વખતની
 મહેરમખર, મહેર મોજા પત્ર
 વ્યવહાર કરી પૂજવો.

જ્યોતિષજ્ઞમ ન હોય તો આજેજ મનીષ્યારવી મોકલી આપો. માન
 થઈ બેઠનો લાલ લેવા મુક્યો ના !

પ્રાર્થના:—પ્રત્યેક આદર બંધુઓને અમારી પ્રાર્થના છે કે તેમણે મોતીના મોતી
 બંધુઓને કર્મચીરના આદર થયા ભલામણ કરવી.

અમારની મુશ્કેલી:—જે બંધુઓએ સવાજમ પહોંચાડવામાં આગળ કરીએ, તેમણે
 તરીકે લઈ વિવસના કાઠ પણ વખતે ફગડમાં આવી જોડીએ સવાજમ બની મેલતુ પુરતક
 મહા જરૂર. અને તેમ ન અને નો તેમણે નીચેના ધીરનામે સવાજમના રૂ. ૨-૪-૦ સવાજ
 તમા બેઠના પોસ્ટેજના ૦-૨-૦ કુલ રૂ. ૨-૬-૦ રૂપિયા મંત્રીગોંડરી મોકલી આપવા
 તરીકે મેલી. આજેજ મોકલી આપો. ભેદ પ્રક્ટ થઇ મુકી છે. જે બંધુઓનાં
 સવાજમ બાકી છે તેમણે સવાજમ પહોંચાડી બેઠતુ પુરતક મંગાવી લેવા ફગ
 કરવી. જુલશના ! બેઠમાંજ સવાજો રૂપિયા વસૂલ થશે.

માહકોનો:—સવાજમ બધાં જનાં જે આદર બંધુઓને બેઠતુ પુરતક ન મેલતુ હોય
 તેમણે વિવસના ૧૨ થી ૪ વાગ્યા મુખીમાં વિચાર માણસદારા તુરત મંગાવી લેવું.
 ૨-પરોલના આદર બંધુઓને પણ પહોંચતુ ફગામે આપતુ છે. ન મહત્ત્વ હોય તેમણે
 પોસ્ટમેનને પૂછવડા કરી મેલી. તેમ જનાં પત્રો ન આપ તો પોસ્ટ ઓફિસમાં તપાસ
 કરવી. ૩-અમારથી આદર થયા જનાં આતુ માસની આખર મુખીમાં જે આદર બંધુઓ
 સવાજમ નહિ આપે તેમનો બેઠ ટિપર ટક રહેશે નહિ. ફક્ત મળી-મળી મન શીલીકે
 ૪-પ્રક્ટ થએલા અકે પેદા જે જે અકે એમને દારજમર ન મળે તોય તેમણે પ્રક્ટ
 વેક હોઈ અર્ધા આવાની પોલીસ કોર્ટ ગાંધી અવિરલે મંગાવી લેવા.

પ્રત્યેક મીસા અને દારજનાંઓમાં જેઓ લખી-પાંચી મોકે છે તેમને
 આંરી રીતે સંમતથી કરવીર માસિક-પંચના આદર કરી રહે એવા અને
 મીસામાં બનેલી વાગવા-પ્રક્ટ દરવા જેવી હકિકત નિયમિત લખી જણાવનાર
 દિસાલી એવર-અંધુઓની જરૂર છે. જેમની કમિય હોય તેમણે તે સમયથી
 નીચેના સિરનામે સવાજ પત્ર વ્યવહાર કરવો.

॥ શ્રી કર્મવીરાષ્ટકમ્ ॥ ૩ ॥

શ્રેયાન્સ્વધર્મો વિગુણઃ પરધર્મોત્સ્વનુષ્ટિતાત્ ।

સ્વધર્મે નિષદનં શ્રેયઃ પરધર્મો મંપાવહઃ ॥૧॥ ગીતા ।

તેની તમી દાણ ભાતે જગ્યાય, તેની તમી ખીચડીવી ન થાય,
તે આપાદી ભારતે વળું ભેદે, ના આપાદી વળું નાસું હરે તે.

સર્વ શ્રેય " કરે કરે " સહિ કરે, કર્તવ્યજે ના હરે
કર્તાનું સમગ્રા પિના જગતમાં કાલ ન કરી મંદે,
કર્મ કરે વિકર્મના જમણમાં ગ્રામાં વળા ખાય છે
પિદાગે પણ કર્મમાં ગતમતે લોભાય, મોદાય છે.
કાળા આપ મરે સમુદ્ર સવળા રત્નો ન લેવાય છે
તામી તરતાં સિંચે નરને મેલી મળા જાય છે,
કર્તા આપ કુતકે મોઢગલી કાઢી થળા જાય છે
શ્રી વેદાદિત કર્મની ગદનના વેદેજ વેદાય છે. ૨

સર્વ શ્રેય પરીપોર કરે પાંડિત્ય ધેખાય છે
વર્તનિ વરતાવતા જગતને કાલકે લેખાય છે,
કર્તા લાવળુ પડિતો ન પગતા આપે, પગારા મરે
તેમાં ભાવળુને મરે લવળુ છે, એવું સહિ જા. કરે.
તબી કર્મ, અકર્મ, તેમજ વળી જલ્લી વિકર્મો વળા
અકર્મી ન થવું, વિકર્મ તજવું; સત્કર્મ કરી સાગ,
હિ વળીયમ તુકા નિલ સધળાં, તે કરે કરી સતા
તે વળીયમ નિલ કરે કરે, તે પામશે આપદા. ૪

જાતાનાં પિડળાં વધાય, પણ તે છે કર્મ શ્રેયઃ પ્રા
ખાવતાં સમળાં જગ્યાય પણ ને છે કર્મ દુઃખ પ્રા,
જાં સિદ્ધિ અસિદ્ધિમાં રાય રવી કર્તવ્ય કર્મો સતા
કર્તવ્યો કરતા કરાસ થરિને સિદ્ધિ પામ્યા ગયા. ૫

સાધુશ્રમ પુકા કરે કરતા પ્રાલય પુલકાનના
તે વળીયમ નિરુત્તે જગતમાં નિલય દુશનના.

રેખીને પરનું તણ ન નિગળુ, કર્તા વિદ્યો નવી
 ઉત્કૃષ્ટે નિગ કરે તાલર શ્રદ્ધે અંતિદિ પામ્યાં સુધી.
 મલકે જનકારિએ પણ કવી અંતિદિ પામ્યા મદા
 અને શોક દિવાયે કરે કરતા દેખ્યા મહાત્મા પડે.
 શી કૃષ્ણારિએ અરે વિધિ નિંતે બાધ કાંઈ નવી
 તોરે તે વરતાવવા જમતને સત્કર્મ કર્યા મલી.
 અકર્મો અચાપ, આગમ વધે, શોભે અકર્મો મગ
 મિન્દા થાય વિદ્યમિતી જનનમાં, વરતાવ અતે બધા,
 કર્મ-અપરાધો જમતમાં નંદાય, વંદાય છે
 મહાજીવમ, ઉત્તર કરે કરતા પ્રતિદિ પામ્યા છે.
 કર્મો કરે વિકર્મના, નિષવિધ વધે બધા વંદિ
 મરે સરસુરી રચકમ મમલ કર્તવ્ય કવુ મા
 મી મોના વગજાએ વરતાવ અંતિદિ પામ્યા જાણ.
 રચકંદી મન કર્મ-અંતર રમે જનન છે બધા
 રમેજાવાર તણ મહાત્મા પડે મના ન જો આ અંતે.
 વંદીને અજિયંદર પ્રજાપદે વાગે અચારી મદા
 મહાજીવમની જ સારનમુખી આગાહ હો અંધા.

એવા જીવનને શું કરે ?

જન્મી જ્યાં આ જનનમાં નર દેસી સેવા કરી.
 " આ દિંદે મરે દેગ મારી માન " તર મુખ ઉચરી.
 જેના જનમ તર દેસવેશ હરે પ્રિય ભરે,
 મો ઇષ્ટ અમ આલેના એવા જીવનને શું કરે ?
 વસવાન જેનાં માથે જો નર અણુ મારે મર્મથી.
 સિતલ મો નદિ હાંવડી જેના મધુગ કર્મથી.
 મેધાવતાં ના રમેર કરે તમ જેનું નર મદે.
 મો ઇષ્ટ અમ આલેના એવા જીવનને શું કરે ?
 પરચારના તદિ કર્મમાં, કરે -કર્મથી જાણે કરે,
 શરિત જાણે દેસનું ના મરજિત આવી કરે.
 પુત્રરે કરે તદિ અવનવા જનનમાં પડે મરે,
 આ રચક અમ આલેના એવા જીવનને શું કરે ?

અમનાથ તા. ૨૪-૩-૨૧

}. તાનાલાલ કલ્પવૃક્ષામ પેરેડ.

ખરી કર્મવીર !

હવે, કહેણ કંઈ ! કેમ હું કેવી કર્મવીર ખરી !
 પરણ્યા પહેલાં મ્હને માતને પેટ પ્રભુએ ઘેરી,
 જ્યાં જિવાંસા બોળારામને પછી જોતા વરો—કેમ હું
 હું-જન્મી ત્યાં જ્યાં તાતને સરસ મોકરી જરી,
 પછી મજાણે ભાગ્યવતી હું કેટલું પગલી કરી—કેમ હું
 કહો, કંઈ ! તમે ખરે-ખર !-કેવી રહું છું બની ?
 આટું જાણને અલપ હસુ ત્યાં જાય કંઈક જન કરી !—કેમ હું
 ખરેખરા વાદ ! સાલ તમારે પાને ક્યાંથી પડી,
 તુલો ! આરસી મહી આપણું વાન સ્થામળા જરી—કેમ હું
 પાદે છોડીયાં માત તમારી રહે રોજ મહુ રડી,
 તાત તમારાને હું પગલારે નયને નયનું જરી—કેમ હું
 કશો મોરી કે જાઓ નાચવા ઘાટ' ગમે તે પડી,
 ધડી આપણે નદિ જને વે રણ રમજતા કરી—કેમ હું
 ગયા જમાના તુના દમેશો રહું અગમેલી બેની,
 મહા કામ કમ જાહે મોક રહે જોગન મદ ત્યાં જરી—કેમ હું
 કાલે ત્યાં જન્મ રહે અગરી રહું સાસરે ધડી,
 પિયર મહી પણ પ્રતાપ મારો પ્રકરે ત્યાં પરવરી—કેમ હું
 જાય કહે સું રમટે હરનિસ ખર્ચ અલગતા કરી,
 જાતી છોડીને આંખ કહું કયમ જાય. જન ના પરી—કેમ હું
 નયો ઘડાવી ઘાટ નવીને આપે તે જઈ બળી,
 માંચ પુરા લેતાં ના છોડું મોરી કું જન્મરી—કેમ હું
 મ્હારે પાપે ગઈ ખાસાં આતી નવીએ મરી,
 મ્હે માનું હું રહી મેહલી કરીસ મોજ મદસરી—કેમ હું
 મરવા કલો તોય જાપની શ્રીત વિષયે બળી,
 પોળો આટલો છતાં કહે હું ક્યારે, પરંતુ કરી—કેમ હું
 આપુ પંદોડ્યાં દગ્ગર કહેતાં હું ક્યાંથી કર્મ મરી,
 લીધા કમલ પાકે લટુને-ગયા મોવિયા મરી—કેમ હું
 આની કું કોરતાલ, છતાં દિવસની નમરે મરી,
 કહે જણોરે કહો ! બાબી ક્યાં ત્યાં દતાં સેવરી ?—કેમ હું
 નામ તમે ના ઘો નાજલિયા ને એ જોલે મરી !
 હું અંમળાની લા...વ મરે મા ! કરી ખૂણે ખરકરી,
 પુરા ભંજાય કહે પિટયો એ રહે પચમાં કરગરી,
 કહે હું જાઓ કર્મવીર ખરી.

૫-૧-૨૧ સુખવાર—વિગતઅમ, સુરેત.

વિગતી.

॥ आवाहन ॥

(अरुचीनी द्वा.)

आधुं वचन एवे भागी, स्वाभय, आधुं वचन एवे भागी,
उरे उरे तैशरी-पधारी, आधुं वचन एवेने भागी.

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।

अध्वरुधानम धर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥

हृदि दशधर्या रीर उरे तो गीध वचन एवे भागी—स्वाभय०
धर्म आनिनी दद गदी नदि, भांर केश तैशरी—पधारी०

ऽ शमो ह्य सत्यः शौचं क्षान्ति राज्ञेय मेव च ।

ज्ञान विज्ञान मास्ति क्वं ब्रह्मरूपं स्वभावजम् ॥

आन अरेछे पैर जीपी—उपां अत्र दिति—स्वाभय०
धर्म—धर्म्या अट भूरेव देवता नाभय भागी—पधारी०

गौर्यं तेजो धृति दारुणं युदे चाप्य वज्रपनम् ।

दानमिभार भारभ सायकर्म स्वभावजम् ॥

नाभ ' इरी दंशर धनुषी, रंर वरी दंशरी—स्वाभय०
रुमिष मवत मध उपां दरेदर ' कनगीपां वरेनागी—पधारी०

कृषि गोरक्ष वाणीः ये वैश्वकर्म स्वभावजम् ।

परिवर्षमिमरं कर्म भूदस्यापि स्वभावजम् ॥

पेन देस ' पतल अमु क, सिनीजे वागी भारी—स्वाभय०
सापावन ऐ भावे उभावे चेरी बोने सुपागी—पधारी०

परिजाणाय साधुनां विनाशाय च दृष्टव्यम् ।

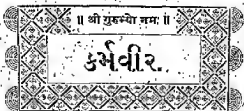
धर्म संस्थापनायै संभवादि युगे युगे ॥

स्वागी उदेवे भाधु-विमर्श दुःखेने अत्र पधारी—स्वाभय०
आपे धर्म—अनु अकरां कर्मवार नर—भागी—पधारी०

भाषा—(६१० गुणित)

आवाय रजनपाल मणीशकर.

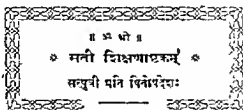
नं. २१-४-६३

શ્રી શંકર જયંતિ મહોત્સવ:—જેણા પ સુદ ૫ ને શુક્રવાર તા. ૧૨-૫-૨૧ ને શેષ અમદાવાદમાં લુદી લુદી સંસ્થાએ તરફથી લખવાન લાખ્યકારનો જયંતિ મહોત્સવ ધણીજ ધામધુમથી ઉજવાયો હતો. નિવન કરેલા કાર્યક્રમ પ્રમાણે શ્રી શંકર જયંતિ પ્રવર્તક મંડળે શ્રી શીવામીત મંડળની મદદથી શ્રી હરિચ્ચ સદાય વ્યાસધુની ન્યાતની વાડીમાં આ. વર્ષે ધણીજ મુંદર રીતે જયંતિ ઉજવી હતી. વાડીને ખુલ્લુ-ખતાક અને આસોપાલવનાં તોરણોથી શોભાવવામાં આવી હતી. મુંદર કીમતિ ચંદનીની તીથે એક કીમતિ આકર્ષક સિંદાસન પર ભગવત પૂજ્યપાદનો ચિત્ર-પદ અને પાદકા ચોડવવામાં આવી હતી. સિંદાસનની આસપાસ મુંદર રંગીની કાઢવામાં આવી હતી. લુદા-લુદા સૌ-રમ સુકત ધુધોનાં કુંડાની દર પાસુ ધણીજ સરસ રીતે, ચોડવવામાં આવી હતી. અનેક અતિક જનોએ પૂજન-દર્શનનો અનન્ય સાલ મેળવી ચંતોપાનંદ પ્રકટ કર્યો હતો. સાંજે શીશુલ ગોવિંદરાવ આજેરાવ શ્રી. એ. એલ. એલ. બી. ના પ્રમુખપદ નીચે પ્રસ્તુત માસિકના વ્યવસ્થાપકો આચાર્યશ્રીના જીવન સુગંધી દેહાવુમાં પાસુ આકર્ષક વ્યાખ્યાન કર્યું હતું. રા. વૈદ્યાશ્રી બળવંતરાવ ભાઈશંકર, દીપિત પ્રસોત્તમ દરિભાઈ આદિ જનોએ પાસુ ચોખ સમ્રોમાં આચાર્યશ્રીનું મુખ્ય-કર્તન કર્યું હતું. બાદ પ્રમુખ માર્ગે પોતાની અમૂલ મય વાણીથી શ્રી શંકરાચાર્યજીના દિવ્યજીવનની કુંડી ૩૫-૨૫: ઓતાઓ સમક્ષ અર્પણ રીતે રજુ કરી હતી. તે ઉપરાંત આચાર્યશ્રી સર્ગથી તેમણે પરિશ્રમ લઈ તૈયાર કરેલા સંસ્કૃત શ્લોકોના રસાન્વાદ અષ્ટાદી શ્લોકોને મંત્ર સુગંધ જેવા બનાવી મુક્યા હતા. પ્રમુખશ્રીનું વ્યાખ્યાન ખૂબ સર્વ બાદ તેમને પ્રમુખપદ પહેરાવી તેમણે સર્વોપમ આપી લીધેલા શ્રમ બદલ ચોખ સમ્રોમાં ઉપહાર પ્રદર્શિત કરી દરદર મહાદેવની પૈત્રિક મર્જના કરી સદુ-વિખ્યાતમાં હતા. બાદ રાતના સાંજના વાગ્યા બાદ જલધીતા વ્યાખ્યાનકાર શ્રીશુભ બાપોલાલ વેણીરામ ભક્ત એ સંસ્થાતરમાં ચોખ સમ્રોમાં શુક્રમદિમા સમગ્રની પાછળથી સંદ્રેશનું વ્યાખ્યાન, ધણીજ, છટાદાર રીતે સંભળાવી એતાએને ભક્તિ-આનંદમાં તલિતન કરી નાખ્યા હતા. સૌ પ્રજ્ઞ મળીને વ્યાખ્યાનમાં લગભગ પાંચસો મણિઓએ શ્રાવ લીધો હતો. આ ઉપરાંત શ્રી શંકર જયંતિ નિર્માણ પ્રેમભાઈ દોશમાં પૂજ્ય સ્વામીજી શ્રી અનામ્યાનંદજીએ “શ્રી શંકરાચાર્યજી અદ્વૈત સિદ્ધાંત” એ ઉપર ચઢ દિવસ વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું. મેહમદિત્તના અધિષ્ઠાતા શ્રીમાત્ર રામશંકર મદારાજે પાસુ ધર્મ પ્રેમીમંદુઓના આમદથી લાખ્યાની પોષમાં લગભગ ચઢ દિવસ સુધી ધણીજ મેહમદ વ્યાખ્યાન આપી લખવાને શંકરાચાર્યજીને આચાર્યચક્ર ચુકમણી તરફ સમગ્રની પ્રત્યેક વર્ષે જયંતિ મહોત્સવ ઉજવેલા ઉપરેલ કર્યો હતો. મેળને કાળગાવામાં મેળોમાં બંધુઓએ મદરાવ

કમલ ન્હોતી રાખી. અતિથિ ઉપદેશ જનિ કિન્નરની પ્રાર્થના સાથે પ્રત્યેક શંકર જનિ પ્રવર્તક સ્વધર્મ પ્રેમી સત્જનોને અંમે મનવાન આપીએ છીએ. મુંબઈમાં મારદાપિયા પિયર શ્રીમદ્ સત્જનોઅરાધ્યમ સ્વામી મહારાજે, શ્રી માંધવ મુક્ત વિદ્યાસપના નેતાઓએ, શ્રીમદ્ મેવાડા દિતવર્ધક સમાજ વચેરે ઓચાએએ શ્રી શંકર જનિ ઉત્તરી છે. સુરત, અમ્ય-વડોદરા-વડોઆદ-પાટણ-ગીરપુર દિગપુર વચેરે સ્થળોએ પણ શ્રી શંકર જનિ કિન્નર છે. હવે પછી અતિથિ શ્રી શંકર જનિ મહેત્વ ઉત્તરી-વધરે જાતરી આત્મદયાથી સાધવાનો એ મગળ અવલ સદે કરવા અંમે કર્મીના વાંચક મમતાને આત્મદયેરેક પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

એમની બે પરવાહે અમારા કાર્યની ચતિને મંદ-શક્તિ કરી છે. સોલ્ટન, આજે સવાળ
 કૃપિઆના સવાળખમાં અમે હું રહ્યા એ ચીને બહુથી-નિરર્થક રોડમાં રહવાનું અમર
 પસંદ નથી. અમને માત્ર એટલું જ થાય છે કે: પ્રભુ આટલી જાણી અત્યંત-નિષ્ણાત દેશે
 એ અમારી અજાનતાને લીધે રાજ્યનેય અમારા ખ્યાલમાં નેહાનું. બેસક કમ્પીરે વતંકિયિત રીત
 બગાડી ને બદલ ન્યાય અને નીતિના નામનાં પારણે કુલ-સરને એક અગર છે. પતી વગર
 સંખ્યાગંધ વિદાનો અને પત્રકાર બહુઓએ તેની પ્રવૃત્તિ-આંકી-જેથી અમારી સેવાકર્મને
 નહું બળ મળ્યું છે, પરંતુ કમ્પીરના ગળાગાડમાં બેઠારે આદેશ વગર આદેશ વધારવાનો
 અમ કોઈએ નથી લીધો એ સંખ્યાની આજ ઈસિરે કરતાં અમને બેઠ થાય છે. સવાળ-
 મના પ્રમાણમાં આદેશ સંખ્યા તદન ચોક્કી છે અને એ સંખ્યામાં અમર વધારો ન થાય
 તો નવા વર્ગથી કુલ-સરમાં વધારો થશે વચર જગ્યા નથી નવે એવું. એ ધર્મ સંકટથી
 બચાવવાનો એક સુદર હંધાજ અમારા આદેશ બહુઓની પ્રસે છે, અને તે એ કે: ને
 પ્રત્યેક આદેશબંધુ રક્ત એક એક જાળે આદેશ કરી ચોકડે તો વૃષ્ટિના વખત આદેશની
 બીજી આગવતો કે: સવાળમ વધારવાનો વખત ન આવે. પ્રત્યેક આદેશ બહુ સફળતા
 પૂર્વક અમારી કિપરની આર્થના ઉપર લક્ષ્ય આપે તો કમ્પીરે સલામ કમ્પીરે થશે-કર્તવ્ય
 પરાવર્ણતાના પાક પદાવરે-નવા વર્ગથી નવાજ રમ-કંઠમાં આ કમ્પીર રીતે રહ્યું થશે.
 પણ એ સુમળું અમે પુનઃ કરીએ છીએ કે: આદેશ-પુખ્તિના દામમાં છે. મોંઘિક
 અનિપજિત થવાના કારણમાં આ થયું એક પુખ્ત પ્રસર છે. અમે આ વખતે આ
 સાથે બીકેલા આદેશોમાં તરફ પ્રત્યેક આદેશ બહુઓનું ધ્યાન એવોએ છીએ અને
 વિનવીએ છીએ કે: એક એક જાળે આદેશ કરી મોટલી-રવધર્મ જાળવી અમારા
 સેવા કાર્યમાં સદામગ્ન થાઓ! કમ્પીરના આદેશની સંખ્યા માત્ર વર્ગની આખર
 સુધીમાં અમીત અમારા મહિનાની આખર સુધીમાં સગલમ-૧૧૦૦ આદેશની નકિ,
 આજ તેજ નિરૂપાય વદ ધધ અમારે નવા વર્ગથી ચોકડે-નહ્યું સવાળમ વધારવું પડશે.
 કમ્પીરના એ આદેશ કરી મોટાભાને બહુને બ-મજ્જિ-દિ-છે-રીની મદદમાં લીધે સુદર-
 ચિત્તાઈક બીરંગી જાળી બેઠ આપણમાં આવશે. અમારી આ આર્થનાને લક્ષ્યમાં લઈ
 આદેશ કરી મોટાભાને વિદેશી બહુઓનાં નામ અમે આપણા અર્થમાં અપરધ

[समर्पक. महि.]

श्लोकः—वेदाल कोविद् भोग्युल मणीशुक्ल समस्तकाल भव्यायो-पादज.

(शर्मूलनिष्ठादित)

शुभ्रस्मृहन् कुरु पियसखी वृत्ति सपत्नीजने ।
भर्तु विमृष्टापि रोषणनया मास्मपतीपंगमः ॥
भूयिष्ठं भवदक्षिणा परितने भाग्येननुमेदिनी ।
यान्तेवे पुदिनीपदं मुक्तयो वामाः कुलस्याधयः ॥ १ ॥

॥ शर्मूलन्यादेवकावलिः ॥

मेवन्ती ग्रहे, रीति शिव सन्धि पत्नी भवन्ती मने
मन्त्री हुह मने न मेव पत्नी, वत्त न उभय मने,
मन्त्रे मन्त्रिणी पत्निने, मन्त्रे मन्त्रिणी
मन्त्रे मन्त्रिणी पत्निने मन्त्रे मन्त्रिणी

अभ्युत्थानं मृपागते निजपती सद्भाषणे मन्त्रता ।
तत्पादार्पितं दृष्टिं शमनविधिं स्तस्योपचार्यः स्वरं ॥
मुमुक्षु नव शयीत तन्मयमर्मा मुञ्चेत शठ्यामिति ।
मार्ग्यः पुत्रि निवेदिताः कुलशु मिष्टांत धर्मा भर्मा ॥ २ ॥

छद्मं सम्मुखं धाम आचरन् पती, सन्निवसन्तो वदौ
 स्त्रीषां द्रष्टुं पश्यन्त, आसन्नं स्त्रीसेवे स्तव्यं स्नेहयौ,
 स्तव्यं सुखं स्नेह, छद्मं प्रथमं यथा तदत्र भवति
 आर्षोक्तो गिरिपुत्री । मे कुणवधु सिद्धांतं धर्मो भवे

भृशुपायनुरूपती क्षुब्धने वाक्ये ननान्द्रुसिपता ।
 दाक्षिण्यैक पराव्याणा परिजने मित्वात्तपत्नीजने ॥
 सन्नदादिधिसंस्कृतौ गृहभरे नैस्त्वन्यथा विभ्रती ।
 वत्से, किं यदुत्ता मनस्वकुञ्जले भर्तुः धिये जाग्रती ॥ ३ ॥

भोदने भर्तु भवती, ननुदना भेजे न वशीभती
 आत्तपं धिवारयती वरतरे, सीमा सहे स्नेहयौ,
 रे' के स्नेहय इत्य तत्पर, गदा आतिथ्य साक्षाद्भा
 सापुत्री । यत्तु ये इहे, इत्यत्र तु रे' के पति प्रेमभा

स्त्रीरो रतिमंदिरावधि सखी कर्णावधि व्याहृत ।
 इतः कान्त सखीदिवावधि महामानोपि मौनावधि ॥
 हास्यं चाधरपट्टवावधि पदन्यासावधि मेलणी ।
 सर्व सावधि नावधिः कुलभुवां प्रेम्णाः परं केचन ॥ ४ ॥

संनयो रति भवित्वावधि, सखी कर्णावधि व्याहृत
 मित्वा रत्यानि सखीदिवावधि, महामान स्नेह मौनावधि,
 गाने हास्य तदावधि हास्य सुधी, द्रष्टे स्नेहादावधि
 सीमा सावधि सर्व सावधि सतिने, प्रेमे इत्ये नावधि

सौभाग्यधिरस्त्वन्वती विजयति श्लाघ्या वसिष्ठाभिता ।
 हृद्ग्रन्थं चयननपति धितवती धन्या मुकन्या यथा ॥
 आनेया इति संकराजजननी श्लाघ्याममृया यथा ।
 जाये यानुगतापति मन तया श्लाघ्यासदेवार्तने ॥ ५ ॥

सुखमय अङ्ग-पत्नी विजयने साधि वसिष्ठा भवती,
 हृद्ग्रन्थं चयननपति यथसुता येने मुक-या भवती,
 आनेया, अति, इत्य, तया अममृया अङ्गीभूते सखीती,
 अथा-तुल्य पतिवता यशवती पुत्री केचन तु सती

મીલ-ઉદ્યોગ સંબંધી લેખો ખત સુદર કાવ્યોથી બંધપૂર
 બાબત સૂચી કામદાર બંધુઓ જેની આધાર તૈયારી થઈ ગેલા હોય
 મીલ-ઉદ્યોગનો અનુભવવાડ ! કર્તવ્યપૂર્ણનું કલપણ !

સંપૂર્ણવાંચો ! આજેય માહડં થાશે ! અભિનંદન કરો !

અવ્યુત્તમ આશિષક પત્ર.

આખા વર્ષનું

વી. પી.

ચોટિય સાથે

કર્મ વીર

સાવિત્રી

કેકેલ

વૈ. ૨૦૧૪-૧૫

શુભે! તેમ બધે ! હિન્દુસ્તાનનાં લોકોને જાણીને દેશભક્તિ - ૨૦૧૪

સુમન્તઃ—“હા, ભાઈ! આજે કાચડા ગામ ભર્યા ખરા! નહીં તો ઉમેશભાઈન જેમ વિચાર્યાં ન મુતો ન પ્રવિવ્યત્તિ જેવું હતું, વાહ વાહ! આજ તો નેપનાં પાણી મોઢે ચડ્યાં, અને હવે બને તો મહિલાવતીને રંગમહેલ જેમ ગોરખ નેગીએ ગાંધીએ હતો તેમ ઉમેશભાઈની મનોરમાનો મહેલ બનવો તો શક્ય.”

વિદ્યુતઃ—“લોક સેવાના ઉદ્દેશથી કામ કરનારને એ કાર્ય પણ સહેલ છે, અ-
સુમન્ત! ધીરો થા! એ પણ થશે.”

સુમન્તઃ—મનોરમાના મનોરોગ્યમાં આકાશ સુખી હોયે ચંદ્રના મહેલની ઉત્કૃષ્ટ તોડી પાડે અને સ્વામીજી કૃષ્ણવર્માએ ઈંગ્લેન્ડમાં બાપેલા ઈન્ડિયા હાઉસ નેની ભાવ ધમારતને જમીનદોસ્ત કરી દીધી તેવું કુમારભાઈ કરે તો એ પણ થશે.”

ઉમેશઃ—“ભાઈ! હવે બહુ થયું. મને પરમાત્મા સદ્ગુણિ આપે તે પહેલાં મનો-
રમાના હૃદયમાં પ્રભુ પ્રકટયા છે. જો તે લખે છે કે મહારી આંખ પરમેશ્વરે ઉઘાડી છે,
અને પ્રભુ ત્હમનેયે સદ્ગુણિ આપે! ત્હમે પ્રોકમેની વસ્ત્રો વસ્ત્ર અસકારે વિગેરે આજ
સુખી મને ઉપયોગી હતો. આજ તે નિરપોગી દેવાથી પાણી પ્રોડી હવે છું. (એમ
કરી ઉમેશ પત્ર પુરો કર્યો. સુમન્તે એ પત્ર તુર્તજ જેથી લીધો અને આગર નયને
બાંધવા માંડ્યો.)

સુમન્તા—વાહ, ઉમેશભાઈ! તારે તો પાસલ પણ આપને મળી ગયું દરો.

ઉમેશઃ—હા, એ પણ માર્ગ સ્લાંગની દપ્પરમાં મળી ગયું છે.

સુમન્તા—તારે ત્હમને જીવ ભાગતા કરવાની કે લૂંટી લેવાની તેની ભાવના નહોતી
એમજ ને!.

ઉમેશઃ—તહિ, જિલકુલ નહી. મહારી બાલક પુત્રી માટે તેમજોજ એરિય ખડાની
પ્રોકલ્યા છે.

સુમન્તા—વાહ ચા! ‘વન્ય’! ‘મનોરમાને વન્ય’! ‘ઉમેશભાઈ’!

ઉમેશઃ—“પણ એ વાત ઊંડ! બોલો કુમારભાઈ! આજ તો આપનાં જાંબડે
માંલગવા ઉત્સુક છું. ભગવતી મીરાંના વિપ્લા પ્યાલા ગીરધારકાલજીએ આમજ અમૃત
ભર્યા કર્યા દરો. શું કહું? આજ મહારો પુનર્જન્મ થયો છે.”

કુમારઃ—“ભાઈ! ત્હમે કૃપાન ઊ; સુચીત વિનયી, અને કેળવણીએ છે એક
લેજ બૂલ શીખી લડયા, પ્રભુ ત્હમને ઉચ્ચ શ્રદ્ધા અને હર્મભાવના આપે! ને ભાઈ!
વાલિમંત્રી કોણુ દત્તા? પેલો મ્હાવવડીયો નેચલ દેવો હતો? એનાયે પરમાત્માને ઘેર
ઉદ્ધાર થયા, તો એજ પ્રભુ ત્હમને પણ ઉદ્ધાર અવસ્થ કરશે.”

ઉમેશઃ—આજે હું પરેશ્વર કૃપાએ છું. પણા દીર્ઘ કાલને બોલે મહારા ચિરપરથી
ઉતરી મણે દીપ તેમ આજે દે હજવો થયો છું. ભાઈ! ત્હમારો ઉપકાર કરી નહીં બૂલ.

કુમારઃ—“ઉપકાર! ઉપકાર તો પ્રભુને માત્ર કે જેણે ત્હમને સદ્ગુણિ આપી,
અને વિપય પૈતરિયુમાં દસાત્ત્રી શ્રીહરિએ તમને ઉમારી લીધા. સુખો—

દિમેશ:—હર દરના યોગિન્દ્ર ! હર દરના યોગિન્દ્ર !

હારા ઉઝા ઉઝા વાસ દરના યોગિન્દ્ર !

(મધુએ બોલવાનું)

—હર દરના

હારા શાન્તિનાં સબ સોહાવાં યોગિન્દ્ર !

તું તો મંગલને પાટ બિરોજો યોગિન્દ્ર !

—હર દરના

અમે માયાની બળે કસાયાં યોગિન્દ્ર !

અમે પાપને પંચ પડેલાં યોગિન્દ્ર !

—હર દરના

તેનો સ્વર્ગના સ-દેવ દીધા યોગિન્દ્ર !

અમે આસાનો દીપ એલાવાં યોગિન્દ્ર !

—હર દરના

તેનો જોગીના જોગ લખાયાં યોગિન્દ્ર !

અમે જોગી જોગ-પિંજર પૂરાયાં યોગિન્દ્ર !

—હર દરના

તે તો પ્રાણના પ્રાણ જગાડ્યા યોગિન્દ્ર !

અમે જલવાં અગ્નિવાં અધરાયાં યોગિન્દ્ર !

—હર દરના

અમે જૂલાં મૂલાયાં વિસરતો યોગિન્દ્ર !

દીધા તાંપ અમાપ તે સમને યોગિન્દ્ર !

—હર દરના

ૐ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ :

(માન પુરૂ થાય છે. ઉગેલ મેસ્કરી મિત્રો સાથે આવી તીકાઓ અને શ્લોક પઢી જવાથી નગદહિતા પતિ ભગવાન અંતરેખરનાં હર્ષન કરી અન્ધોન્ધ નામનન્ધન કરી જતા પડ્યા.)

(રજર ના પાનનું અનુસંધાન.)

અંતમાં આમું હરતપર અંપૂર્ણ શાન્તિ-સંગત અને વિવેક પૂરકે સંપાદ્યું છે. એ મીલ જૈનશ્રામાં સત્વરતા હોય તો આ જૈન હરતપરથી એ લાગતો સત્વર અંત આવતો જોઈએ, પરનું તેમ તથી ચમું એ દિગ્ગમીર સરા જેવું છે. મજૂર બાંધુઓની નિર્દયતા-સારી રોક અને રંગમાનની તેમજે આ મોઝાલોથી તરને માંડે અમે તેમનો વિગ્ન્ય જુઓતાં મુખારસપાદી આપીએ છીએ કીમાન બાલગેયીછના અભયાં હરતનાં હરતન મજૂર મંડળનું જરૂર હડવાળું કરશે. મજૂર બાંધુઓ હિષ્ટ તેમનો કાવમને માટે આંચા અનુચદ હો ! એ પગર અમે જીવું કું કહી શકીએ ? મજૂર છતાં ભારતનુમિષદ વાનનારા મહાદેવ દેશપાંડુ છે. એ ભાવ બનવાન ધનસનોના લુપ્ત હરતમાં સત્વર સંપાદ કરે એ વાંચનાપૂર્વક ૐ તત્સત્.

કો હોં ? એના મંત્રાનની હવમાં મધપૂરો દનો છતાં તેને મૃદુ તેની નીચે આજવાપર
હતા બેસો છે, પણ એ સમઘણિ તેથી કદિ કસુંપ દુઃખ રહ્યું નથી.

સાથ તેના પને પિંડગાતા હતા, પરન્તુ તેને તેની જગ્યા પડવાદ નહોતી. કરડે
ક્યાંથી ! તેના હૃદયમાંથી રથ અને એમનો આદ વધી રહી હતો. અરે ! એ ખ્યાલ તો
એક વ્યાધિરૂપ જની રચો દનો. આતીજ રીને એ જગ્યાન શંકરની મારક કંઈ અપૂર્વ
અનુભવ કરી રહી હતો. જે પુરુષને મંદવના રંગગચ અને કોઈ કદાચ જગ્યા દવાથી
ચક્રતા નોતા, એજ મંત્રારને મરડ અગરજાતી નાખશે, અમેદિસને આવેજ એક
અન્ય મનાપૂરક વોલ્ટ્સ્ટેન (Walshstein) જે અમલોજ પુરવી મનો છે તે
“સ્વતંત્રતાના યુદ્ધ” (War of Independence) ના દિવસમાં અતંત્રતાનાં શીત
થાને રૂરો દનો. એના વાનપરથી અતંત્રતા ટપકતી હતી, અને તે દમેસાં અત્રેક કાવ
ઉત્પાદક રચક દાથેજ કરો દનો. લક્ષ્મી પિંડિરુનેને મઝમપડા કરવું, તરસપાને
પાકું પાપાં અને લુખ્યાને અન્ય આપવું, લોકોના હૃદયમાં દિગ્ભવ અને શાદસ પેદા
રહ્યું અને તે સાથે આતંકથી શીત જાતા રહ્યું આ તેના મુખ્ય કામ હતાં. એની
આંખમાંથી આતંકની ધાર વધી જતી, એના કવામાંથી કેદવીય મંદુરના નીકળતી હતી.
કુસેજની મજામિમાં જેમ રૂપ જગ્યાન, અને લુખ-પિંડાચની મધમાં જગ્યાન શંકર
વિચરતા દના તેમ આ મદાપૂરક અમેદિસના એ ગુણેકમા એકાક મુખનેક-કરો દનો.
એજે “ લામનાં પોસા ” (Leaves of grass) નામક એક પુસ્તક લખ્યું છે, જે
વાંચનાં અનુષ્ઠન કરે આતંકથી મરડ રહ્યું જાય છે

ૐ આમેદ ! આમેદ !! આમેદ !!!

ર. દ. મદ.

ઉ. આવીં તે હરેક જગે હવે કરવાં એવે એક પ્રાર્થના-દરજવાળ વાળન મનાય છે. એવા તો વિરજા મનુષ્યો હશે કે જેનો પરજા પછી રહી અને ધામ્યાનું અરજીપણ શી રીતે રહીયું એવે વિચાર મરણે દરજા હોય ! અથવા આવીં તો ' અપુષ્પ મતિ-જાસ્તિ ' થાકે તો પાને અપાકિયાના અપાકિયાં સુધી દરજા કેમ ન કરતા હોય, પરંતુ જન તો દરજાને જોઈએ-પરજાના કુવળી એજામદારી સંભાળીજ જોઈએ-પછી પડશે એવા દેવાએ, પણ કંઈ પરજા વગર ને આવે શકે !

સાચામાં સમ તથા સંતાનોત્પત્તિને માટે જાડુ જાર હરેક દરવાખા આપ્યું છે. એવી ફેદલીય પાનો જાવના-આંખમવામાં આવે છે કે જેમાં મતાનોત્પત્તિને માટે લોહાએ મોટા મોટા ભગિરથ પ્રવળ-ઉપાલ યોજ્યા છે, જાનુ જે પિયારપુરેક વિવેક દ્રષ્ટિથી દેવામાં આવે તો વગર દરજે મમનવ કે. જન દરજાની એ દારાતાઓ આજના-આધુનિક સમયમાં-આ આજમાં મધ્યેની-વ્યાજની નથી એ સાચાનું નિર્માણ એવા સમયે થયું હતુ કે જે મમને અર્થજાતિ જાનવનાં પ્રાચિન વનનિર્મા ઉપર વિવેક મેળવીને આ દેશમાં જગી રહી હતી. એ સમયે વિગરથાનો પુદને માટે, ભારતવાંસા ખેતાની વિજય-પનાશ કરજવાને માટે, સમય પવત દેવન જમિ ઉપર વમવાને અર્થ, અમંખ પ્રાચિન અને અસમ્ય જાનવન જનિયા ઉપર પેતાનો અદમ અધિકાર જમા. અને જાને જન સંખ્યાની વૃદ્ધિની પરમ આરવના દલી, અને તેથીજ સાચોમા એ મમને સંતાનોત્પત્તિ ઉપર જાડુ જાર હરેક દરવાખા આપ્યું હતુ. આ અર્થાચિન દરજામાં જે સમયે આજરિશા આપ દરજી-એ મમામ જમિયા ઉતરવા જેનું છે, એવી અપ દરજામાં એક દુઃખની માથે બીજી ઉપાધિ અધાન રોગી અને દુઃખ મર્જદ જેની નિરજેક નિર્વિષ-અપજીરી પ્રજા-સંતાન પેદા કરવા દગા નિઃસનાન રહેતુ એ પરમ અપજર છે. એવી દુઃખીય સંતાનથી રહેતુ જગત દગર નથી રીરતુ. એવા દેવામિએની આજ કે દારાંતરે આ દેશને આરવના નથી જનવા-રતીજ દેશી-વનિતુ મુજ દારજ છે, પરંતુ તેની મમ્યા સાથે તેને મમજ નથી-તેને મમજ મુજ માથે છે. જે દેશની પ્રાર્થિક અને મામાકંક દરજા સારી છે. જન આજ-પરજાનાં માપનોતો દુઃખગ આજ નથી, એ દેશમાં જન સંખ્યાની વૃદ્ધિ દેશના જગ, અર્થ અને મોગની દનનિ કરે છે, પરંતુ એથી ઉપરુ રિદિ દેશમાં તેના જગ, અર્થ અને પૌરતના નાજ દરે છે. લાં નેડ જે બાજાની આપરવના છે કે જનના-પ્રજાના સુખ-પ્રમાણ-અમલનિની વૃદ્ધિ ધાય. નદિ કે તેની મમ્યા વપારિને-તેની પિજાઓમાં વપારો-દેનેકે દરજા. જેટલી ઉ તેટલી પ્રજાને પૂરું પેદપૂર આવા નથી મમતું ત્યાં જગી વજની જગી લોક મંખ્યાનું શુ રહે ? જન મંખ્યાની વૃદ્ધિની સાથે સાચેજ દેશની સુખ-મર્જદ પણ વજની રૂપ તો રીકે છે. દેશના અરજાઓએ એવા એકને મત છે કે. જે જનસંખ્યાની વૃદ્ધિ અમલિય રીતે થએ તાથ, અને દેશમાં હજોવ. આપર અને એવી નેડ પ્રમાણમાં ન થયે તો દેશમાં અનિ રિગિતા દેવાવજ. એને ઉદારીજ જાળન છે કે જનસંખ્યાની વૃદ્ધિની મરે આપર-ઉલોગની વૃદ્ધિ ન ધાય તો દેશ અનેક આપરિએનો એવ મવા વગર નજ રહે. એટલાજ વાગે અથરે તો જનનાની વૃદ્ધિ કરવાના પશુપ્રજાને પડતા મુજા અરવતેની પ્રાર્થિક અરજાક સુધારવા ઉપરે જોગવાની ખામ અમલ છે. એક અજીતા

અર્થશાસ્ત્રીનું કહેવું છે કે : "સર્વનેતાઓનો પ્રથમ ધર્મ એ છે કે : પ્રત્યક્ષ : વસ્તી-સંખ્યા વધારવાના પ્રયત્નો. બાળ ઉપર મુદ્રા દેશ ઉલ્લેખપ્રાપ્તતાથી પૂર્વવત મુખી-મધ્યક શી રીતે થાય એવા પ્રયત્નો વગર-દેશના આંધાર-ઉલ્લેખની ઉત્પત્તિ વગર દોષ પશુ મળતું કામ કામ કલ્યાણ નથી થયું. અને યહો પશુ નહિ. આથી હીન દશમાં, જે સમયે આ અખિલ સંસારમાં દરિદ્ર અવસ્થામાં ભારતવર્ષજ પ્રથમ પદ ભેષ્યમે છે-અર્થાત્ દેશ દરિદ્રતાના ભિષણ કુખથી અત્યંત ત્રાણ ત્રાણ પુકારી રહ્યો છે, દેશવાસિઓને પુરું પેટ લરીને ખાવા પશુ નથી મળતું, અને શરીરની અર્થાત્ હાંકવાને સામાન્ય વસ્ત્ર પશુ નથી મળતું-એવે સમયે દેશની વસ્તી વધારવી. એ દેશની દરિદ્રતા અને વ્યથા વધારવા જેવું નહિ તો બીજું શું કહી શકાય ? આજુ તો "વર્ધનાદ્રશણ ટ્રેયઃ" લિખિત લખાય છે. આજુ તો આ દેશની જે કુદ્રં સંખ્યા-વસ્તી છે તેનું મરણનું કાપ-તે મુખી થાય તેમ કરવુંજ હિત છે. તેની આંધિક, શારીરિક, આનસિક અને સામાજિક દશ સુધારવાની પરમ આવશ્યકતા છે.

મળની સંખ્યાનો આધાર તેની ઉત્પત્તિ અને મૃત્યુ ઉપર છે. જે મૃત્યુ કરતાં ઉત્પત્તિ અધિક થાય તો સંખ્યા વધે છે-નહિ તો ઘટે એ ઉધારી જાણત છે. હમ અંતે ઉત્પાદનશક્તિ ઉપર, ઉત્પત્તિનો મુખ્ય આધાર છે. ઉપર અગાઉ કહ્યું છે કે : હમ કરવું-પ્રરણવું એને તો દિ-દુરયાનમાં એક ધારિક વાણત માનવામાં આવી છે. કુપારા રહેવું એના કોવી તો બધે કુખની વાત એક ન હોય એમ માની આ દેશના લોકો ગામગરાસ મરમાર અને ઉપરે જાતે વેચાઈને પશુ પરણવાની પ્રયત્નો કરે છે. પછી આવનારીને રહેવા ઘર અને ખાવા અન્ન મળશે કે કેમ એની કલ્પના તે વખતે ભાવેજ એમના મગમમાં આવે છે. હમ કરતાં વધારે કુખની વાત તો એ છે કે : સુવાવસ્થામાં પ્રવેશ થઈ અગાઉ-વિવેક પરિપક્વ થયા પહેલાંજ પતિ-પત્નીનો સંયોગ થાય છે, અને તે પછી મરણ પૂર્વે જીવતું તેમ આસ્વાજ કરે છે. હવેના જાણપણુ જાણમાં અર્થાત્ કામ પશુ અવસ્થામાં પછી એ ઉત્પાદન શક્તિ રાક્ષામાં નથી આવવી-એાછી નથી થતી. આજુ, જગત બધે છે કે : પશુરતિની તુલિદાશ મીટ જેવી નિસ્તેજ. પશુ-સંપત્તિ પેદા કરવાની શક્તિ ભારતવાસિઓમાં વધારે છે. એ કે : ઉત્પત્તિ-સંખ્યાની શક્તિ થયી એ તો પછી નૈસર્ગિક બાળતજ મનાય છે. મુખ્યાત્મક આજકાને : જન્મ આવી ધારી-કંદાળી, ગએલી-અંધ ! અનેક વખત મ્હોતના પંજમાંથી ઉગેલી-જિઓ અને મંદા પદારથો હવન નિર્વાહ કરી શકતા હોય એવા પ્રયોગ, મુદાન કુખી હવન બાળાએ છીએ-સાળા ભોગ છે, એવું કહેવા છતાં પ્રજોપતિવા પુસ્તકમાં જણાય, આજકા નથી કરતા ! આ દેશી : શરમતી-દેશને એવ લગાડનારી બાળત છે ! આજુસ, આવએ સમજતું જોઈએ કે : "एक धंद्वस्तमो हन्ति" ન જ તારા મળો અધિ " પાંચ પશુ કરતાં એક મુદર-બદા-દુર-સંતુષ્ઠ સારો એ દાણ કુલ્લ નહિ કરે ? માણસની કુજ વસ્તીના પ્રમાણમાં, સેક્ટે-જર દશ બાળક-બાળકીઓ પ્રતિવર્ષ જન્મે છે. આટલી ઉત્પત્તિ સંખ્યા તો ધણાજ યોગ મળ્ય, દેશમાં દશે. પુરોષમાં દેવક દરમિ ૨૩ છે. આને સામે આ દેશની મૃત્યુ સંખ્યા પશુ અન્ય દેશોની સરખામણીમાં ઘણીજ વધારે છે. પૃથ્વીપરના કોઈ દેશમાં એટલું સાખત મરણ પ્રમાણ જિવામાં નથી આવતું, તેમ છતાં, ઉત્પત્તિ સંખ્યા અનિયમિત રીતે વધતી તંતી હોવાથી જન્મ-મૃત્યુ વચેજ અંધ છે. અને તેથી દેશને એકઠી, સામાન્ય હાનિજ.

હાલથી પહે છે એમ નહિ પણ આથી તો ફેરા સમાનતામાં પહોંચી જાય એવા સમયને અસંભવ કહ્યું છે, અરજુ. દેશની હિતિને અર્થે, તેને હિંદુસ્તાનના પાઠથી મુક્ત કરવાને વારને પ્રત્યેક દેશસત્તાનો પરમ કર્મ છે કે: અનિશ્ચિન રીતે જનસંખ્યાની વૃદ્ધિ થતી નોંધાતી. દેશની વર્તમાન અવસ્થા તરફ નજર કરતાં એને અર્થે ત્રણ ઉપાય જણાય છે:-

- (૧) ત્યાં સુધી જાને, ત્યાં સુધી યોગી અને ઘરિંદા જાનોએ લભ ન કરવાં.
- (૨) હાથી વયમાં જન્મ ન કરવાં.
- (૩) લગ્ન થતા હતાં જ અને ત્યાં સુધી મનુષ્યે હિંદુધર્મિયદ્દ શરૂએ-અવસ્યક પાલન કરવું.

ઉપરોક્ત ત્રણ ઉપાયોમાં પ્રથમ ઉપાય ધર્મોદ્ધાર સરખ છે. એવા માન્ય છે એવાનો તપન કરે છે તો, તેમનું સુત-સીરું ફાળે દોડાને લીધે મંત્રાન અવસ્થા રોગી અને નિર્વજ થાય છે, કે એએ પ્રજામાં રોગ, અવસ્થા અને પાપ પ્રચારે છે. એથી આગળ જોના જાહેર તો એવા માન્ય છે એવાની મેનિયુ પુદ્ધ અરજુ પેપાતુ પણ નથી કરી શકાય. તેથી પહેલી વાત તો એ કે: એમની એવી મનિયુ દિશાપુર્વિ દેશી-ધર્મીય નથી, અને હાં તો આપાં છે તો કેવળ દેશ-પ્રજાને આરોગ્ય થઈ પડે છે. બીજા ઉપાય ધર્મોદ્ધાર સુવચ છે. એ તરફ મેં (૧) સારવાનનાથી સ્વયં આજવાની પ્રવેશ માયા મનુષ્યની પહેલી શરૂ છે. આજ-જમણી સું મુશ્કેલ છે, કેવળ પ્રચારે જાન-સિરેને નાશ થાય છે, તેની વિચિત્ર-નિર્માલ્ય મેનિયુ પેપા થાય છે, એ જોઈથી રહે અજાણ્ય નથીતો જો ઉપાયથી દેશનું અગ્રેક થઈ કથાવ્યુ થાય એમ છે. હિંદુધર્મિયદ્દ-અવસ્યકપાલનથી થીર્ષ પૂન ધર્મ-પદ્ધતિ-પુદ્ધ થયાથી મેનિયુ જાજવાન, યુગ્મલન, તેજરી અને હૃદયુદ્ધ થયે. દેશને આરોગ્ય એવા નિર્માલ્ય, નિરોગ, અહિં મનુષ્યો તો પછી દેશમાં આજવાન નહિ જડે. ન જડે તો પછી એવી જરૂર પણ થી મેં અરજુ. આ ઉપાયથી એકથી લેત નેખ્યાત્ત મદ્યો એમ નથી, જનસંખ્યામાં અનિશ્ચિનપણે વૃદ્ધિ થતી જ અરજુ એવું પણ નથી, પરંતુ તેથી જોજાલિતા મુખ્ય-આદિ કારણથી તેમની કારીરિક, માનસિક અને મામાકક કથા સુપરસે-નેમનામાં બજા, બુદ્ધિ અને મનુષ્યો અર્જુ મંગલ થયે, એ માનને પછી રાન-નંજના-વરાનની બીજા માગવાને પ્રયત્ન નહિ આપ.

જોઈ એક વિદાને કહ્યું છે કે:- " જો મનુષ્ય ધર્મિય ઉપાયથી લેક મંખ્યાની વૃદ્ધિ થતી અરજુવાનો કંઈ પ્રયત્ન ન કરે તો અનિશ્ચિનપણે તેથી વૃદ્ધિ થવાન કરે છે. પછી હિંદુસ્તાને લીધે [જોઈ અનિશ્ચિન-વૃદ્ધિ-એ એક નિર્મિત પરિણામ છે] કે હિંદો મંખ્યાત્ત ફેપ દ્વારા દેશની વસ્તીમાં-જનસંખ્યાનો નાશ થાય છે. રાનપોમાં પરસ્પર પુદ્ધ જામે છે, દેશમાં ઉદિયા અને હુંદિયા જોડા અનંત જરૂર નાશ નવા રોગો પેદા થાય છે, અને દેશસત્તામાં-જાજવાત્તામાં અનંત જાજીતમાં અકળ મુદ્ધ થતા મોંડે છે. " આ જામે જાજો આ દેશમાં મંખ્યા-મંખ્યા રીતે પ્રયત્ન જોડમાં આવે છે. સમાર-જાજી મંખ્યા પુદ્ધ તો માનો કે: અમલો અનંત આવ્યો છે. રોગની હિંદુસ્તાન આજુન જાજી રહ્યો છે. રોગ, મંખ્યા-મંખ્યા વને રોગો ને પાનપોતાનું જાજ પાપર-મામાં જરૂર કથાત્ત જાજવાન નથી જાજીત મુદ્ધ પ્રયત્ન તો અનંત દેશના કરવાં

જન્મે વધારે એટલે પાત્રી મરે પણ તેટલાં એમાં પુણ્યનું સુંદર કૌંકરે ૨૫ બાળકો તો પુરો થયાર : દિવાનાં ચતા ચતામાંજ કાળના મોઢોમાં બાપ છે. હજારે લગભગ ૨૬ બાળકોનાં મૃત્યુ હારખાદ એ ચાર વર્ષમાં થાય છે. બાળીનાં વખતે તેમાંથી હજારે ૧૩ થી ૨૩ માથુસો મરે છે. સુરોપમાં તો ૧૩ થી પણ મૃત્યુ સંખ્યા એટલી છે. તાત્પર્ય કે, અત્યંત સંખ્યા દેશોની સરખામણીમાં આ દેશનું મૃત્યુ પ્રમાણ ઘણુંજ વધારે છે.

આ સંખ્યા ઉપાધિઓનું કારણ લમની લગપતા છે. પોતાને પેટપૂર ખાવાનું ન મળે, રહેવા સ્થાન ન હોય, શરીરમાં તાકાદ ન હોય. મોંપર તુર ન હોય, પરંતુ પ્રત્યેક ક્યારે પેદા કર્યા વગર નજ આવે ! પાત્રી મહુ પ્રમાણ વધ્યા વગર રહે કે ? બાળકોનાં મહુ પ્રમાણ કી રીતે-ક્યાંથી આવે ?

જડ સંસારમાં તથા નીચ પશુઓમાં જે એક પ્રાકૃતિક-કુદરતી નિયમ જોવામાં આવે છે કે : તેઓ પોતાની ચેતે અજાનમને અજાનમાં પોતાની જાતિની સંખ્યા વૃદ્ધિના પ્રયત્ન કરેજ નય છે. પણ પચનકરસ પોતાનાં બીજ જ્યાં ત્યાં ફેલાયોને પોતાની જાતિની સંખ્યા વૃદ્ધિ કરે છે. એકજ જાતનાં મનુષ્ય અથવા પક્ષી, લાખલા તરીકે સ્વર અને મૃગિની સંતાતી : એટલી ઉત્પન્ન થાય છે તેટલી જો કાંઈક રહે તો કંઠાયિત, ચોક્કસ શરેયમાં જાતજમાં પણ તેમને રહેવાનું સ્થાન ન રહે. જે અસિમ વૃદ્ધિને રોકવા માટે પ્રકૃતિકો વિવિધ પ્રકારના ઉપાય રચ્યા છે. કાંઈને કાંઈ રીતે તેમને નાશ થાય છે. જ. આ નિઃસીમ વૃદ્ધિને ચારતે અપલ કરવાનો પ્રાકૃતિક નિયમ સમય ચેતન્ય તથા જડ પદાર્થોમાં જોવામાં આવે છે. નીચ ક્રેણીનાં પશુઓમાં એટલો જે જોવામાં આવે છે એટલો ઉચ્ચ ક્રેણીનાં પશુમાં નથી જોવામાં આવતો. નીચ ક્રેણીમાં અમણિત પશુ ઉત્પન્ન થાય છે, અને તે પ્રમાણે તેનો નાશ પણ થાય છે. સારાંશ કે : જે જાતિમાં એટલી અધિક ઉત્પત્તિ થાય છે, તેટલાં વધારે મૃત્યુ પણ થાય છે. જે મૃત્યુ પણ આ જડ સંસારના નિયમ અનુસાર અવિધ્યનો લેણ વિચાર કર્યા વગર, નીચ ક્રિદ્ધિઓની શાન્તિ-નુમિને મારે સંતાનો-ત્પત્તિ કરે, નય તો તેમની પણ મૃત્યુ સંખ્યા વધેજ. અંગત નુકસાનની વાત નો અંશગ રહી પરંતુ સમગ્ર દેશ અને જાતિની ઉચ્છતિનો જેના ઉપર આધાર છે એવા જળ-ભૂદિ-શાળી લોકો પણ શેગી અને ફુળી સંતાન પેદા કરી મહાપાષી થાય છે. એક તરફથી બાળક સંસારમાં પ્રવેશ કરે છે, બીજા તરફથી કાળ અટકાવ કરે પોતાની ચિકરાળો જીવંતમાં પ્રસારી તેને હાથવાળો અપલ કરે છે. ઉત્પત્તિ અને મૃત્યુ સંખ્યા ચિકરાળ વારણ કરે છે. કાંઈકે મૃત્યુને છુદ્ધિ આપી છે તેને સંખ્યા જડ અંતે ચેતન જગતનો સ્વામી બનાવ્યો છે; એ જો દહિ સજા અને દામિનો પિયાર ખાણુ ઉપર મુકા કેવળ પશુવૃત્તિને વશ થઈ રહે તો, જે સર્વથા નિષે-લગ્નવરમ વાત છે, ક્રિદ્ધિયોનું દમન કરવાથી તેની અપમતા તેમ અપોઆપ વરે છે. પરંતુ જે તેને નિર્દેશનપણે પ્રિય-ભોગના માર્ગે વળવા દેવામાં આવે તો, તેને શાન્તિ-નુમિ કરવાને જેમ જેમ વધારે અપલ-ઉપાય કરવામાં આવે તેમ તેમ તેની વૃદ્ધિ-તેની હંકારા વધેજ જગનો માનવધર્મ-શાસ્ત્ર પ્રણેતા ભગવાન મનુએ કહ્યું છે કે—

ન. જાતુકોમ કામાતામુખમોનન શામ્યતિ ।

દયિષા કુપ્તવત્તેવ મુદ પચામિવધેતે ॥

વિકટેરીયામાંજ આવશે. અને તે તમારા માહેબીને વધારતી ધણીજ હીક થઈ પડશે. બોળી અને ભાલી એમને બોળવંતો જરાય વિલંબ નહિ થાય. કસોળીવાની જાળમાં માખી ફસાયજ ફસાય ! ચૂકશે તો વાટ નહિ ખાય. સમજવંતો ચીંચી રીતે તેની સાત્ર દેખાશે નહિ આવે તો સાહેબાસબના શેજે કાંઈ તેને બાપ તેને સહાય કરનાર હોય મુશ્કેલીમાં વાતજ ન કરશે. બેઠો જરૂર પાર થશે-પણ ગિરાદર ! સવનક હોય તો બસો. એક-બે-બેઠા ખીરમાંનાં નાખતા આવશે જોજ.

[illegible]

ક્રમે:—કર્મવીર કાર્યાલય, નવપુરા, શ્રદ્ધાસની પેઠા, અમદાવાદ.

દશમ ક્લીને પાવન થાઓ !
 હિન્દુ માતાની ઘરમાં મદાની સ-
 અપા મીઠમંડળે, સર્વો નહાવાને
 લેટ આપવા લાયક, મહુ રંગમાં
 કૃષ્ણચેતી, મુંદર, હાથી, પોરટેજ
 સાથે ૧૧૦ આને મળશે. દરબને
 રા. ૧) બેકે

સુવર્ણ ચક્રક
 બેચેક.
 સુને ૧૬૧૨
 જુન.

અંદર ખામડેના હરો-
 મેડ } પૃષ્ઠ ૧, પૃષ્ઠ ૧૧, પૃષ્ઠ ૧૨
 વખતો ૬ ૩ ૫ ૩ ૧ ૩
 કાચમની વધારે વખતની
 અંદર ખામડે માટે આજેજ. પત્ર-
 વ્યવહાર કરી પુલશે.

આ વાંચ્યા પછીજ આગળ વધો !

૧. સફળી-કાન્તના લુના. આદરને લક્ષ્મી-કાન્ત બેટ તરીકે તુથી મોઢમવામાં આવ્યો. સફળી-કાન્ત લાગ-કે જે પ્રકારે ચના પોરટેજ સાથે ૬૨૫-૦-૦-૦ આનાને મળે તેમને તે મોઢમી આપોરું વિદુજને માટે લેમાં !

૨. અગાઉથી આદરે ચના જતાં જેમનાં પ્રવાજન આજે આગીઆર, અગીઆર મહિના થયાં તુથી આપ્યાં તેમને ૫૨૫ બેટ નહિજ મળી થાય. મનીમોડરથી ૬, ૬-૫-૦ મોઢમી આપી બેટનું પુરતક મંગાવી લેવું.

૩. સર્વાગ્ય લર્વા જતાં નવા ચએસા આદરે જેમને બેટનું પુરતક ન મળે થાય તેમજે અગિયારે ૦-૧-૧ ની લીટીટ બીડીનેજ મંગાવી લેવું. પ્રજીજ લુજ માંથી સીસીકે છે.

૪. જે આદર અંધુઓ પોતાના ગાય પ્રવાજના સ્નેહી સખિઓનાં શિશુઓ આમને તપ્પી જણાવશે તેમને નમુનાના આંક વિના ૫૨૫ મોઢમી આપવામાં આવશે.

૫. આદર કરી મોઢમવાની તરફી યેસા તે ઉપકાર થશે !

૬. આજુ વડોને હાથે આંકે હોય મહી સમજાવે પંદરેક વિવસમાં મહુને પદોની મહી.

૭. જે આદર અંધુઓને હાથીર માલિકની કાણખમાં જે જે આંકે ખૂટતા-ન પડેઆ થાય તેમજે ખૂટતા, દરેક આંકે દીક જાણ પાળની લીટીટ બીડી આગસ કંપી બગર પુરત મંગાવી લેવું-લીટીટ મોઢમી હશે તેમનેજ મોઢમી સજાશે.

૮. પરતુ દેશજુ બંદાવ્યાં આમને લખા જણાવ્યા બગર આંક નથી પડેઆની કરીઆર કરનાર સજાજોએ પોતાનું નવું દેશજુ પુરેપુરે આને આખજુ લખી જણાવવા તરફી માન આપવી.

જેમના-કમીનીર-તાવજુ, અમદાવાદ.

પ્રકાશક :-
 મહેશ્વરીલાલ હરિશ્ચંદ્ર વહ-
 ૨. તલપુર-આગાખાની પોલ.
 અમદાવાદ.

આ આગિકપન મીનવાલ
 ઉપરથી પોતાના કામજુક, સામવાની
 પોલ માટે આવેલા 'વગર' પ્રિન્ટીંગ
 પ્રિન્ટીંગ, લાઇ બ્રમદાવાદ.

માહરી માત !

મનાલાલ દલપતરામ પટેલ.

(યોગવદ સંદેશ કોલેજ સ્થાપને-એ શ્રી)

સુખ નથી.

હૃદયક્રીડાક્રીડાક્રીડા

નિષ્પત્તિ છંદ.

જન્મા છે તોયે શું ? કલોક વચના બે . અધિપતી,
જન્મા છે તોયે શું ? કલોક વચના અતિ અતી,
જન્મા છે તોયે શું ? ગુણોજ જાતુ જાતે મર્ષા મર્ષી,
પરુષીને જેખું, સમજ મન રચને સુખ નથી. ૧
સુખી શું તે કીધે ? કનક ઘરમાં દેઢ પડના,
કદી થીક મેલ, 'જ્યો જ્યો સુખો છેક સુખો,
હવ્યા તે ના હવ્યા, હવિત મયું કોને વચનાથી,
પરુષીને જેખું, સમજ મન રચને સુખ નથી. ૨
મદા ગળે શીખી, આરતી ! સુલાથી શ્રી ગણે,
મુકામીનું શાકું, અરવ કદી હાંકું જાતુ 'ગણે,
કૃષેમે કાલીને, સુલકી મન મોદે મલપતી,
પરુષીને જેખું, સમજ મન રચને સુખ નથી. ૩

વિશુદ્ધિ ક્યાં વસી ?

દરિયાત.

(૧)

કે મિત્ર કે રમેલી આને, કે અનુભવે ભગિની તબક્કા,
કે કે' નિદામમાં છુપાવે, અનુભવે વિશુદ્ધિ શોધમાં,
હા! પ્રેમ બીતાં હૃદય એ, દરનાં દર્તાં ચતરનેદથી,
શીષા અનેશ ત્યાગ એ, હોત પરમ રસ ધર્મથી.

(૨)

હું રું વડું મિત્ર સત્કારો! હર પન્થના કે અનુભવી,
રસ ધર્મનાં રવળો ગોળાં, દરની ધોરે કપલ માનવી !
લેખો હરે મિત્ર અનુભવી, મિત્રનાં તારી રહ્યાનાં,
" મિત્રુંક હે અંતર નથી, છુપા નથી આ કાલમાં."

(૩)

નથી શુદ્ધના—નથી દિપ્તિ, પાશવ ખોલે અપાર છે,
મિત્રાર છે તે માનવી કે છુપા રમેદને મિત્રાર છે,
મિત્ર, રમેલીઓ! દિવસ તારાં, આપે કે હરેકું પરી,
" આની વિશુદ્ધિ છે કુલી, પિતાનની લેખાં વિશે."

(રસકુંડલ)

" નરિનીકાન્ત "

કર્મવીર.

મધ્ય નિર્ગેહ-આજ સમયે આરેક માસથી અમદાવાદમાં હાજર નિર્ગેહની મજલસ
મન્નિજ સુંદર રીતે ચાલે છે. આ સાપ્તિક સ્તુતિ પાત્ર મજલસથી અનેક ગરીબ લોકોપર
અનંત ઉપકાર થયો છે એમાં કોઈજ સક નથી. આ દુર્ઘમનના પ્રતાપે તન-મન અને
પત્ની દેરાન થઈ પણ હાંડી ગાજનારા લોકો જેઓ આ દિલચાલના પરિણામે વ્યસનથી
મુકત થયા છે-ઓ અને આજેના પ્રેમને પાત્ર થયા છે-અદેર રમતા ઉપર લયડીમાં
આવા-ગદગમાં મોઢાં પાતા અને પેલીમના કંઝ ખાતા બધ થયા છે તેઓ અદેર
રીતે અંતઃકરણ પૂર્વક આ દિલચાલના આશ્રિતો અને હાથસેવકોનો ઉપકાર
માને છે એ 'અમે જોયું-સાંભળ્યું છે. આ મતમજલસથી મહેનતુ વ્યસની પ્રજાએ
મોહીનું પાણી કરી પ્રેમરેષા દબાવી રૂપિઆનો ઘોડાગ મમયમાં એમને દેખીને
કાપડે કપડેએ ભોંપે હાંએ. હોય તાપોની સુખનાને લક્ષ્યામાં લઈ હજુ પણ
આ મજલસને અમદાવાદની સમગ્ર પ્રજા ઉત્સાહથી ઉપાડી લઈ રહ્યા પુર્વક
નિયત કરેલા સમય સુધી ચાલુ રાખે તો વ્યસની જનોની સાત દેહોએ આવનાં તેઓ
પોતાનું દિલ્લહિત અમરના, આ વ્યસન પ્રજામાંથી એકદમ નાશ પર્થ જશે, અને એથી
એકલા અમદાવાદનેજ દેખીને લાખેલા રૂપિઆનો કાપડો થશે. વ્યસની પ્રજામાં હાંડી
અકલ અને સૌંદર્યવિનં હોયજ ક્યાંથી? વ્યસની-મૂર્ખ પ્રજા સમયપર ન કરવાનાં કાર્ય કરી
એણે છે-અર્થતઃ મુશ્કેલી દારે કરીને પાપમાલ ચાપ છે. એ કર્મદાનશન મહંત પ્રજા
તરફથી શી આજી રાખી રહ્યા? અદાતો દિન-દુઃખનાં પોતાનું દિલ્લહિત સમગ્ર તરતુસર
વરતો રહે એણે આજી વિવેક પ્રજાની જરૂર છે. પોતાનું દિલ સમજનાર પ્રત્યેક વ્ય-
સિએ એવી નિષ્ણ-જ્ઞાનકાંક વાંટુઓ વિના મુખે-મરત મળે તો પણ તેને સિંધ
નિર્મામજન ગળીને તેને અર્થના નાશ કરશે જોઈએ. આ વ્યસને મુખ્યત્વે મહેનતુ-અમૂર
વર્ગમાં સારી રીતે થઈ રહ્યું છે. સિવાજીની સાખ હાંડીમાં અંગ દાંડા' નાજ-મરમ વજ
ન મળે, સારો પૈસા જોડાક ન રહે એવી રિયતમાં આ રાશિમાં વ્યસનની પાલક
'રોજના ૭૫ આઠ આઠ આનાનો કુરડો શબ્દ એ દેહથી આશંકાનક-શરમ ઉપજાવે
એવી વાત છે. ઘણા અને દેહસિવાર છતાં વ્યસની આજસની મજાનો નાશ-દાંડીયામાં
થાય છે, એ જાનાથી અનુરુપ છે. ૧ મજૂરનું દિલ પ્રિયનાર-સાચા દિલસિવારે

૧ કર્મવીરના પાત્ર જાહેર કર્યો કર્મવીર નર્મ ૨ નર્મ ૧ ની નિર્દેશની સુલિષ્ઠ નામની
દેખે-નિષ્ઠ વાતો વચનપૂર્વક નાંચી દેશે તેઓ સારી રીતે જોઈ સક્યા હશે કે કાલે-કેલે નિર્દેશ
વ્યસની મનુષ્યો સમયે સમયે રૂઠા અનર્થ, કરી એણે છે પુનઃ એવાર એ જોડા વાતો તરફ
નજર કરી જવની કાંઈ કર્મવીરના વાંચક મુખ્યત્વે આજેની કરીને હાંએ. ન્યેવકેશીયક.

તેમનું આ અને એવાં અનેક દુઃખસભો હોવાવા ખરા હૃદયથી કાર્ય કરવું જોઈએ. મીઠા માલેશ, મીઠાના અમનદારે, સપાયાં મનુર મંડળો ઉપરાંત પ્રત્યેક સાતિના આગેવાનો- પ્રતિષ્ઠિત માણસોએ એવા બસની માણસોને એ બસનથી મુક્ત થવા પાસ દયાથી કરવું જોઈએ. સદરહુ પ્રવૃત્તિ મંદ પડે તેમજ દેવચાત્ર અટકી ન જાય તે અર્થે બસત નિષેધક મંડળ નામની એક કામગીરી સંસ્થા સ્થાપી તે દ્વારા આ શહેરના પ્રત્યેક ચક્રે- ચક્રે-પોળ-મહોદયે અને સાથે સાથે શહેરની આલુઆલુનાં દાનાં-દાનીં ગામડાઓમાં પશુ સમયે સમયે હિસાબી વકતાઓ દ્વારા બોલાવવાં જોઈએ. આથી ઘણું જ લોક દિલ સાધી શકાય. બસની-હલ્દી પ્રજા-સાગી કર્તવ્યપરાયણ-કર્મવીર ક્યાંથી દોઢ શકે ?

શ્રી કામદાર-ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિને આગળ વધારવાના કાર્યમાં રિઝો તરફથી આપણે કેવી રીતે સારો લાભ મેળવી શકીએ-અને તેને અંગે તેમની દાક્તરી દુઃખદ સ્થિતિમાંથી મુક્ત કરી તેમને યોગ્ય અનુકૂળતા કરી આપવા સમાજે અંગર તો સંસ્થાઓના સંચાલકોએ શાં શાં પગલાં લેવાં જોઈએ એ સમગ્રી કર્મવીરના લેખક સમજાવે અને તેમને પોતાના સ્વતંત્ર અભિપ્રાય લખી-જણાવવા આમંત્રણ કરેલું, પરંતુ દુઃખની વાત છે કે ઔદ્યોગિક અનુભવી અને વારંવાર સ્ત્રી કામદારોના સંસર્ગમાં આવીનારા વિદ્વાન-દિલસોજા પ્રાદિક વર્ગ તરફથી અને કાંઈ પણ પ્રકારની સલાહ મેળવી શક્યા નથી. પોતાના અંગત લાભને હાની પહોંચતાં તે સમયે દક્ષિણ માસિકમાં પ્રકટ કરવા વિનંતિઓ-અરંભો કરનારા બહુલક અને યથા જનો અને અનેક લેખા છે-એવા અનેક બંધુઓના પરિચયમાં અને આવ્યા છીએ, પરંતુ આવા સમાજ દિલકારક પ્રયોગો પાછળ પડી જઈ, જાણે તેથી હમદ પોતાને અંગત નુકસાન હોય તેથી, અંગર તો સહયતા હોવા છતાં કેવળ તટસ્થતા બાજરનારા બંધુઓ આવી એક સામાન્ય કર્તવ્ય-પરાયણ તરફ બેઠકાર રહી વર્તમાન નવપુર્ણ કોલે વા કર્મચુકને પોતાની સ્વાર્થરૂપિ તો નિર્મળતા અને નિરપ્રકૃતાથી કામ લમાવે છે એ સમાજ અને દેશના વાત છે, અરહુ.

તેથી જનિ સગથી અને અમારા અનુભવની એક બે વાનો મયા પિકાર છે કે આજે જે નિમળની વિસ્તૃત આલોચના અંગે પ્રિય, રતેલીઆ ! દિલ લકાઈ, આજે શ્રી કામદારોને આગળની સાની રિગુરિ છે. વૃદ્ધિ, વિદ્યાની લેણ કરી આપવી જોઈએ એ રહુ કરીએ છીએ.

(સરકુળ)

કામવર ચક્રવાતી સમય

જે મુદ્દી એટલે પુરા
દોઢ પણ રહુમાં એ

રત મંજરી જોઈએ.
એ, તે હપ-

રાંન બ્રાહ્મણ-સમિ વૈદ્ય-સુદ અને અતિમુદ આ મતૈક વર્ણને માટે ઇલાખદાં સ્થાન હોય તે તે વર્ણી વધારે પસંદ કરવા જોય છે.

૪ અગ્રીઆરથી સામાન્ય અગર એક પછી અધ્યા કલાકનો આરામનો વખત મળવો જોઈએ.

૬. પાંચ વાગે ૧: તેથી વહેલા પરન્તુ પુરુષોથી એક કલાક અગાઉ તેમને કાર-ખાનામાંથી છૂટા કરવાં જોઈએ. ૬ જેથી પુરુષોના ઘેર આવ્યા પહેલાં તેઓ ગૃહ-કાર્યની જોખમદારી વધારે સંભાળી લે.

૭ પાણી-પિમાણને માટે નિશ્ચય ધ્યાપદી-મર્યાદિત અવરથા હોવી જોઈએ.

૮ જિઓના ખાતામાં ઓ-મુકરંદો હોય તે વધારે સા-મગીનરી કામને માટે પુરુષની સામાન્ય હેખરેખ હીક છે.

૯ કારણ વગર પુરુષો જિઓના ખાતામાં દખલ ન કરે, અગર તે નિર્ધારક મર્યા ન માને. વસ્તુના પુરુષોના પ્રવેશમાં જિઓ જેમ અને તેમ ઓછી આવે એ મર્યામાં રાખવાનું છે.

૧૦ જાગજાગી જિઓના જાગડાને સુવારવા માટે પાશુ-રમુસાનાં સાધનો વગેરે પણ જોઈએ.

૧૧ કોઈ પણ કામની સ્ત્રી નેની ન્યાત-ન્યાત અને ધર્મ મુજબ માસિક ધર્મ પાળે વા-નદિ તેા પણ તેને મદિનાના વજુ દિવસની રાત મળવી જોઈએ એ વજુ દિવસનો તેને અમુક પગાર મળવો જોઈએ.

૧૨ મનુષ્યો જિઓ કામ કરવાને અચકત જગ્યાએ એરંપ બાળક પ્રસવ થવાના વખતજ અંધારીઆ અંધારીથી ને બાળક પ્રસવ થવા બાદ એક સામ એટલે 'જનમજ મવા મદિનાથી તેમને રજા મળવી જોઈએ અને ને રજાના દિવસોનો તેને અમુક પગાર મળવો જોઈએ.

આ ઉપરાંત 'કારખાનામાં આવનાર ઓ-પુરુષોના જાગડાને માટે કેળવણીનું (નિર્દેશ જેનું) કંઈક અપન કૃત્ય, અરોગ્યને માટે દવાખાનું હોય, સામાન્ય કામી પાત્રી સહ નેરા કામદારોને માટે કાચબેરી હોય, સન્તા અનાજ અને કાપડની 'કુકાનો' હોય, 'કુરુનો' અખાડો અને આમાજક રાજદારીક અને પાર્શ્વિક જાગતોમાં કામદારોને રજા મેળા બનાવે એવો નિઠાન ઉપરેક હોય વગેરે જાગતો વર્તમાન મર્યાપ્તિમાં વિસ્તરણ જોઈ નથી. નિર્દેશ અર્થમાંજ રચી-પચી મહેવાસ શીમતો આધિન-મજૂર વંચેને સુખી-અંધારી બંદી ને કારણ થારે તેા મદા ઉપકાર કરી રોકે એમ છે. પંખા ખાના પેટપર લાપ ફેરડીને કેવળ આ-મંજુષમિન્યવમાંજ રહી કાઠી-વાડી અને માડીમાં મોજ કરી ઉંચી ટેકડીઓ ઉપર દેસા ખાવા જવાનું અજ નથી. શાખનું. સમગ્ર દેસના મહે મુજામાંથી કુખ આજીવનના પેટપર સંજવાના હોય એવે. વચને કેવળ આર્ય મુખ તપિના પ્રવાસ થાય એ તરમ ઉપખરે એવી વધાજના જાગત છે શીમંત હતા સાચી કમણી કરનારા કાપુજોને મેમારમાં નિરવેશ હોય છે. એમના જીવન અને પંની અવિદાની છે.

ખાદી લાંઘાર-સ્વદેશી ખાદી. લાંઘારનાં પાટિઓ આજનાં અમને અનેક
 થયે તોયે છીએ એ સપળાય લાંઘારમાં શુદ્ધ સ્વદેશી ખાદી મળતી હશે કે કેમ ?
 આ એક સંકેત લેશી બાબત છે, એવું અમે અમારા સામાન્ય અનુભવ ઉપરથી કહી
 શકીએ છીએ. કેટલાક લેણાશુ વ્યાપારીએ ફક્ત શુદ્ધ સ્વદેશી અર્થાત્ દાંચ વણાટની
 ખાદીના એક બે તાકા રાખી બાકી મીઠા વણાટની મોટા જથ્થામાં રાખતા માલમ પટે
 કે કેટલાક તો કેવળ મીઠા વણાટની અને મીઠાનું સુતર અને દાંચ વણાટની આવી આવી
 પચરંગી પ્રકારની ખાદીઓ રાખી શુદ્ધ ખાદીના વ્યાપારી થઈ બેઠા છે. અને કેટલાક
 તો કેવળ ખાદીના એક બે તાકા દુકાનમાં રાખી બાકીના વિદેશી માલ ભરી સ્વદેશીને
 લ્હાવ લઈ રજા છે, અને આવી અનેક ગેર બાબતો રીતે પાખી પેટને ખાડો પૂરવા
 દુનિયા કુદતી હવે જુઠાનેવાળા આદીએ એ સુળત ઘણા લોકો, અનુચિત માર્ગ લઈ
 બેઠા છે, આથી મહાત્માજીની સત્પ્રશ્નિને એવું જોઈએ એવું જોઈએ મળવા કરતાં એ
 પ્રશ્નિને કંઈક દાંચ લાગે છે એવું અમારું માનવું છે. “ફક્ત દાંચથી કંટાએલા સુત-
 રની દાંચથી વણાજોલી ખાદી” અને તેમાં પ્રમાણ પત્ર મળ્યું હોય તે વર્ગે કાંઈ
 પણ વ્યાપારી આવી રીતે, “સ્વદેશી ખાદી લાંઘાર” ના માલિક ધંધાનો મોઢ ન
 રાખી શકે એવી અવસ્થા થવાની બાજુ ખાસ અગત્ય છે. વધારે દુરત પમાડે એવી
 અને તેમાં ખાસ વિચારવા જેવી બાબત તો વળી એ છે કે પ્રજામાં ખાદીનો પ્રચાર
 જોઈ એ સત્પ્રશ્નિમાંથી પંજુ સાથે લાભ ખાદી જરા કેટલાક મીઠાગાલોડાએ આજે કે-
 લાકે સુખમણી મૂલેમાં ખાદી નેવાર કરાવવા ખાજવાર કરે બાકી કે, કારણે આજના
 પ્રજાને એની લગની લાગી છે તે। શુદ્ધ સ્વદેશી ખાદીના પ્રચારની પ્રવૃત્તિને આથી
 કેટલું તુલ્યાન થાય છે તે તેમની સમજ બદલનાર તો નહીં રહે તેમ છતાં લીધો એ લ્હાવે,
 એ આંખે હાથે થાય છે. સાચી સમાજ સેવા થા લોક સેવની અવિર લાવનાને તેમના
 હૃદયમાં સ્થાન હોય તો આમ ન બને. પણ ક્યાંથી હોય ? સ્વાર્થ સાધવાનો અધાર તો
 પ્રજામાં સ્વીકૃતિ રહેવાને આ જમાનો નથી. આજ તો સમગ્ર ભારતમાંનું દિત કપે
 રતે સધાય એ જોજ અને સર્વામાન્ય શિદાન્ત પ્રમાણેનું હાથે કરવાનો આવશ્યકતા છે,
 મીસામાં રેડીયાને જ્ઞાન મળે અને દાંચની સાળોડાશ એ મંદ્યાઓમાંથી શુદ્ધ અને
 સ્વદેશી ખાદી દ્વારા પ્રજાની જરૂરીયાતને પહોંચી વળવવાનો નાંખો. પરંતુ વિવેક બોલે
 લાલ મેળવવાનો પ્રયાસ થાય એ પ્રયત્ન પાત્ર છે-કેવળ પોદેલ કરનારની જ જરૂર છે.
 એમાં મીઠા પ્રાણેશની પરમ સૌજન્ય છે. ચાંચીજના અપરપરનો આખો પ્રયાસ મળે ન
 ઉતરે તો પણ રેડિયો અને તે દ્વારા શુદ્ધ સ્વદેશી કાંપકે તૈયાર કરી પ્રજાની સંપાદ
 લોકોનું પરમ મંગલ હાથે આજની મીઠા વર્ગે ઉપાદી લે, તો નાજા કિંદુરુ સુખ એ
 આજે કંઈક અર્થે શરૂ. વ્યાપારીઓએ હાલ તુરંત તો વધારે કમાવાની ભાવને કારણે
 મુઠા ચેત કૈન પ્રકારેનું પ્રજામાં વેર વેર શુદ્ધ ખાદીના સુતર પ્રચાર શી રીતે થાય
 એમ લક્ષમાં રાખી સ્વાર્થ સાથે સાંચી લોક સેવા કરવાની આ સુદર તક સાચવી
 લેવાની છે. સ્વાસ્થ્ય-સ્વતંત્રતાને અર્થે ઔદ્યોગિક ઉન્નતિની આવશ્યકતા સ્વીકારનારા
 સંજના દેશ દિલ્લી નામવર નામકાએ ચાંચીજના આ પ્રયત્ને તો પૂરા જવાબ
 વાગવો પડે છે. હતિ.

આણસુ-અભાગી લક્ષ્મી ભાગ્યે જાવે !
ઓ, દુષ્ટ પુત્રને મનથી જરા ન આલે,
રહે અજાણે સુજન સમગ્ર, દુર્જનની ભાજે.

૫૩

નાયં દાન્તિ મુક્તં મૃતે જીવણત્યુજ્વલં યશઃ ।
અમૃતસ્ય પ્રકારોઽયં દુર્લભઃ સાધુ સંગમઃ ॥
રસાયનમયી શીતા પરમાનન્દદાયિની ।
નાનન્દયતિ કે નામ સાધુસંગતિ ચંદ્રિકા ॥

દુર્લભ સાતંગ સાધુ સંગનો પ્રસારમાં, (૨)
દૂર કરી દુઃખ મરદુર્લભ સુખ આપે,
અમૃત એ અમૃતવત્ વૃક્ષિ ઉર રચાપે,
અજાણ કરે સુખી ઉપાધી પગલામઠ-દુર્લભ.
સુખકર સુશિત્ત સતસંગ એ પચાપે ।
સશિખરા સમે એ સંગ મુદ્ધાર સેખાપે,
સૌથી સતંગે મઠ મનાવું ધારમાં-દુર્લભ.

૫૪

સાગસેઽપિ ન ક્રુપ્યન્તિ ક્રુપ્યા ચોપકુર્ષ્વેતે ।
ચોષ સ્વસ્વેષ નેચ્છન્તિ તે વિશ્વોદ્ધરણમાઃ ॥

અપરાધી પર કોષ કર્યા વિશ્વ દમાલથી ઉપકાર કરે,
દાન છતાં અવિદ્યાન વિના ઉર માન વીના રસતાન ભરે,
ભાવ ઉદાર સ્વયિત વિદ્યાલ મુશુભથી મણીમાલ પડે,
એજ મહાત્મ-અભાવ વડે જ્યદિત સધાવ સદાપરે.

૫૫

પાશાપાત્ર વિવેકોઽસ્તિ ચેતુપન્નગયોર્યથા ।
તૃણાત્સંજાયતે શીરં ક્ષીરાત્સંજાયતે વિપમ્ ॥

પાશ અંધાત્ર વિદ્યાત્ર દેવી વિશ્વ દાન કરી પૃથક મેલવાએ ?
ધેનુ અંતે સરખાલી છુતે જાંતી સર્પે મદ્ય કંઈકે જાણાએ !
દાન થઈ વશુ ધેનુ ગરે તરપિ દહીં દુધ દીએ સુખકારી,
સર્પે દહીં પગપાન સખાપર દેશે કરે મદ્ય વિપ વધારી.

૫૬

અપૂર્ણ

સ્નેહનું સામ્રાજ્ય.

(ભાગ- શીશુ વાનુદેવ સમયે દેવ રોલ.)

ગુરુવારનો દિવસ હતો. જમરાન દિનપત્ર પોતાના નિયમ કાર્યથી નિજા મઠ અસ્તામગધાં જમન કરવાની તૈયારીમાં હતો. આ વખતે વડોદરાના પબ્લીક-પાઈ નામક અને વિખ્યાત હિદાનમાં ઉત્તર ડોકુમાં આવેલા દિલી દરબાર નામક સભામાં એક યુવક અને એક યુવતિનું એક ટેનીસ કોર્ટ ઉપર ટેનીસ રમી રમી હતું. હુંક સમયમાં એ ઉભા બન્યાં અને પોતાની રમત પુરી કરી અને પાસેના આમ રમીના રાજાઓ નીચે મુકામાં આવેલા એક બાંકડા ઉપર પોતાનું રથાન લીધું. ત્યાર પછી એ હજમમાંથી યુવતિએ નિમ્નોલિખિત રીતે વાર્તામાં પ્રારંભ કર્યો.

" ચિરદર ઇંદુકાર ! આ વર્ષે બી. એ. માં ફર્સ્ટ ક્લાસમાં પાસ થયા બાદ હું તમને અંતાઃકરણ પૂર્વક મુજારકચારિ જણુ છું. "

" અને તે સ્ત્રીકારનાં પરમાર્થ હાથ છે " પુરે પ્રાપ્તિ વાળો.

" કેમ, તમને આ વખતે હોયથીય મળે ? " પુનઃ યુવતિએ પ્રશ્ન કર્યો.

" હા, મળે છે બી. પરંતુ પ્રતિ અસ્વચ્છ રહેતી હોયથી માથે તે સ્ત્રીકાર-વાને મનોભાવ નથી. " પુરે પ્રાપ્તિ વાળો.

" ઠીક, ત્યારે હાલ તરત તો તમને થોડો સમય આગામી મેળોને ! "

" હા, હમણું થોડા દિવસ પરીક્ષામાં ન્યુન કરવા માટે છાત્રિની મેળી છે. "

આ પ્રસંગે વાર્તામાં આગળે દો. વર્ષક ! એ ઉભા સ્નેહિતોને આજ એક-વાર મનમાનને વાર્તામાં કરવા દે. આમ આવો, ત્યાં સુધી આપણે તેમની આગ-આજુ કરી લઈએ.

(૨)

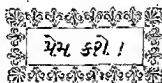
યુવતિનું નામ પુષ્પાવતી છે. તે ઇન્દરમીટીએટમાં અભ્યાસ કરે છે. યુવકનું નામ ઇંદુકાર છે. તે આ સામ્રાજી બી. એ. માં ફર્સ્ટ ક્લાસમાં પાસ થયો છે. ટાલેન્સથી આ બેકાને ઠીક ઠીક કોઈ જાણ કરે છે. યજ્ઞિવાર તે બન્ને અદિ ટેનીસ કોર્ટ ઉપર આવી ટેનીસ રમે છે. આજે જય બન્ને અદિ બેસી રીતે રમવા આવ્યાં છે. યુવક ક્રિતિ આકર્ષક પુત્ર છે, અને યુવતિ જય અન્ન-વર્ણની નથી. પુરકને માતાપિતા છે. યુવતિ યેકવમીની માતાના સ્નેહથી વચિત થયેલી છે. યુવતિ વડોદરા કેપમાં આવેલા એક મુન્ડીટ પ્રમાણ તુષ્ણ બચનમાં નીવાસ કરે છે. તેનો પિતા "Athletic Trainer"ના અધિકાર ઉપર ઇન્ડિયન ટામ કરે છે. તેને બચકમ પોવસો-શિખાને અસિદ્ધ દરમિયાને મળે છે. અંતિ આદિ પાશાવ દેશા તે કરી આવે.

“હો, મ્હાફ વચન છે પછી ?” કહીને પુરો કાત આપ્યો.

“જાણ, જો એમ જ હોય તો મને ચાલુજીવન આપની શદ્દચરી-ધર્મદારા તરફ સ્વીકારો, અને તમારી શુદ્ધિની પદને પ્રાપ્ત કરવાનું જુદું માન આપી મારી આજી પુરી કરો-મ્હારી પ્રાર્થના સ્વીકારો.” સુવર્ણએ એક અકસ્માતીય માગણી કરી.

“હે !” સુવર્ણ ચમક્યો. “પુષ્પા ! લમણે હાથ મુકીને તેણે કહ્યું તમે આ સું બોલો છો ! હું તો ગયાં ત્રણ વર્ષથી પરણી ગયો છું, મ્હારા આ પંચમૌલિક સરીર માફ નથી, તે હું તમને સી રીતે આપી શકું !” પુરો સત્વ રોકાઈ ગયો.

(અપૂર્ણ.)

પરમાર્થના સાધનો સર્વોત્તમપ્રકારે સધાય માટે વૈરાગ્યની અસંત અગત્ય છે, પણ પરમાર્થના સાધનોમાં આપણે આપણો ધર્મો સમય માગતાં હોઈએ તો આ પ્રકારનો આપણો અત્યા રહેવાનો સ્વભાવ આપણા અવધારને સંધારતો નથી અને આપણા ઉદ્ધતિને સાધનો નથી.

પરમાર્થના સાધનો સર્વોત્તમપ્રકારે સધાય માટે વૈરાગ્યની અસંત અગત્ય છે, પણ પરમાર્થના સાધનોમાં આપણે આપણો ધર્મો સમય માગતાં હોઈએ તો આ પ્રકારનો આપણો અત્યા રહેવાનો સ્વભાવ આપણા અવધારને સંધારતો નથી અને આપણા ઉદ્ધતિને સાધનો નથી.

જો પરમેશ્વર જ હતાં હતાં છે તો પછી પરમેશ્વરની જ આપણે સ્મૃતિ કરવાનો અને તેમની જ પ્રીતિ સંપાદન કરવાનો પ્રયત્ન કરવાનો આપણે અગત્ય છે, પણ અંદર અને અંદર અસ્થિતિવાળા મનુષ્યોની સ્મૃતિ કરવાને અને તેમની પ્રીતિ સંપાદન કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની આપણે કશી જ અગત્ય નથી, એ પ્રકારનું કારણ આપણે કદાચ જાણતા નથી અત્યા રહેવાનો ભ્રમ આપે છે; જરૂર જો પરમેશ્વર જ અગત્ય થયા છે અને અગત્યનાં મનુષ્યોમાં પરમેશ્વરનો જ અંશ રહેલો છે, તો પછી અગત્યનાં મનુષ્યોની પ્રીતિ સંપાદન કરવાનો પ્રયત્ન પરમેશ્વરની અગત્ય પ્રીતિ સંપાદન કરવાનો પ્રયત્ન નથી એમ માન્ય કરી શકો ? અને પરમેશ્વરના અંશરૂપ મનુષ્યોપ્રતિ આપણે દેવ એ સું પરમેશ્વરપ્રતિ આપણી પ્રીતિને સુચવે છે ?

મને તેમ દો-તોપણ એટલું તો સિદ્ધ છે કે જેને પોતાનો અવધાર ઉત્તમપ્રકારે સાધ્યો હોય અને જેને પોતાના ઉદ્ધતિમાં સર્વોત્તમ વિજય મેળવ્યો હોય તેણે સર્વ મનુષ્યો પોતાના ઉપર જેમ જો તેમ અધિક પ્રેમ કરે એનું વર્તન રાખવું જ જોઈએ, તેણે જેમ જો તેમ પોતાના પ્રિયોની સંખ્યા વધારવી જોઈએ.

મારું આચાર ન આપનાર, દુકાનઉપર ચડતાં જ કોર ચાલે ઉચ્ચારનાર અને માલોની રજા ન કરનાર દુકાનદારની દુકાને ઘણી માલો જતાં શું તમે જાણ્યા છે ? ખીંડી-વાણીથી ડોકટર અને વજાત જેટલાં માલો પેનાના ભણી આકાંષા સમર્થ થાય છે તેટલાં નેમનાથી નિરપદ રહેનાર, આકાંષા સમર્થ થતા નથી.

જેનો જેનો મેળવે થાય તેની સાથે સર્વદા ચક્રુર જાણી જોડો. આમે માણસ ખજાનો પાસાદ તમને જાણાય નેજાનું તે તમારા ઉપર રહેલું છે, એવું જ તેની માથે તમે વર્તન કરો. બીજાઓનું કંઈ કામ કરવાનો પ્રયત્ન આવે તો તરતજ પ્રસન્નતાથી તે કરો. બીજાઓને તમારાથી બને તેટલી મદદ કરો. બીજાઓનું કાર્ય કરવાનો ઉદ્દેશ રાખો, તેઓ સુખી થાય એવું જ કૃત્ય કરો. તેમના સુખમાં જીવે થાય, એવું કંઈ પણ તમારા જીવનમાં આવે ને તે તરત તેમને જાણવો. પેનાની પામેનું બીજાને આજવામાં મનુષ્યો અત્યંત કલુસાદ વાપરે છે. આત્મ કૃષ્ણતા જેમ બને તેમ તમારામાંથી કાઢી નાંખો. તમારી સાથે કામ કરનારાઓના કમની કલિના દૂર કરવા પ્રયત્ન કરો. મામાને ક્યાં મુશ્કેલી નરે છે, તે જોઈ કાઢો, અને તેમને અર્થે તે દૂર કરવા સર્વદા તત્પર રહો. તમારે બીજાઓને માટે આ પ્રમાણે વ્યાપક પ્રયત્ન કરા માંકવો કે બીજાઓ તરત જ તમને પોતાના વિનયિતક તરીકે ગણશે. તેઓ પોતાના દુઃખો દાખવા તમારી પામે આ-વશે, તેઓ તમારે વિશ્વાસ કરશે અને પોતાની મુમ થાત તમને કહેશે. તેઓ તમારી મધ્યમ ક્રમણે ચાલશે, તેઓ સર્વદા તમારા ઉપર પ્રેમ કરશે અને તમારું કામ કરવા મરી જશે. અને માલો માલો તો તમારા આગળ દુધ બહારને રખા કરશે. મેવક વગેરેથી તમે બીજાને સેવક કરો છે. પ્રેમ દર્શાવવાથી તમે બીજાના પ્રેમને પ્રાપ્ત કરો છો.

તમે દુકાનમાં દો ત્યાં પણ આજ નિયમે રહે. તમામ માલોને તમારા મિત્ર તરીકા જોડો, તેમને મુંડવાનો ઉદ્દેશ ન રાખો. પણ તેમનું દિન કરવાનો, તેમની સેવા કરવાનો ઉદ્દેશ રાખો. તેઓને જે જીવનું દેણ તે ઉપર પ્રાર્થનું આપો. તમામ નેજાને પણ માલોના સેવક થવાનું તમારી પોટેજ તેમની સેવા કરવાનું રાખવું. તમારા વેચેલા માલથી કાલકને પૂર્ણ સંતોષ થાદ તમારે તમે ઉત્તમ વિદ્ય (વકરી) કરો છે, એમ માનો.

માલોને સંતોષ આપવા ઉપરજ જે દુકાનદાર કટિ રાખે છે, તેને ઘણી ધરાઈ ખેંચાય છે, અને ઘણી ધરાઈ જમાવી જેટલે આપારમાં વિનય મળે એ શું તમને રજા નથી થતું ? કોઈ માલોને મુંડવાથી જે સાજ થાય છે, તેના કરતાં પ્રમાણિકપણે વર્તીને અને માલોને સંતોષ આપીને કાલકે માલો મેળવવાથી વધારે સાજ થાય છે.

આપારમાં આવું જનંદ ગણવાથી વિનય મળે છે એમ નથી. જ્યે તે ઉલોગ કરવાને આપાર વર્તન આજાર સાજ છે સજાઈ માંકીને તે રક સુધી તરંગે, ધર્મ સુરંગોને, જીવંદગોને, વેકાઓને, વિદ્યાઓને, અમલકોને, નોકરોને, કારીગરોને, ધર્મ-તોને, પર બહુને સવને આ પ્રમાણે વર્તવાથી પેનાના અવદારમાં અત્યંત સાજ થવેલ જાણશે.

મનુષ્યોના માર વિષયક પદી સાજ, દરુદ્ધિવાજ, તિશુરજિવાજ, દાવપર કલપા વિના નિર્મલ કરનાર અને પુરુષને કરીને નિર્મલ કરનાર.

ચોર, હમ હુદારા એ વગેરે દસ્તુરતિ-ગણા મણાય છે.

સામે યોગ્ય જાહેરાત આપ્યા વિના, અવગતી નિર્વાહક, પરતુઓ બીજા મામીને, મામ કરનારા ભિંમુક પૂતિયાળા મણાય છે.

કચ્છી પશુ અમલ કયાં વિના નિર્વાહનાં સાધનો લેખને પ્રાપ્ત કર્યા હોય છે, તેઓ દાયકમ દુષ્ટાઓ વિના નિર્વાહ કરનારા મણાય છે. આ વર્ષમાં રાજના તથા શ્રીમંતના પુત્ર તથા પુત્રીઓના સમાવેશ માય છે. આ કોષ્ટકને કચ્છી પરતુ મામ કરવા માટે મહેનત કરવી પડતી નથી, તેમ તેમને જિજ્ઞાસુ મામવી પડતી નથી. તેઓને જે જોઈએ તે ચિંતા કર્યા વિના બેઠાં બેઠાં મળે છે. આથી આ કોષ્ટક પ્રથમ જે પ્રકારના મનુષ્યો કરતાં ઉતરતા પ્રકારના છે; કારણ કે ચોર કે હુદારા ચલામાં અથવા ભિંમુક ચલામાં શુદ્ધિનો ઉપયોગ કરેલો પડે છે અને દાયકમ પશુ હતાવતા પડે છે; પશુ આ કોષ્ટકને તે આમાંનું કચ્છી કયાં વિના તેનાર જાણી ઉપર બેસવાનું હોય છે.

પુરુષાર્થ કરીને પોતાનો નિર્વાહ કરનારા-ઉલોમી-કામ કરનારા મનુષ્યો આ સર્વમાં એક છે. આવા મનુષ્યો આ સંસારમાં વિચરે, સિદ્ધિને, મહત્તાને પ્રાપ્ત કરે છે, તેઓ મોટાં મોટાં પરાક્રમે કરી શકે છે. તેઓ મહત્તમ તકવાનારા હોતા નથી, ખેડ પરસેવાનું તેઓ ખાનારા હોય છે, જાહેરાતમાં કશું આપ્યા વિના કંઈ પણ તેઓ સ્વીકારતા નથી. જ્યોતર્થથી ધનના અર્થ નીકળવાની કે આકાશમાં ઉડતી સમક્ષીનાં મોંમાંથી નવ જાણનો હાર આવી જોણામાં પડવાની તેઓ પડાણું મોં રાખીને શક જોતા નથી.

સરકારથી સધાર્યું શિશુ પામ્યા પિતાના ચલા મનુષ્યો આવીજ જુદાં કરે છે. કોઈ સાધુનો કે સંપારીનો સમાચાર લખાવી અથવા કાંઈ જાણતું મોઢી કે તત્વજ્ઞાનનું સાઈ પુસ્તક વાંચવાથી તેઓ જાણ, મોઢી કે તત્વજ્ઞાની બની જાય છે. સંપારમાં વહેલાં જ્ઞાન કરી શરીરે સરખા અને અંદરના મોટાં મોટાં લાભ કરી શકે છે. ટંગપડાં વિનાના પોંચ સાત માણાપરમે કરે છે, આખો ગીચાને દસ વિશ માણાઓ અંદરને પિસે ફરવી કરે છે; ત્યાં જાય છે ત્યાં દાયકમાંથી બેરંગો દોઢો મુકતા નથી, આપ્યા જગતને અતો-નમાં ઉપાત્ત અને પોતાનેજ દેવળ અમતાં માને છે, અને આખાં પોંચ સાત માસ પીતતા પરમેશ્વરો પોતાની દષ્ટિ સમીપ પ્રકટ થયેલાં જીવાને વંચા અપરિશિદ્ધિઓનું અનર્થ પોતાને પ્રાપ્ત થયેલું અનુભવવાને આશા રાખે છે. અથવા તે નિર્વાહક સમાધિમાંજ પોતાનો પ્રવેશ થયેલાં જીવાને ધન્ય છે. તેઓ પુત્રી જાતા આપીને તેના જાહેરાત કાલિદાસ મેળવવાનાં ફાંદાં મારે છે. તેઓને મરિને આર આના જાહેરાત આપીને મોટાં મહા-ત્વ નિવાસ કરવાને મંદિર જોઈએ છે. પુરુષાર્થ કરતાં તેઓને કીડીઓ અંદર છે. શ્રીમંતના પુત્રને જોમ વગર મહેનતે વારસો મળેલો હોય છે, અથવા રાજના પુત્રને જોમ વગર અને રાજ્યાદી મળી હોય છે તેમ તેઓને વગર અમલો અનધન જોઈએ છે. આ કોષ્ટક પણ ભિંમુ કરતાં ઉતરતી પડતી છે.

જેની પાસે પાવને અન નથી હોતું તેને પરસેવા ઉતાપી વિના ખાવાનું અન્ન નથી મળતું તે પરસેવા ઉતાપી વિના, હાથેથી વર્ષ પણ તપ કરવાથી ન મળનાર પર-મેશ્વર શી રીતે મળે ?

કર્તવ્ય અને શિક્ષિ.

કર્તવ્યપરાયણ મનુષ્યોના અસંસારમાં મુખની સામગ્રી અને પોતાની ધારણી પાંચિત્ત વસ્તુ મેળવવાના અધિકારી છે. કાર્મ કર્મ વગર કળ મંત્રે કે. ? વિદ્યા, વિભવ, માન, પ્રેમ, પ્રજ્ઞતા, પરાક્રમ, ચરિત્ર-ગુણ, આત્માનું કલ્યાણ, પોતાની દેશની ઉન્નતિ, પોતાનો દેશના ગૌરવનો વિસ્તાર, સ્વતંત્રતા અને સ્વર્ગીય સ્વર્ગ છતાંકિ સમજા વસ્તુઓ કર્તવ્ય કરવાથીજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. પ્રથમ કરવાથીજ નિરૂપી એક મોકરની મારફત કામ કરે છે, પર્વત પોતાની જાતી ચીડીને કર્મવીર મનુષ્યોને નંદાને માર્ગ કરી આપે છે, અંધકાર પ્રકાશની મારફતે તેને તેજ સમયે રસનો જતાને છે, અને જે વસ્તુઓ સામાન્ય માણસોની કલ્પનામાં પણ નથી ઉતરતી તેને ઉલોચી પ્રકાશ પોતાના કર્મ-ગુણ વડે પ્રત્યક્ષ એક સાધારણ વાતની સિદ્ધ કરી આપે છે. ક્ષિત્તાનું વાસ્તવે કર્તવ્ય એજ વૃત્ત, કર્તવ્ય એજ તપ. અને જે કર્તવ્યનું નામજ પોતે મનાય છે. જેઓ કર્મ ગાર્ગના સંસારર અર્તિને કલ્યાણવત્ત એ વૃત્તનું પ્રાપ્ત કરે છે, તપસવીની મારફતે પોતાનો કાર્યો તનમન-જની કામ છે, તેઓના આર્ત સિદ્ધિ મેળવી શકે છે. જેઓ કર્મ પણ ઉલોચ-કર્મ કર્યા વગર આજસુ-દાની મારફત-દ્વેષાત જેમ બેસી રહે છે તેઓ આપાર મનુષ્ય મની પશુ થાય છે.

અધાએ મળીને દેવદારનોય તેને તેજ સણે માદી નાખ્યો હોત; પરંતુ, એ આંધળાઓની ટાળી-આંધળી પ્રજા કેવળ તેને ડાળજી એવી રહી. એનો એવી મેળે એ સમયે મુકુતો, પરાક્રમનો એક અદ્ભુત મહેલ રમવામાં રાત-દિવસ મંડેલો રહેતો. બપોરે વીર-શ્રેષ્ઠ જોના-પાદ જોશિદિનના મુજાસ જેવા કોમળ દાંધને પકડીને ગેરિસમાં એ સમયના રાજ્યવર્ત્તા-પત્તા પ્રસિદ્ધ વૈરસનારે ધરમાં આનંદથી નાચતો હતો તે સમયે જ કાંઈએ તેના હૃદયના મંત્રનો ધીમેથી અવાજ સંજાળ્યો હતો તો તે નિઃશ્વ મુશ્કારીને મરી જાત. લોકો તો જાણતા હતા કે એ નાચતા રીતે છે, પરંતુ જે તાલથી સવણું પુરાય એક વખત લપકરે કેવં નાચવા સાચું હતું, તે એજ તાલનો અભ્યાસ કરી રહ્યો હતો. પૃથ્વી ઉપર જે જાંઘ કાપ કરી થયા છે તેમનો આવી જાતનો એક મુખ્ય મંત્ર હતો. તેઓ પોતાના મંત્રના પ્રભાવ વંદ કરીને સ્વર્ગની અર્જીશ્ક યોગા અને સંપત્તિ તેમણે સાધીને પૃથ્વીપર ફેલાવી દીધી છે, મૃત-દેહમાં જીવન સક્રિય મૂળી છે, અમર્યા પૂતળાં અને રમવાની વસ્તુઓને તેમણે સજીવ ખનારી દીધી છે.

જો માણસો કર્મન્ય-મંત્રની દીક્ષા મદળું નથી કરતા, તેમનાં પ્રત્યેક કાર્ય નિષ્ફળ થાય છે. તેમનાં જીવન કેવળ નકામાં જતી જાય છે. તેમની મતિ લપકરે રાવાનોકાનો તોફાનમાં ઘાસના જેવી ધર્ષ નદય છે. તેઓ એક વખત ઉગર તરફ જાય છે તો બીજી વખત, દક્ષિણમાં, ક્ષયિદ્ધ પૂર તરફ તો કરી પશ્ચિમ તરફ પહોંચે છે. તેમનો સંકર્ષ કોઈ દિવસ સિદ્ધ નથી થતો. કર્મન્યપ્રભાવજના પરમર નેમનું કોઈ પ્રજ્ઞ કાર્ય કંઈપિ સિદ્ધ થતું નથી. આવાની વખતે એ ખાવ છે, સ્થાની રખતે મરે છે, કોઈ જગાડે છે તો ધોડીવાર નમે છે, અથવા પડીજ રહે છે. યોગ અગર, હુમ્મલ તેમને કંઈપિ મળે, ખરી રીતે યોગ્ય એ પ્રવૃત્તિનો લાભ છે-પ્રવૃત્તિની સાથે સામનારો છે. હિંમત. સ્ત્રી છે. તેને મહા પ્રિયાપદ્માદિતી છે. લોભ-પ્રવૃત્તિના ઉત્તરજનથી ઉત્તેજિત થાય છે. પ્રવૃત્તિ નિદ્રા પડેલામાં પુરી મદી પાડે છે. ક્રોધ પોતાની સક્રિયતા ઉત્તેજિત થઈને પ્રવૃત્તિપર સંપંદા પોતાનો અધિકાર જમાવે છે. આસ્તવિક રીતે એવા જતાં મેન્ડા. એક મહાન સક્રિય છે. તેઓ ક્રોધ-તાનવાળા છે તેઓ લોભ સંદિત થતું જ મન્દાવાળા છે. તેમની મન્દા-દેહ મદાનુ જ્ઞાને કલ્પજાળી દાય છે. તેમની શુદ્ધિ, તેમનું દૃઢ્ય અને તેમની દરેક પ્રકારની આત્મિક પ્રવૃત્તિઓ સમ્પૂર્ણ રૂપે તેમની હિંમતને અવિન રહે છે. પરંતુ ઉપર સંચવા પ્રમાણ ન કરતા જે અવજ્ઞા રહિત કાર્ય કરે છે તેઓ હિંમતિન. જતાં લોભ ક્રાંત દાય છે. તેમની રાખથી મનોવૃત્તિઓ વિવિધ વિવિધ રૂપે કામ કરે જાય છે, કોઈ કોઈના કલામાં જાણીપિંડીની સ્થિતિમાં મનમાં હિંમતને નંદિ જેવા લાભ પ્રકંટ થાય છે, પરંતુ, એ દેખાવ મદિ જેવા ફોજિત દાય છે, અને તે કોઈ પ્રજ્ઞ કૃતિને કિયર નથી રહી શકે, તેથી કિંધા મનુષ્યોને કંઈપિ પ્રજ્ઞ પ્રાપ્ત થતું નથી.

૩ વૈરસ રાસના બળવાને પુખ્તે યજ્ઞ-તંત્રને એક અભોવાન હતો. પડેલાં નેપેતિમન યોનાપરંતો સાથે તેને સારી યિજ્ઞતા હતી. અતિ જો નિવજા દુદ્ધ અને હુનેપાતિમને તેને બહુ જોતમજોત મિત્રી ક્ષેત્રિન વૈરસના ધરમાં રહેલી હતી રેષેસતિજનને ત્યાં આગળ તેની સાથે યોગ-આજ પિત્રન મદિ અને ઉપરે એક બીજાનાં જન્મ થયાં.

માનના અથવા કર્તવ્યપરંપરાજનતાનું બીજું અંગ પોતાના કાર્ય-ઉદ્દેશ્યને મુખ સાધ-
તાનું છે. ઉદેશ્યને મુખ સાધવું એ ઉદ્દેશ્ય સાધનમાં ફેરફાર સહાયક છે એ યશસ્વતાથી
પ્રમંભવાનું કાર્ય અખંડ કડબું છે. પરંતુ જેઓ કમળાના પ્રગોડ-રત્નમાં ફાડી વગર
મનુષ્ય જાનના કાંઠાથી સરેલા-કાંઠા માર્ગમાં ચાલે છે, ને મનુષ્ય-મુદ્દિના બદલના
આંશજીમાં હમેશાં મુખની આરક હાથ નથી રજા, વિચારની સરગતાથી તેના અંતઃ-
માં પ્રવેશ કરી શક્યા છે, તેઓજ તેમાં કમજી હો છે. તેઓ વારંવાર એવાજ ઉપ-
ર આપે છે કે: ને કર્તવ્ય-જાવના-મંત્ર કુચમાં નાખેલ એક ધોડાના ખીલાની મદદ
કર્તી-સાધના હલમાં જૂથાઇ રહે છે એજ સચ્ચે મંત્ર છે. ને વાત એક કનડી
નીજે જાન અને બીજેની તીજે અને ત્યાંથી દબોલે કાને ખોંચી જાય છે, તેથી કાર્ય
નથી સરનું. કાર્યથી ને કાર્ય માલ છે તે બધે પ્રત્યક્ષ તેના મંત્ર-રસાઓનો છે. ખરી
પૂતી ત્યાં છે કે: તમે કયું કાર્ય કરો અને બિદા કરો છો. તે માનના જાણવામાં ન આવે
તેને માટે કાગળ સાખવાની આપરકતા છે.

કમાર્થિદે એક ઠેકાણે લખું છે કે “તમારા જમણે હાથ થું દરે તે તેની સાથે
હાથને પજી જરીક ખગર ન પડી જોઈએ.” વર્તમાન સમયમાં પુરાણના ઇસાઈઓએ
જન અલિંગ સમયમાં એ આજાનું પાલન ન દરજી હાથ પોતાના સહ્ય-મંત્રને મૂક
મખીને અપ્રમા તેનું પ્રતિપાલન કરીને મલક મિદિ મેળવી છે. અર્ચિનની કોંઈ ચાલ-
નીનિ ફક્ત કડબ પિન્દુને જણાવી રાખવાથીજ, અને પાટુજીના પ્રતાપજ અભિમાની
શામવાળાઓને પણ નીચે જાંલી સજી છે.

રસિઆરાજા પોતાના આંતર દેહને જૂથાવી રાખવામાં મલક મૂકે છે. તેથીજ
તેઓ હમેશાં અનેક પદોસિઓને કામમાં ગખવાને સમયે થયા હતા. રાખવું વર્તમાન
પ્રાજ્ઞ, મંત્રને મૂક ગખવાને લીરજ પુનઃ રાખને કીમતિએ પદોવારી સરનું છે.
એજ રીતે ઉદેશ્યને મૂક રાખવાથીજ સિંગરવાળાઓ પજી એશિઆ અને આશીયામાં
પોતાના વિશ્વપર મન્ય યતારાં રાજ્યપર અલિંગ પ્રમાવ જમાવી શક્યા છે.

આની જાનની એક પ્રચલિત કંડકા છે કે:— અલિંગ વિદ્યાન વિધાઓરારે પોતાના
શિષ્યોને પાંચ વર્ષ સુધી મૂક રહેવાને આજ્ઞા કરેલો હતો. ને આ પાંચ વર્ષ “સુધી
સાન્તિથી મૌન્ય રાવું પાલન કરના હતા, તેમને એ પોતાના કિમ્પ ખનાવી જાન આપેલો
હતો. જેઓ તેમાં ચામર્પ નહતા થતા તેઓ ત્યાંથી જાજ આજ્ઞા જતા. ઉપર દંપત્તે
જેનારા વિધાઓરના આ સદાન વિજયની આજ એવી નિન્દા કરે: પરંતુ એક
કરકામાં તેનો એક આજે આંતર દેહ હતો. મૌન રહેવાથી મનનું ચિંતનને થાય છે,
મૌન રહેવાથી ચંચિરતા આવે છે, મૌનજત જાન કરવું એ ચિતને મંદિમ
ખનાવવાના પદો: પમિપારજ છે હેટાપ દુર્લભ મનના માજુસો વિના કારણ કાર્યમાં
જણાએલો મૂક જોડ બાદર કરી દે છે: એનું કારણ થું છે? મૂક જાન એ છે કે: જેઓ
ચંચિત હંઝના દેવ છે તેઓ એ હાથ પોતાની વિચાર જાજુનિ છે. તેમનામાં એ જોનું

મદત કરવાની શક્તિ ક્યાંથી હોય ? તેઓ લૌકિક વસ્તુ મેળવવાની લાગણીવાળા હોય છે. તેઓ અથાક બળમાં રહેનારી “સવત” નામની માછલીની રિયરતા અને અદ્ય બની રહેવામાં કેવી મહત્તા છે તે એ ત્યાં સમજતા. જેનું હૃદય એક ન્દાનીથી માછલીની આદક યોગ્ય પાણીમાં રહીને મુખેનો અનુભવ કરે છે, એ કારણે ‘પણ’ થવાની વાત નો આવે રહી, પણ કાર્યનો આરંભ ક્યાં પહેલાંજ તેનું હૃદય મેળવવાની પ્રયત્ન સાંભળવાને માટે તલપાપડ થઈ જાય છે. કોઈ એક રસી જેવી રીતે બોલે, કોઈ એના ગળે વળગીને પ્રેમજનન વગર કેવળ પોતાના મનની મુખ-દુઃખની વાત કરીને આનંદ પામે છે, તેજ પ્રમાણે એ પણ દેશની ઉત્તિ અવનતિ અને સમાજની ઉત્પત્તિ તથા વિનાશની ભવંક વાતો કરીને આનંદ પામવાની લાલચ રાખે છે. એ દમેલાં બીજાં-એની આંખેજ જેવાનું કમંડ છે. તે દમેલાં બીજાઓની દ્રષ્ટિ ઉપરજ આધાર રાખે છે. પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન ગિરિશ આચાર્યજીના મુદ્દાને ભેટીએ જેવા કહેતા હતા. તેમના ઉપર જેટલી ધ્રુવિય યાગ તેટલી શક્તિ અને બળ રાખે, તેમાં કોઈ પણ પ્રકારની લેણ ‘પણ’ હાની નથી. આનંદના વખને તેમની સાથે બાળકપણી આદર વર્તે, એમાં પણ કોઈને કંઈ દુઃખ પામવા જેવું થા અદિતકર નથી. પરંતુ કર્તવ્ય-સાધન મંદિરમાં તેમને કોઈ દિવસ પાસે ન રાખતા. કેમકે જેઓ કર્તવ્ય-મંદાની રહ્યા નથી કરી શકતા તેઓ કુદરતી રીતેજ નિષ્ફળતા મેળવે છે.

કર્તવ્ય-સાધનાનું નીલું અંગ ઉત્સાદ અથવા ઉત્તેજ-મંદમાં નાંખી રીતે રંગીપરી નવાનું છે. મોટું અંગ ઉલ્લેખ અથવા કર્તવ્ય-ગતિને પ્રયોગ કરવાનું છે. પાંચમું અંગ આત્મ-લાગ, પ્રાણાપંજ અથવા કાર્ય-સિદ્ધિને માટે દેહની આદતિ આપવી એ છે. છઠું અંગ દ્રવના અર્થાત્ કર્તવ્ય-મંદથી પવિત્ર યમેલી આંખે સમજવાની શક્તિ જેટલી એ છે. ઉપરનાં પાંચ અંગ મુખ્ય છે, તેના મિશ્રણથી મનમાં એક પ્રકારની આદર્શ અવસ્થા ઉત્પન્ન થઈ જાય છે. એ દ્રીબાલ-અવસ્થાનું કર્તવ્ય લાગણી સંપૂર્ણ રીતે નથી કરી શકતી.

કોણ કહે છે કે મનુષ્ય દુરવસ્થા છે ? કોણ કહે છે કે રાજ મનુષ્યની શક્તિને યોગી કંઈ છે ? કોણ પૂરવાર કરી આપે છે કે શાક મનુષ્યને વાણી શું છે ? કોણ સમજાવવા માગે છે કે જદા યજ્ઞથી જગત્ આવીને મનુષ્યને મળી જાય છે અને દુઃખ ગરીબી અને અન્ન-અનેક ઉપાધિઓ ઉપરિયત્ યજ્ઞથી તેનો આત્મા કોઈ ઉઠે છે ? જેવા હૃદયમાં ઉત્સાદનું ઉત્તેજન નથી, આત્મામાં રજીતિ અથવા મેનનપણ નથી, એને માટે તો આ સવળ અવસ્થ યાગ એમ છે. તેઓ કોઈ પણ પ્રકારના રાજ વગર રાગી જેવા જાણાય છે, જદાવસ્થા આવા વગર અપૂર્ણ મુશન છતાં પરદા-મંદાલ જેવા, અને શાક તેમજ દુઃખ વગર પણ દમેલાં આનંદ-દુઃખી અને નાશમા બની રહે છે.

(અપૂર્ણ)

૧૩. તમે જે કંઈ કરો તે જાને તેટલી સારી રીતે કરો; અને તેમાં જ તમારી યોગ્યતા છે, તમારી ખરી સામક્ષતા તો તમે જે કંઈ કરો તે ખર્ચા હદયથી કરે ત્યારે તેમાં જ સમાવેશી છે.

૧૪. જલદેખપર આપવાથી માલ જનાવનાર અને વેચનાર ઉભયની વચ્ચે સંપ અને રાહલાવ પેદા થાય છે.

૧૫. તમે જે કંઈ કામ સારમાં સારું જાણતા હો તેમાં જ ખરા દિપથી મંડળ રહે, કારણ સારમાં સારા સાબ એ વગર અન્ય એકે રસ્તેથી તમે નહિ મેળવી શકો.

૧૬. વ્યાપારીને માટે મૂળ મંત્ર એ છે કે જે કંઈ કામ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો તે પુરેપુરું સમજ લેવું, અને જે કામ મંજૂર રીતે સમજાવું તે કરી નાખવું.

૧૭. નાની નાની નજીવી જાણતોનાં પણ જેઓ આરિક્ષકથી નાસ્તર કેટલા રહે છે તેઓ જ પોતાના વધારાજમારમાં કંઈક હાથે કરી શકે છે.

૧૮. સાચો રૂક અને સાચી ધંધાનકારી આ બે ગુણ જેઓમાં હોય છે તેઓ પ્રત્યેક કાર્ય ધણી જ સરજતાયે કરી શકે છે, એ વગર સધળી યોગ્યતા અને ચાલાકી નકામી છે.

૧૯. સંસારમાં મોટાં મોટાં ધનમના અધિકારી સાદસિક મનુષ્યો જ છે. સાદસ વગરનાને માટે કંઈ જ નથી.

૨૦. તમારી ટોપી ઉપર ભટ્ટારી હોય, ગેજ ઉપર સખી હોય, પડીઆણ ઉપર મોતરાવી હોય અને તમારા કારપર ચીતરાવી હોય કે—“વખતસર કાર્ય” કરો !”

૨૧. વ્યાપારીની મોટામાં મોટી બલ બેપરવાદ છે.

૨૨. નહું કાર્ય શકે કરો અને નથી શક્તિઓ માંગો.

૨૩. તમારા ઉપરી. કામ નીચેના; અને અસપાસના સુખમાં માણસોના કામમાં નગર રાખો—નાં જાણતા હો તો ક્ષીપી હોય, એ સરળો માણસોના કાર્યની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવા તમારે પ્રયત્ન કરવો જ જોઈએ, એમાં જ તમારું બાળી મંગલ છે.

૨૪. જેઓ દિશ્ચિત અને વ્યવસ્થિત કાર્ય નથી કરતા તેઓ દમિયાં અન્યની અસંગળ જાણ કરી જાય છે, અને તે ઉભારી વાત છે કે દમિયાં ફૂલો દારૂ છે અને જળવાન છતો છે.

૨૫. પાંચસોના પિરેથી માલ અને ધગાવની ખાલી દુકાનમાં બાપી તમે “શદ્ ખાદીના પ્લેપારી” થવાનાં ફાંદાં ન મારના. કલેમને ત્યાં પ્રવેગે દગાવનું એ ગદાગાપ તમને જરૂર નહીં નાખશે.

૨૬. ફોંટા ગુમાઓ તેણે કંઈ જ નથી ગુમાવું. પ્રાણ ગુમાવ્યા તેણે કંઈક ગુમાવું, પણ જેણે પ્રભનો વિશ્વાસ અને પ્રતિજ્ઞ ગુમાવી તેણે સ્વરૂપ ગુમાવું.

૨૭. દેવતાએ અને હકોરજા કરી મેળવેલી લક્ષ્મી સ્વાર્થો અને કુટ મિત્રાની મારફત કપાતમાં હાથપર દસાવી, પાછળથી રડાઈને રસ્તો માગી જાય છે.

કંઠક જાણવા બેગ.

માણે બેનની:—આ નામાંકિત નર બ્યારે કાચાર અને ખચાર થઇ મયે ત્યારે તે બેલ્લો હોય કે: " મેં આંધું જાણું બે, જરનુ, ને કાંઈ મેં બીજાંબોને આપું છે તે બેવાયું નથી.

સાર વાદ્યર સ્કોલ:—આ વિરોધી કવિએ કહ્યું છે કે: અનુષ્ઠ પ્રાણી ભે એક બીજાને મદદ કરવાનું બધે કરે તો તે સરી જાય માણસના જન્મથી તે મરણ પછી તેને મદદ લીધા વગર માણસ જ નથી, આરે જેને આમનરી જરૂર છે, તેને તે મેગવવાનો પણ અર્ધુરૂ દઇ છે, અને જે માણસ મદદ આપવાને સક્તિવાન બને નથી આપનો તે છપરનો મદદનુ કુન્દેમાર થાય છે.

ચેખ સાદી:—આ સાધુપુરને કહ્યું છે કે: પ્રભુ જી છે, અને સાબ જી છે, બો પુત્ર! જી તેના મુળથી જ પદ બને છે.

સરેલ દારી:—મુઝાં નામનો અપકાર કહે છે કે: એક પુનાનિ ઘખસે પોતાની દારી જાણી જ વધારી હતી, તેને કાઠબેક માણસે તેનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેણે જવાબ દીધો કે: " મારી દારી સરેલ થઇ છે, અને લાંબી વધારીથી તે કુમેલાં મારી નજરે લાગી કહે છે, તેથી તે મને પાદ આપે છે કે: એક કામ ન કરી બેસતો કે ત્યારી સરેલ દારીને કાચ થાએ."

દરેકજાના વર્તમાનપત્ર વાંચનારાઓમા ખરાબ કાનગના માણસો દિવાળીએના નામની દિપ રોધે છે, બધાદારીઓ જણાવેલા આવ-સાધ જુએ છે, પરવારણાઓ અપસપ રોધે છે, કનાઓ બનની દિપ વાંચે છે, ઉગરક જુવાનિઓ મરજીની દિપ તેપાસે છે, અને ઉચખટાકે તેઓ નાચ-મુજરા અને વાટક નવમાસાની જરૂરખમરી વાંચે છે.

કલમનો મેલ:— કંઠક જાણું જાણું થાય જરણીના મોઢા લગો,
ભાથા તજા બેને કંઠક લખલિત થાય છે;
જાંદુકો થાય કંઠક જૂઠો મળે છે જુવાબી,
ચૂંપિત તજા બાથા જાણી કંઠક જમથાય છે;
કંઠક દલિયારને એભરજા મદાર એવા,
મિત્ર મારી મન નદિ તે જાણી મુંઝાય છે;
એ સદુ મોઢાના થાય મોઢામાં રૂઝાય પણ—
કલમના મોઢામાં તો કંઠક મરી જાય છે.

કાઠી રૂઝા:—મેગજાળથી કુટુંબનો નાશ થતો અટકવવા આરે પેઢુંઅપના રાખ વહેલા પિરે એ એવા કુકમ ખચાર પાડ્યે હતો કે: ભે મારી રેપમાંનું કાપપણ રીલા દિમ્લ આપ્યા વગર અગર લીલા વગર માત્ર સેરો અપરા આપશે તો, તેણે જ કુન્દેર તેણે બીજાકર કંપો એ વાત કાંઈ અવગતો તેને બોલાવી સિફા કરવામાં આવરી.

૧૪મંદા વિદ્યાનુ:—એક માણસે રસ્તામાં પોતાના એક ઈશખીનાંને કહ્યું: "સાહેબ! ત્યારે માટે તો 'નંદ' સાંભળ્યું છે કે નહીં મરી ગયા, તે ખરું કે? પેલાંને લગભગ આપો કે—અરે! જરા માણસ પશુ આ' હું ત્યારી રસ્તાં તો છડતો—જાગેના ઉભાહું! પહેલાંને કહ્યું: ખરેખર તું એટલો જાણી લુકોઈ કે માટે માનતું કે તું છડતો છે એ નાન અચકા છે. કારણકે: જોઈને નંદને ત્યારે મરણના અંતિમવાર કેટલાંવા દતા તે સાંક સામે અને બેસક વિદ્યાનુ રાખવા લાંબક માણસ છે!!! ૧૪મંદા વિદ્યાનુ!

૧૪મ-મણી:—એક દિવસમાં આખી દુનિયામાં ૯૭૭૬૦૦ મરણ થાય છે, એક મિનિટમાં આશરે ૧૭ થાય અને ૪૪૪ દર મિનિટે ૭૦, ૬૨ દિવસે ૧૦૦૮૦૦ અને દરેક વરસમાં ૨૬૭૨૨૦૦૦ થાય છે.

મુ'દર જવાબ:—કેટલાક દરખાસીઓએ એક વખત એક રાત્રીને કાગળ આપ્યો કે: "સાહેબ! તમે તમારા દુખાનોનો નાશ કરવાને ગલ્લે ઉપડ્ય તમે તેમની ઉપર મહેર જાની કરો છો!" એ સંભળીને રાત્રીએ સદા દસીને જવાબ આપ્યો કે: તેઓનો નાશ કરવાની એથી સરસ રીત બીજી હું એકે પર્વદ નથી કરતો. તેમના ઉપર મહેરજાની કરવાથી તેઓ ખરા હોરત બને છે, પછી તેમની દુખનાવટનો નાશ થયેનો રતો જ ક્યાં? કેવો મુ'દર જવાબ!

ક્રોસમેટિક ચાપરવાં રાખયેલ રહેતો:—અમેજ જાનુઓ પોતાના ગદેશને ખુબ સુરત જતાપવા માટે ક્રોસમેટિક લગાવી પોતાના આસને યુગાખી કરવાની તજવિજ કરે છે, અને તેમનું લેઈને આખું દેશની આખું જાગ્યાઓ પશુ તેનું અનુકરણ કરતાં જરાય આપુ'પાપું નથી લેતી. અમેજ જાનુઓ માથે અમને હાંઈ લેવક દેવડ નથી, પરંતુ આખું મુ'દરિઓના લાખની ખાનર દર્શાવે એ સખથી એક જાણુવા એવી હાંકિત આ રખો જાણુ હાંકિએ છીએ.

કામ એક અમેજ જાનુ પોતાના ગદેશ માટે દમેશાં મણી જ મમારે રહેતી. એક દર્શાવે આમુક રમાયજી સજાના એક રખેર મદદર રીને અખતરા કરવામાં આવનાર દતા, તે મદેશ માટે ખીમા દર્શાવે કાંઈનાં આરક તે પશુ રજાખાંને રજાખાં લાં પહેાંથી અન. ક્રોસમેટિક ગદેશાં તે તેનો મદેશ અનુચિત ખાંઈને સપજાંઓ અનુચિતીથી તેઓની તરફ લેવા લાખ્યાં, ત્યારે એ સખજી કે અમારું જાગ્યાં આપ લેઈને વિશે આપાપર આપિત થાય છે! તેથી તે પોતાના મદેશાં 'દુજ મસકાવ' જમા જાખી. અને દસતાં દસતાં તેનું આલુઆનુનાં માજીઓની માથે પાતચિત કરી આપુ રાખી. આખરે તેના એક મિત્રે કામમાં વાંકા વળીને આપેલી ખંકે આપી. તેના આપે મદમ જિવાલી ખાંડલી બની ગઈ. તે મુશ જ જાગ્યાં દસીને ખંકે બેઈને આપવી વાંકે. આખરે આપજીનાંએ આ ફેરારનું મરણ રહી તેમજાનુ કે ઉપરોક્ત ક્રિયામાટે પોતાના મદેશાં સખથી ક્રોસમેટિક લગાવું દટું, જે ત્યાં આવેજી થતાં રમાઈ જુક અખતરાના પુમાકાને કાંઈ ફેરારાને અનુચિત મણું દર્શ.

વિવેકી આહકજાં! તમે લગાજા. મોકલાવ્યું છે? ન મોકલાવ્યું તો તો કૃપા કરી આ ઘડીએ જ એ પાત લસમાં લઈ મોકલી આપો તો આભાર થશે.

ભયંકર ભૂલ અથવા

મંજુર કે આલમનું નૂર ?

એઃ સુબોધ, મનોદંજર, મુંજાર, કંજારસપૂર્ણ
સામાજિક નવલકથા.

૫૫ પરિચ્છેદ.

પ્રશ્ન ગયો છે ?

ન્યાયના પથે જતા અટકાવનો કે શું ?

"જ્વાને પર્વતા રહેને જતા ફર્યાવનો કે શું ?

"અદિમા, મલ્લ, મેષ, રમેદના મિદાનની રક્ષાને, -

"આકલના કુખનો આપર ખરેખર શરણે કે શું ?

ફમલી કુખભૂખ સતી-માર્ગચઘીના સામ્યમાં વૈષમ્ય કેમ સંભવે ?
હિસન જનોને ફક્ત પલુ ક્યાંથી દોષ ? સત્ય-પર્મનો જલ્ય મનાય છે, તેવીજ
દીતે અપર્મ-અપમત્યકારા મનુષ્ય સ્વભાવને બુદ્ધી ગચ્છેમાં જર્ન-પશુઓનો,
અનંત કાળેય સય દોષ જન્મે કષ્ટક પ્રસામાં વિવેકીજનો કેમ વિલંબ કરે ?

ગરબે જનિવાન તપાવતાં જલ્પાય છે કેઃ માગી ખાનદાની અને
ઈમાનદારી પપ્પુ જરૂર ગીમનોમાં નથી જોવામાં આવતી.
ભરખીના મહો લીરે કોરસ-ઉપકારને બૂલી જતાં, તેમને જલ્પ
વાર નથી સાચી. નીનિલિપ્તઓએ કહ્યું છે કેઃ ખરો ખાન-
દાન ઉપકારને નહિ બૂલે! પ્રજા-નેય ઈમાન નહિ તરે.

સદની અને એઃ સામાન્ય અનાન્ય મદમાં અપ જનેશ્વ
ગુરનાઃ વિધાનુ મિત્રની ખાનદાનીનો જેલ મેરવાન લીધો,
અનેક ઉપકારને વિવેકી જલ્પ એ નર-ચાંદે પોને પોર નરમાં પડતાની મેકવેલી બાજમાં
મેસ પશુ ન કાવચાળી આપર નરિમાનપર નેજે કેદાઈ જુલમ પ્રાપ્તિ એજ આ પ્રકરણમાં
અમે વાંચક વર્ગને જ્યારા આગીએ છીએ.

પ્રેમ-બક્ષા લેવા જતાં પિરેશન તરફથી જે સખત અપમાન સહન કરી બીલે મ્હેણે પાછા ફરવું પડ્યું તેથી યસ્તાદના યુરસાને પાર ન રહ્યો. પિરેશનએ કહેલા અપમાનનું આજ તેને પ્રેરેપુરૂં ફળ આપતું એવી કિબ્ર પ્રતિજ્ઞા કરી યસ્તાદ પિરેશનને છેવટના જે કાંઈ બે શબ્દો કહેવા દેતા તે કહીને-એક છું એ આવતી કાલ કેવો પ્રત્યુત્તર આપે છે એ સંજોગી તર્કવિતર્ક કરતો. મીલમાં પહોંચી ગયો. ખૂંટોમાં પણ મુકતાં જ રહામેથી હાથમાં કાગળ સહિત માલ્યો આવેલો તેણે નરિમાનને બોલ્યો. નરિમાને બોલ્યું કે: આજ સાહેબનો પિત્તો ઢેકણે નથી, તોપણ હાથમાં કાગળ તેની પાસે જઈને તેના હાથમાં મુક્યો. કાગળ પર નજર પડતાં જ તેણે મ્હેટા ડોળા કાઢીને એક જમરગરત ગળના કરીને કહ્યું: “કેમ અહીં મજૂર મહાજન મંડળનું કામ કરવા આવ્યો છો કે કંપનીનું? જરીક તો મશાસાઈ રાખો!” એણે તમને તે કામ કહેનાર કરનાર છે! મહાજન અને મંડળ ક્યાં કરશે તો કાંઈ આંગણેય નહિ બાંધે-પંચાસ રૂપરડી પણ કાંઈ નહિ આવે. આ બધું જ્ઞાન અને કહાવણ ક્યાંય આપતું જશે, સમજાવે મહેરબાન! નોકરી કરવાનો ચિચાર ન હોય તો ચાલનામું લખી આપો! મંજુરીયાં ઉરેરેવાં અને મન શાવતી નોકરી કરવી અમનેય પાછો કાંઈ પુછનાર છે, તમારે લીધે વારંવાર એ અમારે સાંભળવું એ દબે નહિ પાલવે.

નરિમાન આ સમણું બદલ વાળીને ખનોમાનો સાંભળ્યા કરતો દિવાલને અંદેશીને બોલે જ રહ્યો છે. પિરેશનએ દબેશના ફરતાં આજ મીલમાં બેસા કેમ જાણે છે એવું પૂછ્યું, તેના જવાબમાં એણે હસેક મિનિટમાં પાછા આવું છું કહીને ઉતાવળે ઉતાવળે મીલમાં જઈ પહોંચ્યો. આખી મીલમાં એણે વળ્યો પણ યસ્તાદનો પત્તો ન આપ્યો, તેને બસા માણસને શી ખબર કે એ હાલતિર તેની ગેરહાજરીમાં પિરેશનની પાસે જઈ પ્રેમ-બક્ષા માગી રહ્યો છે-પિરેશનને સિયળ-વર્ષબ્રહ્મ થવા સમજાવી રહ્યો છે! યસ્તાદની કાળી દાનંત કળી જવાથી જ નરિમાને વિચાર્યું કે: દબે એ વિવેકબ્રહ્મ પશુનાં સંસારમાં આવવામાં જરાય સાર નથી, અને તેથી જ તેણે કપ્પારનીય મીલમાંથી છટા થવા વાસ્તે એક નોટિસ પૂજી લખીને દેવાર રાખી છે, પણ યસ્તાદ ક્યાં? યસ્તાદના આવવાના સમાચાર મળતાં જ તે તુરતજ હાથમાં કાગળ યસ્તાદના હાથમાં આપતો કે બેસો રહ્યો અને હાલતિર લીધે નોટિસ આપવાને બદલે દેવચેરે ફેટલાય કાળનું મજામાં પ્રવીરેલું મજૂર મહાજન મંડળનું ફોર્મ આપીને ઉલટો પૂરો પસાર્યો. પરંતુ નથી કશું કે નિસ્પૃહ્ય તુળં સગત્ એને નોકરી કરવાની પરવાદ દોષે તો તે જરાય યસ્તાદથી દુખાવે! તેણે તુરત જ મજામાંથી નોટિસ કાઢીને યસ્તાદના હાથમાં મુકી દીધી, નોટિસ વાંચીને યસ્તાદ સમજી ગયો કે: નરિમાન દબે જરાય વશમાં રહે એમ નથી, અને જો એ અહીંથી એકદમ છૂટો થશે તો પિરેશન સંજોગી વાત મારી જશે. તેથી તેણે સહજ દમ બરાવતાં કહ્યું: છૂટા થવું હોય તો જાઓ મેનેજર સાહેબ પાસે, નહિતો કંપનીના કાયદા મુજબ રીતસર નોટિસ આપો નોટિસ. વળી પાછો ચૂકતે પચાર જોઈએ છે! શી ચાલાકી! શી અક્કલ!

“અક્કલનો હાલતો તો તમે જ લીધો છોને! કહેલા ઉપકારને વિસરી જઈ ઉપરથી પાછા દમ બરાવો એવું જ નામ અક્કલ! જરીક તો ઇશ્વરનો ડર રાખો

નરી ? પછી.....

નરિમાનને આગળે બોલતાં બટકાવીને ચુસ્તાદે વચ્ચે હમેશના દરમ્યાન મુજબ જાણે કરડવા જતો હોય એવી રીતે કહ્યું: “એટલે તું કુ કહેશ માથે છે ? તું અમને તારા મનથી એવું કહે છે ? તું જાણીયો છે ?” આ બંને દરમ્યાન, જે આગળ એક શબ્દ પણ બોલ્યો તો, જા, કરને ત્યારે કરતું હોય તે, આ કંપનીમાંથી નવે એક પાંચ સરખી નવિ મળે, હુઆનો સરદાર !

• સવે સાંભળીકુંડી કર્યા વગર મને એકતાર રજાથી આપોને એટલે હું મ્હારી મેલે નેત્ર લાઇએ આગળ ઉપર કહીને નરિમાને કારકુન પાસેથી રજાથી લાવીને કોષમાં કોષમાં દેખાડે ઉપર પછડી.

“સાં જાણે રજાથી જે દિવસ પછી આવીને” કહી ચુસ્તાદે નરિમાનને કાલેની મારાણે ખસેડી નાખ્યો અને કહ્યું કે: કેમ હવે નહીં સમજાવ્યું કરતા અહીંથી માન-લેખ જાણે છે: બોલાવું સિપાહિને !

હીને માલુમ મોડાન નરિમાને જાણ જ તપિ જાણે ચુસ્તાદને એમાંથી કાલ પછડીને કહ્યું: “અરે ! જોયે ત્યારે સિપાહી અને તું, રજાથી આપે છે કે જોયું છે ?”

“જોયું છે” એ શબ્દ કાલે અચાતાની સાથે ચુસ્તાદે પગમાંથી જાડ કાઢ્યો, તેની સાથે જ નરિમાને પણ ચુસ્તાદની મરદન પછડીને એક એવે કહ્યો માથો કે ચુસ્તાદ ત્યારે ચુસ્તાદ ખાંધ મળે, તેની સાથે જ ખાતરના મજૂરો કરડતો વચેરે આવી પહોંચી નરિમાનને બાથમાં લાઈને કાંચાણે લઈ ગયા, એટલે જાણના સાથ આપ્યો જોઈને ચુસ્તાદે એક ખુલામાંથી મોડું પાટિયું લઈને નરિમાનના માથાપર એક મખત પ્રદાર કર્યો, પ્રદાર થતાની સાથે જ નરિમાને પણ સનુના કમળમાંથી છટકી જઈ ચુસ્તાદને બેચાર ગરદન-પાકુ ટોડી દીધા, એટલામાં જ બેચાર પહેરાવાળાએ સદા જમાદારે આવીને નરિમાનને દિપચા માંડ્યો, દરિયાન ચુસ્તાદે બેચારેક ફટકા એવા જમરજમરત લગાવ્યા કે: નરિમાન લોહી-મુદાણ રહીને જમિનપર પડ્યો.

નરિમાન અને ચુસ્તાદની આ કારીર જોતજોતામાં આખી મીલમાં મંચરી ગઈ તેની સાથે જ સખળા કારીરો લાં આવી પહોંચ્યા. નરિમાનને નીચે જોતાની સાથે જ કારિ-મરોની અંખે શરી વર્ષ, તેમજે જેક સાથે મદામજના કહીને કાલમાં જે આપ્યું તે સહને પૂછ્યું પણ એ ચુસ્તાદ મરી કર્યા મળે ? સહ કામમાં જે કરો અને એ અમાનિયાની આજ અગર જોઈ એકવાર, કહી બેચાર વચેરેક કારિમર વગર સખળા કારિમરોનું ગુચ ચુસ્તાદના બંને પહેર્યું. સહીય તપાસ કરતા આં ચુસ્તાદ કે મીલ મેનેજર બેમાંથી કાઢીને પતો ન આપ્યા. કારિમરોએ એક પહેરાવાળાને ત્યાંથી પાટલે મંગાવવાની નરિમાનને તેમાં સુવાડી દોસ્તિલમાં લઈ લીધો. સહનાને કંપનીમાંથી પાંચ પચીસ ફીઆ આપવાને પાંચ કહ્યું પણ કારિમરો તે તરે લઈ આપ્યા વગર મીલના કામપાઉ-કામથી નીકળી મણ લગતજ જમી-જમીની કારિમરો સાથે-આસતેથી વચેરે જમી પાડતા દોસ્તિલ આગળ આવી પહોંચ્યા. દોસ્તિલના મુખ્ય ઓઢરે હુર-તજ ઓઢરને જોઈ-જાણી કીધો, જમીન મળે એવી જમીની તેને સારી રીતે તપાસી

હાં વગેરે આપી સંપૂર્ણ સાવચેતીથી તેને ઘેર લઈ જતા સલાહ આપી. ડોક્ટરની સલાહ માંગતાં મોટરમાં લઈ જવામાં દરેક નર્સિંગ જેલું કહેતાં જાડાંની મોટર ફરી નરિમાનની તેને ઘેર લઈ જવામાં આવ્યો. ખાનદાન-ઈમાનદાર કારિગરોની કંત્રીય પરાપક્ષતાની જાહેર રસ્તા ઉપર જતા આવતા કોઈ વાદ વોદ નાથ રવા.

પતિ કચ્છર દાસતામાં ઘેર આવ્યા છે એ હકીકત પણ નાંખવા મચેલી ચાકરડીને મોહોડેથી સાંભળનાંજ પિરોળના ગ્રાણુ કપિ ઉડ્યા. તે કાંઈની કાંઈની નિસમ્મતી ઉતરવા જતાં મોતેજ ઉધે માથે પડા. બેચાર કારિગરો ઉતાવળા ઉતાવળા ઘેર આવીને લુપે છે તો છનામાંજ પિરોળ પણ નિષ્કેષવત્ પડી છે. તેના માથામાં પણ એક સમ્પત્તિ ધા પડ્યો છે. આ દેખાવ જોતાની સાથે દિલસોજ કારિગરોની આંખમાં પણ આંસુ આપી ગયાં. તેમણે મનોદાપૂર્વક માનવત્ જાવથી પિરોળને છનામાંથી લઈ સાચવીને મેળી કરી અને તેને મહાદારાણે માળપર લઈ જઈ એક કાચમાં સુવાડી, માથાપર પારી વગેરે લગાવી દીધા. બાદ સપળા કારિગરો મળીને ઘણીજ ચાલાકી અને નાહોશીથી નરિમાનને પણ સહ મળા, અને એક પક્ષગમ્માં તેને સુવાડી દીધા. બેચાર-મુખ્ય કારિગરો વચર અન્ય સપળા નરિમાનની દયા ખાતા અને યુરતાદને સેકડે મળા દેતા પોતપોતાને ઘેર ગયા.

પ્રારબ્ધની ગતિનો વિચાર કરતા કારિગરો અદ્ય જાણીને ઉદાસ થિતે ઉભા પતિ-પત્નીના મોં સ્થામે નજર દેડતા ઉભા રવા છે. ચાકરડીના જોખીયામાંથી પણ મામો કે આ પળે છવ્વ ઉડી ગયો છે. તેના ચોપાર આંસુ કાઢતી મુસકે મુસકે રહે છે, અને રહતી. નોંધ બિચારાં કારિગરોની આંખમાં પણ આંસુ જરાપ છે. લગભગ અર્ધા એક કલાક પછી પિરોળએ આંખ લપાડીને જોયું તો ચાર-પાંચ અપરિચિત યુવકો તેની નજરે પડ્યા. સ્થામેના પક્ષગમ્માં નરિમાન પર દ્રષ્ટિ પડતાંજ અદ્યકત પિરોળએ કાચપ રેથી ઉડીને આસ્તેથી પતિની પાસે જવા માંડ્યું. તુરંતજ ચાકરડીએ પિરોળને ટેકા આપી પક્ષગ પાસે લીધી.

ચતિર્થ રિશતિ જોતાંજ પિરોળએ આજુ ઉડી નવા. તેની આંખે અચરસ આંધી ગયાં. તાલજી જાન અને જાન ગુમાવી તે પુનઃ જન્મિતપર પડત પણ ચાકરડીએ તેને જખવાવી લીધી.

વળી પાછી કારિગર વગેરેએ મળીને પિરોળને કાચપર સુવાડી દીધી. શુદ્ધિમાં આવતાં દિમ્મત રાખીને પિરોળએ જાવથી તે પતિ સુધીની સંપળા દોષકત કારિગરોને પૂછી લીધી. સમ્પત્તિ વાગવા છતાં નરિમાન સંજોઈ કંઈ ગંભીરાવા જેવું નથી એવું ડોક્ટર સાહેબે કહ્યું છે એમ જવારે અતિશય પૂર્વક કારિગરોએ કહ્યું ત્યારે પિરોળના જીવમાં જીવ આવ્યો. સપળા કારિગર જાણીએ તો ફરી ફરીને મહા પેદા માનવા લાગી. પિરોળની સહકંપતા નોંધ કારિગરો અદ્ય મદ-મદ થઈ ગયા. દક્ષ કારિગરો એટલુંજ કહેતા રવા કે સાહેબે અચારા ઉપર ઓછો ઉપકાર નથી કર્યો-એમના જેવો દિલસોજ જખમદાર અર્થે હજી જોયા નથી. આમાં અમે સુ કહ્યું છે. એતો એમ કહેને

પિરેન્ગએ હાંતયાં છાજ દખાવીને કહ્યું: "અરરર ! ભાઈ ! એનાં ક્યાં એ બોગવરી. તમે એને કંઈ દાન તો નથી કરીને ? એ પશુ જીવિનો અમારા અનેક ઉપકારને બૂલી જઈ આજ સરખા મદમાં છડી જઈ, વિવેક-નીતિ કર્યાં બદલ યશે છે. પ્રભુ સમર્થ છે. એને એ જરૂર થોડાનર સમયેમાં એનું કર્મફળ આપશે ! અમે કેહવું બચાડવું નથી, પ્રભુ અમારું કેમ બચાડશે ? અરે ! પશુ ગુસ્સાદ ! તું અવશ્ય મુખી નહિ થાય ! અમારા નિખાલમ રોહ અને બાગમનસાઈનો તું આજ બહોલો વાગ્યો કે ? એર ! પશુ અમારો પ્રભુ ગણો છે !"

(અર્થ.)

મીઠુ સમર્થ.

રાય બહાદુર !

દિલ્હીના એક વિરાજ મહોલ્લામાં ત્યાં આમળા સંખ્યાનંધ અપીણીઆએ રહેતા હતા ત્યાં સાચા પોલીમસ નામે એક અરસ રહેતા હતા. તેની અંતુ નામ માનવરી હતું. માનવરીને એક સ્વદશા કરીને દોડી હતી. પોલીમપતા પિતૃયુ નામ નાનુરામાં નથી, પણ, ત્યારે લોકો તેને જોતા ત્યારે કહેતા કે: "જુએ યેએ" "કલુમ મકખીમુસ" ત્યારે સાચા કંજુસ મકખીમુસે ચણા ચાવી ચાવીને, બજાજ મંકરો વેડીને જળ મંદિ-નને જમમળ એક કરેડ નેવરી રકમ એકડી કરી હતી. દાન પુરવતુ તો તે નામ સરખું જાણુનો ન હતો. પોતાને ત્યાં રવાઈલ બોમન જમવાની વાત તો આવી રહી પરંતુ પારકે ધેર પણ તે પડવાનની મુખે સરખી લેતો ન હતો. રમેને દાન ચમકા જાય ! અમ-લના કામ શીવાય તે કાંઈ કેસો ન હતો. સાચા કંજુમની વિશેષ પ્રથા હરવાની અત્યારે કાંઈ જરૂર નથી.

પોલીમસ એક કંજુસ મકખીમુસ સાચાવા પુત્ર હતા. તેમને મારાંય પુરપો સાચે સદવામ રાખવાનો ધ્યેય જોઈ હતો. સરકાર તરફથી તેમને રાખવાડાડુનો ખીનાજ મળ્યો હતો. નિચારી માનવરી બહી જમન કોટી:—જુએ, આમાના પિતા ! રાખવાડાડુર પદમાં મું સુખ છે ! કાંઈ કેસ સોલ દરો, પરંતુ તેનો કાંઈજ મજાકારતા ન હતા. સંવર્ણ પત્થર ઉપર ધાણી !

એક દિવસ એનું બ-કું કે મળ્ય રાવીની મમને રાખવાડાડુના ઘરમાં ચેરે પ્રવેશ કરી ચેરને ઘરમાં પ્રવેશ કરતા દેખીને માનવરીએ કહ્યું:—"સામાના પિતા ! હો ! ચેર આગળ છે. રાખવાડાડુર કાંઈજ સાંભરવું નહિ. માનવરીએ જુએ ઉપર જુએ પાડી પશુ તે જવા માગુને એક પશુ સાંભળી નહિ. સાંભળતા જતાં નખસીને પર્વત આકર એકીને રાખવાડેન નસોડાં નોવાજા વિગેને સાંભરવા. નિચારી માનવરી રાખવાડાડુરની આ પાડાડુરી ત્રેજ મનમા તે વર્તમાં કહેવા સાચી—પાડે રાખવાડાડુર કે જોતાથી પોતાના વાગોજ પ્રતિવજ નથી રાખી રાખતો. તેમને પગીમાં બહાર રજાવું છે ! જે કાંઈ થાયું હતું તે મજાજ રાખવાને અર્પણ કરું. અને અવશે રજાજ તે આ ચેર લઈ જાય છે. હું નથી મજાજ રાખી કે અરે આમને જેવા બહાદુર કહેવો ! ક્યા પરાપારી પુરુષ આમને સું જોડે રાખવાડાડુર બનાવ્યા હશે ? સરખ છે, એ રાખવાડાડુર બનાવનારને અને

અગાઉથી આંદકે થઇ નામ નોંધાવો! ચોક્કસ સમય પછી પ્રકટ થશે !

સદ્ભૂમી-કાન્ત

(દ્વિતીય પત્ર.)

પ્રત્યેક પાત્રના અપૂર્ણ ચરિત્રની પૂર્ણતા સાથે નવા જમાનાની નજીકનાર
નવીનતાનો સુખ્યત્વે જોમળ જણાશે. ચરિત્રોથી આંદકે થઈ નામ નોંધાવનાર પાસેથી
૧-૦-૦ ચોરસ વી. પ્રી. વધુ પાઠ્યથી ૧-૪-૦ ચોરસ વી. પ્રી. વધુ

લેખક:—ગણેશલાલ દલિવાલ ભટ્ટ.

સમપુર, જાડવાની પેળ—અમદાવાદ.

કર્મવીર

ક્ર. ૧૩. સુસાઈ ૧૯૨૧-૨૨ ૩૩ આજીવ અંક ૧૨ ના

કર્મવીર.

માસિક પત્રતા રૂ.૧૨ થી ના બીજા વર્ષના

પહેલો અંક -

૧-આજુ મુદ પુનમ (જાગેવ) ના પવિત્ર દિવસે તા.
૧૮-૮-૨૧ ને રોજ પ્રકટ થશે.

૨-પોજ દિન મુખી પ્રકટ થશે તા ૨૬ અંક ૩૨૫ મુદ્રા
અને દાખાદાર થશે.

૩-નવા વર્ષનું લગભગ મનીઓઈરથી જ મોકલવાના
માર્ગે જ બહાર પાડે કરો. નહિ તો અંક પ્રકટ થતાં
જુરન લીધે થી રવાના કરવામા આવશે, એની ખાસ નોંધ
કરો, પરંતુ તેથી તમાને બચાવ ૦-૩-૦ ના વધારે
ખર્ચાતમે આવડું પડશે.

૪-આ અંકના ૧૪ ૩૩૩ થી ૩૩૬ મુખીની ' કર્મવીર '
એ મથાળાવાળી જ મારી ખાત્ર નોંધ તરફ તમારું
ખાત્ર ધ્યાન ખેંચવાની અમે રજા લઈએ છીએ. પહેલ
વારે જ એજ પાનું ઉઘાડો !

૫-શિરનામામાં મરબડ જુલની રોજ-માસિક વેળાએ ન
મળતાં રોજ તે જાહેર થાકેલ ઠેકાણું લખી જણાવે.

૬-મનીઓઈરના ફોર્મમાં નમારું ૧૩ શિરનામું દર્શાવે !

૭-માહિક કરવાર અને ચનારે આ પત્રોજ તે સંબંધી જરી
જાહેર ઉઘાડી બચવાપડના શિરનામે સૂચના કરી દેવી.

અંગાડથી આદર્ય થઈ નામ નેધાવે! ચેદાજ સમય પછી પ્રકટ થશે !

સદમી-કાન્ત

(દ્વિતીય પત્ર.)

પ્રત્યેક પાત્રના અપૂર્વ ચારિત્ર્યની પ્રવૃત્તિ સાથે નવા જન્મતાની નમુનેદાર
મહાનતાનો મુખ્યત્વે એમાંજ અનુભવો લેવાઈથી આદર્ય થઈ નામ નેધાવતાં પ્રમેયો
૧-૦-૦ પોસ્ટથી ૫૦ પી. વધુ. પોસ્ટથી ૧-૪-૦ પોસ્ટથી ૫૦ પી. વધુ.

લખો:—જુહાપુરાલાલ દરિયાલ ભટ્ટ.

અથવા, આડવાની પેઠે—અમદાવાદ.

રોઈ રોઈ રાતી કરો માં આંખો !

જન કરે કુર્યાન જુઓ સત દેહી સદુ દયીઆરો,
નીતિ-મયદન મૂંઝે ઉડવશું ઉરથી રક્ત કુવારો,
જનેતા શબ્દ તેથી દુષ્ણ પાળો,
રોઈ રોઈ રાતી કરો માં આંખો !

યહ તંબાર ઉભા દરખાતા નોગત કરજાઈ કરે,
કુંકુલિને કંઈ વાચ જનેતાં સુણીને કાયર કરે,
દવે પ્રભુ સત્વર આપશે પાળો,-

રોઈ

ત્યાગી મરણુ જાવ રમણુ કરી રણુ-હાક ઉડી ગાળીશું,
સત્ય-સનાતન સાધન સત્વર સાધી શકું મૂંઝીશું,
દરીશું સદુ જનનો યશ આંખો,-

રોઈ

ઉછળે દેશો બેંત જનની ઉદારણુ કારણ મારે,
નિર્જન પતાકા તુજ ફરકાવા ભારત શિરને સાટે,
દવેશુ સાન્નિધીરજ મા સખોજી-

રોઈ

ભારત રમણી જાયા અમ મો રણુ એ રમત અમારી,
અરણુ તલો જાવ લેશ મળે ના મરી મરીએ મુઠ પારી,
નીતિ-મુક સું અમને એ રોકો,

રોઈ

આગળ એકે ભરું કમ કહે પછી પીરં વળે કવચ પાછો !
છેલ મનોરથ સિદ્ધ થતાં હો કાષ્ટક સમા કદિ બાંધો,
કરે ના આદા જરી મરી કાંકો,-

રોઈ

ધર્મ-મુધે ધસનાર અમલ જૂઝ રક્ત વહાવી ન યઈએ,
મુકા-સ્વતંત્ર-સમાન થતાં, સંકટ સતન કરી લઈએ,
ભવે નિર્દોષ મરે જન લાળો,-

રોઈ

જાત ભલી બહી જ્વેત તાણું કંઈ જોડ થયા સદુ નાશી !
નિન ઉગ્યો સોનાનો આગે સદુ કહે શું કું ભારતવાસી,
મધો દવે ખેલ તમે મા હોશ-

રોઈ

ધન્ય ! સુખક સદુ સાચ મળી સદેશ પાળે આળો !
“વામુદેવ” પિનલિ રસીકરી સુર દુર્જલ દશે ! મદાનો.
મયાણે રામ વચન દવે લાળો,
રોઈ રોઈ રાતી કરો માં આંખો !

શબ્દકોશ વામુદેવ રામચંદ્ર.

ત્રોતક છંદ.

કરી કૌતુહલની જાણુ રહે મને,
સદાંત્ર મુખે જનાવી બહે;
કર કામ પાસી પાસી રે । કહે,
પણ રેલ તારું ન દરિદ્ર દશે ૧

મનથી મનવંત રણાદ મગી,
મન કોપ અનંત દીપા અરમી;
કુખી રંક તારું કુખ દેખી દશે,
પણ રેલ તારું ન દરિદ્ર દશે. ૨

મુખવંત અનંત મુગ્ધ મમતા,
ઉપરોક્ત એસ જાણુ કહેતા;
મનુ-વિચાર પડાગે અરે । પડે ।
પણ રેલ તારું ન દરિદ્ર દશે. ૩

વરજાગમ પ્રર્મ પળાવે કરી,
પડી રેલ મુખારક નામ પાસી;
મુખની પગી તાન કોતારી મને,
પણ રેલ તારું ન દરિદ્ર દશે. ૪

તણ મંદ શાખર્મ મમુદ તપા,
પરી દામ રિદેલ રિને વિચાર;
અપાસી સગરે અવગોડી રણે,
પણ રેલ તારું ન દરિદ્ર દશે. ૫

મદિલા તપી મેલીઓ મજાલી,
તર મંડળ મખ નિમ્મલ લાલી ।
તણ છપ બુભો । કમલે કલમે ।
પણ રેલ તારું ન દરિદ્ર દશે. ૬

દલ્લા કરી અનંત દરિદ્ર વરણ;
કરતાં જુન મન અરે ન આપુ;
કરી પુણું પરામ કો પ્રજાને,
પણ રેલ તારું ન દરિદ્ર દશે. ૭

જુ મેનું અરે બદો કુદિ મને,
સજી "સજાગ્ય" મન મળ સપાને;
તપી "પાન" વિના મેલી નીમરે,
પણ રેલ તારું ન દરિદ્ર દશે. ૮

इष्टं शिष्टं विदिष्टोऽस्यः प्रणम्याऽम्बुधयामहे ॥

चिरं प्रयस वर्षीय कर्मघोरं पितृधनम् ॥

शाहूनिनिद्रितं छंदः

पुत्रं वर्षीयसुः सहर्षं विष्णुं, महादशमे लघु,
 नाना लेखे लब्धौ वृष्णवदपथे सन्मार्गमां सन्मनु,
 ब्रह्मा वर्षीय प्रतिभासं प्राप्तं करतुं सेव्यं रत्ने न्नावतु
 श्री विष्णुधरं कर्मवीरं सिन्धुने सन्मार्गं चिरं श्रुतं,
 जन्मो जायते अत्र वर्षीयसुं येन क्रीं श्री शिष्टं
 स्वाध्याये, निजं यत्किं रघुनाथे सत्ते रघुवंशीयं,
 तेषु जायते कर्मवीरं पश्य आ दनिशं दम्भपुत्रं
 प्रेमे प्रोदं यत्किं आभयनली करके सुमेधा वदु,
 गंदु जायते होय, होय पश्य ते जाये वदातुं धनुं
 भंदु होय सभाय, होय पश्य ते शिष्टो सदे शिष्टानुं,
 होय भासिक कर्मवीरं सिन्धुने उत्साहयि होयतुं
 येन प्रायमि प्रवास, करके विद्वद्वेत्ता भानतुं,
 येन जायते पद्री पश्य जनुं दमे रघुनाथ पिता
 भूमे शिष्टं जनुं तयापि शुद्धये सत्ते नथी शोपनां,
 जन्मोत्साह सत्तेवत रघुनाथो उत्साह वधायता
 शिष्टो जायते कर्मवीरं उचरे, अदेवुं यत्किं रावध,
 देवोत्साहं रघुनाथो पश्य प्रतिपदं येन सुभा पश्यते
 विद्वानो ! उपदेश येन करेता सारी रत्नमां ग्यापरी,
 राजा भन्य पद्री सुहाय्य सदा आ पश्यने आपरी
 तो आ भासिक कर्मवीरं करके सेवा, सदा दम्भरी,
 भूमि शास्त्रं जनुं योवद कर्माभिसम्भं संपर्कने
 सारी होय करके, विष्णुधरं करतुं मायानं संपर्कने,
 देवोत्साहं येन लेखे लब्धतुं विष्णुधरं विष्णुधरं
 वर्तमानं, विष्णु ! कर्मवीरं सिन्धुने सन्मार्गं वर्तने,
 जन्मोत्साहं निजं देशं सन्मार्गं महाभागने सत्ते
 देवोत्साहं यन्मयी सन्मार्गं पथे सदेव सेवा करे,
 प्रोदं प्रोदं कर्मवीरं वरते सत्तेवति रीती पथे
 प्रोदं देशविदेशं येन असदे अदेतुं करे ? शोपने !
 श्री विष्णुधर ! कर्मवीरं भुज्जने श्री शास्त्रे सौ भने
 निरुपायं वरती महादशमे वर्तमानं संपर्कने,
 देवोत्साहं कर्मवीरं जन्ममां वत्ते सुहाय्यद्वेत्ता
 वत्ते भासिक कर्मवीरं सिन्धु आ, अदेवुं दूषा विरुद्धे

હોય કરીશું. અને તેથીજ તેના લગાજનમાં વર્ષના ફક્ત આઠ-આનાનો વધારો કરવાની રજા માગીએ છીએ-એટલે ત્રણ વર્ષથી કર્મચીર માસિક પગલું લગાજતો-ફોર્મીયા ૨-૮-૦ અને આખા વર્ષના પોરટેજ વીધી ખર્ચના ૦-૬-૦ તથા બેરના પુરતેજ પોરટેજ ખર્ચ મળી બીજા ૦-૬-૦ મળી કુલે રૂ. ૩-૧-૦ કરાવીએ છીએ. સ્વમલ્લાવાદના આદક બંધુઓએ આ વાત લક્ષમાં લઈ નવા વર્ષનો પ્રથમ અને આપવા આવનાર અગાગ્ર માસને રૂ. ૨-૮-૦ આપી તેની રીતસર ડાખેલી પહેલે લેવી અને આપવા આવનાર માસુસદારા નિયમીત ન મળવાની ફરિયાદ રહેતી. હોય તો લગાજનના રૂ. ૨-૮-૦ ઉપરાંત પોરટેજના ૦-૩-૦ આના વધારે આપવાં એટલે પ્રત્યેક મહીને તેમને માસિક નિયમિત રીતે ટપાલ માર્ગે મળી ગશે. વિવેચા સાદક બંધુઓએ આ ફેરફાર અંક મળતાંજ પુરસદ લઈ એટલેજ આવી નવા વર્ષનું લગાજન રૂ. ૩માં કરી બધું પડેલું લઈ યમ ઠેકણમાં કંઈક ફેરફાર હોય તો તે એકસ કરી જવું.

પરમામની સાદક બંધુઓએ આ ફેરફાર અને મળતાંજ નવા વર્ષના લગાજનનો પોરટેજ સાથે રૂ. ૨-૧૪-૦ નો મનીઓર્ડર કરવા ચૂકવું નહિ. પી. પી. કરવાથી નાબંધનું ૦-૩-૦ આના વધુ ખર્ચ આવશે. નવા વર્ષને પહેલાં અંક આવણ મુદ્દ પુનમ (બુધવ) તા. ૧૮-૮-૨૧ ને દિવસે અવસ્ય પ્રકટ થશે. તે તારીખ મુખીમાં નો માત્રક બંધુઓનાં લગાજન અમને મનીઓર્ડરથી નહિ મળ્યાં હોય તેમના ઉપર રૂ. ૩-૧-૦ તું પી. પી. કરી નવો ખાસઅંક મોકલવામાં આવશે. જે સ્વીકારી લેવા રૂપા કરવી.

લોક હથોડા:—નવો અંક પ્રકટ થયા અમાઉ જે મંજૂરનોનાં લગાજન અમને પહેલાંથી જ્યાં હશે તેમને નવા અંકની સાથેજ સ્વેચ્છતા માત્ર કરવાની ચિન્તામાં વિચાર માન અવસ્થામાં ઉભાં રહેલાં હિન્દ માતાની દર્શન-પુજન કરવા થોડાં નમન મનોદ્વંદ્વ છીની બેઠ તરિક પહેલેથી કરવામાં આવશે. વેચતાં પછીજ છુત્ત દોષી સીટીક રેડી છે. ઉતાવળ કરજો! આજેજ મનીઓર્ડર કરી 'હારતખાતા' ની લોક લેવા લાગ્યશાળી ધાગ્યા! બહેલો તે પહેલો!

ઉપરોક્ત અને મનનીય લેખો સહિત પ્રત્યેક મહિને નિયમિત પ્રકટ કરવામાં આવે. ચિત્ર બાબતજ આડે આવતી હોય તો લેખ પ્રજાણમાં તેનું લગાજન વધારવા અમારા જે જે શુભેચ્છકો અમે સાદક બંધુઓએ અમને અમાઉથી ખારા આગ્રહ કરેલો તેમની વિપેક્ષણથી અમને માર્ગ દર્શક નીવડી છે. તેમના એ સંરંભાવ બરો શબ્દોએ અમારા હૃદયમાં અપૂર્વ શક્તિ અને જળ સ્તંભન કર્યાં છે.

પ્રમાદ અગર તો એવાજ કોઈ કારણસર જે સ્નેહીઓ અને સાદક બંધુઓએ જ્યાં વર્ષમાં સાદકો વધારી ચલિત સદાય કરવાનાં લક્ષ્ય આપેલાં કંતાં લેખો લેખોએ એવો અંકર તો કંઈજ ઉપસાર કરી લેવા નથી તેમણે આ અંક મળતાં પુરતે એકે બંધુએ સાદક કરી મોરસવા ચૂકવું નહિ. લોક સાદક બંધુઓ પૂરે તો પ્રત્યેક વર્ષે એક બે સાદકોની સદાયતા તો મહેસામથી કરી રહે. કર્મચીર માસિક હૃદયમાં આવતાં તમારા સ્નેહી-સખધિઓ તમારો જરૂર આભાર માનશે-નેઓ અવસ્ય પ્રસન્ન થશે! નવા વર્ષમાં સાદક તરિક કેવળ ચાલુ રહી રહેલા ઉપસાર કરનાં નવા સાદકો વધારવાથી કંઈક ઓરજ ઉપસાર થઈ રહે છે. એ ઉપસાર કરનાં કર્મચીરના પ્રત્યેક.

કાર અમ કમ ગુલાબ ૧ મણાવણ બહુચાગા, ખડકા સ્વાર, બહુચાગા, અનુક્રમ: ૧૦મ, ૨૨મ, ૨૫, અને ૧૫ આદકો કર્યા છે. એ ઉપરાંત મુંગમ્પી રા. રા. હુળમલકર-જેણે કમ પંજાગે ૧૫, રા. જયકૃષ્ણ મગનલાલ, મીવેદીએ ૧૦, રા. સંકરલાલ મોલીલાલ પંજાગે ૭, ૨૨, જયકૃષ્ણ મગનલાલ પાટનાગાએ ૧૦ આદકો કરી મોટાં ઉપકાર કર્યા છે. આ સંબંધો રોહી-મગધિએ અને વિરમતિને લીધે જેમનાં તામ પ્રકટ કરી બહેર રીતે આભાર માનવો સુધી ગયા હોય તેઓ માર્ગ આ નવા વર્ષમાં પણ પોતે કરેલા ઉપકારના ઉમેરો કરી રોહી મમતા કામ્યમ ગોખસે એ પ્રાર્થના સહિત, સહુની કરી એકવાર આભાર માનીએ છીએ.

(૫) કર્મીર માસિક ૫૫ પ્રવેક મહિને કાળજી પૂર્વક નિર્ધારિત હોયી શી વસ્ત પ્રેસના વ્યવસ્થાપકોએ પણ અમારા કાલેને શોભાવવા જે અમ લીધો છે તે પણ કંઈ જેઓ તેવો નથી, તેમના પણ અમે ઉપકૃત છીએ.

(૬) જાણતાં અમાણતાં કર્મીર સમય પર લેખક-લેખિકાઓ, વાંગકવ-કુ-મગિ નિમ્નોના અસંતોષનું કારણ જાનું હોય તો તે જલ્દ અમે દિવસીર છીએ. હમા !

(૭) ઝાંડે મળ્યા વખર માસિક મોટલવાનો અમારો કીવાજ નદિ જતાં, ઝાંડે આપીને પાછળથી રી. પી. રીફુઝ કરી અમને નિરર્થક પોસ્ટ પર્ચેન્સકસાનમાં ઉતારનાર અમને આ વર્ષમાં કોવા ફેટલાક વિપેક્ષન્ય પ્રાંદકો-એજ-એ પણ મળ્યા છે, એમાંના અમુક શુદ્ધચેતને વગર લવાજમે વર્ષ પૂર્વે માસિક પૂર્વ પાઠ્યું છે. તેમનાં તામ પ્રકટ કરવાનું હાલ હુરેત સુલતવી રાખ્યું છે. ભવિષ્યમાં અમને અગર યોગ્યને એવી સંજ્ઞા નતા ખતાવવા તેઓ ન લખ્યાય તો તેમનો ઉપર ઉપકાર થશે !

(૮) અમદાવાદના લખલખ સોયેક આદક જાણુઓનાં પ્રથમ વર્ષનાં લવાજમ હજી પાકી છે, તેમણે હવે મહેરબાની કરી બે વર્ષનાં લેગા મંજી રા. ૪-૧૩-૦ જેમ અને તેમ તાકીદે મોકલી આપી વિવેક, સામવધો-ઉપકાર કરવો ! નવા વર્ષનો પહેલો અંક પ્રકટ થયા બાદ પ્રથમ વર્ષનું લવાજમ ભરી લેટનું પુરતક સંચાવી લેવા જ્યવકથા કરવી નહું વર્ષ શરૂ થયા બાદ પ્રથમ વર્ષનું લવાજમ ભરનાર ભાગ્યેજ લેટને લાલ મેળવી શકશે, કારણ પછી જ થોડી પ્રત સીટીકે છે.

અતિમ સહયોગીશર્ સંપત્ર સીદરિની કૃપા, પ્રાંદકોની દયા, રોહી-મિત્રોની માયા, વિદ્વાનોની સલાય, વલિઓના આશિર્વાદ પ્રાપ્ત થાય તો નવા વર્ષમાં કર્મીર કંઈક અંદર જ જ્ઞાન અને અપૂર્વ આનંદ આપે ! કર્મીર થયાથઈ કર્મીર થઈ વાંચક વગર કૃતવ્ય પરાયણતાના ગરવા પાક પુકાવશે ! સ્વદેશ કીર્તન અને કર્મ મહાત્મ્ય સંલગ્નાવશે ! સહુર-કારિગર અધુઓને સારા લિવના શરદ માર્ગ ખતાવશે ! ભારતવર્ષનાં સુખ-સૌજન્યની અવિરલિને અર્થ અને આ યથાશક્તિ -ગતકિશિદ આદરેલી મહત્ત્વના મોવજુદ અમારા સવળા અગિદ મોર્મ સિદ યાવ એવી અનન્ય ભક્તિ-ભાવ પૂર્વક અમે લખલખ મણીવિદમાં ધિવ નમાવીને પ્રાર્થના કરીએ છીએ ! જય ભગવદ્ જય ! જય બાસ્તી જય ! જયકૃષ્ણ જય ! ઝં તત્તમત.

* * * * *

ઉભા પડવાને આજે તમે વીતિ મળી છે. ઇશ્વરના કૃપાદર્શથી હું તમને એક મુઠ્ઠા તેનું તમ લગભગ પાંચ છ પર્વતો દરે. તેનું મુખનામાવિધાન મનુ શાસ્ત્રમાં આપ્યું છે. આજે તમને એવીસમીથી કાચ નિશ્ચિત કરી હું તમને આજે, અને તેમની સાથે મના રહેદિ જ સુવર્ણ શયીમાં પડાવતા તેની (હંદુની) પર્વતોના પોતાના અક્ષર ચાલક જઈક મનુને—ઉત્તરમાં લઈને શિવાનખાનામાં તેના કાન્ત હંદુના આગમનથી જ શરૂ થઈ ગઈ હતી. હું આજે એટલે તમને આજે કરી આજે. તેને આજે, તમને—પાંચ પર્વતો તેના એટલામાં જ મનુ-વચન મોલી ઉઠે છે:-

“શયીમાં જાડી શયી સાથે તમે કરી. આજે જરૂર છે ?” આજે તો મિત્ર મળ્યા છે.

“એમ-એમ અમી મનુ ?” એમને પ્રત્ન કર્યો.

“એમ નહિ કામ, મારા બાપુ મારી બા સાથે કરી નથી જરૂર ?”

આ નિર્ણય પ્રત્યુત્તરથી તમે જાણતા મુખ ઉપર પ્રાપ્ત કરાઈ રહ્યું.

(५५)

'દોષિ'મદની અત્યંત કદાવરશામાં પણ જ્યારે મોતની જાનિના અવિશ્વને વિ-
 વર કરે તો, ત્યારે તેની નિત્યજ આંખ પણ સમકલા કામની દની, તેનો ઉત્પાદ
 નો કલ્પવૃક્ષમણના કિંદમાં પણ તેને ઊંડાનાં નેડાનાં, કેનિઅન મોહાનપદ જે મમને
 ડ્રમ અને મૃત્યુની વચમાં આવી મંગા દતો, આપણે ડું બનુ કરવાની જે મમને
 ની કમળ દતી, તે સમયે તેનુ મન વલખા વર મોમાં દિલ્લોગા ખાનુ હતું, અને તેની પચિત
 ડ્રમને મે મમને પણ મેક લે યાજ્ઞ આમની સ્વચ્છારિઓની માફક નીકળીને દાનદે
 હોયોમાં એક અગાનક નાગાની માફક સમગી રહેનાં દનાં, નિરુત્પાદ પાને કહે છે, મો
 મંગાકા કહિ નોતો વલખુતો, જે વખતે ખીજ માણુનો વેરાખનાં ભાન માતા દના,
 વેરાયોથી મુજા મળેને દમિયાં લાંગા માંગા નિયામ મુજા માફકા સંનારથી કલ્પવાનો માફક
 સમન આંગણા મના દના, તમા મડ મુજાની મનોને વાદ કરી, પુરાણી વાતોથી ખુશા થઈ
 આનંદ પામવા દના, તે સમયે પણ તે વચનીના નસાનેમમાં રહીને જાન અપેત કરવા
 માંગેનાં દતો, અને પળે પળે એ કંઈક નહીં જાણે મેગદાને ખાટે મનોજ ઉત્તરકિંત ર-
 દેતો દતો કાડેં જામડેંનજ જે વખતે અર્ચિ ઉપાડીને જોવાનુ કંઈ અનુભવેનાં દતો.

૨ આપલેંડમાં જનમેલે દતો. તેના અપનાવી મટા વખત પછી આપલેંડમાં
પુમેંડના બનમાની રસુજ થવ. તે એક અમિલ પકતો દતો.

[illegible]

એ સમયે રશિયાના દેહલાએ લેક્ષ આપુરતા પૂર્વક તેની સલાહનો મંમ નાશુવાની કાશિસ કરતા હતા. પ્રસિદ્ધ રિવાજોએ ઉચ્ચ પદિનો માદક પોતાના લાંબા આયુષ્ય વડે કાન્સની રાજ્યકાન્તિને બૂઝાવ્યું જોયું હતો. એ પહેલાં તે પોલીઅનના વિનય-વાદથી નાચી રહ્યો હતો. તોજ ને પોલીઅનને કાઢના પ્રિલાસનેપર બેસતો. જોઈને તેણે તાળીઓ વગાડી હતી. તેનાજ વખતમાં રીકનની તિપ્તિ પડી હતી. ત્યાર બાદ રેરિસમાં લોહી લૂઠાણ ચલે ને વખતે તેણે ત્વાના સવળા દેખાવ જોયો હતો, અને દેશનાં કાર્યોમાં વળ્યો હતો. છેવટમાં બહુજા હિસ સુધી છૂટીને તેણે જેરેકની ઉત્તમ સેવા કરી. રાસારને કર્તવ્યને ઉપદેશ આપી, તેમના કાર્યમાં તે ઉત્સાહ પ્રેરતો ગયો. બ્રિટિશ રાજ્યમંત્રી ડિન્લાયલીદે વૃદ્ધાવસ્થામાં અત્યંત જરૂર ગયો હતો, પરંતુ બ્રિટિશ નીતિનાં પ્રાણમાં તેના ઉત્સાહથી નવજીવન આવ્યું હતું. એથી વધારે જૂઠો મેંડરેન ને Homb-Railo-સ્વરાજ્યને માટે જાણી બરતો હતો, તેના પ્રયત્નથીજ આખરેની પ્રેમ ઉત્સાહીત, યંધ રહી હતી. કમ્પીર-સાધકને ઉત્સાહ અને ઉદ્યમ દરેક બાબુએ દરેક વખતે એક સરખોજ ન હોય છે, એ જ્યાંજાણી જોયે હોય છે, જે તેને રોકવા-ચોલવવા-મધત ન કરવા જાય છે, એ પોતે જ તેમાં પડી-ગયોને ખાખ ચર્ચ જાય છે.

કર્તવ્યશાળી પુરોણના આત્મ-સમર્પણની વાત અદ્યતન છે. તેમને માટે આત્મ-અર્પણ પચાઈ આરાધના ગણાય છે. જેની રીતે ભક્ત પોતાના ઇન્દ્રિયના અશુદ્ધિભગમાં પોતે પોતાની જાતને પુષ્કાળિની માદક સમર્પણ કરીને તેમાં પિલીન પ્રવાની નુશ્વે રાખે છે, સાધક પણ એજ પ્રમાણે સરીર, મન, પ્રાણ અને પોતાનું સર્વસ્વ પોતાના સદ્ય-આધનમાં આદ્યતિની તુલ્ય અર્પણ કરી પોતાનું અસ્તિત્વ પેણ બૂઝી જાય છે. એ વખતે સુખ તેમને સુખી નથી કરતું, પ્રસન્નતાની મધુર અને મીઠી વાણવદરી પેણ એ વખતે તેના ચિત્તને પોતાની તરફ નથી જોઈ રહતી. તેનું મન, સ્નેહ અને મમતાની સામાન્યમાં નથી રસાતું. વાત્સલીના અરિય પિન્દરમાંથી પણ જેની રીતે રામનામ નીકળતું હતું, તેવીજ રીતે તેના મર્મસ્થનામાંથી પણ દેવજ એજ નામ નીકળે છે, તેણે પ્રદણ કરેલો મંદ-ધાર્ય ગમે તેનું મુરોલ હોય, પણ સત્યાગ્રહ-દલામદના સુદર જંગવડે તે કાર્ય યશુજ સરળતા પૂર્વક સિદ્ધ થઈ જાય છે.

છવનના ખાસ ખાસ પ્રયોગો ઉપર ચનારી પોતાની માનસિક દશા ઉપર ખાનું દેવાથી નિતો કરીને બેહોશ જાનવાનું રક્ષ્ય જરાગર માલેમ થઈ શકે છે, અગ્ર્યની સામે દેહલાક

૫ કાન્સનો પ્રસિદ્ધ વક્તા, સારો લેખક અને અત્યંત પ્રસિદ્ધ રાજ કમ્પીરી હતો. કાન્સની લક્ષ્મી પૂરી થયા બાદ તેને કાન્સનો પ્રધાન જનાવવામાં આવ્યો હતો; તેના પાત્ન અને રાજકાજ દેશવાની દોષિત્વાદીથી કેન્જ લેખકને જાનીનાં એ અગ્ર્ય રૂપિયા તેનું ચૂકવું હતું.

૬ ઇંગ્લેન્ડનો પ્રધાન-લિન્સાલી-તેની નવી પદવી લાડ બેક-સરીસ હતી. તે પાટુદી વંશનો હતો. એ ઇંગ્લેન્ડમાં રહીને અંગ્રેજ જાતી ગયો હતો. તે મદાન શુદ્ધિમાન હતો. એવું કહેવાય છે કે ન્યાયજુમાં તેના સાબિતિઓ સાથે લગ્ની વખતે તેણે એક વખત કહ્યું હતું કે: "યાદ રાખો હું એક દિવસ ઇંગ્લેન્ડનો પ્રધાન થઈશ."

ન થઇ શકે એ કારણે તો ન મેળવવા કરતાં તેને સુખ ભોગવવાની વધારે જાણતા હતી. એવિસાઈ જેની ન થઇ શકે એ પ્રેમ કરતાં પોતાની જાતને વધારે કામગીરી સમજતો હતો. ચરિત્રવિપર પોતાની જાતને મિત્ર ન થઇ શકે એ સ્વદેશની કલતજતા અને મૌરવ કરતાં પોતાની સ્વતંત્રતા અને મૌરવનો વધારે ખૂબી હતો. આમાંથી એક પણ સ્વાત્માર્થજી નથી ક્યો.

ઉદ્યોગશીલ થવા ઉપર આજના આવી વ્યવસ્થા કરે પ્રકારના સાધનગિત ધર્મોનો આધાર છે. એ સ્વાસ્થ્યમાં અમૂલ્ય છે, રાગમાં આધાર છે, અને એ સારી શક્તિને માટે આધારરૂપ છે. જે આ સંસાર, સમુદાય મનાતો હોય તે. ઉદ્યોગશીલતા એના ઉપર ગાંધનાર નાવ કહી શકાય છે. જે સાધનને એક પ્રકારની જાણગી આગ કહો. તે અધ્યયનમાં અથવા ઉદ્યોગ-શીલતા તેને વધારે તેજ કરનારી છે. કર્મવ્યવસ્થા મનુષ્યના ભાવ જ્યારે સત્તિદિન થઇ જાય છે ત્યારે ઉદ્યોગ તેને અધ્યયન આપીને મજબૂત બનાવે છે. જે ઉદ્યોગી પુરુષની ઉદ્યોગ-પ્રતિ કહી પડી મઇ તે ઉદ્યોગ પુનઃ તેને ઉત્તેજિત કરી શકે છે, તેના અધ્યયન-ઉદ્યોગતત્પરતા જિજ્ઞાસુતા સમીપ સાથ છે. કદાપિ આ જગત ઉચ્ચપાયાય થઇ જાય તે પણ તે નિર્જીવ નથી થતી; એ કેવળ માદસનો પ્રભાવ છે. જ્યાં પણ તેને કાંઈ પણ પ્રકારે વિચારિત નથી કરી શકે.

પોતાનો માર્ગે મોકલ પહેલીજ વખત સિદ્ધ થઈ જશે, એવી આશા કાંઈકો કરી ન કરી જોઈએ, પહેલીજ પગથિએથી જોના પગ લાંબી નાખ, આજના સ્વાસ્થ્યના વિચાર થીજ જોના સુખે ઉદ્યોગ, આજના આ માદસનો જાત આવી જાય, તેનાથી કોઈ કોઈ કોઈ પણ પ્રકારની કશીય સાધના, નથી થઈ શકતી. એટલાજ માટે અધ્યયન-અધ્યાત્મ-ઉદ્યોગ પરાયણતાથી કામ કરવાની અગત્ય છે. સામર્થ્ય શી વસ્તુ છે? કર્મજી, પરાયણતાજ કેવળ સાચું સામર્થ્ય છે. સ્વાસ્થ્યમાં આજીવન-નિર્જીવ જાણક છે. ઉભી પહેલી આજના આશરેથી મુખ્ય કારણથી ઉત્પાદિત થઈને થીરે થીરે ઉભા થઈ શકે છે, તે કેટલીએ વાર જમીનપર ગળડી પડે છે, કેટલીય વખત તેને લાગે છે, કેટલીયવાર તે ફરે છે; પરંતુ તેની કોઈ જડી કે પડવાદ નથી કરતું, થીરે થીરે ઉભાર વધવાથી સંભળે છે કે જોડેને એક દિવસ એ જાણકના સારિ-પ્રકાર-જગથી પડતે પણ કે પાવમાન થશે. એક જાણે સરખો પત્થર પણ તેને માટે આ પ્રમથે મોટા દિશાસય છે. જ્યાં છે; પણ તેમાં કદિ અધ્યયન-ઉદ્યોગ થયે તે સંભવ છે કે એક દિવસ તેના કમળ જેવા કામગીરી હાય મોટા મોટા જગદગત પિત્રગિહોને પણ ઉચ્ચારી શકે. વધારે રીતે જોના કરતાં કર્મવ્યવસ્થાથી-ઉદ્યોગની જાણગી નથી થઇ શકતી. ઉદ્યોગતત્પરતા વિચાર અને આસ્થાનાં જાણકર વાળને નિમિત્ત માનમાં વિચરી શકે છે. સમુદાયે સોચી લે છે,

૩ કાન્સનો એક આદર્શ પુરુષ હતો. એણે “દિશાકરી” નામક એક પ્રસિદ્ધ

ઓના પ્રેમ-પાસમાં ફરતો અને પોતાના સમ્માનની રક્ષાને વીરને તેને જાણ હેરાન કરી.

૪ કાન્સના પ્રસિદ્ધ જગત વખતે એ એક મોટા આજેવાન હતો. એ આજેવાન નિપુર, મોટાકાના લોકો અને જીવજોને હેરાન કરનારો હતો. અનેક સંજોગોને કારણે તે મહા માસનાક રીતે માર્ગે ગયો હતો.

પને યજ્ઞને પ્રાંતરૂપ તપ-વૃત્તિવાન તથા પાતેર આંત્રીમાં પણ લાપમોહમ થવા પર અરુચી દર્શાવેલા પર્વતની ચાક નિર્જીવ અને નિમગ્ન રહીને પોતાના કર્તવ્ય સેદ્ધિ-મંત્રને આપોઆપ ગિદ્દ કરી લે છે.

અદનશીલતા એક જોર વરતું છે. એ પણ ઉલોપચાલનાના જોર છે. પરંતુ મુશ્મ-હિએ મેતાથી તેમાં અલુક મિલતા પણ જણાવી. આધારણ રીતે મહત્વનીમતાનો સ્વરૂપ કમ છે. અદનશીલતાનો અર્થ કેમજાણ છે. કોઈ તમારો નિરક્ષર કરે, તેને જાહેર તમે તેનો નિરક્ષર ન કરો. કોઈ નમારો આપમા કપડા લખાવે, તોય તમે તેને કંઈ પણ ન કરો; એવ દેરાથી ભોડો નમને અદનશીલ કહેશે; પરંતુ સદનશીલતાનો ખગ અર્થ મુખવતી ગત જેવી એ છે. જે પ્રવંશા થય નથી, તરતજ મુખ પણ મો એવું નથી, અને તેમાંથી કંઈ લાખતી પણ અલસ રખાય એવું નથી, જેનાં ઉપરથી દેશ પ્રકારનો આધાર પણ થઈ એવો નથી, એએ વરે પણ જેમાંથી ફગતી આશા ગળી લાખાય નેમ નથી, એવા કાર્યમાં પોતાના તન-મનથી મંડ્યા રહી થવા અને ઉન્માદપૂર્વક કાર્ય કરે જ્યાંએ તે અચરે ચારે કેળા એજ માથી સદનશીલતા છે. જે એવી અદનશીલતાને પોતાના લડવમાં રાખી પોતાજુ કરે અને અગિયના માંડ અખ-હારને સીરીને મમવતી રાત જેવા કરે એનુંજ નામ-સાધક-એજ-કર્મ-પાર-એજ-સાચો પુરુષ છે.

મરુતિની અદનશીલતા સુવે, આજ મોટા-વિગમ વડ રૂઢ કે જે લગણ પસિ-એને આશય આપતું હતું, તાપથી તપેલા સંકેડો મુખારણના પ્રાણને ઘીતજ કરતું હતું, તે નેક-જગ-નો-ન્યાતામ-ન્યા-જેવા સિદ્ધિ-હતું. મરુતિએ સિદ્ધિ કરે છે એટલું મોટું ગનાયું છે. આજ જે પૂરી મમ-પ કુલ જનુઓને રેવેણાથી જમા જતી છે, અને ગામે અને નગરેથી ગામ જતાથી રહી છે, તે એક વખત એક રેતીના કળ જેવડી હતી. પ્રકૃતિએ દેવતા કણતી ચાથે કળ જેવડીને ધીરે ધીરે આ આશરમય મમિત-મુમિ જતાવી છે. આજ જે લાંબી-પોળી-વિશાળ પટવાળી નદી લાખે પ્રાણી-એને કપાડી રહી છે, અને આખા દેશજુ મુખ અને મીઝાઓને જારે ધારણ કરી સરિદ્રાજે વડી રહી છે, તે પણ એક મમવે અખંત મુશ્મ એક ન્હાતીથી વેખા જેવી હતી. કુશલે ધીમે ધીમે એ ન્હાતી લદરને એવી મેલી જતાથી મુશી છે. કરતું નદિ પડે ૧: ૨૨૨ કાળ પછી જે દેવકાર થયે, તે દેરાદરથી કંઈક અવગ લગણ જાને, દેવકાનો તે નાચ થઈ ગયો, એ પરિવર્તન-દેગર થાતો વિજય સમુદ્ધી આધારથી પૂર્વ તરફમાળતી ચાક જાકર અચાજથી અજના કરશે. અચરા કાળની અર્ધ-સંકલ-શિશુ મૂર્તિમાં મંમારુદી મંદર અને ભોડાજ, સિધર અને અરિધ, મગ અમળ વરુદ-એને લગે રમજુ રસી. જેને રાખેઅજામ અનન આખોની ધારતી ચાક અનન પ્રશ્નમાં અચાર-પ્રકલિત થતી મેલે. પ્રકૃતિ અચળાં. ધીરે ધીરે આગળ વધતી તેની દક્ષિણે સંમય કરી રહી છે. જાન માતી અંદાએ એ એને વારતે એક એકની સંકેતાના આકાશ ભગતી રહી છે. કોઈ જોઈ લકતું નથી; જોઈ જામ મમજનું નથી. આ પ્રેમાજે જે દેરાદરમાં આજનો એકા કરવામાં પ્રકૃતિ-જેલે અંકે લાગી રહી છે એજ અદન-મીડના છે. આવી રીતે જે અનન સિદ્ધિ પણ કરેઅ-સાધન-દાખો જનિ

એકા રતી છે-જાતન-શીત્ર થઈ રહી છે, તો મનુષ્યોએ તો સાચા અમૃતનશામિ
 થવું જોઈએ ?

હાથ ! જે દેશમાં ધીરે ધીરે વાચાજણનાં વધી-રહું છે, અને કંઈક પરોપજ્ઞતાનો
 ધીમે ધીમે લોપ થતો જાય છે, એ દેશમાં કાર્ય-શિક્ષિ ક્યાંથી થશે ? જે દેશમાં સામ્રાજ્ય
 માણસો અંતિતા કરનારા છે, પણ પાલન કરનારા જણાતા નથી, જ્યાં એક જોગની
 અદેખાઈ કરતી અને બ્હોરાઈ મેળવવાનું નામ ઉત્સાહ છે, પુત્રાદિ અને તોફાન મથાવ-
 નું કામ ઉઘમ છે. જની-કંઠીને દવા પાવનું નામ આત્મોત્સર્ગ, અને નિશળ-નિદ્રા,
 અચેત્નીપણનું નામ કર્નજપસવજ્ઞતા-વા ઉલ્લેખસીલતા છે, ત્યાં ઉન્નતિની આસા
 ક્યાંથી રખાય ? જેઓ આતઃક્રાંતમાં ચર્ચા ઉઠતી થયે તે અમુક કાર્ય કરવાનો સંકલ્પ કરે
 છે, અને સાચા પડતાની સાથે તેનું કંઈ મેળવવા માટે આતુર બની જાય છે, મોંપર
 મૂઝ પૂટયા, પહેલાંજ હંચનનાં સપનાં કામોને પૂર્ણ કરી જેઓ ક્રાંતિનાં સિખર ઉપર
 ચડી યંત્રણાની ચાલતા રાખે છે-કહેવાનું વાતપર એ છે કે : જેઓ મતીવરમાંજ કોઈ
 બ્હોરા કાર્યને પૂર્ણ કરવાની હિમ્મત કરે છે, તેમની તરફથી જાતા રી આસા મધી-સાધવ !
 તેઓ નથી જાણતા- કે : કર્મવીર મનુષ્યનો અમુક-ઉદ્ભવ પુનઃ ક્યારે થશે, અને
 ક્યે થયે કાર્ય-આપનનો પુનઃ આરંભ થઈને અપમરને પ્રકાશમય કરી મૂકશે !

ત્રાંચક ! કર્તવ્યની શિક્ષિને અર્થ પગરમાં તરફલટ કરનાર મનુષ્યો કાળોત્કેષ
 સાક્ષ્યતા નહિ મેળવે, અદા-ભક્તિ અને ઉત્સાહપૂર્વક કર્નમ-સેવમાં આજણ વધતાંથી
 સોંકો વિધિ અને ઉપાધિઓને યોગ્યમીને જેઓ તરીક પણ પાછી પા-તી ક્યાં વગર
 કર્નમ સાધનામાં રૂનેદ પામતા મુખી ઉત્કળેર મંડ્યા રહે છે તેના કાર્ય-કેરોળો
 પ્રકરોજ અંતે અપૂર્વ શિક્ષિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

“ નથી કંઈ લેવાનું એક ઉદ્ભવ ;

મીની તો ખરે છે ઉડે પાતાયે.”

પામજા-સાન-...

ધ્યાન આપો ! વિદ્યભ ન કરો ! આજેજ લેખી નાજો !

તમામ ધંધા-રોજગાર, સખધી વાલેરખજર આજેજ મોકલી આપો !

સંખ્યાજમ આહકો, પ્રતિષ્ઠિત વર્તમાનપત્રો, ઉત્તમ માસિકો અને
 ચિદ્વાનોની પ્રસંગા પાગલાં કર્મવીર અસિકપવના નવા વર્ષનો પહેલો
 આંક વિસ્તારકર્ષક રીતે સ્વાવજી સુદ પુનર્મે પ્રકટ થશે ! જેમાં અમુક
 વાલેરખજરો ખાત્ર બાવળી લેવાને અમે નિદાય કર્યો છે, પત્રકારો જાવ પૂછાવી
 તમે તમારી વાલેરખજર સત્તર ગોઠવી આપો !

બલતામાં વાલેરખજર લઈ ચકે તેમ હાથ તેમજી પણ તુરત પત્રવ્યવહાર
 કરેલા !

લખો-મેનેજર. કર્મવીર-આમદાવાદ.

ભારતીય મનુશ્રેણી દર્શના.

લેખક-શ્રીયુક્ત માનદહરણ ધર્મ, વ.

ગળની એ રાજ પ્રાંતએ બામનના મનુશ્રેણી તરફ વાંટ ફેંકી છે તેઓ વિના દરને એમની સાચી-સાચી અરુણાનું હૃદયમેદક હવે અવસ્ય ભેદ સકવા છે. એમની અપાક દરિયા, પાટવિક જીવન, નમ્ર સરીર, ગંદા મહાન, આપું અને તે પછી પૂર્વ મુક પાકું ખાવાનું, બહારી ગમેસા હૃદય, મેડમિત મનજ અને નિકળુ-ન્યાયકા વિચાર, આ સપાળી ઉન્નતિ-નિરોધક અવધાઓ અમારા મનુર ખુબીએ અવધાતિના નહીં કુપ્રમા કમાવી રહી છે. છઠ્ઠીના મનુશ્રેણી કિયતિ મનુશ્રેણી અને ત્યારે આપો અથ ૩૨ીને ખ્યાનપૂર્વક વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આ રેશના મનુશ્રેણી દુરાવસા અમને અનિર્વચનીય-મામમ પડે છે. છઠ્ઠીનાં અનેક નમર અને ન્દાના ન્દાના મામમઓના મનુર અને કાગિરીશીને જોવાનો અવમર મ્દને મળે છે, એ મ્દારા મ્દમત અનુમવનું પચિત્તમ મંચિત છામ્દોમાં એ છે કે: દિનુશ્રેણના મનુર તથા છઠ્ઠીના મનુશ્રેણા મામમાન જમીનનો લક્ષણ છે. ભારતીય મનુશ્રેણ માનો કે નહીંમાં સકવા કરે છે ત્યારે છઠ્ઠીના અર્થોય મળ મામ્દો છે. બેઠીની આમવનીઓમાં મ્દાન લક્ષણ છે. તેમની માનમિક અવધાઓ, મંમારો ભેદ અને ભજવવાની તેમની અવધાઓ, તેમના કિંમ્દો, તેમના મેમ્દાન અને સકયોગની-કાગિઓનું અનુમાન કરતુ એ પદ્ધતિ કિંમ્દા છે. ભારતીય તથા છઠ્ઠીના રવાજાવિક માનવતાઓમાં પણ પચોત્તમ બેદ છે. ત્યારે કાંઈ દિનુ મનુરપર કુખ, કટ, વા આમ્દાન આપે છે ત્યારે તે જોતાના કિરમ્દા ના બામ્દો રોષ અર્થાત્ પોતાનો રોષ સમજે છે. અને તેથી એ જમ મરે છે, નાગા કરે છે, મેવા-ગંદા, વિચરે લાલનમાં રહે છે. એમની મદિ મુર્ધાઓમાં નો થોમંદ નર-નારીઓ કહેમે કે અમને પૂરો માદ રહત પણ નહિ ઉતરે! આ અર્થએ એમના કિમ્દતનો રોષ છે, તેમનું પોતાનું કર્મ-નસિગ પાકુ લાગે છે, મોર્દો બીમ્દો રોષ નહિ, માનવનો રોષ નહિ, સમાજ એને-ગરે વરાવ જુમ્દેદાર નહિ, ખુદ તેમના અમિર્વદાર કરે અર્થએ નો મેડ, માસિક કે મોર્દા અર્થાત્ તેમની પોર્દો પનમાનુ રામ દાદા કલમ્દાનો પણ એમાં રોષ નહિ, પરન્તુ એનો અર્થ પોતાનો દોષ! એનો એમની મેજ પૂરે જમ્દામાં કર્મનું રા ભારતી રવા છે!

મું દિનુ ૬ મું મુમ્દામાન, પ્રલેક સ્ત્રી-પુરુષ આ અર્થિક લાઅવોદમાં રહીને નાના મેકારનાં આર્જનીય કુખ, ગામ અને મેદ આપતિએનાર સિલ્લર જની રજર છે, પરન્તુ તેઓ મોર્દો રજે વૃં કે આ મુર્દા નથી ઉગ્દાની રાકનાં. તેઓ પોતાના જલ્લિ-મોને જલ્લિમ નથી મમમ્દા, તેઓ પોતાને નંદાવાર, જુરે મારનાગ, એમને અર્થાન

દહે ઈચ્છેન્ડ મા પશિમીય જાતિયો તરફ નજર કરતા તેઓ તો બ્રાહ્મવાદમાં કંઈ સમ-
 ન નથી. કહિ વેતે નથીને કાઈ જુખ્યો ચરેહે, નથીને કાઈને આગમનું-સાન્તિયયં છવન
 । કરસાને ખપ જોયું મન નથી મજાનું, કાઈને લાંબા સમય પર્વત કામ કરવું પડતું હોય,
 ચવનારા કદાચ કાઈની સાથે ફાટી જઈને મન ફાવે તેવી રીતે બરડતા-ભસતા હોય, તો
 ધોળા દોળ-અપરાધ માન્ય, જાતિ-સમાજ માલિક, એજાંટ અથવા તો જમિનાદારનો
 છે, એમનો પોતાનો બેસ પશુ દોળ સંજવજ નહિ. આટલું ઉતાં તેઓ કંઈ કેવળ
 પીજ તેમના દોળનો કાપ ઉપાડીને જ પાનાં નથી ઉઘાડવાના-એણી નથી રહેતાં,
 ના બ્રાહ્મને નથી શેના, પરંતુ પોતાના જાતિયોને આંખમાંથી ફેલેલીનાં આંસુ પેદા
 લેવાના ચળા અપરાધ છે, પોતાની દુર્દશા મુધારવા સખત મપલ દરે છે. તેઓ
 ની આ દુરાવશ્યાને શીથે તેમાં પોતાની લુગ્નેદારી નથી સમજતા, પરંતુ જાતિ, રાત્ય,
 જાતિના કોઈએક જામને નેના લુગ્નેદાર ગળે છે, બસ, કેવળ એજ એમની રાજગતાની
 છે. બાદતપાસિમોને પણ દંવે અવસ્થાએ પોતાનો દ્રષ્ટિભાવ બદલશે પડશે. ત્યાં
 તેઓ શામાત્રક તથા અક્રિયમત છવનના આ નાવનો નહિ સમજે ત્યાં કુધી તેમનો
 શે મરતો ધવાની અલશા કેવળ દુરાસાજ સમજે ।

અંદીયાં દિ-દુરમાનમાં જાંબુ-સિખળ કે ખસાની જુપડીએ, બાળા-નરવા આટ-
 ન, ફાટી-પુટી ગોદડીએ, મકાઈ જાર, અને જાંડી જાવડાના ફાટલા અને પીડુ
 થ માથે મરતું ને દુગાળી, થી-નેલ તો મજૂરના નીસળમાં ફેપજ ફાંપી દે. અને ફાં
 નામી પાછાં મુંદર લાસ સળકાની ઈંટ મુનાના મળતરનો મળતરનો મોડાન-અને તે-
 સાય તજીનાં ફેરોળજ બ્લાડી-સારજાં. મુંદર લેકા અને મુંસગિજત પહોંચોથી ડાં-
 સજુગદેલા. લુલા લુલા દોલ, જેવડે નવાસો, સુરાનો, અસાનો, ફાંસો, કપાસો,
 લાકડી દિવા વગેરેનો, વગેરે વેકાવે બારતના. જાવડાના મુંદરને પેજ એ મજૂરના
 નમાં રાખત 'મડુ' દોળ તો જરી વિચાર કરવા પડે તો અંદીના મજૂરને તો ત્યાં
 પજામાં પેજ જોવા રહેવા દે ! એનું કાદજુ છે કે નરેવ તરંદવારનું લાદવાનું
 નું. પતવનું ચાંદી અને પિત્તા, નિકલ વગેરે ધાતુનું મનલોકક બધું માપ ફરિન-
 નામજ, રસાનિએ, તાત્તા અને તેમજ અજાણની મંદી મુરડીએ અને આરામ
 લોએ, પિઆના, વાનર-વિલાન અને કાંતિબના માનવી પ્રદેશ પ્રકૃતિમાંથી ખીખીખી
 ની ફેક નાનીમાં મજાન જાવડી, અને અરુ સપડા રાંછેપરી માપું તો
 । મેકાં અને રાંછું મરડું નથી આજનું તો પડી લાસ વિચાર બારનીય મજૂરની
 જાવડી રીતે । જો અજાણ તો ફેક મજૂરના પડમાં પેજ અને જાંબુ મુંદર મુંદર

કંઈક જાણવા જોગ

નસિબનું ફરતું પેડું—મીઠર ફેરતા જ્યોતીલા ચહેવાચાક મિતો જોસને તેની હા નીચેના ન્હાના રાજ્યો હર વર્ષે ખડ્ગી આપણ મીઠર દેસ આવતા ત્યારે તે ગંધિ માની બદલાઈ તેમને હારે બંધાઈ આવતો ન્હારે તે પોતે દેવગમાં બંદી કમ અગર તે રાજધાનીમાં સહેજ ફરવા નીકળતો ત્યારે પોતાની ગાડીના મોઝ છે. નંખાવી તેને બહાર માર રાજ્યોને બેડી ગાડી દંડાવતો હતો. અને એવી દિશુષ ભરેલી રીતે પોતે ઊડી ન્હા મનફાવતી મોજ મારતો હતો. એમને તો તે પોતાના મનથી મોટું માન સમજતો હતો. એક વખત એનું બેનું કે એક રાજ્યને ગાડીમાં જોડવામાં આવ્યો હતો તેને બંધી દીધી દીધીને ત્યાં ત્યારે ગાડીનો પેડો તરફ જોતે તોઈ બાકસાદે આતુરતાપૂર્વક તેને તેનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે તે સારંગે જવાબ આપ્યો કે “ જાણનારો જેવી રીતે આ ગાડીનું પેડું ફરતું જાય છે તેમ મને માણસના નસિબનો ફરકાર ફરી ફરીને થઈ આવે છે. કારણકે જેમ પેડોને ફરકે સામ વારા ફરતી ઉપર નીચે આવે જાય છે તેવીજ રીતે માણસની સ્થિતિમાં પણ ચડતી ધડતી ચાલી જાય છે. એક દિવસ જે માણસ હંથમાં હંથ તખ્ત ઉપર બેસે છે તે આવતી કાલે કંઠાસમાં કંઠાસ સુધામની પગ-ગનાર આવનારની કાંઠાસ ખડતો છુતામાં જેસે છે. આ સંજોગને મિત્રોશ્રીએ પણ જોઈ થઈ. ત્યાર બાદ તેણે જો મુશી આઈને જોડી દીધી અને હાથ નીચેનાને નીચા તે કીક પણ માણસની મંજૂરીમાં તે બંધુવાન સાંગ્યો.

રડતી મુરતઃ—મોઝ એક ગામડીઆને સામેથી એક લપકાદાર માણસને આવતો જોઈ, એ જાતો માણસ મને સંખિ જતાય આવશે એમ પારી તેને પૂછ્યું “ જાણનારો ! એ સાચું ! ”

રડતી મુરતઃ “ કેમ છે ત્યાં ! જાતને લાગતું હોય તે ? ”

ગામડીઓઃ “ અરે, પણ સાચું પેલા તુમાજયંદ આવે કહે છે તુમાજયંદ ! ”

રડતી મુરતઃ “ સુરખ નહિ તો ! તુમાજયંદ નામના તો સંખા અમદાવાદમાં ગાડી સુડતાગીમાં વસે છે, એમ તો મહા મહારે નામ પણ તુમાજયંદ એ, પણ તું કોને પૂછે છે, ત્યારે કામ કાનું છે એ કીક ? ”

ગામડીઓઃ “ બાપડ ! હું એને જોયજોતો તો નથી ને હું એનું નીચું નામે જાણતો નથી. પણ મને એક બહારી જાણની આવેલી કે એ મુરતે તે મહાજી મીઠર, મોરબાઈને દેખાને નિરજાન થાય છે. વળી મારે આને કહેવું કે તેનું નામ મરડેરીમાં રડતો તુમાજીઓ પાડેલું છે. ”

રડતી મુરતઃ (રડતી રહેતું મોઝ કાઢી) “ અરે ! બહા બાપડ ! ત્યારે વહેવાજ જોડતો એને હું પાડેલું ! ”

સાંકળ બેરરી દીધી. થોડાક સમય જાડ મહારાણી વિક્ટોરીયાએ એ ઓરડાની આગળ
આવી બહારની સાંકળ ખખડાવતાં હાંકે ચારી. એલબર્ટ ?

ઓરડામાંથી પ્રશ્ન થયો : " કાણ છે ? "

મહારાણીએ જવાબ આપ્યો : " ઇન્ડિયની રાણી. "

એ એક મીનીટ થઈ જતાં ઓરડાનું કમાડ ન ઉઘડ્યું. વળી મહારાણીએ કહ્યું : " એલબર્ટ !

વળી પ્રશ્ન થયો : " એ કોણ છે ? "

મહારાણીએ કહ્યું : " એ તો ઇન્ડિયની રાણી. "

આમને આમ વળી બીજી પાંચેક મીનીટ ચાલી પણ ઓરડાનું કમાડ ઉઘડ્યું
નહિ. આખર શાકીને મહારાણીએ શાન્તિથી જવાબ કર્યો : " અરે એલબર્ટ ! "

અંદરથી પુનઃ સવાલ થયો : " અરે ! પણ એ છે કાણ ? "

શ્રીમતિ વિક્ટોરીયાએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો : Your wife, Albert. " તમારી
પત્નીઆણી એલબર્ટ ! "

હવેના જવાબ કાને વ્યવહારની સાથે એલબર્ટ તુરંતજ ઓરડાનાં દાર ઉઘાડી
નાખ્યાં. પતિના મનોમંદિરમાં શ્રીમતિ વિક્ટોરીયા મહારાણી તરીકે સ્થાન ન મેળવી
શક્યાં. એક આદર્શ પત્નીઆણી તરીકે તેમનો મુદર રીતે તત્કાર થયો ! સામોન્સ
શમજીએ આ ઉપરથી કંઈ સાર લેશે કે ? " સાંજ "

સાક્ષી કેમ ન લાગ્યો ?—યુરતમાં ધણું વરસ ઉપર કોઈ એક પારસીના ઘરમાં
એક ચોર ચોરી ક'મા પેઠો. પારસી ઘરમાં એકલોજ હતો, તો પણ તેણે હિમ્મત રાખીને
બહારથી પેસા ચોરને કળને કર્યો, અને મુરતના બંડગ સાહેબ સન્મુખ તેને ઉભો
કર્યો. મુકદ્દમા ચાલતી વખતે બંડગે પૂછ્યું કે : " સાક્ષી કાણ છે ? " આ સવાલ પારસી
બાઈથી સાંળી શકાયો નહિ. તેમણે બીડાઈને ડાળા પગમાંથી ખાંસક કાઢીને વર્ડે દોરડામાં
પેસા ચોરના લમણમાં મટોડીને કહ્યું કે સાળા ચોરી કરવા આવ્યોં છો : સાથે સાક્ષી
કેમ ન લેતો આવ્યો ? " આ સાંજળીને નામદાર હાલ્તે દમી પંડી ; બંડગ સાહેબ દસી
પડ્યા, રોવાને બહોં લમણે લાગે દેરવતો જિવારો ચોરે પણ દાંત ખખડાવીને હસવા
મંડી ગયો !

પાંચક બ'ધુ ! કમિશીર દ્વારા એક વર્ષ પહેલે યદુરાશિ આપની સેવા
થક છે. તારે થતા ખીજત વર્ષકું સંવાજમ રૂ. ૨-૧૪-૦ દુપા કરી આવે જ
મનીએદરથી માફલી આપિ. રનેડી સમયથી જનોને માફક થવા લલામણ
કરી અમારા હિસાબમાં હમરો કરો ! નવા વર્ષમાં નવું જ્ઞાન અને નવો
આનંદ મળશે.

સમંકરે ભૂલ અથવા

મૃગ્યુર કે આત્મમનું નૂર ?

એક મુખ્યવેદ, મનોરંજક, સુંગાર, કવિનારસપૂર્ણ
સમાજિક નવલકથા.

સપ્તમું પરિચ્છેદ.

કર્મકળ.

તીની રાત્રી હોઁ કોઁજી ઘરે ?
જન મૂર્ખ હતા એઁજીની કાઁ,
હવે કાલ મલિ ત્યા મારી બલિ,
રહે દાગ પિસવની વરણી પાલિ,
ત્યા કમના ફૂલ મને હાલે મુઁદા પમાવ હે,
નિલિ-આલોકો જગમા કલુ' મુદા જગ પાવ હે.

હારે તું મને તેનો એકે રસનો નદિ બતાવે ?

“હેક ! મને આફ ફરે ! સફીએ યોખ બનારી-આરા બેઝા
બરમારને બમારી, બેલા ઝડપજી અને પાનલાનીએ ખાલી યેઝ કરી,
વિષયના ભયંકર પાસમાં ફમારી બ્દાસ અી-જીવનને નટ-મટ કરી તમે
મને છવની મારી નાખી છે. નેમજ તમે તમારી પાપ વામના વૃમ કંડા બ્દાસ જેવી
કેટલીએ અનાય-અગ્રાન રમણીએને સિવજી બટ કરી દમે ! એક પાક બેદરનને ફમારી
તેની રાત્રી કેસો કાવજી-અને ! નિંકંમ ફેક ! તેને પાણી પીતી દરવા તમાર ધવા છે !
ફેલી. પાનર ! અને તેમંપ તમે આજ કેટલાય સમયથી બ્દારી સલાદ આગે છે !
અમત્તપ માનવ તમાજ પર જે અપીલા આંખ દાઘી સવલ તેમના કમ્પાજી-સાધનને
અયે જે અપૂર્વ કામ કરી રહી છે-જે પૂર્વે-કર્મ-અગરકે બ્દારા જેવાં અનેક બૂલ્યાં
-મટક્યાં-વહેલ-પામરે સો-પુરોને મુધારી-અ-માર્મ પર ભારી મુખી કરવા પ્રાણનીવ
અથા યોદી જે મખ્મ જોડેલ હોતી રહી છે તે એક બદાદર રમણીના-તમારી સીર-
દિર્ઘાઈનો-અર્મ-પાનીની રાત્રી કેસો કાવજી બાવવાયા તમે જગપ નદિ ફાવે ! તમારો પ્રબુ.”

મહાદેવી !

તમે સાક્ષાત શિવની મૂર્તિરૂપ-મહાદેવી છે. મહારાજ અનંત અંપરાધની શ્રદ્ધા આપશે કે ? મહેં કરેલાં મહારાજ અનંત પાપના આપશિવને અર્પે મહેં સુલેલા એ માર્ગમાંથી મહારાજ એક અનુકૂળ-ઉત્તમ મર્ગ લેવો એવો મહેં નિશ્ચય કર્યો છે. મહારાજ હૃદયના ઉંડા ભાગમાંથી જાણે કાંઈ અદ્વય રીતે મહેંને એ મોંઘા માર્ગે જતાની રહ્યું છે કે : “હવે” પર્વતે એકાંત હવે જાણી જાણેલા કરવી. વા હવે નિસર્જન !” આપ પ્રુપને. પ્રજાળી-અર્પે કરી કંઈક પવિત્ર થયા મહેં હવે નિસર્જન કરવાનો જ સંકલ્પ કર્યો છે. પાપનું પ્રાપ્તિ કરી પવિત્ર થવાના એ દિવ માર્ગમાં આગળ વધવાનું જે પરમાત્મા મહેંને આદેશન થયે આપશે તો આવતી કાલ આ સમયે તો હું મંગલમય ભગવાનના મંગલ પામમાં મહેંની શબ્દ દર્શન એ મંગલધામની હું અધિકારિણી થાઉં એવી અંતરની આશિષ આપશે ! એ વચ્ચે હું અભાગિની તમારી પાસે શું બાકું ? હા, પોતે.

મંકલપમને લીધે હિતેષ્ઠ સમેલી મરીમન તુરત જોતે જોતે તે પત્ર દપામમાં નાખી આવી. આ પત્ર તેના વરન પર નિર્મળતાની છાપ અંધારું જાણ્યું છે. પત્ર પત્ર તેની આંખમાંથી આંસુ ટપકે છે. દમીસના વિશ્રામભવનમાં એક ખુલ્લામાં જમિન પર બેસી પવિત્ર થયા કુરાનની કલામો પડી રહી છે. પ્રમર્ગ આવતાં વળી પાછાં આંખમાંથી અશ્રુઓનું ઝરે છે.

આજ હાલમાં એક અવાડીઆથી રહીમ શેઠ મરીમને વિનવી રહ્યા છે કે : મરીમન અમીનાની શાન ટેકાણે લાવવાનો કંઈ સન્માર્ગ જતાવરી, પણ કોણ જાણે શાથી મરીમને આજદિન સુધી તે સંજોડો તેને કેમ કંઈ સલાહ નથી આપી ! એક એ વખત તે સલાહ આપવા પ્રેરાએલી તો ખરી પણ કોણ જાણે શાથી, તેના અંતરમાં તેને છુપી રીતે કાંઈ એમ ન હતી રહ્યું હોય કે : હુદ ! હાટ રગાથી ! પાક એરતને ફરાવવા-દેશન કરવાના કાર્યમાં મદદગાર થવાનું રહેલું છે ! એથી કાંઈ જાણે તારી કલ્યાણ-મંગળ નથી. આથીજ આજ કદીસ, આપતી કાલ લેઈસ, કદીને તેણે રહીમશીને આજ સુધી સંતોષ્યા છે. આજ તો રહીમ શેઠ એકકરો જવાબ માગે છે. પણ અમીનાના પત્ર એ તેની સમજી જાણ હોવી લાગી છે.

એક એ ત્રણ ચાર પાંચ એમ એક પછી એક પાંચ દોઝા ચલાવી સાથે દમીસના નિયમ મુજબ રહીમ શેઠ આવી પહોંચ્યા. રોજ તો વિવધમાં આંખમાં બેસેલી મરીમન પાંચમા પાંચ મીનીટ હોયને આદરુ-જનીકનીને રહીમ શેઠની ચાહ જોતી, મોટરના અવાજ તરફ દાન માંડીને બેસે, પણ આજ તો તેમાંનું કશું ન મળે ! મોટરના બેંગર અવાજ થયા જતાં મરીમને તેની રજા અજર ન પડી. રહીમ શેઠે મોટરમાં રહે રહે વજાવ દોરેલાં માર્ગ કે : મરીમન નિયમ મુજબ ગ્રહણમાં ચતુરાર કરવા રહામી આવે છે, પરનું આગની એ આશા તો દરાસજ નીવડી. છેવટે આજ તો મરીમને બે સળે સંલ-ગાવવાનું પડ્યું એવો નિશ્ચય કરીને શેઠ પગપાળ કરતા મરીમની સમિપ આડીને કપડાં ઉતારતા કે : આરામચેર પર બેસ. પણ મરીમને આજ શું કરવા તેમની રહામી સરખાએ જુવે ! સમગળ દશેક મીનીટ સુધી મરીમન કંઈ બોલે છે કરે છે ખરી-પોયામાંથી મોં જવાર કે છે, એવી સદ જોઈ. પણ શુકરવાર ન વળે ને નાજ વળે જાણી. છેવટે આજ દિવ

“મહાશય ! મંબાળીને બેઠવની જા, વ્યાજ સાથે ચુકવરા પામે તે વખતે આ સંધ્યાએ મહા પદ્મિના’ હજી ભાગમાં ઉતરી જશે. મને કંઈ નથી મમજાજી પડતી કે તુ આજ એકદમ આમ રહી જતીને કેને લક્ષ્ય બતાવી મરી છે.”

“શી, જયથી મિતિ મેઘવસાની આજ તથા દેવે આવતી હાલ તમારું જે કંઈ હોય તે તને તમારે વ્યાજ સાથે લેના પરદરને સનિગોના બાકા દુજ તને નથી લેવા ! મારા જેવી અને મમજાજી મોરોને કદમીની સાલમ જતાવી તેમની છંદમી પુષ્પાળી કુતી મુવી છે જેમ નાદો ને અજાચિનીઓ જે મમને સમજતી તે મપો તેમના ઉદરમાં જે બાકા મળતો ને બાકા તેમને પેતાને અને તમને અચિત જાણી મુકો એમાં જગાપ અમત્ત ન આવશે.” કહી મહાશયે બેઠી હતી ત્યાંથી જીને એક નિરસ્કાર બની ટીકું ફેંકી મળવા માંડ્યું. અમજાજી મહોમ મેઠે મહાશયને કાંઈ પકડી તેને અમજાજી વપતી અગ્રણી, મેન્ટ પોતે તેથી અમેયો રમણીએ ઉઠાવેને આગા દાયને એક સપાટે

લગાવી, એક વાળમાં દાઢ હોવાની ત્યાંથી પચાવન કરું. રંગ પર આવેલી રમણીના દાઢને તમારો ત્યાં પછી પુછવું જ મું ! માલ પર લોદોની લંગરો ગાત્રી ગઈ. ગાલમાં દાઢ એમી વત્તાથી રદીમ રોક સુલતાનની આવવાની રાદ લેતાં લમણે દાઢ ટેકરીને સમજો કે પાનની-રંગની પિચકારીઓ આવવા લાગ્યા. સાંતો રદામેથી સુલતાનની સ્વામી આવતી નાતે ગઈ. દરથી ગાત્રીમાં બેઠે એકેજ સુલતાને રદીમ રોકના મ્હોં ઉપરથી પારખી લીધું કે આજ રોડનો છવ કંઈ દેઠાણે નથી. મન-ગાનતો માલ મારી માંડ દારી કરી છે એટલે અમણેના તો સુલતાન છ પણ રદીમ એકેજ લેવું તોય તેવું સાફ રાદ કદી નાંખે છે, પણ મરિયમને લીધે તે તેમને કરું કદી રાકતા નથી. આજ તો મરિયમજ વચકી છે ખત્રી ! સુલતાને ગાત્રીમાંથી ઉતરી બગલામાં પ્રવેશ કરતાંજ મરિયમે હુકાણમાં સુલતાનના કાનમાં ડુંકે મારી દીધી. સુલતાનને ઉપર આવતાં વિશંગ ધનો જોઈને રદીમ રોક ખુલતું મીઝાયા. તેમણે નિમચ કર્યો કે આજ દરો ન કહો પણ ધણી ધણીમાંથી બેઠ એક મંપા છે. મરીયમ નીચે રદી રદી તેના કાન બજેરતી દરો, પણ રોક છે બંધ્ય. કદીને માર ખાંધો તદોય મૂઝ પર દાઢ ફેરવી રણ એ જોઈને નિસરણીએ ચડનાં ચડતાં જ સુલતાને મૂઝમાં દરોને એ લાંચે સમાઓ કરતા મુરખી સાહેબ ! મુરખી સાહેબ ! કદી છેક ઉપર આવી રદીમ રોકના મ્હોં રદામે તાકી તાકીને જોઈ વારે થીંડીએ રાતા ઠામળા કરતા-જાલ પિચકારીઓ મારતા રદીમ એકેજ કરું : " રોક ! રંગ ! આજ કંઈ આવકારી બંધી પિચકારીઓ ઉડી રવી છે, અને આ માલ પર મું મું છે ? " એટલું સાંભળનાની સાથેજ રદીમ રોક પોતાની ઉપાડી મરકરી થતી લેઈ સમજીને સુલતાનને ધત્રીમાં એક એવી લાન દોરી લીધી કે સુલતાન નિસરણીએથી ગમડતો ગમતો છેક બાંધ તળાએ વર્ત પડ્યો.

કુર્મવીરના નિયમો.

- ૧) વ્યાપારી, મીઠા કામદારો, વિવાદિઓ અને સાયબેરીઓને નમુનો મહત્ત્વમાં આપશે.
  ૨. વી. પી. પોસ્ટોફ મદિન આ મામિકનું વાર્ષિક સત્કાર્ય રૂ. ૨-૫-૦ છે. મનીઓર્ડર કરનાર રૂ. ૨-૫-૦ મોડાવવા. વર્ષી ગ્રામ્ય મદિનાથીજ મળુવામાં આપશે. છૂટક મીઠાની કિંમત મુખપૂરવર જોઈ લેશે.
  ૩. માલકોએ પોતાનું દેશનું ગરજાનાં અમો તુરત ખતર આપશે. મોડાવવા પ્રકારનો પત્ર-અવધાર કરતી વખતે માલક નમર જરૂર લખશે. જવાબ આટો વીરધાવ કાર્ડ અથવા ટીલીટ ઓડરના કૃપણું નહિ. એ વખતે જવાબ આપવાનું જી ટી ટાકરે નહિ.
  ૪. આદિકાના માલકોએ રૂ. ૨-૪-૦ નો મનીઓર્ડર કરશે.
  ૫. મનીઓર્ડર લખ્ય મર્ફ પ્રકારનો પત્ર-અવધાર અવગણવાનો શિસ્તનામેજ કરશે.
- કેમકેને સુચના-૧. કૃષા કરીને સેખક મળુઓએ પોતાના સેખ. કવિતાઓ, દામિયો પાટીને કામગીરી એકજ ગાલુએ મોડાવ અસુરે લખી મોડાવવા. કેમકેમાં અમુકી જાણુ મદર પૂરેપૂરે શિસ્તનામું સખનું.
૨. આપારિક અને ઔદ્યોગિક દિરોએ મંગ પી સેખોને આ માઈનકમાં પ્રથમ રધાન મળશે. મીઠા લેલોગ અંખથી સેખોને અમગ્યાન મળશે.
  ૩. અમને મળેલા સેખ પાંદ પડેથી મદરે મડદ થશે કૃષા કરી અપુગ સેખો ન મોકલવા. જન અવધાર તીચેના શિસ્તનામેજ કરશે:-એજ-સાની તાજો જરૂર છે.

અવધારવાલક.-૧ કુર્મવીર. ૨ અમદાવાદ.

દરજી "કુર્મવીર" ઓફીસમાંથી મળનાં પુરવડો.	મળી મળવ-પડાવડું.
સાચિખાજા થાને જામકર મહા સેખક. રૂ. ૬ મદ. મીલીકા નથી.	૦-૧૨-૦ ૦-૮-૦
સરખી-કાન્ત અમ-૧.	૧-૦-૦ ૦-૧૨-૦
કની વિવેચી.	૧-૮-૦ ૧-૮-૦
પ્રમોતર માલા.	૧-૮-૦ ૧-૦-૦
મી અંમિક રતુતિ.	૦-૮-૦ ૦-૧-૦
મીનીન સમતી પ્રાનાદક ગામદ સાથે. રૂ. નુ. મે. જોવી.	૧-૦-૦ ૦-૧૨-૦
મદર રવંજુ થાને દિ-દ કિખાર. સેખક. જ. જ. રૂ. ૧૨.	૦-૧-૦ ૦-૧-૦
દંખી મોડા મદરિ. સેખક. રૂ. ૬ મદ દેક મમથમાં પ્રકર થશે.	૧-૦-૦ ૦-૧૨-૦
સરખી-કાન્ત જામ-૨.	૧-૮-૦ ૧-૦-૦
મીકુનુ મીલા કયા સાવ અવધાર કીમ તીલા મે. અવાની મ. થ.	૧-૮-૦ ૧-૦-૦
દિન દેનીનુ નિરંગી ચિત. પ્રકાગઃ રૂ. ૬ મદ.	૦-૩-૦ ૦-૧-૧

પુરવડોના ઓફીસથી આવેજ મનીઓર્ડરથી નાણાં મોડાવી આપવાં રી ટી ખર્ચ નિરબંધ ને આના વડુ આપશે. કાજમાં પુરવડાનુ પેલેજ જરૂર પડશે.

અખેલ-કુર્મવીર કાપાંજી. અપપુર, જાકિયાની પોળ, અમદાવાદ.

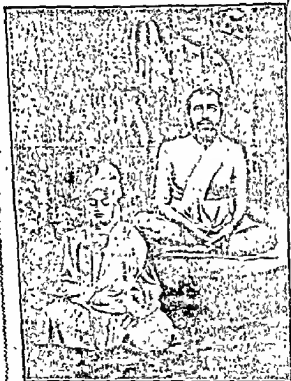
ॐ श्री गुरुः

॥ नमामि त्वां मागनि ॥

वर्ग २-आंक १
आवृत्त-आंगरे.
१६७७-१६८१.

गुरु-शिष्यः

५३२५

धर्मो धर्मस्य विदाद्व्यालं, यो भारते धर्मं समन्वयाय ।
आश्रयेभ्यः स्थित धीमंदाय, ते रामकृष्ण सततं स्मरामि ॥

<p>દર્શન કરીને પાવન થાઓ ! હિન્દુમાંની ધરમાં મહાવી શાખવા-ગૌરમંદિર, સગવડ વ્યાજને ભેટ આપવા લાવક ત્રણ દગમો ઉપામેથી મુંદર, બધી, પોરેજ સાથે ૧૧ બાને મળશે. ૧૩૦નો રૂ. ૧) એક.</p>	<p>બહુમંજીમરના સાય આજે પત્ર લખી પૂજાએ મળેલો વચોડા કર્યો છે.</p>
--	---

અનુક્રમભણિકા.

૧ માથેનાં. (કાચ)	૧૦ મ્હારી અગિયારા.
૨ નાથ રેડીઓ આપાનો. (")	૧૧ અવ્યવસ્થિત શિક્ષક શિક્ષક.
૩ મુનન પર્ણાવ્યવસ્થા. (")	૧૨ સમુદય. (અંતિદાશિત ચિત્ર)
૪ મંગળ પત્રિકા. (")	૧૩ કર્મવીર તાતા !
૫ માંથી દેવતા. (")	૧૪ કંઈકે માન્યમાન્ય.
૬ નીતિ-કેતક-પ્રાપ્તિ.	૧૫ રાષ્ટ્રીય અગ્રણી.
૭ કર્મવીર.	૧૬ ઇસુદર. (કાચ)
૮ ૬ પત્ર રાખડી બાંધીસા ૧	૧૭ બપોરે જુલ. (માથું વાતી)
૯ સ્વતંત્રતાનો મીનદાશ.	

માર્થતા:- ૧-જો જે માલક બહુઓના લાચરમાં આ અંકે આવે તેઓ સુધા
બાળે કર્મવીરની ૧૯૨ કરી નવા વર્ગો માટે ચાલુ માથું છે. એમ
અમે માનીએ છીએ. તેમના એ ઉત્તેજન બદલ અમે તેમના ઉપકૃત છીએ. ડાંગર માંડત
જેમ કાલરાં અને દુરશ પેળાયા થઈ ચોકખા મુંદર ચોખ્ખા માસ થાય છે, તેમ જેમણે
કૃપા કરી પંજાસર નકાર વાળ્યા છે, તેમને માસિક મોકલતું બંધ કરી ચોખ્ખા રહેલા
મુત માલકની સેવામાં કર્મવીર પદોચિતું હું છે. તેઓ સર્વે કૃપા કરી બનતી તારી
જવાબમના રૂ. ૨૦૦-૦૦ મોકલી આપજો. પી. પી. પોરેજ બૂક મેળવું.

૨-અમદાવાદના જે માલક બહુઓના લાચરમાં બીજા અંકે મળે તેઓ સુધા અમે
નિદિ માથાં રોપ તેમના ઉપદ બીજા અંક પી. પી. પંડ્યાઓ આવશે જે વંચીકારી સેવા તરફ
વેરી પળુ તેથી ત્રણ આજી બંધ પડુ આવશે. વિદેસે અંકે મળેથી તુરત મોકલી આપો.

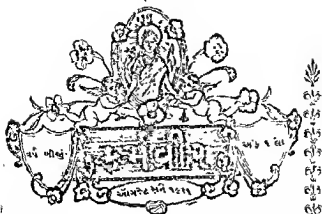
૩-કાલે માલક બહુઓએ થયે લઈ આ અંક દાખમાં આપતાં એક એક માલક
કરી મોકલવા કૃપા કરવી. ઉદોબનથી કર્મવીર સાચામાં મારી સેવા કરશે-સંતેજ આપમે

૪-નવા વર્ગમાં પળુ એક મુંદર નવજકલ ભેટ ગળશે. માલક સનારે વિશ્વમ
કરવા, નિદિ તે બેટનો લાભ વધી જાય.

૫-આવતા અંકમાં તેનાં લાચરમાં પદોચિતું વડો તેમનાં નામ મ્હર થશે.

૬-નવા વર્ગનું તમાજમ ગાણી છે તેમજ અમારા માનુષ્યને આપી પદોચિત મેળવવી.

<p>પ્રકાશક:- રૂઝાલાલા દરિયાલ ભટ્ટ. ૬. તાપુર પાડવાની પેલ, અમદાવાદ.</p>	<p>મુંબઈ, મુમ્બ, કચ્છી, રંડન, વગર, વીદાશ, સ્વચ્છે જેવું દેવી જર છે</p>	<p>આ મોસિકેશન નીમનસાત ઉપરોક્ત પેલીના તાપુર, માનવાની સાથ પાસે આવેલા 'વન' ત્રિન્ડીય પ્રેસમાં બહુ અમદાવાદ.</p>
--	--	---

भार्यना.

मित्र देव देव रत्नां अम आभु ननयी नीक्ये ।
 आरत वसुन्धरापार, मुष्ण-दशान्ति मंगुना पर,
 शशि हस्त-स्वामिप्रापार, अम आभु ननयी नीक्ये,
 देवाविमान धरतां, जगदीश मान इरेना,
 निज देव अग्रिम दरतां, अम आभु ननयी नीक्ये
 आरतनुं मित्र-पर हो । पुत्र नेवनी निरुह हो ।
 श्री-नक्षत्रिना तह हो । तव आभु ननयी नीक्ये,
 दुष्ण-दोष पर विनय हो । अज्ञान सनिहृय हो ।
 आरत सद्गुरुभक्त हो, तव आभु ननयी नीक्ये,
 उद्योग-साध-मुष्ण हो । आरत पर न दुष्ण हो ।
 साधुनां प्रभुत मुष्ण हो । तव आभु ननयी नीक्ये
 कषाये न इष्ट देव हो । प्रभुर्ते भवि विभव हो ।
 अयो मुद्राक्ष नर हो । तव आभु ननयी नीक्ये,
 लोको सत्त सत्त हो । विद्या-कला-मुष्ण हो ।
 देवादिदेवां अरुह हो । तव आभु ननयी नीक्ये
 देवादिदेव इरतां, मन सागुर्भक्ति प्रभुर्त,
 जय जय स्वदेव रत्नां, अम आभु ननयी नीक्ये,
 पीर धर्मवीर पाते, कष्ट कुर्मवीर नने,
 देवात्मा वेळु पाते, तव आभु ननयी नीक्ये

रघुनाथदास हरिदास भट्ट.

नाथ !

रेंटीओ

अपावे !

लैरवी गजद.

रसिक वरराज मनहर
रेंटीओ आले अपावेने !

लवण-अधिराज-प्रियतम रेंटीओ आले अपावेने !
गमे शकुमार के झुंगार हंदा ना लेख पक्ष स्वामी,
लक्ष्मवर मेरा भासा रेंटीओ आले अपावेने !
भुलाभी आठरी तोरे अतः वित्त देशमा नोडे,
प्रियवती याद छरी रेंटीओ आले अपावेने !
हदि पक्षन माथुं ना कंगु पक्ष पक्ष नाथुं,

पमे लागुं पिपुछ ! रेंटीओ आले अपावेने !

छिपाळा छे अटपळां भरत संतान लटपळां,
भरे छे साज भाषा रेंटीओ आले अपावेने !

यधरतां अंश सां छे ! करे अम तपेय ना नचि,
निताणी दग के दीन ! रेंटीओ आले अपावेने !

कुतरना तारपी अता भजे या ना भजे ते शुं !
पदि वल्ल लटपली दांडवा कहुं तो अपावेने !

तभारे मन नथी जेयुं ! (हुं) अथवा लट्ठ जेयुं हेयुं !
सुहसन मक सायुं दिव्युं जे. छे अपावेने !

हंछ दिन्दी, भुझभिन. पारमी नर-नारीजे रथापो,
इते शुद्ध-प्रत्ययां जे रेंटीओ आले अपावेने !

धयो हंछ धर्म-दीक्षेजे. शुद्धो मदा धर्म-दीक्षेजे-
हरीदे देव जे रेंटीओ हे अज ! लावेने !

पुवछ-पुवपी अने सावे-कमिनी ने वजा जाने-
मजी पितु-मात भरे रेंटीओ जे आज लावेने !

लक्ष्म भोभन वसित रस चरिनी उजि-लरी जेभां,
नयनभोदना नदने जे रेंटीओ अलमल अपावेने !

ना. ११-१-२१ १९५२.

रणछोडलाल हरिलाल मट्ट.

अपराध अंशमा अंशमा अंशमा
अपराध अंशमा

* पति आ प्रान्ति के अंशमा अंशमा अंशमा

॥ ॐ नूतन वर्षाऽभ्यर्थनम् ॥ हेतुः-श्रीमान् 'अयोध्या' सु-भाटण.

(वसन्ततयाम् १८)

श्री/उर्मवीर शिशुनी शुभ वर्षांशं करीमे नदर्थं प्रभुना शुभ स्तोत्र पाठः
 आ 'उर्मवीर' सुकुमार स्त्रिं चित्रं ओरी कृपा 'प्रभु !' करो, सुपथं भवते. १
 अंतःप्रवेश करि समक भवते ते भावार्थं मुगदुष्ट विमोक्षण ते;
 ते ओझां विविधराह नरे दिव्यरी ने स्वाभाव्य लज्जिते, अथ अग्नि भाति. २
 नृपते भुवि हस्तं अगार धर्मां कर्म प्रचार करवा शुभ कर्म कर्ताः
 व्यापकते विविध कर्म विरे निवेष्टन्य उद्युक्त-पुत्र जन हृष्ट इव प्रवेशतः. ३
 शम्भुसुभातम विभु ओझा अद्वितीय वंश वेव, नक्षत्रात्मक न द्वितीय,
 नाता स्वर्ष धरता निजभक्त हस्ते श्री विद्यनाथ ! कर्तव्यं मुगदुष्ट व्यापते. ४
 इतीं मुगदुष्ट सुगतन धर्मं रक्षत पाप्मं द भंड ! प्रवेशतं धर्मं दक्षतः
 उतासक वर्षांशं सदैव करो सदाय कर्मप्रसीत्य जन विष विरक्त थाय. ५
 आपे अमृतं, पय मूर्तं यद्य नृपुला हो अंत लो यद्य अनेक विष विमोक्षण,
 अनेक सिद्धि अमिद ! कर्म सदाय कर्म प्रवीत्य विदुषं, मुग्ध-शान्ति थाय. ६
 पुत्रं धनुं 'प्रथम वर्ष' 'वर्षेन हरे ओरी कृपा, 'प्रभु !' नदर्थं 'द्वितीय वर्ष'
 आ 'उर्मवीर' उर्वरी प्रतिवर्षं हरे करो नदर्थं जन सेवा; नदर्थं प्रियसे. ७
 सर्वकारतः सदैव 'सर्वदुष्ट' आनुषं वर्षक ! अनुदर्थं लोक भूष !
 करीमे विनय विनयी, प्रभुनी तनये आ 'उर्मवीर' चित्रं नृप उतासये. ८
 शिशुना शिशुन विमोक्षण ये सुदृष्ट भूरे विमोक्षणमरी न करी अन्वय,
 उतासक आप विरक्त 'उर्म' हस्तं आ 'उर्मवीर' चित्रं, 'प्रभु !' ने वक्षतः ९
 अथ सपी सुविमोक्षण हस्ताने 'भेदा' उरी सुभक्त 'आननी' भवते,
 आ 'उर्मवीर' प्रतिभास प्रकाशतुं 'आतेवी कृपा प्रभु !' करो; तम पाय हरे. १०

॥ संगल पंचक ॥

शशिनीपत्न.

विमोक्षणरी, श्याम मंदारमाली; धन, विष्णु, इव मे तामाचारी,
 भावा सोने, आप निर्माण अनेक; लेतां रते ओ नृपुलां अनेक. १
 लेनु धना आप, ले जन थाय, लेक ज्ञानीने मरी अग्नि नय,
 मृदु स्निग्ध आनंदाय सोने आनंद, स्वयं लेने, इत भाव प्रभुमे. २
 विष आपी, हंसा विमोक्षणतः, विमोक्षता, विमोक्षता, अदाभा,
 अंतर्गामी, हो नृपुलां विमोक्षती, "आरा प्रीति, चित्ते मीर नाभी" ३
 भावा ये. ये नोति ओभी नृपुला; हो निर्माणी, नाथ लेने नमाया,
 रता सोने वास्तवे निर्विभगी; "वंद, आरा प्रीति ते आननी" ४
 लेने धन हाथ उतासक पूरे; आनंद लेने वेत लेने अपूर्व,
 अदभ ! "॥ ने मरी आनंद, तेन संगे तुं वने भुवि आनंद. ५

॥ यो ज्ञाना विद्वानि, पर्वम् ॥ यो च वेदान् प्रतिगोति लक्ष्मि ॥

॥ नंद दयमाय विद्वि मकाशे ॥ सुमुखं दारण मंद प्रपदे ॥ शुभे ॥

ધનુષાદક:—સુમુદ્ધ.

॥ જય યુદ્ધ ॥

નીતિ-કર્તવ્ય-વોધ.

કા: કાલ: કાનિ મિધાણિ કો દેશ: કો વ્યયાગમો ।

કો યાદ કાપ મે ક્ષતિરિતિચિન્ત્ય મુદ્ધમુદ્ધ: ॥

કેવો સમયો કાલુ મ્હાત મિત સાચા છે ખરે,

મેધો ક્યો મર્મોશને મું કાલુ એ મિતન કરે,

કે આમદાની શી અમાઈ ખર્ચ ને છે શું મળું,

કરવો ધરે મુવિચાર એ નિત્ય યાચમાં સાચુ કહું.

પરં ક્ષિપતિ દોષેણ વર્તમાન: સ્વયં તથા ।

યજ્ઞ કુવ્યસ્ય મૂઢ: સમ્પત્ત ચ મૂઢતમો મત: ॥

વિવિધ દોષનો ભરેો ખખનો નિજમાં પલુ એ ભૂલે,

અવર દોષના કાપ ઉપાડી મૂખ મદા મન પ્રભે,

ચતુર વિવિધલુ હોય છતાં જે કોય કરીને મેલે,

જન્મ એવાને સકળ જગત મદા મનથી યુરખ કહેલે,

યસ્યાર્થિનો ચ વિમુલા: સ્વર્ગલિહરં યજ્ઞ: સકિલ રાજા ।

અભિવેક પદ્મ વન્ધી ચાલવ્યજનં વ્રણસ્થાપિ ॥

આંગણુ આભો મામક કરેન પ્રતિએ બર્ચ, પાપ દેરો,

હરી પ્રભનો વાપી યજ્ઞ લે તેને શુભ ભવો કહેવો.

ત્વજેદેકં કુલસ્થાયે ધામન્વાયે કુલં ત્વજેત્ ।

ધામં જનપદસ્થાયે આત્માયે પૃથિવીં ત્વજેત્ ॥

એકનો લાગ કરવો પડે એ કદી કુલના કુલ કસ્થાણુ માંદ,

અગર એવાઈ પ્રિય નગરના કુલનજો મોદ, ધરવો નદિ કાઈ પાતે,

નગર કુલ ઉલસના ત્યાગનો ધન્ય! નીલદેશદિન આધને મનય આવે ।

રક્ષી જાત તણ પાત પુષ્ટી તમી દિલસ કો નેવ એવો જાતાયે.

(અર્થ.)

मवाननी मंजुं हवायी आसक कर्मवीर आस जेवनानी ओक वरनी बाबा
पुरी करी जीम वरनी मन्नाबाबा इरा कटिगद धपु उ प्रथम वर्षमा
अनेक प्रकारनी दानि-दिरजनाओ सदन करी-ओप गीने पगु बायक
अमुवायनी मेरा करवाभा तेजे हवाय गभी नयी-पयारुजि प्रवत्त कर्यो छे.
मेरी भीजे, सुजुन बायो, विद्वान बोयो अने ने ने गवदेर पव-
हारीमे कर्मवीर तरे कृपा करापु ई हा तेने छियल छिल्लन आवेपु छे नेओ मई मन्नाओ
मेरा मन्नाप पुरी अभागी आ नून वरनी बाबा मई मन्नावभा मन्नापुन धरे
मेरी अने धोपु आशा बापाओ छीमे.

अनुप अमि रवग भीष छीयेने अर्ध मरुत भाव छे-नेवग नवरागाओनेक
आमनु छे ओनु भागी सध तेरा प्रादक धपु बाभ मना नेओ अचक्राव छे तेमने आभासी
ओन विमि छे हे मेरा अने भीस कामदारनी छिल्लने अर्ध मालिक मरुत करेछु, परन्तु
धारा सध आद नारे अभास अनुभवभा ओम आनु' हे भीषमा सजना पशु छवम
आगता, धांवीना मेर केवा गव-दिवम आम करी पैमा मेवेवसमात्र रवी-पवी रहे.
नारा जेनेने ज्ञाननी छपुल कवाय नयी-कर्मवीर ते सु पगु सासमा मारा पयो-पुनरी.
पल्लव रानी बाध अरवली ओने तेओ मदा पाप मने छे-पेमा अर्धने ते सु पगु विना
मझे वरिवानी ज्ञान मेववसानी-पशु तेमने तेव मरुत नयी न्यारवी अने कर्मवीरनी
विद्या अर्धने मुपवने व्यापार-छिल्लने सजना अने कर्म-ज्ञान संपदी मनुकेछ
तेमाथी ज्ञान-आमक मेववी छे ओस विमोपीन मालिकने कनुवाउ छे कर्तु तेपपु
दान अर्धन-मन्नाप गांवेनी सेवा उदरानी आभासी आनमि आगता नेरीने तेरीर ररी
छे-तेमनी निरपदामे अमने ते मंनधी आभास रवग विचार जदार साजना
मेम न आगी! अर्ध मेम मेमनु सादम अने न करी सजना-काल न
करी छे! आहपु ज्ञान वं पल अने नेमने नृप नयी-प्रथमे तेमना दिन
मे सारी सांजना रवा छीमे. दृष्ट तेमने माटे अमने नपुर्न दिमोछ छे. प्रथमे पं
आवपुके छेक प्रथम करीगु-नेमने सधमा विमरी ज्ञानो अर्धने अने नदि करीमे!
आहा सजना छीमे हे तेओ कर्मवीरने पगु नदिज जूरे! भास करीने मागु वाना
भीस कामदार. दिनने अर्ध सजनी दरी तेरा विद्या पगु अने वृक्षा छीमे, दरे
ने वाना मनुने अनुप पं पं अनी आगाद गीने सजानी अर्ध छे अने आभास
रगेदि ओ साभा-व बायक सधमनु मानुं छे. कर्मवीर भीष कामदार अने भीस, छीये

સખથી અમે અમારો અવાજ સમયપર રજુ કરીશું પશ્ચાત્ત દરે પછી નવા વર્ષથી કર્મ-
ભીર સમગ્ર યુગને સમાવેને ઉપયોગી વ્યાપાર-ઉદ્યોગ, કર્તવ્યપરાયણતા, નીતિ-તાન અને
સ્વદેશી લાવનાને ધોળનારા કોમોનેજ સુખ્ય સ્થાન આપશે, અને તેથીજ જેઓ કર્મભીરના
લાભ લેતા અને આપતા અમકથા છે તેઓ તેનો લાભ લેશે-આપશે !

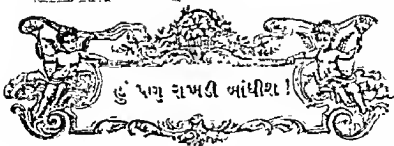
પ્રથમ વર્ષમાં કર્મભીર ને એવા જગતી છે તેનું સંપત્તિ માન તેનાં સુઠ પ્રાદર્શ.
ઉત્સાહી એજાએ અને વિદ્વાન લેખકોનેજ થો છે. તેમની લાલિ-સદામ્પની આશાથી
લક્ષ્યાઈ નવા વર્ષના પ્રારંભમાં એ સુર્ય બંધુઓના અમે આ પ્રસંગે પુનઃ એકવાર
ઉપકાર માનીએ છીએ.

પ્રથમ વર્ષના ઉદ્દેશ અંક પ્રકટ થતાંજ અમારી આર્થવાને તદ્દયમાં લાઇ આદક તરીકે
મહી-સાર્થ સાથે જેમણે પ્રાદેશ વધારવા ને જમ લેવા માંડયા છે તેમનો, જેમનાં પ્રથમ
વર્ષનાં લવાજમ ખાત્રી હતાં તે પૈકી જેમણે તુરત તે મોકલી આપ્યાં તેમનો પણ અમે
આભાર માનીએ છીએ. હવે જેમનાં પ્રથમ વર્ષનાં લવાજમ ખાત્રી છે તે સંપત્તિ બધુએ
બે વર્ષના લવાજમના રૂ. ૪-૧૩-૦ આ પહેલે અંક મળતાં તુરત મોકલી આપશે, કિંતિ
અમારો માલુસ ઉપરાધ આપે તેમને મળે તેની વ્યવસ્થા કરશે તો તેમનો પણ અવલક
ઉપકાર થશે !

ઉદ્દેશને અર્થ અગર સરમ અને રનેકની ખાતર પ્રથમ વર્ષમાં આદક થઈ કર્મભીરને
પગલર ખનાવવામાં મદદ કરેલી તેઓ પૈકી " દાનાથી લાલો સુમ " એ ન્યાએ પ્રથમ
વર્ષનો છેલ્લો અંક પહેલેયાંજ જેમણે નવા વર્ષથી ડાઈપણ કારણકાર માસિક બંધ કર-
વાની વખાસર સૂચનાઓ કરી છે-અમને નુકસાનમાં ઉતારી-આશામાં તણાતાં જાણી
લીધા છે તેમનો ઉપકાર પણ કંઈ જેવો તેજ નથી ! ખેડમાન એટલેજ કે તેઓ
કર્મભીરની કદર કરતાં ચૂક્યા છે. પુનઃ કર્મભીર તેમના સિત્તે આદર્શના સમર્થ સાથ તો તેમાં
અમે કંઈ આશ્ચર્ય જોતા નથી. અરજુ.

બેર:-સર થતા બીજા વર્ષમાં પણ એક સંદર નવમકથા કર્મભીરના પ્રાદેશને લેક
તરીકે આપવાનો અમે સંકલ્પ કર્યો છે. જામાણી-કથળ વગેરેની સખત મેળવવારીને લીધે
તેની જરૂર જેટલીજ પ્રત પ્રકટ થશે. આદક થવામાં વિલંબ કરનાર તેનો લાભ ચૂકી ન્યો.
માટેજ અમારી સાર્વાતથીજ આસ કથળા છે કે નવા થનાર પ્રાદેશોએ અવિલંબે આદક
મનું. આદક કરી મોકલવાની સૂચનાવાળા ગિંચાએ પણ નવા પ્રાદેશ બેરનો લાભ ન
સુમારે તે બાબત ખાસ કાળજી લઈ તુરત તેમને આદક થતા સમજવવા જમ મહ
નાખવા, એજ આર્થના !

અંતિમ ઉલ્લિપ્ત આ કાળમાં જાગૃતવર્ણની મળ કર્તવ્યપરાયણ બની રાજ
-સાંનિત પૂર્વક સંપત્તિ ઉલ્લિપ્ત પ્રાપ્ત કરે-કર્મભીર નર-નારીદારા પૂર્વવત્ બારનવત્ . નુદ
યાન-ભારત પ્રવળ સંપત્તિ અભિટ મનોર્થ મંજલામ જાવવાન સત્વર સિદ્ધ કરે-એ ન
મંગલજાવના સારી સાંધ એ વગર અમે શી દરિ પાસે આજ અન્ય શું પાચિએ ? ન.

[ભેલકા-છીપુત્ર વમટા-વાગ.]

—પ્રજ્ઞા ૨૦—

(૧)

દુ' પગુ રાખડી બાંધીશ "

વાદ ' આજની જોવાની ને આ પામવેમ ' નમસ્કારની અંત્ય. ૧
મહાત્મા આનંદ નવા હિન્દીમાંથી અંતરને દરમિય ઉતરી રવા છે જોન
આનંદને તથા જાણે પોતાના વચ્ચેનાં પવિત્ર દરમિય દિવ્ય બારના
વડે આનંદિત થઈ અપૂર્વ રજા-ગાયન કરી આશિર્વાદ ઉચ્ચારી રવા છે
" બનવાન સર્વની રજા કરે ! પરમાત્મા સર્વનું મંગલ કરે ! શ્રીચાંચુ મજા !
આદિ આશિર્વાદની આદિતક વચ્ચેનાં અર્પણ પવિત્ર અંત કરવામાં આરંભ, વાદ '
વાદ ! મી અમલ દુટિ કરી રવા છે ' આ અનુષ્ઠ મમને કોઈ નહાના પરમાં શાપ એ
દરવાની દિવ્ય બાધાએ પોતાની જોવાને કરુ ' જા ! દુ' પગુ રાખડી બાંધીશ '

અનુષ્ઠમાં માતાએ એક દીર્ઘ નિધામ બાંધીને બિંદુ દરે કરુ " બંદન ! તું
કેને રાખડી બાંધીશ ? હા, આજ તારે આરંભ દેશ ને. .... "

માતા આગળ એક પગુ સંદેશ આપી કરી રવા નહિ. તેનું મનુ' ફેલાઈ મનુ,
દરમ બગાઈ આવ્યું. અને આમમાં જગજગીયા બરણ મલા.

અગત્ય બાધાએ દારૂંક કરુ : ' તે શુ જાણ નિધામ બાંધીને રાખડી નહિ
બાંધી દેશ ? ! એ જા ! જાણ નથી તે દુ' મહારે જા તને રાખડી બાંધીશ "

કુખની પછે પગુ પુત્રીની વાત માંમળા માંમળાએ રિમ્ત દારમ કરતાં કરુ : " અરે !
તું તે કર્યાં એટલી બધી મોટી થઈ ગઈ છે કે તારે જા તને રાખડી બાંધી છે રાખડી બાંધી-
વાના તારે હજી મહા દિવસ છે હજાર એ સમય પગુ આપણે પગુ મારી ' જાને ને

માતા શુદ્ધકર્મમાં પ્રવેશ થઈ, શુદ્ધકર્મથી પરવારી તેણે પ્રતીતિ કરી: “લે ! આપ વેળાએ તને ન્દવરાવું.”

અંબીર મુખમુદ્રા કરીને જાણિક બોલી—“દૂ નદિ ન્દાઉ.....”

માતા: “કેમ, નદિ કેમ ન્દાય ?”

જાણિક: “બ્દારે ક્યાં કાઢને રાખડી જાંધવી છે તે ?”

માતા: “અશી ! રાખડી નથી જાંધવી તેથી શું ન્દાઈય ? પણ નદિ કે ? આજ તરે-વારનો દિવસ છે, આશ, ન્દાવા ઉઠ જોઈએ, બ્દેન ! ઉઠ કે ?”

જાણિક: “રાખડી ના જાંધું તો જાડી બ્દારે મનથી તરેવાર જાનો !”

માતા: (કંઈક કોપિત થઈ) “અશી ! કંઈ જાડી-માર જાવાની થઈ છે કે ? જ્યારની બ્દારી મા રાખડી રાખડી કરી રહી છે ! બ્દોટી રાખડી જાંધવારી ના જોઈ જાય નો ! જોયું જ દોન તો અજો આ દિવસ જાય જાનો ! જનમનાં બ્દેન જ જાપને આપો ! આડી વર્ષની થતામાં તો આપને થર ઊઠવાનો રામય આપ્યો ! બ્દારે જ નસિને જાયું જોવાન જોવાન થઈ ગયું નો !”

જાણિક મદા શોકમરન થઈ, કનક જતી થઈ અને અંધારમાં અંધ લોકોને કંઈ પણ જોઈયા આત્મા સિવાય મુખગામ ન્દાવાને માટે ઉભી રહી વાંચક ! અમુ વેરની નિર્દોષ દીન જાણિકાના દયાર્દ વરનકમળ પર તો મદદર દ્રષ્ટિ કરો !

મેવકના ગયા પછી સુરદે, કમાવવડે આંખો જુલી નાંખી અને મુખપર મંસિરના ધારણ કરવાનો વંત કર્યો.

પુત્રા દાર ઉપડ્યું અને એક સુવક અંદર દાખલો થયો.

પુત્ર: "આવો ! અમરકુમાર પંધારો !"

અમર: "કહો, ધનસ્થામ ! આજ એકલા કેમ બેસી રહ્યા છો ? મુંઝાણથી ક્યાંને આત્મા ?"

ધનસ્થામ: "કામનો આગ્રહો હું ને ભાઈ !"

અમર: "હું ધાડું હું કે આપ સુરત પણ અરસ્ય ઉતર્વા જે દરો ?"

ધનસ્થામ: (કપાળે હાથ મૂકી એક ઉઠે નિશ્વાસ મૂકતાં) "હા ! ઉતરો તો દતો, પરંતુ વ્યર્થ ! દવે લાં મ્હાડું કોણ છે !"

અમર: "પરંતુ કરતું શું ? હવે નથી માનતું-કેમ ? ભાઈ ! બે સસ કહેવરાવો તો વરતુસ્થિતિ પણ એવી જ છે. બે તમારી જગ્યાએ હું પોતે હોત તું કદાચ હું પણ એજ કરત કે બીજું ? તમે તમારો ધર્મ નથી જાળવ્યો એમ તો નથી જ ને ? પરમાત્મા પર શ્રદ્ધા રાખો, એ પણ સમય આવશે કે તમારી ધર્મિન વસ્તુ તમારી નજર સમક્ષ આવીને ઉપસ્થિત થશે. પેટું જુલી ગયા કે; વિપરિદેર્થ—"

ધનસ્થામ: "ભાઈ ! શું કહે ? હું તો દવે દારી-વાડી ગયો. તમે ક્યાં નથી જાણતા કે; મ્હને સગનનર આવીને રહેતાં આજકાલ કરતાં એક વર્ષ થયું, જ્યારથી હું, અહીં આવ્યો છું ત્યારથી તેમને રોપવાની ગડમગડમાં નિશ્ચિત પગ માંડીને બેઠો પણ નથી, મ્હારાથી જનતું હું સર્વ કરી ચૂક્યો છું, પણ મ્હારા સર્વ અપનો-પરિશ્રમ પર અત્યાર તો પાણી ફરી વળ્યું છે ! હાથ ! સર્વ નિર્વેક !"

અમર: "એમણે કોણ જણે ક્યારે ગ્રાથી મુરતનો લામ કર્યો એવો પણ કંઈ પતો લામતો નથી એવો અરેખર આશ્ચર્યજનક છે !"

ધનસ્થામ: "એટલી તો દટીકત અને આવી છે કે; મ્હારા ગયા પછીથી સમજમ એક વર્ષ એ બેરોગે મુરત હોડ્યું છે, પણ ક્યાં ગયાં એ કંઈ માલમ પડતું નથી."

અમર: "ઉપરોક્ત દટીકત ક્યાંથી મેળવી ?"

ધનસ્થામ: "જે મજાનમાં અમે રહેતાં હતાં તે મજાનવાળાએ જ મ્હને કહ્યું હતું."

અમર: હા ! આ એક જગુરી ચિદાનન છે, પણ દવે કંઈ ઉપાય !, દવે તો એમજ મન વાળો કે; પરમાત્માથી પણ એવી જ ઈચ્છા દો."

ધનસ્થામ: "હું તો એમ જ સમજીને બેઠો છું. ભાઈ ! હું ચોક્કસ માનું છું કે કંઈ નહિ પણ માન એ મ્હારાં કર્મનું જોડણ છે બે હું એમનો લામ કરીને ન આવ્યો ગયો હોત તો આ સમય ન આવત. પરંતુ પેલા કમાઈ એજ અમરકુમાર કરવાની ઇચ્છાથી પરદેશ ચાલ્યા ગયા, દેખા કમાવાના સોળમાં તેમની લેશમાન પરવાદ કદો કે કોણે રાખી કે ! તેમની ખજાર અંતર લાંબી છે કોણે ! ખરા હૃદયથી 'મ્હે' તેમનું કદિ અમરજી સરખું નથી કર્યું-કર્યું તો પડી પડી જાયું કંઈ નહિ ! હાથ ! એવે તે કાઈ દરો કે જે પોતાની ન મહાતા-જન્મક્રમિને જુલી જાય ! હું જ એવો અણગમી, અધન....."

અમર : (પાન અટકાવીને) “ આહ ! ચાંદ્ર છે, એમાં તમે શું કરો ? બારી ખૂલો છે, એ પણ સમવતો જ પ્રત્યક્ષ.”

પત્રધામ : “ જો તું તેમનો ત્યાગ કરી પરદેશ ન ગયો હોત તો કેવું માફ ?”

અમર : “ રોડ ! પરદેશ-પરદેશ સિવાય પંથો ક્યાં છે ? જો ન ગયા હોત તો પત્ર-સ્થાનકમાં રોડ ક્યાંથી ગયાના હતા ?”

પત્રધામ : “ અરે મારે જલ્દયમાં મધ્ય મેં અને પ્રમાણમાં મધ્ય એ જલ્દી ! મરણીએ બારી કંઈ બારી કરજ બારી છે ? આજ જલ્દયમાં મુખ-શાન્તિ નથી તો પછી કદો અમરકુમાર ! એ જલ્દી એક કંઈ જલ્દી કદો છે ! તમે જોઈ લો, હા કે હાથ બારી કેવી રીતે છે ?”

અમર : “ ઠીક, પણ આ દારૂ જાત મેં મેં જાણે છે.”

પત્રધામ : “ એ બાળનની તો જાન જ જુદી ગયો, બારી ! એ તો રાખડી છે.”

અમર : “ સાહેબ ! જાણે ! જાણે પણ તમે રાખડી કદો છે કે ? જલ્દી કદોવાની નથી મેં જાણે કે. તમને એ રાખડી જાણી મેં જાણે ! જલ્દય છે કે જાણી કદો કદો મરણી-કંબુજ જલ્દય મરણીએ ? તેમને એક પંથો જલ્દયે પડે એ પણ મદા મેં પણ પાપ-રામા-પણે ! જાણે પણ પાપ કદોવાર ! આજ જલ્દયે એક મદા મેં જાણી જ હાથ જલ્દય ! પછી કંબુજ ! જલ્દયે મેં જાણે !”

પત્રધામ : “ આહ ! તું જલ્દી જાણી જાણે કે ? આ મરણીએ કદો ? બારી બારે રાખડી જાણી કદો તો પણ મદો તેના કરતા આ કદો જલ્દયે મિષ છે. મરણ કે ? આ બારી મરણીએ મરણી કદો છે.” એમ કદોને લાખડી રાખડી કદો પત્રધામને તેને જલ્દયે-મારણીની પેતાની એક મરણીએ રાખડીએ રાખડીએ મુદી રાખડી.”

અમર : “ પત્રધામ ! આજ પણ કદો વિચિત્ર મુદા જલ્દયે છે ! બાપ નજીવ રોશન ને જલ્દયે અટકાવે જલ્દય ! કદો કરી એટલું તો કદો કે એ કદો જાણવાર એટલું છે જાણ !”

પત્રધામ : એક મુદાએ જાણે !”

અમર : “ મું કદો છે ! જાણે ! કેવી રીતે ક્યાં જાણે ?”

પત્રધામ : “ મુદાએ !”

પત્રધામને રાખડી મેં જાણી જાણે જલ્દયે જલ્દયે અટકાવે કદો મેં જાણે.

અમર : “ જો તમે કદો ને રાખડી સત્ય જ લોશ તો અમરજ એ કદો અત્યુદ છે ! એક અપરિચિત જાણે ! અત્યુદને કદો જલ્દય ! એ તમને અપરિ મુખ-શાન્તિ અને વિજય પ્રાપ્ત કરાવે.”

[અમર]

સ્વતંત્રતાનો ઇતિહાસ.

[લેખક:-શ્રીયુત્તમ માધવસાદ વમ. વ.]

સ્વ

તંત્રતાનો ઉપભોગ કરવાની ઈચ્છા સંસારમાં કયા અણગમી હવે ન હોય ! મનુષ્ય તો સું પણ પશુ-પક્ષિઓને પણ પરતંત્રતા બહારી નથી. એમને પણ સ્વતંત્રતા ઉપર નૈસર્ગિક પ્રેમ છે. સ્વતંત્રતા વિહિન કોઈ પણ દેશ અથવા જાતિ ચૂતકાચ માનવામાં આવે છે. કેવળ એ સમ્યક હવેના આધાર રૂપ છે એટલું જ નથી. પરંતુ સમસ્ત જગતની સમ્યક્તાની ઉત્તરોત્તર ઉન્નતિ સ્વતંત્રતા વગર કાળાંતરેય નથી થઈ શકતી. જે દેશ પરાચિનતાની બેડીમાં જકડાયેલા છે, તેમજ નાના પ્રકારની ઉપાધિઓ-આધાઓથી વિદગ્ધો-એલા છે તેઓ ઉન્નતિના માર્ગમાં આગળ વધવાને સર્વથા અશક્તિવાન નિવડે છે.

સ્વતંત્રતા એ એક હવેલી-ભગતી શક્તિ છે. સ્વતંત્ર પ્રજાના મનમાં એક પ્રકારનો જૂહો જ ફટો રહે છે-સ્વતંત્ર પ્રજાના મુખકમળપર એક પ્રકારનું વિશ્વજીવ વર અળકે છે. સ્વતંત્રતાને વળાચી-ગુમાચી બેડેલી ધર્મે-કર્મે-બ્રહ્મ જાતિ મહાકાળનો અનંત મહેમો કયાંય સમાઈ જાય છે-કાળનો કરાળ આસ યદ્દ જાય છે. એ પવિત્ર લાખનો આવિર્ભાવ ઇતિહાસમાં સીધી પહેલો મીસ દેશમાં થયો. તદ્દનુસાર સમાજ અને રાજનીતિમાં જે જે ફેરફાર થયો છે તેનું લક્ષ્યપૂર્વક યથાર્થ રીતે અવલોકન કરવાની પરાધિન અને દૈન્યસ્ત બાદવવાસિઓને માટે ધણી જ અશક્ય છે-દ્વિતમ છે. અને સ્વતંત્રતાના ઇતિહાસના એક જાતવશ્યમાન પર્વનું પર્વાચોચન મીસ દેશના એથેન્સ નગરના ઇતિહાસમાં કરીએ છીએ.

સ્વતંત્રતાના પરમ પુનિત હાવનો ઉદય, પ્રથમ ગ્રીસના એથેન્સ નામક નગરમાં થયો. રાજનીતિમાં એ સદ્દના મુખ્ય બે અર્થ છે. બીજા દેશની આધીનતાના બંધનમાં અમુક દેશ નહોતો નિહાળે, એ એનો પહેલો અર્થ છે. બીજો અર્થ એ છે કે જે નીતિ દ્વારા પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાનું દ્વિત-સાત્તવવામાં પોતાની ઇચ્છાનુસાર પ્રેરણા યદ્દ થઈ, અર્થાત્ વિવેકપૂર્વક કાર્ય કરવામાં એને કોઈ પણ પ્રકારની અશક્તિ ન આવે-એવી રાષ્ટ્રનીતિનું નામ સ્વતંત્રતા છે. દેશ અને વ્યક્તિ દુનિયા સ્વતંત્ર દોનાં નિહાળે. જે દેશ અથવા જાતિ પરાધિન છે તેમનો કોઈ કાલે ઉદય નથી થતો. જગતની કોઈ પણ સુસમ્ય જાતિ પરાચિનતાને રાજ્યમાન-તેણે પણ પસંદ નથી કરતી. સાસક વર્ગ અને તેટલો દિનોત્સક હોય તો પણ-હાથ મીડી હોય તોપણ કંઈ દુધ જેવી હોય કે ? મેનાપ જ કેમ ? પ્રત્યેક દેશમાં સ્વતંત્રતાનો જાવ સ્વાભાવિક રીતે હોય જ, પરંતુ અત્યારે અન્યની પરાજીત થયેલા દેશની હુમતિની તો વાત જ ન કરશો-એનો છેડો જ ન થયો ! સારાંસ સ્વતંત્રતા વગર

કાંઈ પણ દેશનો સંપૂર્ણ રીતે શિક્ષણ થયો નથી-થશે પણ નહિ.

અંગ્રિજીનું સ્વાતંત્ર્યનું પ્રતિષ્ઠાન બર્લોન સ્ટુઅર્ટમીએ થયું જ નિવેશના પૂર્વક-મુંદરીને કુવું છે. વિવેક આત્મા પોતાના દિલની વાત બહી જ માગી રીતે સમજ થશે એ વાત નિર્વિવાદ સ્વતઃ સિદ્ધ છે. તેણે સમાજ અથવા રાષ્ટ્ર તેની સાથે જાગૃતી મારક અવદાર રાખવાનો નથી. તેમ જનાં તેની ઇચ્છા વિરુદ્ધ પણ હોર યથાવચાથી તેની આત્મોન્નતિ નથી થતી. સમાજનો ઈર્ષ્ય પણ વધે તેની સ્વતંત્રતામાં વિરોધ કરતા થાય એ એને મારે અનર્થ કારક છે. અંગ્રિજીનું સ્વાતંત્ર્ય મર્યાદા અનિષ્ટ રાગુ છે.

જે જૂનિમાં સ્વાતંત્ર્ય-આવનો અંકુર ઓથી પડેલા ઉત્પત્ત થયો તેના પ્રતિદાનનું વિવેકનું અર્થાન ઇતિહાસ છે. વિશ્વનીય કેટલાક મેડ પડેલા ધીમતા એથેન્સ નગરમાં સર્વોચ્ચ આગે છે. અંગ્રિજીનું સ્વતંત્રતાની સાથે એ સેકાને પરચવાનું કુપ્ત થકન નહુ કરતુ પતુ અને તેને કીધે જ તેમની સ્વતંત્રતા તેમને સમ્પત્તાનું ઉત્તર થકપર પડેલાંડાના કારજુપ થઈ. એ દેશની સ્વતંત્રતા-અધિનતામાં પ્રજા મુખ્ય વાતો હતી. એ નો અધિનતાનું નામ નહોતુ ઓછુ પ્રત્યેક અધિનિતિ અધિનિત સ્વતંત્રતા મર્યાદિ હતી, કોઈ જાગત ઓડી માગી થાન તે એ હતી કે તેમની સ્વતંત્રતાનું પરમ હાથ ઉત્તરોત્તર ઉત્તરિ પ્રાપ્ત કરવાનું હતુ. એથેન્સનાથી સેકાને એ ઉદ્દેશ હતો કે તેમને નજરઅનો ચિન્તા ન હોવી એકએ અને પોતાના સમય અને સામર્થ્યના ઉપયોગ તેઓ વિજાન અને કળા-કૌશલની ઉત્તરિમાં કરે. એથેન્સના ઇતિહાસમાં સ્વતંત્રતાના સરજાને બધે જે મહાયુદ્ધ થયું હતું એ સમારોની વિરમભરણીય યદનએમાંનું મુખ્ય છે. ધરાવના નાદસાદ, રેડિયસ અને ભરમીજ એ યજે ભજે થગેને ધીમની પ્રાપ્ત વિરુદ્ધ મદા પ્રાપ્ત કર્યો. પરન્તુ એથેન્સના મુદીસર લીસના અનુક પ્રગામને લીધે તેમને દેશ પરચવાથી ઉત્તરી ગયો. પ્રોસના પ્રથમ ઇતિહાસ લેખક લીયડોલમનું કહેવું છે કે એથેન્સ જ ઓમનુ રજા હતું. ધીમતા સ્વાતંત્ર્ય-સરજાની પવિત્ર યાદગિરી કાવમ રાખવાને અર્થે તેમણે પોલી નામા વિજય લેખમા પ્રત્યેક મોથે વડે તરક તરકના પેલ કરવાના કાર કર્યા. એથેન્સનાગિઓને એ વાતનું અભિમાન હતું કે તેઓ પેને કેહને પેતાને માવિષ-દેહના હોતા. મહાશક્તિવાળા ઇતિહાસે પરાસ કરવા ઉપરાંત, સ્વતંત્રતા એ એથેન્સના સ્વતંત્રતા મર્યાદા પતી મર્દ એ વિજયનું પરિણામ એ આનુ કે એથેન્સનારે સ્વાધીન રહીને પોતાના રાષ્ટ્રીય હવને સર્વેમ સુદર નવાવવાને મારે આપડ ઉલોચ કર્યો, અને તેથી તેઓ એથેને સુધી ફલ ફલ થયા કે આજ રજુ સકલ સમ્પત્તસાર એથેન્સની અધવર્તનનું ઉત્તરિપર મુખ્ય થઈ થયા છે. પુરોષુ વાન, વિજાન અને કળા દેવળની હાથિ કુમુમ-કલિસાએનો વિજાન એથેન્સમાં થતાની સાથે તેની ગૌરવ સમજન સમ્પત્તસારમાં હજુધી રહેલ રહી છે. એ વાતની ઇતિહાસ માણી પુરે છે કે જરવવાના અધિનનો અધિશાન વાન પૂર્વક-પ્રાજુ-પરણી-પેર વિરોધ કરવાથી જ એથેન્સની ઉત્તરિ થઈ છે. માનવ પરમસાજ પ્રજેના કારવાન મનુને ઉપદેશ નિવાન મલ છે કે—

સર્વે પરવશં દુષ્ટે સર્વમાત્રમશયે સુતામ્ ।

યયત્ પરવશં કર્મ તત્પરત્વેન ચર્ચયેત્ ॥

પરાધીનતા જેવું જગતમાં જીવ્યું દુઃખ નથી અને સ્વાધીનતા સમાન સંસારમાં અન્ય સુખ નથી. જે સમયે પરવશ કર્મ હોય તેનો ચતુર્વર્તક પરિણામ કરીને જ ઉચિત છે.

પરાધીન જન જગતમાં રહેતે સુખી ન થાય;

પરાધીનના ઉમળકા જગતમાં વહેતા નાથ.

સ્વતંત્રતાના શિદ્ધાન્તમાં પરવશતામાં અભાવની સામે સર્વે પ્રતીક સાધાઈને અન્યથાતા મધેષ્ટ તિલસેપાદનનો અવકાશ મળવાની પરમ આવશ્યકતા રૂઢ, એટલા જ નારતે સ્વતંત્રદેશમાં હાથ પગ વ્યક્તિ હાથ પગ સંમાજ અથવા વ્યક્તિના અધુનિક ગૃહસ્થમાં રહેવાનો સીકાર કરી શકતી નથી. એટલા માટે રાજ-સાસના પ્રતિનિધિ-સાચાતમકે અથવા પ્રમતંત્ર હોયું નોંધ્યો, પરંતુ સિધ્ધિ નેતાં રાજ્ય-અથવા દોકમતને માન્યતા જ તેથી નોંધ્યો, સમાજનાં પ્રત્યેક મનુષ્ય દેશ રાજપ્રજામાં જાય નથી જાન શકતો, તે જાણ તેમણે પસંદ કરેલા પ્રતિનિધિ દ્વારા દેશની શાસન-મજબૂતી રચાઈ ગિએ, તેમના પ્રતિનિધિ અવશ્ય તેમના દ્વિતીય જ દશે અને તેમના ગત મુદ્દા જ તેથી રાજ-સાસ કરી, આ પ્રતિનિધિ-સાચાતમક શાસનનો વિકાસ કરી કરીને થયો. આરે રાજતંત્રતાનો વધારા મળી જોમ થવા લાગ્યો, ત્યારે રાજ-સમાજની અગ્રણી વ્યક્તિઓને રાજ-સાસનો માટે એક જ મુદ્દા અસંભવ થવા લાગ્યું, તે કારણથી પ્રતિનિધિ પદતિનું અપાવન કરવામાં આવ્યું. પરંતુ સ્વતંત્રતાની જગમગિ એથે-સમાં અપ પદતિનું અપાવન કરવાની આવશ્યકતા નોંધી, કેમકે એમનું રાજીવતક સિતિજ એથે-સનગર મળતે જ રાજમાનિત હતું. અર્થાત્ તેમની રાજકીય પ્રવૃત્તિમાં નગરની બહારના મંદિરો સમાવેશ નોંધી થતાં, એથે-સન રાજ્યનગર હતું. જેમાં સ્વતંત્રતાપુત્ર નાગરિકની સંખ્યા માત્રી દેવાથી, સુદુર્ગમ્ય અને રાજકીયમાં જાય જાય શકતો હતો. તેથી જ એથે-સની રાજ્યપદતિ પ્રદ-પ્રમતંત્ર રાજ્યના ઉત્કર્ષજનક છે. અર્થાત્ એ રાજ્યનું કામ ખાતે પાતાની રીતે જ કરતી હતી અને તેથી તેમને પાતાના પ્રતિનિધિ સાથે માફકવાની જરૂર નોંધી,

આ પ્રકારે એથે-સના રાજકીય સમાજનું સંજ્ઞન થતું હતી શાસન-પદતિ દોકમતના અપાર ઉપર નિર્મિત થઈ. "આવ પ્રમતંત્ર દિવને અંધે જાતપરમાં અર્થમાં છે, નહિ કે પ્રમતંત્રના અર્થ." એ રાજકીયના અર્થારે શિદ્ધાન્તની અપ્રતિમ સંજ્ઞના જગતમાં પદેસવરેથી એથે-સ વ્યક્તિઓએ કરી પ્રમતંત્ર રાજકીયની નિપાતક બની, એક વિશિષ્ટ અર્થિત જ સમાજના અભાવાર પ્રમતંત્ર-સાચાતમ રચનાવા પાર અર્થારે મળે ગયા. એમને એક વ્યક્તિ અથવા સમાજનું આશ્રય હોય તેવું વિચાર કેમ ન હોય, નોંધ્યું નોંધ્યું પ્રમતંત્ર-સાચાતમ પ્રમતંત્ર દિવ સંજ્ઞા છે નોંધ્યું અન્ય કારણ જાય રાજ-સાસ મળે પ્રમતંત્ર આશ્રય હોય નથી પદ સંજ્ઞા. +

• City State, Direct Democracy. + "A benevolent tyranny is not compared even with an unmerciful government that is in our own hands."

સ્વતંત્રતામાં કેવા કેવા જાદુ-તિલકમ. ભાવો છે એ જાણવાને માટે આમારે એથેન્સના ઇરાન આથેના મુદ્દ પહોંતો ઇતિહાસ અવશ્ય તપાસવો-એવોજ મોહ્યો. એક વિદ્વાનનો એવો મત છે કે: સ્વાધીનતાના સ્વર્ગ-સુખ-ભોગમાં મસ્ત બની જઈ-પુલી જઈને એથેન્સ પાસિઓએ યોદ્ધા સમયમાં ઈર્ષ્ય, ક્રોધ અને કળામાં અનુપમ ઉત્પત્તિ કરી, એ ઉત્પત્તિમાં ભાગ લેનારા કંઈ એકલા અમુક મવસામાંવાજ પિશ્તી વિશ્વિતે કાઢેલા પ્રતિભાસમ્પન્ન માણસોજ નહતા, પરંતુ અધમ અને મધ્યમ શ્રેણીના સોડો પણ તેમાં શામલ હતા. સ્વતંત્રતાના પુણ્ય સંસ્કારથી તેઓ પણ સંભળ બની ગયા, અને પોતાનાં આદર્શ કર્તવ્ય-વિશ્વસુ જીનેએકાદાસ તેમણે પણ સ્વદેશના-સ્વાતંત્રતા ઇતિહાસમાં પોતાનાં નામ સુવર્ણ અક્ષરે અંકિત કર્યા. અન્ય સંપત્તિ સમકાલિન અતિથોનાં અનેક દોટી માણસોની આંખો અંકિત કરતાં સ્વાતંત્ર સુખ પ્રાપ્ત કરી દેતાઈ થયેલા એ હમરે વર્ષ પહેલાંના મુઠ્ઠીભર એથેન્સવાસિઓને આજ પણ અને પ્રેમપુષ્પાંજલિ સમર્પણ કરીએ છીએ.

અમે આજકાલ પાશ્ચાત્ય સમ્મતાનાં અનેક ઘણાં મુલુગાન ચર્તા સાંભળીએ છીએ. પિગમી અને સ્વાધીન એથેન્સ એ પાશ્ચાત્ય સમ્મતાનો પ્રાણ અને સ્વાત્મા છે. એ નગરની પુણ્ય ભૂમિમાંજ તેનો અંકુશહત્તવ થયો. પાશ્ચાત્ય લેડાના વિદ્વાસમાં સ્વતંત્રતાનો આદર્શજ મૂળ હેતુ છે. રિત્તન, ધર્મ, રાજનીતિ અને સમાજ છતાંદિ પ્રત્યેક ઉપર તેનો જગદે પ્રભાવ પડ્યો છે. એથેન્સવાસિઓની મારફત પ્રત્યેક પાશ્ચાત્ય અક્ષિ રાજકાજમાં મારી રીતે ભાગ લે છે, તેથીજ તેઓ સ્વાધીન તેમજ પોતાના સ્વતંત્રતા રક્ષક બની ગયા છે. એજ સ્વતંત્રતાના ભાવે તેમના અસ્તિત્વને નિર્મળ-પવિત્ર બનાવી તેમાં સદ્સદ્ધિવેકવની શક્તિનું બીજરોપણ કર્યું છે. પાશ્ચાત્ય દેશોમાં અનિયંત્રિત હુકિ-બજ-દારા વિશાલિક ક્ષેત્રમાં સત્તની શોષ કરવામાં આવી જેનું પરિણામ એ આવ્યું કે: અનેક યુગના કુર્મકાર, મઠ વિશ્વાસ, કસ્થિત વાનો, છત્યાદિ જેને લાંબે માનવ જાન-આંધુ તિમિરામ્બજ થઈ રહ્યાં હતાં એ અજાનતાનાં સપ્તમાં પડી છીન લિપ થઈ ગયાં. જાદ હુકિનો વિમળ પ્રવાહ સત્તાના પ્રવાહ-પથમાં વહેવા લાગ્યો. આધુનિક સમ્મતા, આ સંપત્તિ વિગાર દ્રશિઓ અને અરેશ્વરો આગીર યુનાનની પિયશ્વ પ્રજા પાસેથી શીખી છે.

"For my Own but a part of this is why a handful of Athenians of two thousands years ago are more interesting than the millions of most nations our contemporaries."

Mathew Arnold Democracy.

What we call the western spirit in our own day is really Hellenism reincarnate. "And the Political freedom to which it owes its birth, though faintly present in many Hellenic cities, had no more splendid expression than on Athens."

E. H. Bevan, The Houses of Seleucus.

આગ્રાજી એ વસ્તુને અમે પાશાજી જીવ કીએ છીએ, એનિ.પરિદ પુનાનની પ્રાચીન
મંદિરનું પુનર્વિકસિત સ્વરૂપ છે, અને જોને સીંચ એ અમ્મતાનો વિશામ થયો તેના રૂપ
મંચ સ્વરાજ્ય નો ઉદ્ધાર એવેન્મ નજરની ગારે દિશ્માં દેશપો હતો.

એ સ્વરાજ્યના હર્ય મિાદુન નાદથી અમ્મરો દેશ પગુ પુગ પુગા-તગની મોદમરી
પ્રમાદ-નિદ્રાથી જાગી ઊઠ્યો છે—સેંકડો વર્ષની પગ્મજાને સીધે ચેતન વચગતા જેવા થઈ
થયો છે. તેના સરીરની નાડિયોનું રક્ત મેળાજી નિરતર ઘણાઈ કર્યું છે. દુર્દિવના અમદનીય
આધ્યાત્મી જગતિત થયેલા તેના અસ્થિ પિંજરમાં ક્યાંક નામનો ફેરગ શામ જાણી
રહ્યો છે. તેના મદા શેષની મદોપધિ દહા એ પગમ ચાંચેલીય જાવજાજ છે, એની
ન્યાયી અમાગ દોઢ મુકાર્મ ગયા છે. એ આદર્શ ઉપરજ અમાગ મનની ત-મયના છે—
એજ અમાઈ અનિષ્ટ જીવન-સદ્ય છે. અમાગે આ-આકૃષ્ટી જમર તેની મોજી દી આશા
જયો શદ જોઈ રહ્યો છે:—

इहि आशा भटायो रहे, भलि गुलाबके मूल ।

अहरे वादुरि बसन्त प्रसु इन डारिनि वे फुल ॥

મહારી અભિલાષા.

પ્રભુ ! મહારી અભિલાષા ક્યારે પૂરી થીય ?

"ભારતપદ અમ્મનાં કહનાં કાગા વાદજ વિખેગલ, દિદની અમગન પ્રગ્મમાં
અંકપ રથપાવ, આગ્રાજ-જદ સર્વના કર્ણમાં સ્વન વ્રતાનાં રજુધિમાં
ક્રાંત્ય, અને તે અનદદ નાદથી નવુ ચેતન-વ તેમના હર્યપદમાં પ્રેરણ,
મુશક ભેદ ભારને જુલોને સર્વનાં અંતરમાં જણેલ, જર્ણ મમાનના
અને સ્વાતંત્ર્યનો ઉલ્લસ જીવજત પ્રકાશ પ્રમરો અને માન-
બુધિપરનો મંદ પડતો અપૂર્વ પ્રેમ સકળ ભાગ્યવાળીના
હર્યમાં પૂર્ણત્વ તેજસ્વીતા પાને, અને પ્રથમના જેવો
ભારતમહેશ હરીથી મંજુદિત નુર્જી સિખરે પદેન્મ."

"અભિલાષી."

વ્યવહારિક શિક્ષણ શિક્ષણ.

[લેખક-શ્રીચુત્ર વાસુદેવ રામચંદ્ર, રાંછલ.]

તિપતા અને એકતા દેશ-નિતીની પ્રધાન સલાહિકાઓ છે. વ્યવહારિક શિક્ષણ પણ એ રીતે ઉન્નતિનું એક મહત્વપૂર્ણ સાધન છે. જે દેશનું વ્યવહારિક શિક્ષણ જોડતા પ્રમાણુમાં વિશેષોત્તર છે તે દેશ તેટલા પ્રમાણુમાં વિશેષ ધનવાન છે. આ તત્વના સમર્થક દર્શાવ તરીકે જાપાન અને ભારત વર્તમાનમાં ઉદાહરણ લઈએ. જે જાપાન ચોક્કસ સમય પૂર્વે અત્યંત કુદરેખિત અને નગર્યપ રિષ્ટિ-દિગ્દુશ પરિભ્રમ કરિમન કુશામાંન વિગ્રામમાંન હતુ. અને જો કોઈ માત્ર પૃથ્વીના નકશાની સીમાશક્તિ કરવા માટેજ નિર્મિત થએલું સમજના હતા, તેજ જાપાન વ્યવહારિક શિક્ષણી સલાહકારી સમજતા સુદિનના અત્યુન્નતિશીલ રાષ્ટ્રોની સમરોદિને પ્રાપ્ત કરવા ભાગ્યવાન થયું છે. આ અભિદ્ય યજ્ઞાંક વ્યાપક યાજ્ઞકાર્યજોડા દુરિગમાં ત્યાંનીજ વ્યવહારિક વસ્તુઓએ સમય જગતની આરંભકતાઓની પૂર્તિ કરી છે. એક સામાન્ય સેવથી માંડીને તે કેટ મોટાં મોટાં ભોજન અને છત્તન સુધીની સર્વ વસ્તુઓ આપણને આ દિવસોમાં એની મદાયતાથી લભ્ય થઈ શકી હતી. હવે એનાજ અદ્ભુતવર્તિસદ નિવાસી ભારતની રિષ્ટિનું અરસોકન કરીએ. તે વ્યવહારિક શિક્ષણ શિક્ષણના અગ્રારને પોષે, પોતાનાં સંતાનોની દેહમજાનનું પણ પોને નૈવાર કરેલાં વસ્ત્રોથી આજ્ઞાદન કરવા અસમર્થ છે!! સામાન્ય લેખિની માટે પણ તેજ વિદેશીય કૃપા ઉપર વિશ્વાસ રાખવો પડે છે!! આ વ્યવહારિક શિક્ષણ સિવાય ભારતના મહાવર્ષિ કુદરેખ, આજ દસ પંદર રૂપીઆ જેટલો કુદરેખ પમાર મેળવવા અર્થે વિદેશી વ્યવસાયિકના કાર્યોગ્રામાં આવેદનપમે ચૂકવું કરીને દર્શાવના ફેરા ખાવા કરે છે!! વિદેશ મું ઉલેખીએ!! આ વિના ભારતની 'સુકર્મ પ્રમદાનવમુદરા' દારિદ્ર્યની નિર્વિદાય દીગ્ર્યપ્તિ થઈ રહી છે!

હાલે હું ભારતજનની સદા સર્વસાધીજ વ્યવહારિક શિક્ષણ શિક્ષણથી વિરહિત છે! ના, માત્ર એકલો પચાસ વર્ષો જુદેજ ભારત વિદેશની પ્રાપ્ત કાઈ પણ વસ્તુની અપેક્ષા રાખતું નહોતું. પ્રચુત અદિની સિમેષ સામગ્રીથીજ કેટલાક દેશો પોતાની ન્યુનતાએ પરિપૂર્ણ કરના હતા. તાલની મંદમત, આવકપણની મજાલીન, મહેસરી અને ખનારની માટીઓ, નામપૂરી પિનિદેશ, મુંગલગાદના પાનો, અંદરસર અદે કામીની સાનો, અંદરના દુપડા અને પાવટીઓ ય. ય. ભારતોક્ષાત્તમ અનેક અત્યુદ્ભુત પદાર્થો ગોચરના, આંતરના, રસિયન મુદ્રેષ આદિ રમણના દેહગ્રામ, પ્રતિભતિ જૂનાના કુમેર વડેલી નુપ, દેશી પ્રમાણના સુસમય કપાકાસુના સાજન ચમેલા અપવાન મનુષ્યનાં મુંદર પ્રમાણ નુપ જુવેલી નાશમાં અભિદિ કરવા સમર્થ હતા. એવા પીવાના પદાર્થો

મલાકાષ્ટે પણ પ્રાપ્ત કરવામાં આવેલા અનુભવ ધનાધિકારી વિનયનિયો પોતાના ગૌરવની ઉર્મી સીમા કબોલી માનવા દતા. પરંતુ બધા ક્ષેત્રે રાજ્ય નાશકર છે ત્યાં છાત્રની પ્રતિજ્ઞાને પરિવર્તનશીલ આ અગ્રાધન દિવા નથર સૃષ્ટિમાં પણ અનન્ય કાલચરના અભ્યાસને પરિવર્તનના ધાર્મિકી અમરને કાળુ અવલ પણ પ્રતિકાર કરી શકે એમ છે વર્તે? અર્થાત્ સમય અરિનાના પ્રવાહના સંદોષિત વલની સાથે એક અમરે ઉત્તરિના અપુત્તંગ અને મનન સુખર ગિરિધીએ વિગમ્યાન વ્યાગની શિષ્યને પણ અધ્યાત્મિકની મલતરનિમાં ઉત્તરેશનર વિશિષ્ઠ માર્ગદર્શન કરવાની અને તેમાં કમલ પલન કરવાની દુર્ભાગ્યમય પ્રતિક્ષાએ મર્યાદા અદુરસ્થ દિવા નિકટવર્તી દુષ્કાળન ઘણા લાગી, એક પણ ઉપર રાત્રી વિપ્રત થયો અને અન્યપક્ષે શિષ્યક્રમે એકલા સ્વાર્થાન્ધ થઈ ગયા કે જે જે કાર્પોમાં તે નૈપૂરણની પરાકાષ્ટાને પ્રાપ્ત કરી નુકસાન દાતા, તે તે સર્વ કાળક્રોધી, પોતાને ભવિષ્યમાં મલન કરી પડવાની અચિર કાલીના મર્યાદા મન. કમિયન ભવને મેલમે, પોતાના મુદ્ધિ મેલ પુત્રો અને અનન્ય પરિવાર વિના અન્ય શાકને પણ તેઓ પરિચિત કરના ન મયા. આ પ્રકારે એક પણ શિષ્યોની અભ્યાસ સતત ક્ષામ થયો અને અન્ય પક્ષમાં પ્રમથ અને સક્રિયતાની વિગ્ધા વર્તીકએ દેશી નગરિયેની સદ્ગતિ-રક્ષાના કાર્યને પ્રાપ્ત કરી રાખે. આ ઉપર પ્રોગ્નનોના નમિશિત પરિશ્રમ કરી દેશી શિક્ષકના મર્યાદા નિષ્ક્રમક: કાળને પ્રાપ્ત થઈ.

હુના તેથી વિશેષ વિશિષ્ટતા એક સિદ્ધિ અને અસિદ્ધિ ઉભય શિષ્યપદારોમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે. તાત્પર્ય કે: યદિ શિષ્ય વિદ્યામાં ઉત્કર્ષ લબ્ધ કરવો હોય તો ઉચ્ચશિક્ષણ સર્વતો ભાવથી અવરંધ પ્રયોજનીય છે.

વર્તમાન સમયને જો માનિક સમય કહેવામાં આવે તો તે ભાર્યેજ અધુરત કિંવા અતુચિત યથ પડશે. વિદ્યાન વિના વ્યવહારિક શિષ્ય સિદ્ધિ કાંઈ પણ પ્રકારે ઉત્તર યથ શકતું નથી, કારણકે જે વસ્તુ વિદ્યાન સ્વાભાવસાર તૈયાર કરવામાં આવે છે એમાં દ્રવ્યનો વ્યવસ્થા પ્રમાણમાં કરવો પડે છે, અને તે સાથે સાથે અધિક લાભદાયક પણ નીવડે છે. વિદ્યાનના સમવાયથી કેટલાક પ્રકારનાં જોવાં અનુભવન દ્રવ્યો-વૈનિસ-તૈયાર કરવામાં આવ્યાં છે કે જેના ઉપયોગથી મૂળસ્થાન કાર્યોમાં વર્ગોપાત સદા પડી શકતો નથી ! પૂર્વે વસ્તોને રંગવાનુંજ કાર્ય અત્યંત પરિશ્રમ સુક્ત અને દ્રવ્યકારી યથ પડતું હતું. વળી કેટલાક રંગો કાઢ્યા કિંવા શીકા નિવડતા હતા પરંતુ વિદ્યાનચારની સહાયતાથી એવા મુદ્દ રંગોને જન્મ આપી શકાય છે કે જે અત્યંત મનોહર અને સાથે સાથે સુગંધ પણ હોય છે. હરતોદારા ગંધકાક, મોત્ત, ઇ. ના વસ્ત્રાટમાં કંઈતો પરિશ્રમ થતો હતો અને સમયનો પણ વિશેષ વ્યય થતો હતો. પરંતુ વિદ્યાન બાદ ઉપર અંપાને વિદ્યુત શક્તિથી આલતા એવા પ્રકારનાં યંત્રોના નતન આવિષ્કાર થયો છે કે જેના થોભે માત્ર એક ક્ષણકે જેટલાજ વ્યય સમયમાં કેટલાંય ક્ષન ગંધકાક, મોત્ત ઇ. તૈયાર કરી શકાય છે ! અને આ પ્રયોજનના મોજેજ ઉપર ઉદ્યોગ કરવામાં આવ્યો છે કે: વિદ્યાન વિના વ્યવહારિક શિષ્યની ઉત્તિ યશી રાખ નથી.

વ્યવહારિક શિષ્ય શિક્ષણ માટે ગણીતરણઅના જ્ઞાનની પણ અત્યંત અવશ્ય છે. શિષ્ય વિદ્યાર્થિઓને સંકલન, વ્યવકલન, ગુણ અને લઘન, ઇ. ની જેટલી આવશ્યકતા છે તેટલીજ કિંમતના તેથી અધિક પ્રમાણમાં વ્યાખિતી મિશ્રણ, ચતુષ્કોણ, વર્તુલ, સમાન્તર ઇ. અંગોના શિક્ષણની પણ અવશ્ય છે. જો વસ્તુને ઉત્પાદન કરવા માટે ક્યા પરિમાણની ક્યા વસ્તુઓ આવશ્યકોય હશે તેનું ચોગ્ય જ્ઞાન મણીતશાસ્ત્રનું આવશ્યન ક્યાં મિત્રાય આપત યથ શકતું નથી. એવી રીતેજ મેઘ પણ કાર્ય-કમગીરીનું કાર્ય-રેખામણી-તના જ્ઞાન સિવાય થતું બહુજા અગ્રભવિત છે. તેથીજ વ્યવહારિક શિષ્ય શિક્ષણ માટે જેવી રીતે વિદ્યાનની જેટલી અગત્ય છે તેવી રીતે ગણીતરણજ પણ તેટલુંજ અગ્રયોજન છે.

[અનુર્વ.]

વસ્ત્રકાયા:—સામારમાં લગભગ ૧૫ અં. માણસોની વસ્તી છે. એમાંથી અત્યંતે આગ કાટમાં ગટમાં પાતળાં આળાં કપડાં પહેરવા મળે છે, હજુ વચમના માણસો તો ફાઈ પણ પ્રકારનું કપડુંજ અંગે અડકાડતાં નથી. એનું કારણ કે કાંઈ દેશમાં ફેશન કાંઈ દેશમાં તાણતાણ !

ઉસ્તાદી:—આ દેશમાંથી અતિકાં સાદ કોણ રૂપિયાનું અંતિમ વિદેશમાં જવું છે, પછી ભારતવાસિઓ દુકાળીયાજ દેખાય ને ! એ જ રીતે આ દેશમાંથી દરેક સાદ સાદ કોણડું કે પરદેશ પહોંચે છે, પછી છેડામાં લગોડી વાલે એમાં આધર્મ શું ? જનીસ કોણ રૂપિયાનાં તેમનાં બી અને પાંચોય કોણનાં ચાંચમાં ચડે છે, તેની તરતરડવારની જાણસો જનારી મોકડી મનકાવતાં નાણાં ઉત્તાદ આપારિઓ ઉપાળવે છે !

અપૂર્વ ઐતિહાસિક ચિત્ર.

[લેખક-શ્રીયુક્ત મહાશયર માંમેશ્વર પાટક.]

આપણા જન પૂર્વ પિતૃકા કારતવ્યની પ્રાચીન કાળમાં એ અનુષ્ઠાન કરેલા છે. સાચી દત્તી, ને ભદ્રાચારીના અવજનમય આચારી પરાધિન હતા. આપણા આજના અધિક-નિમંત્ર આનંદ અનુભવ છે. પવિત્ર દિવસોની હાલમાં નેથી સ્વામાચારી રીતે સ્વદેશાભિમાન વ્યવસ્થા થાય તે નેમ કયું વધારે પડતું નથી- એવી તે સાચા-પવિત્ર દિવસોની વરીતીને સાચી આપે છે. આનંદ મહાશયર કહેતા-કર્મકર્મ મોટવન વર્જવન જનોમાં પ્રાચીન-સ્વદેશાભિમાન નામ દેવ એ વાતની અંતર્યામી માણી પૂરે છે-એવો સત્ પ્રાણ સદેશથી મમત નર એવી જાણ છે-સદેશ દિશા છે. આપણે એ જ જાણવું આવડેલું છે. એવો પ્રશ્ન કરવાનું અને તેને દેશ આપણા મનિષ્ય મનુષ્યે કયા નામે મટે છે? અને તેમને કેવળ એ જ પ્રશ્ન કરીએ છીએ કે: કદા ત્યારે દિવસોમાં શું નેહનું અને નથી? વાત એ છે કે: આપણી જાણના આપે મનુષ્યને જાણે એવું કંઈક પૂછવું. એવું મને મમતના અને કમરપર પડે જરાની મોજ કરવાની માનિમિત્રી કદાચ નમિલ દેવ અને નમુના દાખલ મળી આવેતો. આપણા પદો દરેક દેશ નામનાને કરના જુના પમાએ સાચા જાણનાની વાત ન્યારી છે-આપણે તો આપણી જાણ છે. એ તો "આપણું જાણ" નેમ મર્યાદા? માટે કે: આપણું જાણ એવું દેશ આપણા જોડેના-જોડેના દેશ દેશ કરતાં નિઃશંક ચક્રિયને છે-જેને ન લાગે તેમના જાણના દેશ ન કાઢીએ તો કદા ખીલ કોનો કાઢીએ? કાળજી વધે મળીને તેનું અરજી દાખલ મમ લેણે તો કદાચ જાણી જાણી આપણા જોડે નેમની જોડે જાણની દેવ તેમને જાણના છે? આપણે તે કેવળ એવું એવું જાણનાની જાણ આપણી રીતે જાણી જાણી છે, જેને જાણે જાણ આપણા જોડેના છે: અને તે એવું કે: દિવસોમાં દેશ દેશ પ્રાચીનકાળમાં આપણા આ દેશના મોર્ષ કનિષ્ઠકારે જેવું જોડેના સ્વ-સ્વદેશ જાણે નથી. કારિષ્ઠના રિતે કદાચ પ્ર. મ. ૧૧૮૮-૧૨ માં લખેલું "સમતર-નિર્મી" નામક એક પુસ્તક છે, જેને સમતર-જોડેના જોડેના કનિષ્ઠકાર-અર્થ કરી કદાચ, દેશ જાણે જાણ વ્યવસ્થા તાબાએ, સિવાયેના, સિવાયેના વધેરે અને સ્વદેશી આજના મળી આવે છે, જેની ઉપર જાણના નામ, તેમની વ્યવસ્થા અને

સાથ લખેલાં પ્રત્યક્ષ થાય છે. ન્દે યથોચિત્ત જમ લેવામાં આવે તો એ ઉપરથી આ પ્રાચિન દેશનો સલ ઇતિહાસ આપણે યુગી રાષ્ટ્રએ જોય છે. વર્ષા હુએનસંગ, મુગાચિ-થેન, હિથેન, લગેરે ચીની અને ગ્રીક વાદિ મુસાદેશએ હિન્દુસ્થાનમાં આવીને ઠેર ઠેર ફરીને ફરેલી નોંધ પણ આપણને ખુબમાં લાગે એમ છે. આપણા હાથની આપણી નેંધિની વાત તો આવીજાં અસ્તુ કષ્ટતાના હિન્દી અજ્ઞાપનાનામાં આસરે ૨૦૦૦૦ સિદ્ધાંતો છે, તે પણ આપણે પ્રાચીન ઇતિહાસ ગ્રંથમાં લખાં મદદપ થઈ પડે એમ છે.

આપાં પુરાણાં સાધન-કથન અને સિદ્ધાંતોના તપાસતાં એવું લાગે છે કે હિન્દુ એક વખત જન્મતાના અનેક સંખ્ય-અસંખ્ય દેશમાં તે વખતે વિરહાક વગાડતો હોયો નોંધ્યો, કવિઓએતો એ વાત વિરસવાણીમાં સ્વતઃ સિદ્ધ કરી આપી છે. તેમ જતાંય એના સમર્થનમાં અને એક ફરેરા ઇતિહાસ પ્રેમીઓની નાજુને અર્થ નીચે રજુ કરીએ ખીએ.

“શીયુષ અને યોરકેય થઈ ગયા પછી પહેલો મંદુરુષ માદિએ આપ્યો, તેણે ઇ. સ. ૩૨૦ માં યુધવંશ સ્થાપ્યો એમ કહેવાય છે. તે ખ્રિ. સ. ૩૨૦ તી ૨૧ માં ફેબ્રુઆરીને નાદીએ બેઠો, તેની સાદગીમાં તેણે યુધવંશ સદે કર્યો હતો. તેની પછી તેની મરણ પ્રમાણે તેનો પુત્ર [આપણા આ દેશ ચીતહાસિક લેખનો મુખ્ય નાયક કર્મવીર] સમુદ્રગુપ્ત માદિએ બેઠો. મી. વિન્ડેન્ડ ક્રિમથે એક સ્થળે તેને “હિન્દુસ્થાનનો નેપોલિયન” કહ્યો છે, એથી નિઃસંશય એ વીરની વીરતાનો ખ્યાલ આપી શકે એ બાબત સલ છે, પરંતુ આજની રીતે ચીતહાસિક દ્રષ્ટિએ એવા જાણે તો નેપોલિયન નેજા “ફ્રાન્સનો સમુદ્રગુપ્ત” કહેવો નોંધ્યો. મરણ એજ કે સમુદ્રગુપ્ત, નેપોલિયન કરતાં લગભગ દોઢેક હજાર વર્ષ અગાઉ થઈ ગયો છે. તેણે આપૂર્વ કિશિનજ્ય થયો હતો એમ કદોએ તો પણ તે કદાચ આ સ્થાને નહિ ગણાય. તેણે એ વખતની ફરીને અનુસરીનેજ યુદ્ધગિરીમાંથી હતી. વધારે આસર્થની વાત તો એ છે કે તે પોને સમર્થ કવિ પણ હતો, એમ પારવામાં આવે છે. દમનસિંગે અદાપિ પર્વત તેનું લખેલું એકપણ કાવ્ય હાથ આપ્યું નથી. નહિતો આજે સાદિતવા ક્ષેત્રમાં કંઈક વિશિષ્ટ નવીનતા ઉત્પત્તી હોત. તેની સંજિત તદ્દન સ્વદેશ અને માધુર્વભરી, હતી એવી આમાન્ય કલ્પનાથી સહી. તેના કેટલાક સિદ્ધાંતો-તેના હાથમાં જાણે, જાણ, કે ફરથી જોવામાં આવે છે, તે પદ્યો તે કેવાં-ફાંટો-અનેક સર્વથો હતે તે સમજી શકાય એમ છે.

સમુદ્રગુપ્તના પુત્ર બીજા કુમારગુપ્તના વખતમાં થયેલા કવિ દરિયણે ઇ. સ. ૩૮૬ માં પ્રગમમાંના અશ્વેનાના પાંચમી ઉપર લખેલો એક લેખ લખેલો છે તેમાં સમુદ્રગુપ્તની ચાહબોનાં યજ્ઞજ ઉદગમ વર્ણન આપેલું છે, એજ આપણા લેખને સિદ્ધ કરી આપે છે-એવું યુષ્ટિ આપે છે. આમાં કવિએ સમુદ્રગુપ્તની કલ્યાણની ૭ જાગમાં વર્ણન કરી દીધી નાખેલી જગ્યા છે (૧) સમુદ્રગુપ્તે અર્વાચીનના અનેક રાજ્યોને હારી કાઢ્યા હતા, તે પછી અમુક નવ રાજ્યોનાં નામ કવિએ આપ્યાં છે. (૨) તેણે અમુક પ્રદેશના રાજાઓને પોતાના પ્રાચિન ગૌરવ બનાવવા બદલ (૩) સંતોષના અનેક રાજાઓને છંતી પાછળથી તેણે તેમને છોડી મુક્યા હતા, એ પછી આ રાજાઓનાં નામ

॥ ઓગુસ્ત સમર્થ ॥

[લેખક:— ઓગુસ્ત ચમડકુમાર.]

જન્મ અને આરંભકાળ.

સગી ચિતાબદીમાં ભારતવર્ષમાં થયેલા અનેક કર્મવીર મહાપુરુષોમાં અમ્મ સ્થાન મેળવનાર કર્મવીર, કર્મવીર, દયાવીર, રાજબક્ત, દેશભક્ત મહાત્મા જન્મસંદર્ભ નસરવાનજી તાતાનું આદર્શ-પરમ પવિત્ર જીવનચરિત્ર લખી તે દ્વારા કર્મવીર ખાસિક પત્રનાં આદર્શ નર-નારીની સેવા કરવાનો મુખ્ય શુભ યોગ કેમ જન્મ દેવાય. આજ જે ભારતવર્ષનું નરમણીનું જીવનચરિત્ર અમે આ રચણે રજુ કરવા પ્રયત્ન થયા છીએ તેમનો શુભ જન્મ ઈ. સ. ૧૮૩૧ માં ગરબી મુન્દરાતના જાણીતું વડોદરા રાજાના બેનમન નવસારી માગમાં થયેલ હતો. ધન્ય! તે દિવસ! અને ધન્ય! તે ધર્મી! પરંતુ સફળ વધારે ધન્ય તે વડોદરા રાજાને હોદ્દામાં દિ-દુરયાનની કળા-કારિગરીમાં, તેના ઉદ્યોગ અને આર્થિક ઉત્તરિમાં નવજીવન રેકનાર એક અદિતીય કર્મવીર નામે તો નવ-સારી-ગ્રીક નહિ, પરંતુ વાસ્તવિક જોવા-જતાં તો રાજ્યનગર વડોદરા કરતાંય નવ ગણી સારી એવી નવસારી નગરીમાંથી નીપજની, ખુમિ-ભારતિએવાના ચર્ણુ સમર્થજી કેનાર વડોદરા રાજાને અમારા ઉપર કરેલા અનંત ઉપકારમાં ઉમેરા કરી અમને સવિશેષ ઉપદ્રુત કર્યા છે. સાચા આર્થજનો કાળાંતરેય ઉપકાર કેમ બુને!

સમજાય એક દમર કરતાંય વધારે વર્ષથી નવસારી એ પારસી પુરોહિતોનું કેન્દ્રસ્થાન મનાતું આવ્યું છે. ધરામાં મુસલમાનોના અત્યાચારથી કંટાળી હોયના થઇ પારસીઓ પ્રાણોપમ સ્વદેશનો ત્યાગ કરી જે સમયથી દિ-દુરયાનમાં આવ્યા; તે સમયથી નવસારી એક પ્રસિદ્ધ પારસીનગર થઇ રહ્યું છે. ધર્મોચ્ચે, પંડિતો અને પુરોહિતોમાં હમેશાં કેરેક વાદવિવાદ થતા રહે છે તેમ નવસારીમાં પણ એવા ધાર્મિક વાદવિવાદ થયા કરતાં હતા. નીતિ રીતિની અનેક પ્રકારની ભાજ્યોડો અસ્તિ જ રહેલી. તેમના પૂજ્ય પદોધય જેવા વસ્તાનો સ્પષ્ટ આર્થ-તેનું આંતર રહસ્ય શું છે; પુરાણ રીત-રિવાજ શા છે વગેરે વિદ્વાનોપર સચો સચો રમુજ બધાં સાચાઈ થતા હતા.

ઉપર નિયંત્રક છે કે આશર! જીવતા અને જમતા પિતૃઓનાં આદ્ય થયાં જોડાએ કે મોદાઓનાં. એ ગૃહ પ્રતી સમયે આર્થસમાજીઓ અને સનાતનિઓ વચ્ચે દાંત કરા દયાની આજના સ્વપ્ન જોડાએ જોવા-સાંભળ્યા છે નેજો અમારા પારસી ગણાચોર્ની

ધર્મચર્ચા મળીથી ધર્માવતી પણ વડીમર આંખ ધીમીને કલ્પના કરી લેશે !

ભગવાનની મુદ્રિમાં જ્યાં નિરંતર અનેક પ્રકારની અકાંચીરી-આશ્ચર્યજનક ઘટનાઓ થએ જાય છે, તેમાં આ પણ એક મહા અવગેરે થયે છે એવી વાત જતી મન છે કે નમ્રમાનીના વચન પીર અજુબા પારસી પુરોદિતમાં કર્મચીર જમશેદજી નમ્રમાનજી તાતા એ જન્મ લીધે ! તાતાના પિતા પણ એક મામા-વ કોટિંગ પુરોદિત જ હતા.

એ સમયે નમ્રમારી મામમાં એક અગ્રેષ્ઠ નિશાન નહોતી. તેથી જાણક તાતાએ એક બોલીયા શુદ્ધી પાસેથી લખના-વંચવાનું સમાન્ય જાન મેળાવું થોડે ઘણે દિમાખ કિતાબ પણ તેઓ તેમની પાસેથી જ લિખ્યા હતા. પરંતુ જેને હાથે મહાકાર્ય થવાનું નિર્માણ થયું હોય તેને એટલી સામાન્ય જાન-સિદ્ધા ક્યાથી પુત્રી થાય ? એટલા માટે ખાસકે તાતાને ઉચ્ચ શિક્ષણ લેવાને અર્થે સને ૧૮૫૨ માં મુમુક્ષ મોકલવામાં આવ્યા. ત્યાં એ મહાખાત્ર જાગે અનેક મહાપુરુષ પેદા કરનાર અંપરિ-મરન કોમેજમાં અભ્યાસ શરૂ કર્યો. આ કામ્ય જાગરને મોદમથી નમરી તરન નહીં અને નિગાળી રિયતિની જગા જગ્યાવા લાગી. હારિમરી, ચેમ્પાક, હોલેજ, કોંગી, નાટકજાળા, આ બધી વસ્તુઓ તેને અમુક સમય આશ્ચર્યજનક લાગે એમાં આશ્ચર્ય પણ શું ? સને ૧૮૫૮ માં પૂરા ૧૬ વર્ષની વયે તાતાએ અજુબાનું પગ મુજી કોમેજ છોડી દીધી. એજ વર્ષમાં સરહરી ડુનિઅર્મિટિ-જો કિશરી અને બી. એ, એમ. એ, આદિ ડીગ્રીઓ અપાવા લાગી પુરૂષ આપવાના એ શરૂ થવા કાળમાં એ તાતાએ માર્યું દોન-એ મોદમજામાં રહ્યા હોત તો એ ચાટ વર્ષમાં એજમુએટ થાત, પરંતુ પરમાત્માએ તેમને જાણ એક કૈથીમ મરવા-ઉતમ કાર્યાર્થે પેદા કર્યા હતા, અને ભગવાની ભારતજગતી એ સર્વત્ર દલગ દાકથી મહાન અધૈયિક ઉત્પત્તિનું સ્વરૂપ એજ રહી હતી.

જેને પાંચ પેઢાએ ખાસ પૂરવાને અર્થે એક મનુષ્ય તરિક્તી પેતાની જન્મસિદ્ધ મતવંતતા જેથી-મુમુચીને-જી, સાદેખ, નેરાઈ કહેતુ, જેને વજીવ ખનીને પેતાના જ દેશ-વાસિઓ-અઘાન-ચિંથરે હાથ આપ્યોને અજુતરો કબોલ કરી-જદારી ભારતમાં-તામાને તીચોડી લેવાની, તેમનાં હાડમાં અને ચામડાં મુશી-તેમનું લોહી પીને મરત જતીને કરવાનું પયંદ નહોતુ, જેને જમિનદાર થાકે ટીન ખેડેલાની લાખ-નિમામાં નહોતા લેવા, પુરોદિત-ગાયપદ્ધ કરીને જે પરમાત્માની દલાથી કરવાનું-વળખાવને કમવાનું નહોતા ઇ-જના, જેને પરદેશી બાહરિયોના લાલને અર્થે મેટ્ટરી પેદા ચ્યાપિ દેલને બીજ મવાવવાનું મન નહોતુ. જે મુખાશીના લાખમાં ભારતની મરિમરીના ઉદગમે પરમ વજા વળચો દગે, પેતાના દેશના અધિધિત-કેરના પુચમેને જિજાનતુ ચરડું જાળ આપવાનું જેના જામ-માં સમાવુ દત્ત, નિરંયો ભારતના મોગ-આજનને અર્થે જગમથી રિ-જી પેદા કરી જાણ અપૂર્વ-અદ્ભૂત મોદમ અને માર્કાઈ જેને દર્શન કચરડું દત્ત, તેને જાણ એક ખનેરી જાન-સિદ્ધાની આરવજા હતી એજ મરજુથી પુરૂષ-તાતાએ સરવરી મંદોનું પૂજન મમામ કરી શરૂથી મરિમમાં મેરેવ થયારથેના યોગ્ય કર્યા. મન- પુજા ! મન- તારી હન્ગલકિન !

તેમના પિતાની યાદે રંકે એટલી યજી પૂજી હતી જેથી તેઓ મીનની માથે બાપાર કંપા હતા. એ વખતે અગીજનો બાપાર અમુક મલ્ખ-મોંખ લોધના જ હાથમાં હોત.

તાતાએ લાંબા વિચાર કરીને નામપુર પસંદ કર્યું. અને તેમને એ કામમાં જેની જોઈએ એવી સફળતા પણ પ્રાપ્ત થઈ. તેનું કારણ એજ છે: તેમણે જગ્યા ઉપાત્ર પસંદ કરી હતી. ત્યાં તેમણે જે કંપની સ્થાપન કરી તેનું નામ “ સેન્ડ્રલ પ્રિન્ટિંગ પ્રિન્ટિંગ એન્ડ પીલિંગ કંપની ” પડ્યું.

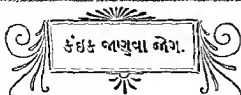
તા. ૧ ધી જાન્યુઆરી સને ૧૮૭૭ ને દિવસે મીત્ર ચાલુ થઈ. એ દિવસનું મહત્ત્વ જોણું નથી. એ એજ દિવસ હતો કે: જે દિવસે થીમટી મદારાણી વિક્ટોરિયા આ દેશનાં રાજ્યજેઠ્ઠી થયાં. એજ પરમ મુજબ દિવસે મીત્ર ઉઘાડીને તાતાએ ખાતો કે: એ સિદ્ધ કર્યું કે: સુશાસનને લીધે ઔદ્યોગિક ઉત્તરિને એક પણ દિવસ મોડી કરી-ખંટકાવથી એ સર્વથા અનુચિત છે. કારખાનાનું નામ “ ધી એન્ડ્રિસ મીત્ર ” રાખવામાં આયું. શી મહેલે તો મોડા પરંતુ કામ જેટલું મહત્ત્વનું હતું તેટલું જ કાલિન પણ હતું.

મગે તેમ પણ તાતા એવી કંઈ કરી જાય એમ નહોતું, જાનીન ખરીદવામાં આવી, કમારત તૈયાર થઈ ગઈ, અને કામ ચાલવા લાગ્યું. એન્ડ્રિસ મીત્રને માટે સૌથી વધારે આખની વાત તો એમાં એ મુદ્દા છે: સર જેજનજી દાદાભાઈને તેના મેનેજર તરીકે સેક્ષા માં આપ્યા. તે અગાઉ તેઓ પોતે જ-આઈ. પી રેલ્વેના ડ્રાફ્ટ મેનેજર હતા. જે કે કમ્પટના કારખાનાનો તેમને જોતો જોઈએ એવો અનુભવ નહોતો. તોપણ એના પરિચય, ચતુર અને હિમાનદાર વ્યવસ્થાપકને તેમાં ક્યાંથી અમલદાર જણાય! આજ એન્ડ્રિસ મીત્રની જે ઉત્તરિ જણાય છે તે ઉપરથી સાદા માત્રમ પડે છે કે: મેનેજરની પસંદગીમાં મદાનુભાવ તાતાની ક્ષાંદ કંઈક અગત્ય કાર્ય કરતી હતી. આ દેશની કારિગરીની ઉત્તરિ આદનાર મદ્રાસીએ જણી લેવું જોઈએ કે: ઔદ્યોગિક ઉત્તરિને અર્થે તાતા જેવા આદરણી અને દુરદર્શી પૂંજવાળાની જેટલી અમલ છે તેટલી જ સર જેજનજી જેવા કાર્યદક્ષ મેનેજરની પણ છે. તાતાના મગજમાંથી સેજ નવા નવા વિચાર નીકળતા હતા અને જેજનજી તેને કાર્યના રૂપમાં-અમલમાં મૂકતા હતા. કારખાનું સાદું થયું અને કપડાં તૈયાર થવા લાગ્યા પણ તેથી વધારે મહત્ત્વનું કામ કાપડ વેચવાનું હતું. જે જરા પણ બેદરકાર રહ્યા તો વિદેશી કારખાનાંના સુમનલામાં અહીંનું કાપડ પડ્યું પડ્યું સડી જાય અમર તો સરતા મદ્રાસે ઠાઠી નાખી ઉલટી નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત થાય, પરંતુ પરમાત્માએ એક સાથે એના એ કર્મવીર પેદા કર્યા કે જેઓ નિત્ય નવાં નવાં વસ્ત્રોથી ભારતમાતાની લાજ રાખી, તેનાં લાખે નિરસહાય ગંતાનોને અજ-વજળી એમે. કાપડ અપાવાને અર્થે દેર દેર જગતજગત આડતો પાંચવામાં આવી-સુમારતાએ મોડલવામાં આંખ્યા, એજ દેર નિનવામાં આખ્યા અને એ પ્રમાણે કર્મવીર તાતાએ મીત્રઉદ્યોગને પમથેસાર ચલાવ્યો. અમાનક જગતની દ્રષ્ટિ તાતા પર હતી કે: હવે આ સાહસિક કર્મવીર હવે આગળ શું કરે છે? !

તા. ૨૦-૭-૨૧. ભરૂચ.

(અપૂર્ણ)

સાચું શું? :—સાચું કરીને રાજ્ય તેના ગરજામાં પોતાના પાર્ષને અર્થે પ્રજા પાસેની કર લે છે, જેથી રાજ્ય એ પ્રજાનો હાથ છે. ત્યાં સુધી એ પ્રજાનું પામન મરજીય સારી રીતે કરે ત્યાં સુધી જ તેને અલ્પપદ કોંગ્રેસવાનું છે. એ વજર બીજા કાષ્ઠપણ વળતે એ પ્રજાનો અધિક નથી રાજ્ય કે મોટર એમાંથી સાચું શું? “શાનીતિ”

પ્રદરોન :—એક વખત એક બાઝ આદમીએ એક એવી જાહેરખબર લખાવી હતી કે : કપાલી તારીએ અમદાવાદમાં રોયલબાનામાં દેલી વિદેલી અને વર્ણકર મંપ-લંખોનું પ્રદર્શન કરાશે. વર્ણકર બેરીસ્ટર અને લોકરોએ ખામ પધારનું. "મુકદ્દર નારીએ તોવરેશાં નંગ એક પછી એક ત્યાં જશે થર્મા, પણ પરિણામે તેમના પોતાના વચર ત્યા અન્ય થર્મ તેમના નેચારમાં ન આપનું." આખર "આશુ આલે ગર્વકાનું" મદદરતી ! એંગ આદોમદિ પ્રતો કરતા હોયેર પડેલ્યા.

ભારતીય નૌકાઃ—ભારતવાસિઓએ અમારેના વખતમાં દરિયા નેચેમે ખરો કે નેચેરો દોષ તો આજમેયો—દરિયાની મુખારી કરેલી કે ? કરી દોષ તો થો રીને ? બુક્તિ કંપનરમાં બુદાં બુદાં ભારતીય જ્ઞાન-નૌકાઓની જે વખત પડેલાં આપી છે એ ઉપરથી સહેજાઈથી સમજી શકાય કે : ભારતવાસિઓએ દરીઓ નેચેમે તો યુ પથ દાગી નાંખેલો ! મુખારી તો શું પણ દરિયાઈ મામ અથાક વાપાર ખેડેમે ! જે રખને ભારતવર્ષ ઉત્તરના કિબરપર વિરાગતુ હતું તે વખતે આપારિક-આદોગિક ઉત્તરિતો ખરો અખાદું હતો. ભારતીય નૌકાઓની વિગત બુદે નેચેમે :—

નૌકાનાં નામ   લંબાઈ—કુબિદમમાં   પડેલાઈ—કુબિદમમાં   વ્યાપ—કુબિદમમાં

કુદા	૧૬	૪	૪
અખમ	૨૪	૧૨	૮
ખીના	૪૦	૨૦	૨૦
અપજા	૪૮	૨૪	૨૪
પટજા	૬૪	૩૨	૩૨
મયા	૭૨	૩૬	૩૬
દીર્ઘા	૮૮	૪૪	૪૪
પતપુદા	૯૬	૪૮	૪૮
અર્ધપદ	૧૧૧	૫૬	૫૬
મન્ધર	૧૨૦	૬૦	૬૦
જળપાયા	૧૨૮	૬૬	૧૨૮
પારિણી	૧૬૦	૮૦	૧૬
દેશી	૧૭૬	૮૨	૧૭૬

પંચનખનાં ઉપર ગુજાનેલી નૌકાઓ સિન્ધુદિ પડે વિવાદ કરેલી હતી. ત્યાંથી બે દવસ નૌકાઓ એકી કરીને નિર્કંદરે અખિય ભારતવર્ષ પર આક્રમણ કર્યું હતું.

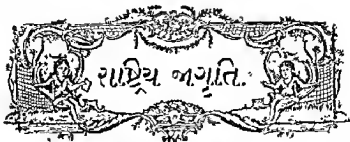
રાજવર્ષ :—મદાભારતનું રાત્તિવર્ષે જેને રાજનીતિનો આપવાર મોતવામાં આવે છે, તેમાં રાજનાં નીચે મુજબ રહેલો મુજબમાં છે.

(૧) પ્રજાને પ્રસન્ન રાખવી. (૨) પ્રજાની રક્ષા કરવી. (૩) હમણાં પ્રજાનું બહુ કરવું. (૪) પ્રજાને પોતપોતાના ધર્મ-કર્મમાં જોડવી. (૫) અપરાધિ જતોને દડા દેવો. (૬) પોતે આ સાથેના સવગા યુદ્ધમાં પ્રાપ્ત કરવા. ૧-ઉત્સાહ, ૨-ઉદ્યોગ, ૩-સભ્ય, ૪-અન્નિયમન, ૫-અચલા, ૬-સાદત અને ૭-દલા.

તમારી ફરજ બજાવો ! કાંઈ એક મુદ્દરનો હાં તથા હાંકરો દતાં. બાળકોના આનંદની ખાતર તેમને પ્રસન્ન રાખવા એ મુદ્દરથી પોતાને ત્યાં એક પોપંડા અને એક બકરીનું-ગરદાં કુતરું પાછું હતું. આ બે જાતનાં ઉપર બાળકોને અધિક પ્રેમ હતો. તેપંજુ બોલતું હાંકરું મુઠને વ્હાણું લાગે એ ન્યાયે પેલા પોપંડાને જરીક જરીક બોલતાં શીખવેલું એટલે બાળકો અને ઘરનાં સર્વ સ્વાભાવિક રીતે પોપંડા તરફ કંઈક વધારે આકર્ષાતાં. ધીમે ધીમે બાળકોએ મહા માયાહૂત કરીને પોપંડાને “તમારી ફરજ બજાવો” એ વાક્ય ઘણી જ સારી રીતે શીખવી દીધું. હવે પછી, પોપંડા વારંવાર એ પ્રમાણે બોલી મુઠને અસંત આનંદ આપવા લાગે. હવે કુતરું ? એ તો ગિચાઈ નિમજ્જલાલ છતાં મૂઝાં પ્રાણી એટલે એની તરફની લેડોની કાળજી દિવસે દિવસે ઓછી થતી ગઈ. એક દિવસ તે મળે હાંકરું થયે થોડેક છેડે એક બાગ હતો હાં પોપંડાને ગળે ફરવા-રમવા મળ્યાં, આ બાગની એક તિલાએ વહેતા પાણીનો એક મુદ્દર-નિર્ભય ગ્રેહ હતો. તેની પાળપર-કિનારે પોપંડા અને કુતરું સાથે રમતાં-ફરતાં ફરતાં-સંકુચી ન્હાનું બાળક હતું તે બેબાબેબે ગરમમાં ગળી પડ્યું. પાણીમાં તણાતા બાળકને જોઈને બાળકોની સાથે પોપંડા પણ બળે ગભરાઈ ગયો હોય એવો ભાવ કરીને ઉતાવળથી ખૂસે પાણીને બોલવા મંડી ગયો “તમારી ફરજ બજાવો, તમારી ફરજ બજાવો” પેલાં બાળકો ગિચાઈ હમણની માફક આજ પણ રમવા આવ્યાં દતાં તે ન્હાના બાળકને પાણીમાં પડેલો જોઈ મહા આકંઠ કરવા મચી ગયાં. ડસે ડસે લેતાં તેઓ આંખો મોળવા લાગ્યાં, પણ શું કરે ? એટલામાં જ પાણીમાં એક જગ્યા પર પડ્યાં ગયો, તેની સાથે જોડો આ બાળકોના રક્તોનો અવાજ સાંભળીને ત્યાં આવી પહોંચ્યાં દતાં તે મુઠને ચમકીને તે તરફ દ્રષ્ટિ કરી તો બહુશું કે : “એક કુતરો ન્હાના બાળકને પોતાના ખેડમાં ઘાલી કિનારા પર ગાળી પહોંચેલો.” આ જોઈને સહુ કાંઈ પ્રશ્નો થઈ ગયાં. “એક કુતરો કંઈ પોપંડાની માફક “તમારી ફરજ બજાવો” કે એમનું કંઈ બોલી શકે ? નહોતો પણ તેણે તો બોલ્યા વગર સમયે તે પ્રમાણે કરી જતાં-ફરજ બજાવી. સારાંસ કે : હોનાર કરતાં વર્તનારની જગ્યામાં જાણદારી છે. હવે પછી કુતરો પણ તેમને માનીતો થઈ ગયો.

ઉપાધીના પોપંડા—હવે-હવેની અગીવાળ કાપડ દર વર્ષે આ દેશમાં કેટલું આવે છે ? જરૂરના ઉદાહરણમાં આ કાપડની અપત એસમાર હોય છે, એ અગીની વાત છે. એટલું ૨,૫૦,૦૦૦ આવી લાજ રખિયું અગીવાળ કાપડ મગસ ખાઈ ગય છે. મગસ ગયો કે : આખા દિ-કુતમનમાં એ અગીવાળ કાપડ કેટલું વપરાયું હશે. માંવી-છએ વિધાવતી કાપડની હોય તો કરાઈ પણ ખસ ઉનાળામાં મુખાંત મરાઈ અને બાળીના સહુ ખાદીથી કેમ ખૂસ થયે ? મહા ઉપાધી ! અરે ! આનો ઉપાધીના પોપંડા !

(અપજ)

[લેખક.—ધીયુત્ત ગજરલાલ, જ. જાની.]

રાષ્ટ્રીય જાગૃતિના વિશેષી લેખી વર્તમાન મર્વઆધી અને મદાન મળ-
વમને પ્રથમથીજ વિદ્યના કામ્યુનને દર્શાવના આપ્યા છે. અને તે
પ્રમાણે તેમનું અનુકરણ કરનાર આપણા કેટલાક જાગૃતવાદીઓ
પણ તેમનાજ મનને અનુમરણમાં જુદાનો જગતે ઉપયોગ કરના નથી.
રાષ્ટ્રીય જાગૃતિ એ ધર્મનું મુખ્ય અંગ છે એમ સાબીત કરીને તેમ
આપણે આપણી જાતને ઉપયોગ કરીએ છીએ, અને તે દાગળ પામિક પ્રચાર માત્ર
મથી રહીએ છીએ. જે એ ચળવળ વિદ્યના કારણથી થાય તે રહેને ધર્મનું જન
ખવાતીને તેને પ્રચાર કરવાનું સાદમ આપણે હવે પણ કરીએ નહીં. વિશેષ અને પુરુ
ધર્મનાં અંગ દેશ દી, પરંતુ વિદ્ય અને નિગ્રહાર ધર્મમાં કદિયે મુખ્ય છે તમિ
હતિવાસ સાક્ષી પૂરે છે કે સંભારતી જોખનિ વિરોધ અને નિરકારથી ધર્મ જાગિ નથી
અને તેથીજ તે જાગૃત થેજ નથી. જેઓ આ ત્રિજોને પોષે છે, એ રાષ્ટ્રમાં તેને
પ્રચાર કરવા પ્રયત્ન કરે છે તે અજાણથી મોટા પડીને પાપને પ્રકારે છે આપણે
એટલું તો નહિ જ સહી રહીએ કે, આ ચળવળમાં પહેલથી જે અપાર મુશી વિરોધને
અંજ કદિયે આપી નથી. અપાર એક પણ વિદ્ય અને નિરકાર દાખવે છે, તદારે
જીવન પધર્મ તે તેના પ્રવાહનને આપોઆપ જાગલ થાય છે. આવી પાપમય
વડનાને મારે કેટલાક એવોયો ઇન્ડીયન પેર અને જોડુકથી અમદારોનાં અધ્યયન
જવાબદાર છે. આવાં વર્તમાનજોની નિયમિત ઉપેક્ષા, જુદા અને વિરોધ બંને તિગ-
ચર પણ વિરમ થઈ મડીને, તેજા રેવેષા, રસામાં, જાગૃતમાં, અને જીવન અદ-
દારમાં, એવા લેખકની અમમાન વર્તણૂક આજે, અધમાન, માગીત તથા બીજા ધર્મો
અભ્યાસમાં અનેક દિવસે મૂડી સહીને જાન રવાજના જાગૃતવાદીઓ ખાતાને જાન
જાગૃત જુદીને અધીગ ધર્મ મળા, અને માતાને જાદને જાગૃત તથા માગે જાદે માર
દેશ જા જ.

રાતા અને ધન લોભમાં ઊઠી ગયેલા ધણુએ અંગેએએ એવા ઘેર અત્યાચાર આદરવા માંડ્યા કે: જેથી પ્રજામાં સર્વત્ર અતિશય અસતોષ ફેલાઈ ગયો છે. પ્રજાને તેની મર્મ-વેદના સહમર્મ છે, અને પોતે કરેલી ખૂંચોનું અનિષ્ટ પરિણામ લેશે મર્યું છે.

મનુષ્યોના સ્વભાવજ ક્રોધ યુક્ત છે; એટલે સ્વાર્થમાં આશ્ચત પડવાથી, અગ્રિય આચરણથી અથવા ગ્રિય વસ્તુ કે ગ્રિયભાવ પ્રત્યે કુટિલા બેવાથી જે ક્રોધામિ સર્વ પ્રાણી-જોમાં એાછાવળા અંગે પ્રવર્તે રહે છે તે પ્રવર્તવિત ધર્મ ન્યા છે. અને ક્રોધના વધવાથી તથા તેની અન્ય ગતિથી વિરોધ અને વિરોધ સ્વયંક આચરણ પણ સદગજ યથ ન્યા છે. અંગેએના અ-વાધથી અને ઉદ્ધત આચરણને લીધે તથા વર્તમાન રાજ્ય પદ્ધતિમાં પ્રજાને કોઈપણ રીતે વારતવિક અધિષ્ઠાર અને શક્તિ ન હોવાથી ધણુએ દિવસેથી ભારતવણીએના હૃદયમાં અલક્ષિત ભાવથી અસ-નોખની જુદી થતી રહી. હાઈ કર્મનના અધિષ્ઠાર પ્રમળમાં આ અસ-નોખે તિવરૂપ પડ્યું. અને જંગલંગની તિવ અસલ વેદનાથી પીડાઈને સમસ્ત દેશ અસાધારણ ક્રોધથી ખગમગા ઉડ્યો; અને ઉવટે નોકર-શાહીની કમળ નીનિનું એ ફળ આપ્યું કે તે અસતોષ વિરોધરૂપે પાલકાઈ ગયો. આ ધયે આપણે એટલેયે સ્વીકાર કરેએ બેઠએ કે ધણુએ દિવસેથીએ આ ક્રોધથી અધીરા થતીને આ વિદેવામિની ભૂચકતી ત્વાગાએમાં ભચીત્ત યથ ગયા છે. ભગવાનની શીખા અતિ વિચિત્ર છે. એમની સુષ્ટિમાં ગતતની કમોગતિ શુભ અને અશુભદારાજ યથ રહે છે; અને અશુભ ઉદ્ધું શુભને સદાય કરે છે, તથા ભગવાનને જે અભિષ્ટ છે તેમ મંગળમય ફળને ઉપાદન કરે છે. એટલે વિદેગની સુષ્ટિ પરમ અશુભ છે, પરન્તુ તેથીયે એવું ફળ આપ્યું કે: તમેશુભથી અભિષ્ટ ભારતવારણીએમાં ઉદ્ધત રાજતરી પ્રેરણા ઉત્પન્ન થઈ, કે જે રાજતરી સન્નિને ઉત્તેજન આપવાને અત્યન્ત ઉપયોગી છે. આથી એમ મહમન્વાનું નથી કે અશુભ અને શુભ કાર્ય કરનારાએ પ્રાસન્તીય છે. જે એકા રાજતરી અદકારને વશ થઈ અશુભ કાર્ય કરે છે તેમનાં કાર્ય મંથર નિર્દિષ્ટ શુભ ફળનાં મદાયક થાય છે, એમ કહેવાથી તેમની જ્ઞાનતરી તથા ફળભોગરૂપ બન્ધન બેશ માત્ર પણ એકા થતાં નથી. જે એકા ગતિમત વિરોધે પ્રચાર કરે છે, તે જમમાં ખૂલે છે; ખરી રીતે વિરોધે પ્રચાર કરવાથી જેટલું ફળ મળે છે, તેથી દસ ગણું ફળ નિ-સ્વાર્થ ધર્મને પ્રચાર કરવાથી મળે છે; અને તેથી અમર અને તે દ્વારા મળતા પાપ ફળના પણ ભોગ ભોગવા પડતા નથી, તથા પુર્વની જુદી અને શુદ્ધ પુણ્યની સુષ્ટિ થતી રહે છે. માટે આપણે અતિમત વિરોધ અને જુલાની પાન નહિ ચિચારીએ, અને બલિયોએને પણ તેમ કરતાં અટકાવીએ. હાદારે એ અતિએમાં પરપર સ્વાર્થ વિરોધ થાય અથવા તે સ્વાર્થ વિરોધ વર્તમાન સ્પીતિનું અંધરિદાર્ય અંત થાય તે આપણે શાસ્ત્ર અને ધર્મનીતિ અનુચાર પરમતિના સ્વાર્થને નાશ કરી મરીએ, અને સ્વમતિને સ્વાર્થ સાધી શકીએ સનાતન અસ્ત્યા કે સન્ન વ્યવસ્થામાં અત્યાચાર અને અન્યાય થાય તે આપણે શાસ્ત્ર અને ધર્મનીતિની દષ્ટિએ તિવ હામેખદાર, તથા સ્વીકૃત સન્નિને સંપ કરીને અને કાર્ય પ્રકારના સાત્વિક ઉપાય અને સાત્વિક પ્રતિરોધથી એ અત્યાચાર અને અન્યાય દૂર કરાવો આપણે અધિષ્ઠાર છે. બે કાઈ અસ્તિ થમે તે તે રાજપુરુષ દેવ.

સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ ત્યાગ પણ કરી રહે છે. તેમને સુખ પ્રિય હોય છે, અને દુઃખ અપ્રિય ગણે છે, પરંતુ તે સુખમાં અતીત જનતા નથી અને દુઃખમાં પણ તેમનાં પૈર્ષ અને પ્રતોષ મળતાં નથી. તે પાપનો પરિણામ અને પુણ્યનો સંચય કરે છે; પરંતુ પુણ્યકર્મ કરવાથી તેમને મર્ત્ય સંતા નથી અને પાપમાં પડીને તે દુર્ગત પ્રાણકની પેટ રાતા નથી. એ તો એ કાશ્યમાંથી સહર હડીને પોતાના મેલા સરીરને ચુક કરી ફરીને આત્મોત્તરિ કરવા મથત થાય છે. આર્થ સોધે સિદ્ધિને અર્થ આપાક પ્રજાત કરે છે. હન્ટરોવાર પરા-હત થવા છતાંય તેઓ પોતાના કાર્યથી હેરા પણ વિચારિત થતા નથી-પાછા પગ નથી માંડતા, તેમાં નાશિપાત્ર થવા છતાં પણ દુઃખી થવું, અસત્યુષ્ઠ અને પિરકત રહેવું, પગે ભાવને તેઓ પોતાના મનથી મદા અપર્જે મણે છે. એવો નિર્મલિત થાત છે કે જે માણસ યોગાર્થ મર્ત્ય સ્થાનીત ભાવથી કર્મ કરવા સમર્થ થાય છે તેમના દાંદનો, નાસ યર્ષ, મધ જે, જગમ્ભાત્ય તેને જે કાર્ય સોંપે છે, તે કાર્યને અદા કર્યા પૂરક વિના પિચાઈ કર્યું જાય છે, અને તે જે કાર્ય આપે છે, તેનોજ તે આનંદ પૂરક ઉપભોગ કરે છે, સ્વપક્ષ કરીને જેને માતા નિર્દોષ કરે છે, એજ પક્ષની સાથે તે માતાનું કાર્ય સાધે છે. અને જેને તે વિપક્ષ કરીને આજખાતે છે તેનું તે તેના અધિશાનુસાર દમન કરે છે-સંહાર કરે છે. આજ સિદ્ધા રાત્રી આર્થસિદ્ધા છે. આ સિદ્ધામાં વિદેષ કે પુણ્યને સ્થાન નથી. નાશયજ્ઞ સર્વત્ર પિચમાન છે. આપણે મની સાથે વિદેષ કરીએ અને મોના ઉપર પુણ્ય કરીએ. જે આપણે પાશાત્મ ભાવથી રાજનીતિક આનંદોમન કરીએ તો તેજ ભાવથી વિદેષ અને પુણ્યનો ઉત્તર જરૂર થાય. અને તે પાશાત્મ મતાનુસાર, નિર્જા પણ નથી, કારણકે તેમના અને આપણા સ્વાર્થમાં વિરોધ છે; એક પક્ષ ત્રણે જયુત થવા હાંમે છે, ત્રણે બીજે પક્ષ તેને દગાવવા હાંમે છે. તેણે પણ આપણી જગત્તિ એ માત્ર આર્થ જગત્તિની જગત્તિ નથી. તેઓ આર્થ ગરિત, આર્થ શિક્ષા અને આર્થ ધર્મની જગત્તિ છે. આપણા આનંદોમનની પ્રથમ અવસ્થામાં પાશાત્મ રાજનીતિનો પ્રભાવ પછોજ પ્રભાવ હોય, તો પણ તે રિગતિમયિ એટલું સંતપ્ત તો જણાવું છે કે આર્થોચિત અભિમાનના તિત્ર અનુભવ દારૂ માનુષ્ય અને માનુષ્ય સ્વરૂપ બીજી અવસ્થા પ્રકરી છે કે જેમાં ધર્મ પ્રધાન છે, રાજનીતિ ધર્મનું અંગ છે, પરંતુ તેમાં આર્થિકતા અને આર્થધર્માનુકૂળ ઉપાયો ઉત્તરવા એકજો. હું ભવિષ્યની આજ્ઞા સ્વરૂપ પુરક વર્ગને કહું છું કે "જે તદમાયમાં વિદેષ હોય તો જરૂર તેનો વેળાસર ત્યાગ કરે. વિદેષના નિત્ર ઉત્તેજિત ભાવથી સજ્જિક અપણું અંગ મુદ્ધમાં ગમકે છે, અને વંદનજ તે નષ્ટ થઈને દુર્જાનમાં પરિણમે છે. જે હંમે દેશોદાર મારે પ્રતિજ્ઞા કરી છે, અને પોતાના પ્રાણનો ઉત્તર કર્યો છે, તો તદમાય હંમેમાં હંમે પ્રગળ ભાનુભાવ, અવિશ્રાન્ત ઉલોમ, પદ્મ સમાન દરતા અને અન્નિ ગુરુ તેમના અંગરનો સંચાર કરે. જેજ રાજનીતિ આપણે અનંત ગમ આપીને રિત્તવર્તન મળ્યું." હવસમ.

દહકાર.

મંત્ર ૪

(સુરભાગી વાણીના મીઠા યોગથી . એ સંગ)

(૧)

કેવલથી દહુરે આંખા ઘણાં,
બીજા દહીં કીમીઝનને ઊરળે.
વિશુદ્ધ હૈયે સાખરનેરે રેખાવળી,
દહુરે હિરણ્યે ઝગમગ સજિતા પૂરળે.
કેવલથી દહુરે આંખા ઘણાં.

(૨)

સપાનામ પિમ્બ વોમે પૂર બદામી,
પરિમલ પુષ્પાણી મીઠી પથરાવળે.
વિવલ સમીરની દોરે અનેરી આરવળી,
તેમાં રૂચન મીઠું એ મંમસાવળે.
કેવલથી દહુરે આંખા ઘણાં.

(૩)

શ્વિ અને કુદરતનો તાગાક રો હવે !
જગ્નનો તાગ કિયે સરિતા નાદળે.
સવ રંગની આકાશ સમિત રેડળી,
પથરાવળી હૈયે 'સાંનિ'ને આભારવળે.
કેવલથી દહુરે આંખા ઘણાં.

૧૯૨૦ આશ્વિન મુલ ૨ } માસિકાન્ત સુવર્ણનાથ પરિવટ.
૧૯૨૧, અમદાવાદ.

॥ શ્રી સદ્ગુરવે નમઃ ॥

ભર્યંકર જૂલ અથવા

મુજૂર કે આતમનું નૂર ?

એક ગુણોપદ, મનોરંજક, રંગાર, કંચુકારસાધુ
સામાજિક નવલકથા.

અપ્પટમ્ પરિચ્છેદ.

એ હસનાર કેણુ ?

વ્યાપ રહીમ શેઠ જેવા સેરતનો હાથ મળ્યા પછી ધન-માનનો હકાપો
ચલેમાન મન હાવતો આસ મારવામાં શા સાર જાણી રાખે ! તે સાચી રીતે
જાણે છે કે : પણ વિત્યા પછી કોઈ કંપનીના કોમ્પાઉન્ડમાં પગ સરખો
નહિ મૂકવાદે અને તેથીજ મુશ્કતાને માથું કાઢણે મૂકીને હાથ આરેલી
સાર્વભૌમ સત્તાનાં કોપણ ઉપરોમ દારા દેકે સમગ્રમાં પોતાની સાત
પેલીનું ફજદાર કાઢી નાખ્યું ! અમણેનો તો કટલાક સમગ્રથી તે રહીમ શેઠનેય
ભાગ્યેજ ગણે છે, હવે તેને રહીમ શેઠની કે : તેવી કંપની-મીલની જરાય પરવાદ નથી.
લક્ષ્મીના મદને લીધે આજ તે જ્યોત્ક છંદી મગો છે, જે વાત મુજારી, સંદર્ભ મરકરીમાં
કેદાપા જતાંય રહીમ શેઠ પેતે એ સવળું સમજી છે તો પછુ તે સવળું કાન તબ કાઢી
નાખી મરીપમ સાચેતો સમંધ મદા અપાસે જાગેલી નેલા છે. મુશ્કતાને અમણેનો તો
કારખાનામાં દિવસમાં ન છૂટે જેવાર કસાક જઈ કોર્સે પાને મતુ મારી આપે છે-મન
હાવે ત્યાં હાવે તેવી રીતે મતુ મરાવતાં અમણેનો અને કારકુને જરાય અવકાતા નથી.
આપા જેઠાજાકના રાજકારવારને લીધે કેવળ સાચાનું જુડું અને વૂઠાનું સાચું થાય
છે. કંઈક નિર્લેપ કામદારે માર્યા અવ છે, અને કેટલાક ઉજાગરીર કારી જાવ છે. સી
કામદારને મર્યાદા-પાડીનું રક્ષણ કરી-મજૂરી કરી પેટ લાવવાનું કડિન થઈ પડ્યું છે.
પહે પહે પાળી જોતોના સંસર્ગમાં આવી ધર્મ બદલવાની બીકે મરતતને યથરતાં રહેતું
પડે છે. તેમાંયે યરવાદ અને નરિયનના જગમ પછીથી આજુ કારખાનું દિલોમો વડ્યું
છે. કંપનીના જેવાર વિચાર-નમકદલાવ જોકરે અને કામદારને સાંધે મગી કારખાનાનું
મકાન પોતાના હાથમાં લેવાને અમીનાને એક વિવશિ પવ લખી મોકલ્યું, તે મગતાંજ
અમીનાએ તેમને પોતાની પાસે ફરદમાં જોવાસને કંપનીના કાર્યવાર સજાવી

સંસ્કૃત શાન્તિથી માંમળી લીધી. અને તે મનથી જોને અને ધરના પમથાં લેવાને કમ્પાન બાપી-નેમને મનોપી માળાથી આથી વિલાપ કર્યા.

તેણે જોતાના મનથી નિમિષ કયો કે: જે આચાર્ય કાપંભાર મોટા રાખત આનુ મહેલે તો શેરહોડામાં અમંત્રણ ફેલાતાં હિરેકલેના મીટીંગ મેળવી રહીય છેકને નાશાવક હાથી તેમની પાનેથી એકઠાથી ખુશોથી અન્ય કાકને તે મુખર્ત કરને અને પનિની તેથી રહીયથી પ્રતિજ્ઞા ઉપર પણ હેતુદ પાળી ફરતે એથી તેણે હેક હાંકેલાય જવા છતાં પનિને અ-મર્થપર લાવવાના હેતુદના-અનિય માય નહીંક એક મંદોદ પવ લખી મરી-વમને ફેલાયે લાવવા ઉચિત પાર્ક. તેણે માન્ય કે: મરીવમ ફેલાયે આથીને જે તેમને: ફેલા ન કરે, અને એ કમ્પે ઉચે કાકે કહે તો તેમની જાન કાક ફેલાયે આવે અને પહેલાં એ પાપ-અલાથી છુટે તો ફેકે ફાકે વળે.

આથે વિચાર કરીને તેણે મરીવમપર જે પવ લખ્યો હતો તે અને તેનું પરિ-ભૂમિ વાંચા વર્ષથી ફેલા અભવનું નથી. એ ઉપરાંત છેકની મારક તુરનાડે પણ મિત્ર-પાલી તમ્હે કુદિલિ કરી તેને રસ વર્તાવવા જવા તેમના ન ફાદવાથી તેણે પરિભ્રુએ કપ-ની અને કામદારોના સાચા મિત્ર નરિમાનને મખર માર માગી નોકરીવરથી ખુનનક કર્યા સમયે જાન પણ તેમણે અખીનાને જે ને સ્પટ કામ્પેમા જમ્પાવી દીધી. હાતા કાનાં વગી એક બજા મંજુમે ફોજી જલે કયાથી વળા એક મપગોતો લાગીને વચમાં ફેકેનો ફેર " ફેરો ના વેડો પણ મહે આપ આ તરફ આવતા મુતનાક અને કાક એવાજ ખીમ મુદરકને દાય ફી ફી.....તરફ તર જતાં જોવા છે. " આ સાંભળીને તે કોટી મારે આલસકરે કાકા " હું આ કહે છે એ ખરી લાલકો " તોતેજ અરમપરમ એક બીમલતા માન કુંડલા મંડપા. અખીનાનજ આમરનો પણ આથી પાર ન વ્હો. તેણે તેનું કામ્પ પાળ્યુ પણ તેને કાક મંત્રોપકારક જવાબ મળ્યો નહિ. તેણે

તોફાનનું મૂળ, સ્વયં સમતાન અગ્નીનાજ છે. મરીચિક મ્હાય તો હવે મ્હને પુનઃ મ્હાય કે ન મ્હાય, તુંએ રંગે સમયે ફરી મુલતાન સાથે સંધાય કે ન સંધાય, જગતની કૃષ્ટિએ સાચા અથવા નકારા બહુતા મ્હારા સંકલ્પની સિદ્ધિ કરતાં મેળવેલી સમયની પ્રતિજ્ઞાં પાણી ભરે થાય કે ન થાય પણ મ્હારા મુખના માર્ગમાં સ્વ-અંદોરીતે સમયે 'સમયે' ત્યાં ત્યાં કાંદા વેરતી-હેરાત-મેઝવણત કરતી અગ્નીનાને આજ છેવટે સમગ્રવતાં સમયે તો હીક નહિ તો તેને કોઈપણ ઉપાયે હમેશને આટે આ દુનીયાંમાંથી વિદાય કરતી. અરે! પણનેજે ફરી અક્ષત કોણી-કેટલે સુધી દિગ્ગત અગ્નિની ! તે ભેવદા ભૈરીએ આજ મ્હને રાખત અપમાન પહેંચાડ્યું છે. અગ્નીના ! ભયંકર ભય પાવરી તારે લાવેજ તું મ્હારા કરાવેલા અપમાનનો યોગ્ય બદલો હું ત્હને આજ પ્રાણાન્તેજ આપ્યા વગર રહેનાર નથી.

આ પ્રમાણે મન માને તે પ્રમાણે વિચારમાળાના મણુકા ફેરવી રહ્યો હતો તે સમયે અચાનક એ વિરાળ દિવાનખાનામાં કોઈના અદ્ભુત અઅખાટ દારવનો ધ્વનિ થયો ! આરે બાલુ ઉંચે તીચે નજર ફેંકવા છતાં રહીમ શૈના કબામાં ન આવ્યું કે : એ હુસનારે તે કોણ ?

એજ સમયે એક તોફરે આવીને જગતનો સમય થયો છે કહી મૂગે મ્હોટે ત્યાંથી ચાલતી પકડી, ત્યાં તે વચમાંજ તેમણે હાંક મારી " અભ્યા એ ! પહેલાં એકવાર મ્હા આપી જા, અને પછી જ કંઈ કરું હોય તે લાલ્લુ પીરસીને અહીંજ મુકી જશે । "

" જી " કહીને તોફર ચાલ્યો ગયો.

સ્વદેશી ખાદીમાં વિલાયતી બટન શોભે કે ?

આજેજ લેખ જાઓ ! પદેલાં પ્રસન્ન થાઓ ! પછીજ ઓર્ડર આપો !

. શુદ્ધ ચાંદીનાં બટનમાં મહાત્મા ગાંધીજી, લોકમાન્ય તિલક મહારાજ, મીશાના મહમદખાલી, ચોરનખલી વગેરે સ્વદેશી રત્નોનાં, બટન, કોટ પટ્ટેરવું કદનાં મનપ્રસંદ તૈયાર કરવામાં આમાં છે. દ્વાદશાનાં બટન તથા ત્રીસ વોચના ચાંદીના પટા લેખને તમે જરૂર ખુશ થશો !

શ્રી લક્ષ્મીદેવીની કૃપા મેળવો ! નજર સ્થાપે રાખી ઉપાસના કરો ! ધનતેરસા દુકંડો આવે છે કોની પૂજા કરશે ? લક્ષ્મીની કે રૂપિઆની ? શુદ્ધ ચાંદીની લક્ષ્મીની ખાત્ર તૈયાર કરેલી છત્રી જરૂર મંગાવી શ્યો ! શ્રીમ્મન રૂ. ૧૦) અને રૂ. ૫) જી હાગીનું રાચ છે.

નવીન ખુશ ખબર:—અહોર પ્રજાને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે: અમારે ત્યાં સોનાનાં, તથા ચાંદીના અને કાંચનાં, ફેન્સી મશીન પાટીસ હાગીના તૈયાર મળશે, તેમજ ઓર્ડર મંગેથી બનાવી આપવામાં આવશે. માનપૂર્વક પધારો:—પ્રોપ્રાઈટર ટી. એમ ઝવેરી.

કે. રાયપુર બેઠીસ નં. ૧૮૭૭

અમદાવાદ.

પધારી ખાતરી કરો ! ચોકસો માલ ! સાચો ગેરંટી !

પંચાલ

દલસુખરામ ગોરધનદાસ.

સોના ચાંદીના ફેન્સી હાગીના વેચનાર તથા બનાવનાર.

કે. રતનપોળના નાકે દુકાન નં. ૬૧૧૨

અમદાવાદ.

કર્મવીરના નિયમે

૧. ત્રણ પાછની રીકોટ અગર રીપ્લાય કાર્ડ લખનારને નમુને મફત મોકલવામાં આવશે.
  ૨. વી. પી. પોસ્ટેજ સહિત આ માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩-૦-૦ છે. મનીગ્રાંટર કરનારે રૂ. ૨-૧૪-૦ મોકલવા. વર્ષે આવંચુ મહિનાથીજ ચલુમાં આવશે. છટક નકલની કિમત સુખાજીજી બાદ લેવી.
  ૩. આદેશોએ પોતાનું ટેકાણું બદલાતાં અમને તુરત જાણ આપવી. જ્યાંય માટે રીપ્લાય કાર્ડ અથવા રીકોટ બીડવા જીલ્લું નહિ.
  ૪. આદેશના આદેશોએ રૂ. ૪-૮-૦ નો મનીગ્રાંટર કરવો.
  ૫. મનીગ્રાંટર તથા સર્વ પ્રકારનો પત્ર-વ્યવહાર વ્યવસ્થાપકને સિરનામેજ કરવો.
- લેખકોને સૂચના:—૧. કૃપા કરીને લેખક જાહેરાતોએ પોતાના લેખ, કવિતાઓ, નોંધો, કાવ્યોની એકજ પાલુએ મોકલ્યા અફેર લખી મોકલવા. લેખમાં અંગ્રાજી નજી માટે પૂરું સિરનામું લખવું.
૨. આપારિક અને બીજોગિક વિષયો સંજાથી લેખોને આ માસિકમાં પ્રયત્ન સ્થાન મળશે.
  ૩. લેખોના વિચાર સાથે હોશમાં અમારું મંગતાપણું ન સમજવું.
  ૪. અમને મળેલા લેખ પસંદ પડેથી સખટે પ્રકટ થશે. કૃપા કરી અધુરું લેખો ન મોકલવા. પત્ર વ્યવહાર નીચેના સિરનામેજ કરવો:—એન.એ.ની તારીખે જરૂર છે.

વ્યવસ્થાપક:—“કર્મવીર” અમદાવાદ.

આજેજ મંગાવો !

જ્ઞાન મેળવો !

આનંદ પામો !

પ્રથમ વર્ષની લોકપ્રિય

કર્મવીર

માસિક પત્રની આખી ફાઇલ.

વ્યાપાર-ઉદ્યોગ અને કર્તવ્ય, જ્ઞાન સંજાથી ઉત્તમ લેખો સ્વદેશ ભક્તિનાં સુંદર નુસ્તાહાર કાવ્યો, નીતિ-કર્તવ્યના મેકોએ કરવા જેવા સ્લોકો અને એક વર્ષથી ચાલતી લયકર ભૂલ નામક રસાળરી ચાલુ વાર્તા વગેરે વિષયો વાંચીને જરૂર પ્રસન્ન થશો ! મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦ પોસ્ટેજ સાથે કર્મવીરના નવા થનાર આદેશોને પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૨-૦-૦ માં મળશે. પ્રત્યેક લાયબ્રેરીઓ અને સાહિત્ય પ્રેમી જાહેરાતોના જીલ્લ-પુસ્તક સંગ્રહમાં કર્મવીરને સ્થાન મળવું જોઈએ. ત્રણ પાછની રીકોટ બીડી પહેલાં નમુનો મંગાવી લેવો ! આજેજ લખો:—

વ્યવસ્થાપક:—“કર્મવીર” અમદાવાદ.

॥ नमो विष्णवे ॥

पृष्ठ २-३
१५५६-१५५७
१५५७-१५५८

व वदो वरुणं वदुषा वदन्ति वीर्यवान् ।
वदन्ति वदन्ति विदितवन्ति वदन्ति व
विदितवन्ति वदन्ति विदितवन्ति वदन्ति ।
व वदो वरुणं वदुषा वदन्ति वीर्यवान् ।

<p>દરોન કરીને પાંચન થાયો ! હિન્દમાતાની પાસાં મદાગો સામવા-મીનમડા, સર્વો વલિસોને બેઠે આપના લાવક તલુ રવેમાં ઇન્દ્રિયો મુદર, જાણી પોતેજ સુધે સા અંતને મળી, કલનનો રૂ. ૧૧ પોતેજ બાંદ.</p>	<p>જાહિર ખમરના બાંધ આજેજ પત્ર સખી પૂઠાવી મળેજ ધણડો, ક્યો છે.</p>
---	--

કર્મવીર માસિક પત્રની પહેલાં વર્ષનાં જારે અંકની મુદર ફાઇન પ્રત્યેક લાંબાએ
રિમ્મા અને રાહિત્ય પ્રેમી બંધુઓના વરમાં હોવાજ બેઠાએ, હિન્દમાતાની પ્રેમી
જાણી 'પણ સાથે બેઠે મળે ! આજેજ મંગાની હોય ! મુલ' ફક્ત રૂ. ૨-૪-૦ માં
નીરનાં નવા થનાર આહુકોને પોતેજ સાથે ફક્ત રૂ. ૨-૦-૦ માં મળી,
જાહિર ખમર આપનારને અમુલ્ય ચોખ:—કર્મવીર માસિક પત્ર આપારિક અને
મૃતીશીક વિષયોને શ્રમતું હોવાથી તે ખાસ કરીને મુસિક્કિન વ્યાપારિ-કારખાનાદારો
દાંધમાં જરૂર જવાનું, જેથી તેમાં પોતાની જાહેર ખબર આપનારને લગેજ, સાંઘ થાપ
એમ છે, આહુતું જનાં સાચ તાદર સસ્તા છે વિશ્વન ક્યો વગર આજેજ એક પત્ર સખી
આપ પૂઠાવી તુરત જાગજ ગોઠલી આપો ! પૂઠાવો:-કર્મવીર હાથાંદાય, અમદાવાદ.

અમલની સત્યતા.

- (૧) રવખેજ ખાસ મોલો મેવા એવા નમવર સત્તરનોએ અમે અગાઉથી
ખમર આપ્યા છતાં વી. પી. રીફુલ્ડ કરીને અમને નિરવેક સવા બખે આનાના પોતે
અર્ધમાં છતાંય છે. મવા વર્ષનો છેલ્લો અંક મંગલોજ તેમણે ફક્ત એક રિસા બંગાડી
એક કાંઈ દારા નવા વર્ષનો અંક ન મોકલવાની સત્યતા કરી હોત તે ઉપકાર થાત !
- (૨) મદાર શામના આહુકજાએ જેમને નવા વર્ષનો પ્રથમ અંક અમે છાં
પોતેથી રવાના કર્યો છે તેમણે આ અંક મળતાં નવા વર્ષના સવાજમના રૂ. ૨-૪-૦
આવજમ મનીએરથીજ મોકલી આપવા દૂધ કરવી.
- (૩) અમલવાદના આહક બંધુઓએ કાળજી મળી આ અંક દાંધમાં આવનો
જવાજમના રૂ. ૨-૮-૦ વિશ્વાસુ આજુજ દારા અપાયેલો થો પોતે મલે-મોશીએ રૂબરૂ આપીને
અપડે ભરી જઇ પહેાંચ અને હિન્દમાતાની એક મેળવવી.
- (૪) પ્રત્યેક આહક બંધુઓને અગાવી ખાસ આપના છે કે તેમણે પોતાના
મિત્રો અને શતાં-સખીમાં કર્મવીરના આહક ધરાં જાગવાજુ કરવી ફક્ત એક એક આહક
વધારવાથી મળુ વજો ઉપકાર યર્ધ સકરો નવા ચનાર આહકોએ સવાજમ મનીએરથીજ
મોકલી આપવું.
- (૫) જુના આહકોએ જેમણે મવા વર્ષનું સવાજમ નથી લઈ તેમણે તુરત પહેાંચ
આહક દૂધ કરવી.
- (૬) આ વર્ષનું એકનું પુસ્તક દોષમાં આવતાં જરૂર પ્રસંગ થયો ! આહક
થનારે વાર ન કરવી !

<p>પ્રકાશક :- સ્વદેશીકાલ હરિલાલ બટ. રૂ. તવપુર, બારમાની પાસ, અમદાવાદ.</p>	<p>મુદ્રણ, મુદ્રક, કપાળી, રૂપર, બાગ, મહેરણ, સ્વદેશીકાલ- દેવી જરૂર છે.</p>	<p>આ અસિકપત્ર મીન-સામ ઉપકારથી પોતાના સવપુર સામગાની પોત્ર સાથે આપેલ 'વલન' રિન્ટીંગ પ્રેસમાં લખું અમદાવાદ.</p>
--	---	--

કરેક જાન દીકરું. પુત્રમાણે રકમ નરિ મોઠલનારતું નામ અરેમી કરી કરવામાં આવે છે. એટલે તેનો કંઈ જાન થયે મળવાના લાભ ઉપરથી કંઈ નાથ છે.

આપાર મુખીમાં પંચસેથી વધારે નામો લખવું થઈ ગયાં છે. ને કહ્યું થતાં આવે છે, જેથી કાલ પ્રતંચ લખવું થનારને એ કાલ તર્તાર તેનું લખ થઈ ગયું તેા પ્રાપ્ત થએલાં નામ જેટલાં રૂપિયા મળી જવા સંભવ છે.

આ યોજનાનો લાભ જેનું લખ થવાનું છે તેણે પુરૂષ કે કન્યા-લગ્ન થવાની મિલાવાયે (સંદેહો) પુરૂષ કે જેણે લખ થયા પહેલાં એક માસ અગાંથી રૂ. ૩૭ જરી પોનાનું નામ લખવું કરાવેલું છે તેજ નેમથી થકે છે. લગ્ન થઈ ગયા પછી લાભ મેળવ્યા બાદ કમેદવારનું નામ કરી કરવામાં આવે છે. એટલે તેને ફરીથી કહેપણું બરવાનું રહેતું નથી. લગ્ન થઈને મળનારો લાભ લગ્ન વિવરણ થેર ખેડાં પહોંચાડવામાં આવે છે.

લાખડ મનાર સતજનેને પુરૂષ લાભ લખ થતાંજ મળી નાથ છે. તેમજ થજા જમુ લાભ લેવાજ નાથ છે, નારે થજુ લાભ એમવવાની ઇચ્છા વાળાએ થજુ નામો લખવું કરાવવા પ્રયાસ કરવો એકલો.

આ યોજનાના પ્રચારક એજન્ટો ગામે ગામ ભેઠમે હીમે. પુલાયા માટે નીચે ને થયે લખવું.

આ યોજનાના ખજાનચી અંગેના જણીના પંચવાગર ત્યાં યોજીતવાના દેાદનલાલ એમ. સાહે છે.

કરેક વિચારથી જ યજ્ઞનેને આ યોજનામાં લખવું થવા વિનંતિ છે.

લાખડ થવાની ઇચ્છા રાખનારે રૂ. ૩૭ નીચેને ઠેકાણે મોકલી આપવા જેથી તેમને લાપેવું મરતીફીદદ (લાભ મળતી થઈને તેજુ કરવાનું) અપવામાં આવશે.

શ્રી ગુજરાત લગ્ન લાભ પ્રવર્તક મંડળી-કાઠીસા પો. સાયમા.

વાયા આજુદ.

❀ પ્રાર્થના. ❀

વિનનિ હર પદે, સંશનિધિ, વિનનિ હર પદે,
 નૃસિંહો મેરૂ કમલસ, મેરૂ નવ ચરણાર
 નાથ અખિત પદ્મોત્તમ પુરો હો, અવર પુરી દશે: ૬૫.
 મંગલ સુધિના સરથપડને સજાર, મંદારી,
 સૌનુ મુખ અમરી મયમું, મૌન્ય સુધાથી મરો. ૬૬.
 દીન થઈ સરમે દુઃ આગે હમ્મી કૃપા પ્રભુ આપ,
 અનુમોદારક મો વિનુછ ? હટ મરં દશે. ૬૭.
 પ્રભાસને કુર્વ જોવાના પ્રભુ આપે નિવાસી તાપ,
 નાન સુધે હો કેમ હવે મને સત્તર સદાપ દશે, ૬૮.
 તમ કૃપાથી નામ સમમના જાનુ સચી મદા જોવા,
 અનુમોદારક મયમળ વાર હવે ન દશે. ૬૯.
 પથર્થો ગીતાનાં મંદારીને, પ્રાપ્તમો નીચ થર્મ-
 તેને અમરથી ઉદારા, પ્રભુ ! અત્યાર પદો ! ૭૦.
 ગાનનું પ્રાર્થન દોષ પરીને, વિનુછ કમ્પા દશે,
 મોદરો સત્તર રંડો પદો, આપ કૃપાને પ્રમે. ૭૧.
 ના રડુ કંઈ કરું છું પડે દમને અનંત રક્તિ વિનુ,
 રાંધે મરે મગ પરી કર્મો, કેમ જણાયે ભરો. ૭૨.
 અનિદી નિગરા બનીને હરે, દીન હારે ઉદો,
 સત્તર મરે અવિ કૃપા, નદિ નો છે જ મરો. ૭૩.
 પદમ દશનિધિ, કમ્પા કમ્પે નમ અખિત અમાર્થ,
 'સોમુદેવ' વિનનિ નુ ફે હો, રોમનિશ મંદશે. ૭૪.

ના. ૧-૧-૨૧. }

શ્રીમદ વાલ્મીકીય રામચર.

૧. "અત્યારથી જ નાથ" એ સ્વર્ગી માત્ર સ્થાનો.

(निम्नकः—वेदान्तकोविद् श्रीशुन् म. म. अयाची-पाठन.)

सुभाषित मणिमाला.

(ममक्षोक्षी भाषांतर. मरित.)

दायादाः स्फुटयन्ति सन्दक्यणा मुष्णन्ति भूमीभूता ।
द्वेजपाण्डमायकल्पदुतभुक् भस्मीकरोति क्षणाय ॥
भ्रमः कलापयते तिस्रो विनिदिनं यथा दग्निं ध्रुवं ।
दग्निता मलमययन्तिनिधत्, पिप्पु पिप्पु धनं तद्वद् परेश

अप्राप्ति मरणा, ददे नश्यती, २ शिरसागो ददे
देदी नश्यति ३ श्री, एव विदे मयी विदे मलयो,
१ विदे मलयो, २ विदे मलयो मलयो श्री वश्ये
पुत्रो ३ विदे मलयो, विदे मलयो मलयो.

मालाभाषांतरः मदीयक मालाभाषांतरदेवि दिनाः ।
मिहोदयमयिपुष्टः कर्मिपुष्टे मालाभाषा विदेमिता ३
मालाभाषांतरः मदीयक मालाभाषांतरदेवि दिनाः ।
मालाभाषांतरः मदीयक मालाभाषांतरदेवि दिनाः ३ ३ ३

अन्विष्यन्ति ब्रह्मण्य एष तस्मा ब्रह्मन्तरे गोपितो ।
 योगयोग कथाश्रितान्तिहयता पवारमन्त्राः कुर्वन्ते ॥
 अग्रेषां ज्ञानयोगान्न मनसो कर्षी विचारयोगो ।
 योगुतादिहर्तुं कृष्णमन्त्रिणः । संविद्यतेषां जडाः ॥ १८ ॥

आदि छे रज्जि भिरो अपर म्मे अन्तरमे गतरे,
 मोर होय ह्य पित्त अन्तरमं पुत्रो रम्यमे करे,
 जेता अन्य ह्य अनेक जगती रेपे, हरे अ'प'द,
 री पुत्रादि ह्य लोप भुवना सये कुर्वे धन.

छन्दोगेन वार वेषक वने, रसाविद्यामोदके ।
 रंता हंस मयूर गोविन्दपुत्रे, कान्तेषु निम्बादरः ॥
 मार्तण्डेन सत्ययः समन्तुल्ल कपूर सार्वभौमो
 देवा पत्र विचारणा सुनिगमे दिव्यय लक्ष्मि जगः ॥

• ह्यो अ'द'न आर अ'प'त री, रसाय ह्यो आरणा,
 दिमा हंस मयूर गोविन्दपुत्रे, कान्तेषु ह्यो ह्यो,
 ह्यो ह्यो अनेक जगती रेपे, हरे अ'प'द,
 ह्यो ह्यो अनेक जगती रेपे, हरे अ'प'द.

ततादि निर्देष्टव्यं वा लोचनम् ।

वर्ततेदिनां दानराजे. सुविदेः ॥

छन्देन चान् यानि रणेपु चित्ताः ।

• अज्ञानात्पुत्रादि हि वे सुखीनाः ॥ १८ ॥

आदि नदी धनी स्वर्गती मया निर्देष्टव्यं करे,
 वता हंस वरं जगती हरे लोप ना भवि नरे,
 नरतिरे जे पित् देव रज्जु मय मय रोगा-
 छन्द मय रज्जु मय मय, ते स्वर्ग निर्देष्ट वान्ता.

કર્મવીર.

અમારી આજ્ઞા-ગળા વળેના પહેલા અંકની માફક બીજા વળેના પહેલા અંક પછી રિહાતો અને વાંચક સાથે હાથના રેનેડ-સત્કાગ્રે પાત્ર થયો છે એથી અને મુખના ચમની-ચતુષ્ચિત્ત સાક્ષ્યતા-ગોનીએ, હીમે, અને તે પછી તેથી પછી પ્રધારે સારી રીતે કર્મવીર દ્વારા વાંચક-સમુદાયની સેવા કરવા જતયાદને હીમે, જે જે સહયોગી પવકાર બંધુઓને-કર્મવીરનો પ્રથમ અંક બદલા તરીકે તેમજ અવગોષ્ઠનાથે પહેલોનો કરવામાં આવ્યો છે તેમાંથી જેમણે કર્મવીર સુગ્રામી જે જે યત્ને રોગ-સંતોષભર્યા પ્રકટ કરી વિવેક સાચવ્યો છે તેમના અંગે ઉપકૃત હીમે, બાકીનાં સત્કારનો પણ રોગ્ય હ-સાર આપશે એવી અમને સંપૂર્ણ અશ્વા છે.

દેશિયો:-મહાત્મા ગાંધીજીના યુગ્મ ઉપદેશ એજ છે કે: દિ-દુરયાનના મોઢ ઉમરાવ-સગ મહારાજના મહાસચી તે દીન-દરિદ્ર રૂઝની મુપડી મુપડી પ્રત્યેક રમજ-વેદ પેર રેટિયાને પ્રચાર થયે જોઈએ, પ્રત્યેક મુદરથ સ્ત્રી પુરુષ પોતપોતાના ઘરમાં તરિમ સુતર હાંતી-વધૂને તે શુદ્ધ સ્વદેસી વસ્ત્ર પહેરી ભાગ્યશાળી થાય, તોજ આખા દેશનું સૌભાગ્ય સાચવી શકાય, મહાત્માજીએ આ ઉલોચ તરફજ પ્રજાનું આસ-સદાય કેમ જોઈએ એ ધારીજ વિચાર કરવા-સમજવા જેવી વાત રી, જમતના પ્રત્યેક મહાપુરુષોએ 'કચુ કે' કે: ઔદોગિક ઉન્નતિ વગર કાંઈ પણ કાળે કાંઈ પણ દેશનું રત્ન હમદર ફીટપુ નથી, અને નદિ રીટિ: તદનુસાર ગાંધીજી પણ એજ સુચવે છે કે: સ્વરાજ્ય મુખની મંગળ કાળ-નાયાળા-દેશમાંથી કુલ્ય કારિદેને દેશવંદે આપવાની ભાવનાવાળાં પ્રત્યેક 'સ્ત્રી પુરુષે એ પગ પગ નકામી મુમાલ્લા વગર આગવીજ અવિચાન્ત સત્તાપૂર્વક હાથમાં રહેટિયા પકડી સૌએ સાથે મળી એ અન્ય સુસંગત્યક દાગ્ય હટસાપ્ય કરવું જોઈએ, રોડ, શલા અને ઉત્પાદપૂર્વક જે મુદરથના ઘરમાં રહેટિયાને રથાન મળે તો દિવસે દિવસે ઘરમાં પ્રત્યેક માણસેને તેની અન્ય ગોદિની લાગે છે, સમય અર્તા-એ રેટિયો બાગરોની બાંધે એક રમવાના રમકડા જેવે બની જાય છે, યુવાનો એ સ્વદેશનું મૌરવ સાયરનનું અન્ય સરવ જમ્માય છે, પ્રકાને જમતની સાજ દાંકિયનું-કુકુનું નિર્વાદનું નમુનેગર માપન અન્યથા થાય છે, એજ વસ્તુ જતાં એમાં અનંત સ્થિતિ બરી છે, તેથીજ તે અનેક રૂપ પ્રગિત થાય છે.

પ્રભુનો વાસ.

નામસારના અનંતાનંદ નામના મહાત્મા આપના દેવાલયમાં રહેવાને ખિલકુત, પ્રવૃત્ત થી. આ પ્રમાણે એક પરિચારકે કાંઈ નરેશને લેદેશીને કહ્યું.

“પુલ્લા પશુ શાન્ત રસ્તાપર ભેસીને, લગાવે છે તેવો આલખની ધુન નીરંતર; ખો પડી રહ્યું છે દેવાલય પૂનરીઓ વિહોણું.”

“મધ્યથી ભરેલા વાસણું તરફ દષ્ટિ સરખી પણ નહિ દેકતાં લોક સમુદાય, સુધરે વેત કંમનની આસપાસ મુલેલા જમરેની જોગ વીંટાયે છે તેને.”

નરેન્દ્ર મનમાં ધુમવાયો, અને તે જ્યાં ખેલા મહાત્મા લીલાલમ આસ ઉપર આસ-પાળી બેસે હતા ત્યાં જઈ પ્રણામકરક કહેવા લાગ્યો “પિતા હુલ્ય મહાત્મા! કનક લક્ષ્મી દેહાધિમાન માઈ દેવાલય તરફને આપ રેતીપર આસનવાળીને પરચકા પરમા માનું કેમ આન ધરો છે વાર ?”

“તદરા સુવર્ણ મંદિરમાં પ્રભુનો વાસ નથી.” મહાત્માએ જવાબ આપ્યો. “રાજાનો મહેરા કોપથી લાલચોળ થયો અને તે ભોલો.”

“પ્રભુ! આપ જાણો છો કે આ મંદિરના રહિત-દાતરથી કામમાં મેં ત્રીસ લાખ પીઆ ખરચ્યા છે, અને સમર્પું છું તે મેં પ્રભુના પરજીવેદમાં, મોટી મામપ્રમથી હોના ધર્મક્રિયાઓ કરીને ?”

“વિદિત છે તે સમજું મને,” મહાત્મા બોલ્યા. મને વર્ષો જવારે હજારો લોકો ભાડે આમિના બોલે ધરખાર પિનાના રખડતા વધ તોરે દારે વાસતા હતા હતા ત્યારે તેમની અતલ સરખી પણ ખાનમાં લીધી નોતી-મોટ સરખી પણ મોડી નોતી.”

પરમ કૃપાળુ પ્રભુએજ વિસ્મય થકને અને કહ્યું. “કેવે અનાયું ઘરખાર મેહોણાં રખડતાં રંક જનને આલય આપી ધરતો નથી; તે મારા કાળે મુંદર લાલચ બંધાયવાનો શી રીતે હક ધરાવી શકે ?”

“અને તેથીજ વર્યો છે તે જાણે અગદાય, ધરખાર વિહોણું જનસમુદ સાથે હસ મિે શન્તિનું સાસાન્ય પયરાએતા રસ્તા પર.”

“જન્ય છે તોઈ મહત્તી જરૂર સુવર્ણમંદિર, નરેશ ?”

મહારાજ્ય કોપને દાળી ચક્યા નહિ, અને પશ્ચાદીને તે બોલી હક્યા કે: “હમણાંજ મે મોટી સરદદ છોડીને આત્મા જાણ્યા.”

“જ્યાં તમે મારા પ્રભુને મોકલ્યા છે, તેજ સ્વજમાં સત્વર મોકલ મને એ નરેશ ? હાત્માએ શાન્તિથી જવાબ આપ્યો. “કનક લક્ષ્મી જગડતાં આલય વિહારી હસારો કરતાં રંક અભિમાનીની નિર્મળ વનમાં જામેલી મટલી પ્રભુને વધારે આવી છે.”

૧૬૭૭ આપણી પૂર્ણિમા.

અનુરાદ્ધ—“અભિલાષી.”

નુમાની જાય છે, અને આથે આથે કોઇ પુત્રતાની ખરબેતકટ ક્રમ પછી તેના નવન સુમ્યાસ પાડે થાય છે.

અગાધિ પર્ણત ધનસ્થામ અવિવાહિત છે. અગાધિ તો તેણે એકે જ નંદા વિધવ દુર્ગો હતો કે, હમે કરુંજ નહિ. પણ મિત્રોના આમહથી તથા રવય, ચોતાના એવા કંઈક અનુભવ થયેથી તેણે હમેને મદત આપ્યું છે. હમેની આવશ્યકતા સ્વીકારી છે, અને જુના વિચારને નવમજના નયસ્થાન કરી તિલ્લંબિ: અર્પિ છે! હમે એ હમે કરારને હિતેક છે, પરંતુ હજી સુધી એની કોઈ મનપ્રસન્ન કન્યા તેની નજર તમે આવી નથી મળી નથી.

x x x x x x

ત્રીયે માસ આવે છે. આજે દિવસ અમિ વર્ષાવતા તોપની પછી હમે કંઈ સંપ્રસિતનો ખાતરત સુખકારક સમય પ્રાપ્ત થાય છે. અ. હમે ધનસ્થામ ચિતાના એક નંદાને પુત્રોપાનર્થ મિત્રો સંદિત એક મોટા મંદમંદ વાતા ચિત્રમ સુમિત્રની અપૂર્વ કિર્તિ અનુભવી રહ્યો છે. મિત્રોમાં પરસ્પર દાસ્ય વિનોદ જોવી રહ્યો છે. વાંત કરતાં કરતાં એક મિત્ર અચ્ચે કહ્યું. “યાર! અમરકુમાર હજી સુધી કેમ અગત્ય નહિ ને જો તોપનો!”

ધનસ્થામ: “હાઈ! એવો મનપ્રાણ પુત્રજ છે. રગી કપાં મોજી મોજી હિરપાણી ઉપવંતા હશે.”

કન્યાજી: “નહિ, હેર હેર કાંને યાર એમ વાત અદર ના ઉઠાવી મારો! હશે ના હશે પણ આમદાસ એ આપ ખૂદ પુરાવિંદને ખરે કોઈ રૂપ-વૈવર્તનપત્ર મુદર કન્યાની શોધમાં ખૂબ ઉત્સુકતાથી જ્યાં તોપનાં અગત્યને દીવાલો-આપાં મારેતો જણાય છે.”

ધનસ્થામ: “વાદ! તમે પણ ખરા હિત્તાદ જણાઓ છો. કીરસો લદાવવાની કામમાં આપ પણ કુચલતા તો પૂરેપૂરી ધંધલતા લાગે છે!”

કન્યાજી: “હા! એમાં કંઈ નગમ જેવું કે જિભાડી નથી, અને કીરસો ખરા કે જોડો તે તો આપની હમ્મલ હશે તો સેવક કચાક જગી પૂરવાર કરી આપેથી જોતો સાહેબ! પછી!”

સમિત્રવામ: “હા.....એક ને દિવસ પર એજ મદને કહેતાં હતાં કે ધનસ્થામને વિવાહ થતા જાય તો મદને કંઈક ચેન પડે. કલ્યાણિ કહ્યું તેમાં કંઈ સત્ત જેવું તો નથી જ હવે ધનસ્થામ રોક તેથી અલગત હશે. ચલો, પછી!”

રોદધિનોદની સમક્ષિ થાય તે પહેલાં તો વચમાં અમરકુમારે આતિને અધિગા નાંખ્યા જ છે તો!

ધનસ્થામ: “પધારો સરકાર. યાર! જણાય છે તો તિર્વાજીવિ! તારા સમ, આજ પરીએ ત્વાં રમરજી રહ્યું. અત્યારસુધી આજ નામવરનાં જ ગુજરાન મનાયાં!”

અમર: “મદને મૂર્ખ સગણને મદારી મરકારી કરવાની તમને બધાને ને રેય પડી છે તે માદ રાખજો! દોરલ પડીના છતાં બેચમાં શૂંઘરી દણ રો! અવગણના મોક્ષ આપ્યા વિના રીતસર ને વાત કરવી દેવ તે ક્યાં કયા, નહિતો એકાલી ગઠની કરી નાંખીશું.”

કેશવજી: "હવે ત્યામભાઈ! જાણ છે કે આજ સાંજેની કંઈ વિદ્યુતી થઈ છે ખરી! કાલા ભાઈ!" સામુત્રી દાઝ વડું ઉપર એ જાગે-પાટ ના કરના!"

અમર: "એ ના ક્યા ખતાં રી જાગ્યા-કપો-કેપ?"

કેશવજી: "સાંજેના જુદા રમ ના કરતા, આ હાથ જુવો છે ને મેદરવાન! એ જુદા જુદા દવા તે કાલે જ હોવાના છે! કાલે પ્રભુ આજે તે તાજ જ અજમાવ થશે."

અમર: પનરવામજી! જુવો! તમારી ક્યાજી કરવા જતાં આ ક્યાજી અકરવાજી ચૂં નહો દો!"

કેશવજી: "ભણીએ છીએ કે આપ શોનું ક્યાજી કરવાના કારભારમાં જ પડ્યા હો, ખાપુ! એમ દોષ તો લે માર કરને પણ એકવાર કહી નાંખ કે તેં શું કરું?"

સુવં ઉત્સુભાષી બોલ્યા:— "અમરુમાર! કહો ભોઈએ!"

અમર: "તારે-પર એમ યાન રહીને જાતામાના પ્રતિભાવે, જ્યારે કે જાગત વિચાર કરવા જેવી છે. (પનરવામ તરફ ભેળે) દોસ્ત! તારે સાર એક ક્યા તો શોધી જાઓ છું."

સુવં (એક આવળે) "વાહ છાં વાહ!"

અમર: "તમે પાર નાખી લાગરી હોડો! પદાથ તમ ને ખર પૂજાં તો એ એક અડળન જોવા હો. જરી સાંજે તો ખરા!"

રુધિરવામ: "હા, જાણ! કહો ભોઈએ, ક્યાંથી શોધી લાગ્યા!"

અમર: "આટલામાં ને આટલામાંથી."

કેશવજી: "આટલામાં એટલે આજ મામની કે પરમામની! તમ પરમામ જુવાની કે આ મામમાં જ જુધા નહોડા ઉડાનો!"

અમર: "હુદ રાત્રનમારમાં જ. વળી બીજો કંઈ તે દોષ કે?"

રુધિરવામ: "એ ઉઠારીને જાપ શું કરે છે?"

અમર: "તેને જાપ નયો-પિત્તિન છે."

રુધિરવામ: "એ કી નહિ જ તો."

અમર: "ઉ માપ એક ઉઠારી અને તેની આ! જુલ ચીજું કોઈ ના મળે. લાગેમાં સત્તરા તરફની કંઈ આજ રાખે તે જુલ આજને કંઈ કે સીતારામ! સીતારામ! ઉઠારીની આ જુદા જ મરીત છે."

કેશવજી: "આ વળી કનુથી અડળ."

રુધિરવામ: "પર પંજુ શોધું તો મરીત! ક્યાં અમારા પંડરવામભાઈ આવા પનાવ, અને ક્યાં તેમનાં સાસરિયાં આટલાં જુધાં દરિદ્ર! દુનિયાં શું કહેશે!"

અમર: "અરે! કહેનાર છે કોણ! આપણે કે બીજા! અહીંયા એમનું કોણ કોણ એ એવું એવું છે!"

આખરે એક ઉઠા નિષાસ મુક્યો.

ઓસે દિયો પ્રસન્ન કરી જાતી જેએની એક દિવસપર જરાની દાવો. અને આજનોર
તરે મોં કરી જેને પ્રપોસાપુરબર જીવીનપર પાથરેલી સાદી પર મેડી. પરંતુ જ્યાં તેને
પરજીવને ભેટની ખાતર વનપથ તરફ દ્રષ્ટિ ફેલાત્યાં તે આજાજાહા ! ને એક દહાપમેદા
ગીત પાડી જાનમન્ય જાણે જનમનપર ચમકી પડી !

‘ હું નિમાજ પડનાં મનિદ ધોટે વચગા ’ એવો પાટ પડે. પણ હું કહેા પોચા
દિયો જનપથ તેને મચેન કરવાને પાટ પડ્યો હોયે જ્યાં તેની નજા જાત બેડો, પણ
જ્યાં તેજે તેનું સિર હોયું હું અને દિયો પ્રસન્ન નેના મોં પર પડે તેજ પો
આમંમનિ વનપથના મુખની નિકળો મધુ. ‘ હા ! હુંજ મ્હારી જાનેના ! ! ! ’ એકાધ
દેવના જ તે પણ ‘ હું આ હું ભેડું છું ’ એવે રિવાજ કરતે આજે અજોર
આવજાતી પડીજાત નિબેડ પાથરેલી મનિ સમાન બેસી જ રહ્યો. ને આજના કંઈ પણ
પોલી સરખે નહીં.

અમરપ્રધાર રિચિત્ર જાણે કાજની જનમાની હોયે આ અવગે જમાનાર બોજા રહ્યો
જરો જોડીયાર પડી. એવોયે : ‘ એકાધ ’ અપરો મદિમા હોયે અવોજિ હો જોને માટે
નમે અપાક પરિષદ વોયે ને અંદરમાં જમને આ પ્રપોસા-આ સંયોગોમાં પ્રાપ્ત થઈ !
‘ જન ! પ્રમુ ! ’

હોહરીએ આ સમયે દબ્બ જેવું ધૂમકો દૂર કર્યો, અને લાઇ ! બાઈ ! કહેલી ધન સ્થામને વળગી પડી ! વાહ ! બન્ધુ પ્રેમની તે કંઈ વાત !

વાંચકની આ હોહરી તે બીજી કોઈ નહિ, પણ એજ ખાસિકા છે કે જેણે આપણી પાંચ વર્ષ પૂર્વે રસ્તે જતાં એને રક્ષા-ગ્રન્થન કર્યું હતું, અને જેણે તેને હંમેશા સ્મરણે મગા કર્યું હતું !

x   x   x   x   x   x

આવણે માત્ર આલે છે. આનણી-ગજનનો પરમોત્સવ આજ પણ પ્રત્યેક સ્થળે ઉજવાય છે, ધનસ્થામનું મુઠ્ઠા પૂજા સંજ્ઞાસ્વાર્થમાં આવ્યું છે. ધનસ્થામને પોતાની એકાન્તચૂકમાં એકા ખેડો એક પુસ્તકનું અવલોકન કરી રહી છે. એટલામાં એક દારોએ આશીને વિનિત લાવે કહ્યું : “ શેઠ ! અંદર ચાલો ! ” ધનસ્થામ હોહરી અંદર આવતો મથો. માતાએ નિયત કરેલા આસન પર તેને બેસાડ્યો. વૃસ્તાન્ મંત્રકથાને મુખે તેની અગ્નિ-આપણી પૂર્વે પરિચિત પેલી દિનખાલિકા-સરસ્વતીએ ધનસ્થામનાં કુમકુમતિવક્ર કરી મંત્રવંત આનરનેકથી રક્ષા-ગ્રન્થન કર્યું, તેજ સમયે ધનસ્થામને બે ચુલ્લું મૂકી સારસ્વતીના હર કમળમાં મુકી દીધી. સ્મિતહાસ્ય કરતાં લાઈએ બહેનને પ્રશ્ન કર્યો : “ કેમ ? આરે પૈસાં પહુ હું પાઈ પું આપવા જ પડે ? ”

સરસ્વતિ હાસ્ય ભરિત વદને ગોલી : “ ના, ખોલા બાઈ ! આ સંવર્ણમૂકિકા એ પૈસા કરતાં ખરેખર કોઈ છે, તેના હું પહુ જ પૈસા મેળવી શકીશ ! ”

વાંચક ! આજનું “ રક્ષા-ગ્રન્થન ” લક્ષ્યમાં રહેશે કે ?

ન્યારી વાત :—મુંબઈની વસ્તી લગભગ આર લાખની ગણાય છે. એટલાં માણસોમાંથી ૮,૧૨,૦૦૦ માણસોને તો ફક્ત ન્હાની ન્હાની એક એક Room-કોલોનીમાં નિવાસ કરવો પડે છે. જે આપણે આર માણસ તો એક વરની આવશ્યકતા મળીએ તોયે ૨,૧૨,૦૦૦ જર જેવો દરે તેમાં ૧૫૦૦૦ તો એકાં હુપડાં છે કે જેમાં આજનું તો સમાવેશજ નથી થઈ શકતો, તોય તેમને નિવાસ-એ-નરીયોકોને એવાંજે હુપડાંમાં દિવસો મુંબરવા પડે છે. ૧,૭૪,૦૦૦ થર તો એમાં એવાં છે કે જેમાં બે ત્રણ માણસોનું કુટુંબ રહી શકે. આ હિસાબે બીજાં ૬૪૦૦૦ મંર હોય તો સંતુ લોકોને રહેવાની કંઈક સુગમતા થાય, થર ધમરનો માણસોની બેઠાટી મુંબા-કોલોનીમાં ફેરી રીતે એના વગર નલાની લે છે આ એક મહા આચરની બાબત છે. આથી જ સમાજમાં અસંતોષ અને પાપનો ફેલાવો થાય છે—અને તેની અતર સમસ્ત દેશ પર થાય છે. આટલું જતાં અંદર લોકો પહુ કહેશે કે : હોરત મુંબાઈની વાત ન્યારી !

વાત :—એક માણસે એવી ગજવી કરી છે કે સરેરાસ દરેક માણસ એક મિનિટમાં ૧૦૦ બોધને હિસાબે હોવાના ત્રણ કલાક વાત કરે છે. એ રીતે એવા બધાંજે તો દરેક માણસ એક અડવાડીઆમાં આ માસિકના આચરે ૨૦૦ પાનો બરાબ એટલી અં એક વર્ષમાં ૧૦૦૦૦ થી પણ વધારે પાનો ચિતસય એટલી વાત કરે છે. ખરી વાત !

વ્યવહારિક શિક્ષક શિક્ષણ.

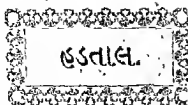
[સંલગ્ન:-શ્રીયુક્ત વાલુદેવ રામચંદ્ર ચોટત.]

માત્ર સમ્પ્રદેશમાં સંપૂર્ણ વ્યવહારિક શિક્ષક શિક્ષણ હમને વળ ખડો, કિંવા વિદ્યાર્થિમાં વિસ્તર કરવામાં આવ્યો છે. પ્રથમ વિદ્યાર્થમાં આરંભિક શિક્ષક-વિદ્યાલય, દ્વિતીયમાંમાં પ્રાથમિક શિક્ષકવિદ્યાલય અને તૃતીયમાંમાં 'હાઈ સ્કૂલ' વિદ્યાલય (College) છે. તે સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આરંભિક શિક્ષકવિદ્યાલયમાં નવમા કેમ બનાવવા, ચતુર કેમ હાવવું. ઇ. વિદ્યાર્થીનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. પ્રાથમિક શિક્ષકલયમાં વિદ્યાર્થી સાબુનુમાર ૫ થી ૧૦ ઉપરોક્ત કેમ કરવો. ઇ. નું અભ્યાસ કરવામાં આવે છે. તૃતીયશિક્ષક શિક્ષકલય કિંવા શિક્ષક-શાળેમાં વ્યવહારિક શિક્ષકશિક્ષણને સર્વોપરોક્ત બનાવવા માટે દેશી અને વિદેશી સાહિત્ય, દરિદ્રતા, ભૂમિતિ, ઉચ્ચશક્તિ, વંતવિદ્યા, વિદ્યુત્કર્મ, પદાર્થ અને શૂનિતા, અનિર્ણય, નાશકાર્ય, સ્થાપત્યકાર્ય તથા વાણિજ્યવિદ્યા આદિનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે આ મને શિક્ષણથી શિક્ષકવિદ્યાલયમાં પરિચિત થઈને આશાત્મક સ્વરૂપ રાતિઓની કમીઓની આદિ કેટલાક પ્રકારના નવન શિક્ષકની લાગણી થયે છે.

નાનકા પેલા સ્વીદ્ધરને-૬માં પછી આ પ્રસારે ૩૦૦ વિદ્યાર્થી છે. જે દેશમાં એક માત્ર શિક્ષક-કળા માટે જ આવડ્યાં હતાં સંખ્યાક વિદ્યાર્થી છે તે દેશ મહિ ઉત્તરના ઉત્તરતમ શિખરે વિરાજતો હોય તો તે કંઈ બદલે આશ્ચર્યની ઘટના છે. વાર? અમુક મથન કર્યો ઉત્પન્ન થયેલાં હેરી હારિસ એ દેશવાસીઓના શુદ્ધમાં ચીરકાળ માટે નિવાસરૂપિ કરવા કેમ લાભાપિત ન થાય વાર? આ આશ્ચર્યોના અપરિમિત ઉદ્ભવનું જ પરિણામ છે; એમના અલ્પ ઉત્સાહપરાશુતાનું જ ફળ છે; એમની કોઈ સંસ્કૃતિનો જ પ્રસ્કાર છે. આના અનુકાનેક વ્યવસાયોમાં સંપન્ન ઉદ્યોગ-રહેવાના-યોગે જ તેઓ આજે મુદ્દિશર મનુષ્યોવડે કોટિક જનો ઉપર અને સામ્રાજ્યતર વસુવશ ઉપર સંગર્વ આપિ પત્ય ચલાવે છે.

પ્રારંભમાં જ ઉલ્લેખ કર્યો સુખ્ય કારતવ્ય-એક સમયે સુધારના, ઉદ્ધર્મ શિખરે વિરાજતો દેશ, આજ વ્યવહારિક શિક્ષણના અભાવે જ દિનપ્રતિદિન લીનાપંથોની મનનેગર્તામાં અગ્રતો વળે છે. કારતવ્યની આપત્તિ દુરંદાનું નિરીક્ષણ કરી સદાચળ સરકારે આ પ્રસારે પોતાનું લક્ષ્ય આપ્યું છે. આ દેશની ન્યૂનતા પૂર્તિને માટે રૂઝડા અને શિક્ષણમાં કનકની અરીમ-કોલેજની યદિ નિર્માણ કરવામાં આવી છે. હવે અદ્યતનને મુખ્યાપુરીમાં પણ એક એવા પ્રકારની કોલેજ બાલવાની ચોક્કસ આવે છે. તોપણ કૃષિ, વિદ્યુત, અને ખનિવિદ્યાઓનું શિક્ષણ આપવાની ચોક્કસ પણ અત્યંત અવશ્યકીય છે. પૂનાની પિતાનું કોલેજમાં પણ વ્યવહારિક વિજ્ઞાનની અર્થ કરવામાં આવે છે. એનાથી અતિરીક સરકારે ટકા, શ્રીરામપુર, આદિનગરોમાં ટેકનીકલ સ્કૂલો અર્થાત્ કળાની શિક્ષા પ્રદાન કરવામાં તે પ્રારંભ કર્યો છે. રામશાહી અને મેદનીપુરની શાળામાં રેલમના કામનું ખાસ શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. શ્રી રામપુરમાં વઢ વજુવાનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. દિલ્હરના પુસ્તાનગરમાં વિશાળ કૃષિવિદ્યાલયની સંસ્થાપના કરવામાં આવનાર છે; પરિ સમસ્ત જગત આપિ બીજા કારવારચળીય, અખમાં વિશેષ ન કર્યો હોત તો કદા પણ વિદેશ વિદ્યાલયોની સંસ્થાપના થવાનો સંપૂર્ણ સંભવ હતો.

લેનક-ગ્રીયુત " રામનાથ " પમ. વ.

તથા

રે કાલ પજુ કારખાના કામદાર-મજૂર આજમમાં સજાદ-મમવત કરી પોતાની મજૂરી સંગ્રહમાં અવસા નો કાંઈક સંગ્રહને અર્થે, અમર તો 'અન્ય-કોઈ' કારખાની પોતાનું કામકામ બંધ કરી, એથે છે તેનું નામ દડતાલ છે.

પોતાની કારતો કબૂલ કરવા અને પોતાની આર્થનાઓનો ફરીકાર કરવાને માટે 'મોલિશ-સોડેને કાંઈક વિચાર કરવા કરવાનો મજૂરોનો આ એક અવસ્થિતિ-પ્રવાસ છે. મુઠિયાળા-અધિકારિઓની સામે પુકમાં ઉતરવાનું મજૂરોનું આ બેધારી, કુલ્લાર જેવું અન્ય અને સખળ ઔદ્યોગિક શબ્દ છે.

જેદલાક સમયથી આ દડતાલ ફરી શરૂ (અર્થાત્ કામ બંધ કરવાની રીત) નો અવરનવામાં રાજનૈતિક કટિબે પજુ ઉપયોગ થયો જવ છે. ધેવત ૧૯૭૧ ના ચેત્ર 'મુદ' ૬ સને ૧૯૧૬ ના એપ્રિલની ૬ થી તારીખની દડતાલ ને મદદમાં માંથીજીવ્ય આરેકથી સમગ્ર આરનવામાં પાગચામાં આવી હતી કે ને ઉપરથી રોમેડ મોકલ વિરૂદ્ધ ભારત-વર્તી સમગ્ર પ્રાંતો વિરૂદ્ધ હાલ મરદાર આવી રીતે એઈ હર અને મરદારને 'એ કાનો કાપો' રદ કરવાની અવરનવા અને ઉપયોગિતા અનુષ્ઠા આપે ફરી પાછી 'કૌર્તિક' વડી હ એટલે એકદોકરની ૧૭ મોની દડતાલ-ખિચારન વિરુદ્ધ-નું સદય પજુ રાજનૈતિક ન હતું, એ દડતાલ ખિચારનના મામલા સંગ્રહી અવરનવામિયોના હરવમાં થયેલા 'જામન-દુગ્ધ' અને કામગીરી પ્રકટ કરવાના ઉદ્દેશથી પાગચામાં આવી હતી. - ૧૦ / ૧ -

આ લેખમાં અમારા ઉદ્દેશ જેવ ને દડતાલને સમયે ઔદ્યોગિક-આધાર-ગેમ-આર સામે છે તે સંગ્રહી અર્થાત્ મજૂર-સમગ્રોની દડતાલ સંગ્રહી પ્રકટ કરવાનો છે. દડતાલને આધારજુ અર્થે પજુ અવરનવામાં આરમાં મજૂરો અને કામદારોની કામ ઉપરથી બંધ કરીને કાગળે અમી જરૂરી પ્રતિન જ જગ્યા છે પ્રમતરોએ કામ બંધ કરું એટલે માનેરો દડતાલ પતી !

દડતાલનાં કારણ.

માનિક અને મજૂરની વચ્ચે ઉપરિખન થતા પ્રમોની પ્રાક દડતાલનાં નાના પ્રમાણે જેદલાક તારકાલિક કારણે પજુ છે. થયે જાએ દડતાલનાં 'સામાન્ય' કારણોમાં કો તો મજૂરોના દરમાં વધારો-પટાઈ કાવ તેથી, અથવા તે કામદારોના વખત સંગ્રહી, અમર તો તંદુરસ્તી બગાડે એ સં કારણેને લીધે નહિ તે છેવટે ઉપરી-અમલદારના અનુભવના રીત-દમ-માર્કપટના પ્રવાપે અવરનવામાં જેટલી જેટલી અવરનવા દડતાલ પડી છે તેમાં દાખવા તરીકે અમલદારની ચીજના કામદારોની દડતાલ, કપડાંતોની

બહુદની મીલોની દડતાલ વગેરે મોટે બાગે મંતુરીના દર. વધારવા-મોંઘવારી મેળ
મુખધીજ પાડવામાં આવતી હતી.

સમયપર મનૂર મંડળે પણ મોતીની જ્વરચાને પગલર-મંગળૂત પાતાવા, એ
તો પોતાના સમય જાણેને રિયત-કાંચમ રાજચાને મોટે, કાં તો મનૂર મંડળની જિદા
મનુષોની વા. સ્ત્રીઓ અને બાળકોનો વચ્ચે પગપેસારો થતો અટકાવવાને એમ
દડતાલ પાડે છે. કોક કોક વખત આલિફ, ગેનેજર અથવા પાતાના ઉપરીનાં જોડાં કપ
કટુચેન અને તોછડાઈ અલેઈઝવહાર, મજા દડતાલોનું મુખ્ય કારણ બને છે.

જોડાં કચિત્તુ જોડું પણ બને છે કે જોડાં કારખાનાના મનૂરો પોતાને મોટે નહિ પણ
ખીજી મોંઘેમાં કામ કરતાં વ્યવસ્થા, કારિગર બંધુઓ જેઓ કુખ-ગાસાં બો
માફી, જમણાં આપર દડતાલ પર અડ્યા હોય તેમને મદદ કરવા-તેમની તરફ સ
સહનુવૃત્તિ પાતાવી તેમને મોઝા નાંખવા. જાપાવવા પણ પોતે દડતાલમાં દાખલ સાથે
આ અકારની દડતાલને સહનુવૃત્તિ અર્થાત્ સિદ્ધાન્ત વિરુદ્ધ દડતાલ કહેવામાં આવે

કચિત્તુ બાન્તિવચ મવાથી અભુસમજીને લીધે. પણ દડતાલ ચલી સાંભળવ
આવે છે, પણ જો દડતાલ માં નાચતી જ દેખે છે. જોડાં વિવેક પગરની દડતાલ
કારિગરોને પોતાને જ નુકસાનમાં ઉતરવાનું થઈ પડે છે. સમજાણ પૂર્વક અમર નિ
સમજે દડતાલ પડે તો પણ તેથી દેખીને પણ નુકસાન તો ખરું જાણે સમી જો
પછી ખમ રહે તેટલું નુકસાન કે પછી દેખીતું છે. એ નુકસાનને કિસાણ શેડીઆકે
તરીકે હોતો, કે પછી સામાન્ય વખતે જાણીશું પણ જો નુકસાનનો વિચાર તરીકે કરત
લાગે. લેણાં ત્યાં પછી ત્રણ દલાડા કારખાનું બંધ રહે તેમાં દરકત શી છે? એ
વિવસ કારખાનું બંધ રહેવાથી કોના માફી પાડમાં જરાય દરકત ન આવે પણ જો
વિવસતી જોડાં મનૂરોને જાણવા ત્રમર ન રહે.

ઉપર સૂચવેલાં તાત્કાલિક કારણોમાં એક અંતરેત, આપક કારણ પણ છે. અમ
મુદી અને મનૂરોના અમ-માલિકા અને મનૂરોના પરસ્પર વિરોધ, દરિ અને અમ, વધ
સ્થાનપૂર્વક ઉઠે વિચાર કરીએ તો અમને બહુપ કે આ સંધ્યા આલોગિક અપરાધો
કેવળ એક જ કારણ છે, અને તે એક કે આપની અલોરની નિસહાય કુખી દડતા
આથી નીકળવાનો તથા વધારે લાજ મેળવી કિલોમી-પાસમાં કંઈક વધારે આગળ પડ
લોગ લેવાને મનૂરો અમ પ્રવાસ કરી રહ્યા છે. આમ ઉલ્લેખ પછી આપણે કવચ સાં
ચકાવ! આજ દિન સુધી તો કોલોન-અપાને અને દરેક ગણતરી સમજી મમાં-આ
મુદીવાળાઓના હાથમાં છે. તેને લીધે જેવાની મલાચકિનું માપ કાંઈ કંઈ મુશ્કેલી બ
છે. દડતાલ જો મલાચકિને દહમાં રાખવાનું અમર નો માનો કે ચૂર્ણ વિચૂર્ણ કરવા
દેવી શરૂ છે-ગમખાણ છે!

દડતાલનો સંગૃહિત અંગ્રેજી.

દડતાલ અને કમી અને કાર્યો તે વખતે સામાન્ય રીતે અપાવી સજાને મેનું નહ
સોલ મર્યાદા પછી જે સમયોની અને મંપૂર્વ મુદિપૂર્વક ન ફેરક પાપરવાનું એ અદિતી
રિસદ છે. તો સુધી એ-વ-સંધ્યા ઉપાગેથી કામ રહે એનું દેખ લાં સુધી એ ઘમને

ઉપરથી અને એ તરફ અનુચિત છે. એ સમયમાં આવાથી પહેલું, નુકસાન, મજૂરોને
 , પહેલું કાંટ અને હાનિ મજૂરોને વેઠી પડે છે. બર્મિસ્ટ્રી દાખાલ આવી રહે છે ત્યાં
 પીટી રોજ દાખાલિયાઓ, શુભાં છે-અમલદાર એટલા દિવસની મજૂરી તેઓને
 તરી પડે છે, અને એને લીધે ખજારી પડેલી અર્થિક ખોટનો. ખોટા પુરાતી પડેલી જ
 ત કાંચે છે. અમલદાર કહ્યું તેમ કોઈએએને એથી સહન કરવાનું કંઈ જ નથી, અને
 ૧૫ તોપણ તેથી મજૂરોના આમાં જાડવું નુકસાન પણ તેમને નથી થતું-આપ તો જણાવું
 ત્યાં આપ રોજ છતાં કુટુંબ નિવેદ કરવામાં મદદ કાટ ઉગવનું પાતું દોષ ત્યાં પડી
 કાંટ મંપ થએલા દિવસોની ઉપાધિનું તો પૂછવું કંઈ રું? તેમ છતાં કહિ બે દાખાલનું
 રિજામ સારુ આવે અર્થાત્ તેમના એ હાથમાં તેઓ સારા થાય તો તેમનું કંઈક
 મોટર-કાપણ મજૂર છે એઓ આવા એન્ટ અર્થાત્ કપેનીના એક નિમકદલામ
 અમલદાર તરીકેનો પેતાનો ૧૫ સુધી છે તેમના તે સારી રીતે મમલ છે કે દાખાલથી
 કંપનીને જાણે હાથે નથી-ઉલટી કંપની ખોટમાં જ ઉતરે છે. અને લીધે વિરોધ
 એન્ટ-પાલીની વિનાનો પાર નથી રહેતો. તેને મુખે ઉપ થતું નથી આવતી. કંઈએ
 પુરાણ ખવરવામાં જાનના મુશી દાખાલ પડતાને જાન જ નથી આવતા ફેના, અને
 કાંચ એવે પ્રસંગ નથી ને આંત તો તેઓ વિરોધક કુલગતાથી એ તોડાનનો મત્તર
 અંત કાપવા થોડા માર્ગ લે છે. આવીય એક બીજા અમલની આમાં જાણવા જેવી
 જાણ તો એ છે કે દાખાલથી ફેરવ આલિત અને મજૂરને જ હાનિ ઉપાદરી પડે છે
 એમ નથી, જનતાને પણ તેથી કોઈક માર્ગ પડે છે. કાપવા વસ્તુએને ખરિદવાર,
 અર્થાત્ અંતિમ સ્થાન તો જાનના જ છે ને! એટલા માટે એ એક સ્વાભાવિક જાનત
 છે કે પ્રમાણ જાપે ફરીને નેમવાથી ને મમલ, દબ; રાજિ વગેરેનો ફાપોમ-કાપ-નુ-
 કસાન-મેકેડપોમ થાય છે તેથી પ્રમાણ જાનના ઉપર પણ પડે છે. અને તેથી તેમને
 પણ અમલ પ્રમાણ કાટ ઉગવનું પડે છે એ નિર્ભાર છે. જાનતાને દાખાલથી કાટ કાટ
 ખોટનું પડે છે તેનો પૂરો ખ્યાલ તો જ્યારે રાખે અને એથી જ અમલ મેકેડપોમથી,
 કાંચએમાં દાખાલ પડે છે ત્યારે પ્રત્યક્ષ જાણવા છે. આ કાંટનું કાટ અને હાનિ ઉપા-
 દેની, જ્યારે દાખાલ મજૂરોની દબ સુધારામાં જાગર સાધી નિર્ભર છે ત્યારે જ આર્થ
 થાય છે. મનુષ્ય સમાજના એક મુખ્ય અંગને રાજ-રાજિ અને સતોષ મળે એ જાન-
 તાને માટે એકા અર્થનકી જાણ છે. માટે જ કહ્યું છે કે દાખાલ એક પ્રત્યક્ષ-અર્થ
 સમ છે, ખરા-અર્થના જાન જાગર ફેરવ સમસર-મજૂરોની દબ સુધારવાના અંતિમ
 આપન તરીકે તેનો ઉપયોગ રહેતો નોએ દબરે વર્તી જા-મુજ પાલીને, મેલી
 કોનકાએને અધિનતીલ કમીઉવાથી ફેરવ સ્થાપ એક સમયે સામાન્ય રાજ રાખ ફરી
 છે! આમાં-વ દોષ તો સાબીતિમાં કાંચ વારે વારે જાગર વિચારે મેલે અમલ-ક.
 પહેલ તેમ થાય!

પાસેને માટે પણ અનુકૂળતા સર્જી શકે એમ છે. તેમની માન્યતા એવી છે કે : હક તાલદારો મુદીવાળાઓની અમાપનો અત લાવી મળુરોનું સાત્ત્વ-અધિકાર રચાપિ સમોતે એકથી ધારે છે કે : મળુરોની વાતમાં પત્રેક માળુચને સંસારના ઉત્તમમાં ઉત્તમ પદોએ મોજવવાનો સંગત હક-અધિકાર-અવસર પ્રાપ્ત થયો, અને સહુ જણ સુંખી છવન ગાળી શકશે. આ વિચારને સંપૂર્ણ રીતે માનનારા માળુરોની સંખ્યા કો-સમાં મુખ્ય છે. આજના વર્તી પ્રમાણમાં એ પવન આજકાલ અન્ય સવળા દેશમાં જાવા મોકળો છે.

સફળતાનું સાધન.

દેહકતાલેની સફળતાને અર્થે સુઘી પહેલાં મળુરોમાં મુખ્ય ગુણ છે : મળુર મંડળોમાં જોડલી વધારે મંદર અવસ્થા-જોડણી વધારે સંપત્તિવાળા તેઓ હોવા પ્રમુખ સુધી માલિકતી સ્થાને જળાપૂર્વક દર્શી શકશે. એ અર્થે બીજીગિઠ સમગ્રમાના ઇતિ-હાસ તરફ નજર કરીયું તો અમને જણાયે કે : શટ્ટટવાળાં નામનાં મહાનતો-મંડળોની હતાલ કરતાં અવરિયત-એકદિવદાળા-અધારજુપૂર્ક કાર્ય કરતાં મળુરોનાં મંડળ દારો સર અમેલી દહતાલનાં પરિજુમ ધણે ભાગે. મળુરોના લાલમાં જ આપ્યો છે. સાથે સાથે એ પણ જણાયે કે : મળુર મંડળોમાં મળુરોની સંખ્યા અને દ્રવ્ય યથા ઉપર પણ જોડણી બધી આધાર છે.

જેમ જેમ ઉલોગ-ધંધામાં પ્રવિણતા વધતી જાય છે, અને જેમ જેમ માલિક અને મળુરોની સંદંશઓ મળજૂત થતી જાય છે તેમ તેમ દહતાલને સફળ અધવા નિષ્ફળ બનાવનાં લોકમતતા પ્રતાપતી મહતા પણ વધતી જાય છે. આજકાલ મોઢ પણ ઉલોગ ધંધામાં હકતાલ : પહાડું કારણ મનુષ્યોના એક મુખ્ય ભાગને દહણી વધારે સમયા અભાવ તથા બીજીગિઠ છવનમાં મહા અગભાષાટ મળી જાય છે. એવે વખતે પ્રજાના આત્માને પણ શાન્તિ નથી દતી. પ્રજાનું ખ્યાન પણ રચાણાનિઃ રીતે એ તરફ આપાય છે : લોક લાગણી દારા મળુરોના જટ કાર્યની સિદ્ધિ થતી અનેક લખત. જેવામાં આવી છે : એ લોક લાગણી ચેતા તરફ એવઘ મુજવાળા અને મળુરો અષાઠ દમનો : જાય કરી મન માનતાં પડે અને પતિઠઓનો પ્રતિરિત વરચાદ વરસારી મુકે છે.

આ પ્રમાણે એકે જોઈ સફળો છાએ કે : દહતાલતી સફળતાને મારે મુખ્યત્વે એ વાતોની આસ આવશ્યકતા છે. એક તો સુદ્ધ સંચકન અર્થત વાળપર એકતા અને બીજા પોતાના પદની સંવત્તા જનતા-પ્રવંદત હકમાં પુરેપુરે દસવી તે દારા લોકમતને પોતાના પદમાં લઈ તેની પૂર્વ સંકાનુક્રિત મેજવતી.

દહતાલને માટે જેમ જોઈ-લાઈ કોષમાં આવે છે એ ઉપર પણ આજના રહે છે. આરે આપાર ધમધાકાર અલભો હોય-માલની અપલ કરતાં મોજની પેદાશ જોઈ જણાતી હોય એવે વખતે દહતાલ સફળ થયનો કંઈ જવારે સંભવ હોય છે. કેમકે એ વખતે મળુરોના ભાર વધારવાથી અવગા કારિયરોની યાન તરફ ખ્યાન આપવાથી મુદી-વોળાઓને જે હાનિ થાય તેના કરતાં સમગ્રજા અમ-કરખાનો બંધ થવાથી વધારે હાવ એ તે દેશની જ બાળવત છે. હવે મળુરોના આગેવગેના મેજામાં આ સવળી માલારી સારી રીતે દસી મળી છે-હવે તેઓ અરી વખત પરનાં સહતા થાણે, અને તેથીજ તેઓ

પોતાની સાથેના સખતા કાયદાને કોઈ ઉપદેશ-સિદ્ધાન્તજી આપના રહે છે કે: હાતાધને માટે દુખેમાં એવો હાથ ફોપવો નેહમી, કે જેથી સિદ્ધિઆઓ વગર આનાસનીએ તેમની સખથી વાતો સાંભળાને ઉપર ખાન આવી હો, અને સાથે પ્રજા પશુ મજુરો તરફ પોતાની સહાનુભૂતિ આરી રીતે પ્રકટ કરી સહે.

હાતાધોનો સુદૃઢ કલિદાન.

અંગિકાના દેશમાં સાંખ્યા વખતથી Labour Party અર્થાત્ મજુર સંઘ આં માંજેતો નિરંતર પ્રયાસ કરતો રહ્યો છે કે: સુકીયાળા અને મજુરની વચ્ચે વ્યક્તિમત કાયદાની જગ્યાએ સાંમુદ્રિક કાયદાનું નિયમની રચાપણ કરવામાં આવે. એ દેશની હાતાધોનો કલિદાન મજુરસંઘના એ પ્રયત્નોના કલિદાનનો જ એક ભાગ છે. અગર જે અમે ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રમાં સંજયી કલિદાનની વ્યાપાર પરિસ્થિતિ પમાર કરેલા હાતાધના સંજયમાં, હાતાધોની મંખ્યા, કેટલો વખત હાતાધ હજી વગેરે કલિદાનની માળનોની તપાસ કરીએ તો એમાંથી મળી એક વ્યક્તિ જેથી જાણતો મહેસાઈથી પનો ભાગી થવ એમ છે. કોઈકોમળી સનાઈનીં અતિમ સ્થિતિમાં જે તપન મજુર સંઘના સંજયનો ઉત્કલિદાન દેશે તે સમયે ધીમે ધીમે હાતાધોની મંખ્યા નો અમુક ઘટાડો થશે, પરન્તુ હાતાધિઆઓ-મજુરોની મંખ્યા વટવાને બદલે ઉત્કલિદાન વગળી જ મળ, કેમકે વિવેકે વિવેકે મજુરોનું કાર્ય શુંકર વ્યવસ્થિત થઈ મળ. સ. ૧૯૫૮ ના દ્વારેનું મુકામાના વખતથી જ જેમાં એવો નિર્ણય થયો હતા કે: મજુરસંઘની હાતાધોને કલિદા માલિદાને જે નુકસાની થાય છે તેને માટે તેમની માથેથી નુકસાની મેળવી શકાય. આથી હાતાધો મળા જ એવો પ્રયાસ થયો હતો; પરન્તુ એ નિર્ણય-કલિદાનનો અમલ થયેલ ૧૯૬૪ માં પમાર થયેલા વ્યાપાર યુગની અમલના કાયદા (Trade Disputes Act) પછી અટકી ગયો.

ઔચિત્યગિત શાન્તિનાં સાધન.

પૂર્વ દર્શિત ઉદેશ્ય સાધનને અર્થે કેઈ સામાન્ય હેતુ સામાન્ય હેતુ અને સાધન અંગતતાવાદના મર્યાદા કરી રહ્યા છે. હવે તે સૌ હેતુ એ વચર દરમિયાન જોઈ શકે છે કે: સમાજની વર્તમાન અવસ્થા વચ્ચે દોષપૂર્ણ અને લગભગ અસદનીય જેવી છે, અને તેમાં સામયિક ફેરફાર થવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. કેટલાક લોક સંતોષાન્તિ અને ઔચિત્ય પરિવર્તનના પદ્ધતિ છે. બીજા લોક એટલે સુધી આગળ વધવા નથી ચ્હડતા, મુરુતુ વર્તમાન સમય અને રિવાજને અનુકૂળ અનુકૂળ જનહિતોપયોગી નવિન મુદ્દારાઓથી સંપૂર્ણ થાય એમ છે. અમે આ રચ્યે દેઈક એવા સાધનોની ગર્ભા કરવા માગીએ છીએ કે: જે સાધનોદ્વારા વર્તમાન સામાજિક અવસ્થાને સ્થિત રાખતાં પૂર્ણવાળા અને મનુષ્યના કાલના નીરંતર-આહુ સંધામને રાખવાના ઉદેશથી કરવામાં આવે છે.

જે સાધનોની જે વ્યવસ્થા બેઝબુની કરી સક્ષમ છે.

(અ) જેનો સમય વિવાદ ઉપરિચિત થતાં તેના સમાધાન સાથે છે.

(બ) જેનો ઉદેશ્ય વિવાદોનું નિવારણ કરવાનો છે.

(૧) સમયપરિવર્તન:-આ પરિવર્તન સરકારી અને જિન સરકારી જે પ્રકારની થાય છે. આ પરિવર્તન એ કાર્ય કરે છે કે: માનસિક અને મનુષ્યમાં સાધન બાબતમાં મતભેદ પડતાં તેનું સમાધાન કરવું. આ પરિવર્તન કેટલે કેટલે વખત ઉલ્લેખ વચ્ચેના વિવાદ ધ્યાન કરવામાં તેમને લોકમતની સક્ષમતા અને તેની ખાતર તેઓ પોતાના તરફથી રિવાજ બદલ પાડે છે.

(૨) સાધનપરિવર્તન:-આ પણ સરકારી અને જિન સરકારી જે પ્રકારનું બને છે. જિનસરકારી મધ્યસ્થ પરિવર્તન પોતપોતાની અંતરિક્ષા રચાપિત થાય છે એમની સાર્વજનિકતાનો આધાર મનુષ્ય સંધીક મનુષ્યતિ પર છે. કેટલે કેટલે હેતુ સરકારી પરિવર્તન પણ હોય છે, કે જે પોતાની પાસે આવેલા વિવાદાત્મક પ્રકારો નિર્ણય કરે છે. ન્યુટન લેન્ડમાં મધ્યસ્થ પરિવર્તનો સમુદાય વિવાદ નિર્ણય પ્રકાર ઉપરિચિત કરીને તેના નિર્ણય માનતા પડે છે.

રચનાબાબતે લીધે આ લેખમાં જે ઔચિત્યગિત શાન્તિનાં સાધનોના મુદ્દા અને સાધન બંધારણનું સમગ્રિત વર્ણન થઈ શકે એમ નથી, જેથી ફેરજ તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે.

વિવાદ નિવારણનાં પ્રથમ સાધન નિમ્ન લિખિત છે.

(૧) સાધન વિવાદ:-અર્થાત્ વ્યાપકતા નક્કી કરી અનુકૂળ અને મનુષ્યને મદદ એવો ઉદેશ્ય એ છે કે: મનુષ્યને ઉલ્લેખ-અર્થના સાર્વજનિકતા પદ્ધતિના નવા પાયા માલિક મનુષ્ય વચ્ચેના બેદરબારને નિર્ણય કરવા.

(૨) સમુદાય સમુદાય અથવા સમાજિક.

આ એક બીજા વચ્ચે સંબંધ અને સમાજ મુદ્દા છે.

(૩) આરોગ્યપરિવર્તન મુદ્દા મેળવ પદ્ધતિ:-અર્થાત્ આરોગ્યના સાધનો વપરાશ અંગત મનુષ્યના દરમાં વપરાશ.

(૪) સહકારિતા:-અથવા સહયોગ-સંદેશોએ.

સાચું પુણ્ય એ તો આ, વિવાદ નિવારણનું એક પ્રયાન સાધન અવસ્ય છે. પરંતુ તેનું કામ માલિક અને મજૂરોમાં સહઅવધાર મ્યાન કરવાનું નહિ પણ પુલ્કાયા માલિકનું નિરાકરણ છે.

(૫) શિક્ષા પ્રચાર:-આધોગિક શાન્તિનું એક પ્રયાન સાધન શિક્ષા-પ્રચાર પણ છે. મજૂરોને સુશિક્ષિત બનાવવા તથા મુશ્કિયાદારા યોજાના માલિક તરફ સહબાવ રાખના કરી માલિકનો સ્નેહ મેળવવા અધિકારી બનાવતાં પણ આ પ્રયત્નો કેન્દ્રક નિર્વેકી કદાચ આવી શકે ખરા. આ કામની જવાબદારી માલિકનેજ સિર છે સચિવાળાઓ. પુસ્તકાલય, તથા એવીજ અન્ય સપ્લી મજૂર દિલકારિની સંસ્થાઓ સ્થાપન કરી માલિક શાન્તિ સ્થાપન કરવામાં અધિક સુચમતા બનાવી શકે છે.

સારાંશ એ છે કે: અમે જે પ્રમાણે ઉપર લખી ચૂક્યા છીએ તે પ્રમાણે હડતાલ એ કામ પણ બાધારમાં મજૂરો અને માલિકની વચ્ચેનો વિવશ્ય સંમામ છે, જેને લીધે અનેકાનેક ઉપસાધી સ્થિતિઓનો વ્યય લાગે શક્ય છે. જનબંધને અમે તેનો ઉપસાધ અવસ્ય હમિન કદી લાગે છે. તે પણ ઉગમ થત નો એમ છે કે: જે રસ્તે મુદીવાળા અને મજૂરો વચ્ચે શાન્તિ-સ્નેહનું સ્થાપન થાય અને ઉભય સહયોગ કરી બારેલવાની વર્તમાન આધોગિક ઉન્નતિને સાક્ષાત્-સદૃશ બનાવે એ સર્વથા હૃદ્ય છે.

સ્વીકાર.

ત્રીયેના વર્તમાનપત્ર, માસિકપત્ર, અને પુસ્તકો વગેરે અમને બદલામાં અવકોણનાયે મળ્યાં છે, જે આગાર સહિત સ્વીકારીએ છીએ.

૧-દિલ્લી નવજીવન (મહાચત્રીકપત્ર). ૨-મદની ગુજરાન (માસિકપત્ર). ૩-બટ (માસિકપત્ર). ૪-વિવેક વાદિકા (હસા સિખા માસિકપત્ર).

પુસ્તકો: ૧-શ્રી કૈલાસ માનગ સરોવર દર્શન. ૨-મહાત્મા ચંદ્ર. ૩-સાજીય. ૪-જ્ઞાનમંદિર મહારા. ૫-મ.લિસાકર કાવ્ય. ૬-સોલ્સરી. ૭-ત્રિઓનો સાચો દેવ વાને પતિતુત ગીતા. ૮-મહાત્મા રીજીને પુસ્તકો સદેશો (લિખક: શ્રીમજાભાવગોષ્ઠી) ૯-સતિ સપિત્રીને એ. વગેરે (અવકોણ હવે પછી)

કંઈક જાણવા ભેગ

અગ્રણ્ય આંકડા:—સંવત ૧૯૭૪-૭૫ અને ૭૬ આ વર્ષે સાલોમાં દિનદુસ્થાનમાંથી નોંધેલા રૂપિયાનો મહત્ત્વ પડેલો ગયો, અને એવ. વર્ષે સાલમાં ધરદેશથી નોંધેલી કીમતનો માલ આ દેશમાં આંગણે તેનો આંકડો તપાસો:—સંવત ૧૯૭૪માં ૧,૬૪,૩૫,૪૮,૬૪૬૭ રૂપિયાની કીમતનો માલ આ દેશમાં આંગણે અને ૨૪,૪૭૪૪૫૨૧૬ ૩૦ ની ચીન્ને આંકડોથી બહાર ગઈ. એવ. પ્રમાણે ૧૯૭૫માં ૧૮૮૫૬૨૪૩૧૭ ૩૦ ની વસ્તુઓ બહારથી આંકડો આવી અને ૨૫૫૩૨૨૬૧૭ ૩૦ ની ચીન્ને ગઈ. એવી જ રીતે સંવત ૧૯૭૬ માં ૨૨૧૭૨૬૬૦૦૮ ૩૦ ની કીમતનો માલ આંગણે અને ૩૩૨૧૪૧૮૦૦૬ ૩૦ નો માલ વિદેશ ગયો. માલ ગયો. તેના મોટા આંકડા ભેળો મહાકાશી નદિ, એવ. માલ નવા રેલવેમાં આ દેશમાં આવતાં અટકાવેલાં સાથે ચૂકવેલો.

આગ્રહ સભ્ય યથા જાણ જાણતીય શિષ્ય અને ચિત્રણ વ્યવસ્થામાં બાંધી પડ્યો. અસાધ્યતા, તાજામહેલ, દિલ્હી-આમ પહેરના કિલ્લા એ ભારતીય શિષ્યશાસ્ત્રીની કાશિરીના આપૂર્વ નમુના છે. શિષ્યની સાથે પ્રાચીન કાળમાં ભારતીય ચિત્રણ વ્યવસ્થામાં પછી હજી વાળી છે. સહેનસાહ અગ્રણ્યના સભ્ય દરબારમાં નિમલિખિત ચિત્રણર મુખ્ય હતો.

(૧) તાજીમના મીરમીદઅલી.	(૭) જલ્લ.	(૧૩) ખરેશ.
(૨) આગ આપદુકામદ.	(૮) મેરિન.	(૧૪) હેમકરજી.
(૩) દખ્ખ.	(૯) ફરજી.	(૧૫) તારા.
(૪) વસવાન.	(૧૦) કાંભક.	(૧૬) સન્નુલાહ.
(૫) કેશી.	(૧૧) મુકુ.	(૧૭) દરિયજી.
(૬) મકુદ.	(૧૨) જમન.	(૧૮) રામ.

આ ચિત્રકારોની આંકડોની સજામાં તપાસ કરતાં અગ્રણ્ય છે કે, અગ્રણ્ય રામનીમાં નામનુ પ્રેરતક ૬,૦૦,૦૦૦ રૂપિયા છે જાણ આપીને ખરીદી હતી. અગ્રણ્ય કરતાં બહોળી ગીરને ૧૫૫ ચિત્રકારોએ કંઈ એવજ જાણ હતો. દિનદુ સભ્યોના સમયમાં વિદિપયો અને ચિત્રકારોનાં આંકડો ગાન હતું તેમને મોટા મોટા સભ્યપદ સોંપી દીધાં હતાં. કમકસાતા સમજાય પુરતકાવમાં એક દરલિખિત કારસી પુરતક છે: જેમાં તાજામહેલ બનાવનાર લુહા લુહા શિલ્પીઓને નીચે મુજબ પગાર મળતા હતા એમ જાણાય છે.

પટ્ટા પર્વના શિલ્પીને	૧૦૦૦ રૂપિયા	માસિક પગા
બીજા " "	૮૦૦	"
ત્રીજા " "	૬૦૦	"
ચોથા " "	૨૦૦	"

અમદાવાદના અખબારોએ આગાખાનવે મુજબના લોકરક્ષિય ચિત્રણરૂપી પુસ્તક લેવાનું મેદાસ કરી ગયો તેને અસિક ૧. ત્રણમે આગાખાનવાના દરબારમાંથી પોતાના ફેમિલી આર્ટિસ્ટ તરીકે રોકા ચિત્રણરૂપી નમૂનો પોતાનો અનુભવ પ્રદર્શિત કરી આગાખાનવા ચિત્રણરૂપી ઉદર જગતમાં ધાપ છે એ સાબિત કરી આપ્યું છે. આગાખાનવા પરિણા કરી શીમાન અખબારમાં શહે માનવ-ગત જોડી અંગ્રજીની પરિણા પાસ કરી છે. અનેક ધન્યવાદ ! પ્રશ્ન—એક વખત એક શરતી સાથે પૂછ્યું કે—

‘હજી મોરચ દિલમ ન પાવે ન પર, ન અજ મેકમે આદર ન પોતને પદર;’

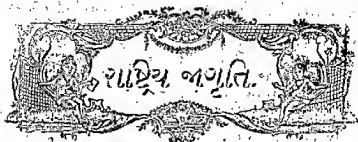
ન પર આમમનિ નહરે રખી, રખીયાં મુરક મુચને આરખી,

અર્થાત્ એક પછી એકું ભેગમાં આપ્યું કે ન મને તેને પર કે પાંખ, ના તે પેરે મનમેષુ કે નદિ બાપરી પોદરી, નથી તે આનમાનમાં કે જમિનપર તે હમેશાં આજેયનું માંસ આપા કરે છે.

(ઉત્તર આગાખાનવા આંકમાં)

કથાક્રમ—હાલમાં એક વખત રીઅન્ટ રીપોર્ટમાં જે લેડીઓ રત્ની હતી. તેલમાં પાંચ એક પુરુષ તેમની અમલ આપીને હવે રત્ની તેલ દાખવા પડેલા રહેલા થાય પાળી એક નદાને કુતરો હતો, તે ખરિદવા માટે અનેક પ્રયત્નો આજીજ કરવા સામ્યો. પહેલાં તો લેડીઓએ તે ખરિદવાને ત્યા પાડી, પણ પેલાએ અરિયનું જ્ઞાન જાતાવી નમ્ય નમીને કમું કોટલે તેમણે એ કુતરો ખરિદી લીધો, અને પેલા આપી, પેલાને રમ્મે પકડ્યો. કુતરો હતો પેર ત્યા પાડ લેડીઓને સામ્યુ કે કુતરો તો પાંખે શીને જેવન રત્ની ભય છે. તેથી તેમણે કુતર ન દાખવાથી ભાવ પર મર્યો, તેની કાચે જ તે કુદકા આગા અને અમલમ રીને હોડવા રમ્યો. આ રમ્ય કુતરો જોભોને મરક આમલમી સાગી એટલામાં તો કુતરો મુરખી ઉપરથી રેતપર અને ત્યાંથી કપાટપર જઈ નેરો ! આખરે માંજ પડતાં તેમના ધરવાળા પેર આગા ત્યાં તેમણે કુતરાને પાડી આમ્યુ કાપ્યું ત્યાંથી સકુની અમલમી વરડાં તેમણી નેરો દેર નીકળ્યો. ઉદરને કુતરાના આમલમી મહનાર મદાખુદિલાગીતો. મુરખમાં પકડે જાય ! ત્રિભોએ કપાટની રીવાદ રંગનું રંગેના છતાં ધણીએ ન માન્યુ એ જોખું અમલમી અમલમી એટરોએ પૂરત અમલમ-અમલમી રીવાદ માંડી એવા આગાખાનવાની કાચારથી છાંદેલા લેવાનું જોર હતી રીપુ ! પરિણામ એવું બને ! પણ ત્રિભો આગાખાનવા ત્રિભો કથાક્રમ !

[લેખક:—બોયુત જી હરલાલ. જ. જાનો.]

(૨)

ભુતકાળની સમાલોચના.

શિક્ષિત વર્ગ ઉપર આજ સે વંચી પાશ્વત્ય વિચારોનું સમ્પૂર્ણ આધિપત્ય મરાથી ભારતવાસીઓ આપે જાન અને આર્થભાવથી અજાન રહી સક્રિયીન, પશ્ચાત્તી અને અનુકરણ કરનારા થઈ ગયા હતા. દરે તે તાપસી ભાવે પ્રમાણભાષી થઈ. આથી દૂર થઈ ગય છે. તેનો ઉદય કેમ થયો તે વિશે એકનારે રિચાર કર્યો ને પણ અજાન છે. અજાનથી સદીમાં ભારતવાસીઓ તામરી અજાન અને ગૌર સજ્જતી પ્રવૃત્તિમાં પડી ગયા હતાં. દેશમાં દગલો રવાઈ, કૌશલ્ય ગુણ, દેશભેદી અને સક્રિયીત અમુર અનિના લેધા દના; અને લેધાએ પ્રસાદિતતાને અનુક્રમ સ્વીકૃતિ ઉત્પન્ન કરી હતી. એ સમયે ભગવાનના મૂલ ઉદ્વેશ પાર પાડવાને ભારતમાં દરેકી અજાન અજાનથી આગા, માંચતા ભારથી દુઃખી ભારતવર્ષ મળીને એકાદથી વિદેશીઓના હાથમાં લઈ પડેલે આ ભારત પડેલા ઉપર (રચાર નરતાં આજે પણ આજે મેચાર અજાનમાં મરજાર થા) નાં છે, તે વિશે મેચ પળ અજાનને સન્તોષાંતરક અજાનને ન કરતાથી અજાને લેધા અજાનને ભાનની બહુવિધ પ્રવૃત્તિ કરવા ભાગ્યે. અજાન અજાનમાં અજાન મુજ છે. અને એ તેમ ન દેન તો તે

રમી સહીના અંગ્રેજીમાં આજે સ્વદેશ પ્રેમ નહોતો અને તોલે-ભાવ દાર્ઢ પણ જડવાથી ખાલાલ જનતાના સ્વભાવમાં કદિને સ્થાયી થતો નથી. તે સમયે અંગ્રેજ લોકો કોઈ રા-
 દેશના દિતને માટે ભારતવર્ષમાં આવ્યા નહોતા, એવો માનવ્યાપાર અને પોતાપોતાના
 ધન લાભને માટેજ આવ્યા હતા. તહેમણે કાંઈ સ્વદેશના કલ્યાણને માટે ભારતવિગ્રહ કર્યો
 નહોતો, પરંતુ તહેમણે તો વધારે, ને વધારે પ્રમાણમાં અર્થ લાલ મિલ કરવાનેજ
 ભારતવિગ્રહ કર્યો હતો. એ કે તે લોકો સાચા સ્વદેશ પ્રેમી તો નહોતાજ પરંતુ તહેમ-
 નામાં જાતીયભાવ જંગલથી રલો હશે. તહેમનામાં એટલું તો અભિમાન હતું કે: અમારો
 દેશ શ્રેષ્ઠ છે, અને અમારી જાતિના વિચાર, મર્મ, આદિત્ય, નીતિ, બળ, વિક્રમ, શુદ્ધિ,
 માન્યતા અને કર્મ અનુગમ અને ઉત્તમ પ્રકારનાં છે કે જે બીજા જાતિઓમાં જરાપણ
 નથી. સાચા જાતીયભાવનું મુખ્ય લક્ષણ તો એ છે કે દેશની પ્રત્યેક વ્યક્તિ એમ માને
 કે દેશના દિતમાંજ પોતાનું દિત છે, દેશના ઐશ્વર્યમાંજ પોતાનું ગૌરવ છે, અને દેશના
 હિતમાંજ પોતાની વ્યવસ્થા છે; વગી તહેમનામાં એવાં કર્તવ્ય શુદ્ધિ હોવી
 જોઈએ કે: માન પોતાનોજ સ્વાર્થ સાધવા તત્પર રહે, તથા દેશનાં માન, ગૌરવ અને
 શુદ્ધિને માટે જો કદાચ શુદ્ધ કરવું પડે તો પ્રાણ આપતાં પાછી પહોંતી ન કરે, જાતીયભાવ
 એ રાજવીગ્રાવ છે, અને સ્વદેશ પ્રેમ એ સાલિયભાવ છે. જે મનુષ્ય પોતાના 'અર્ધ'
 ને દેશના 'અર્ધ' માં વિભીન કરી શકે છે તે એક આદર્શ સ્વદેશપ્રેમી માન છે, અને
 જે મનુષ્ય પોતાના 'અર્ધ' ને કાવગ રાખીને પોતાના દેશના 'અર્ધ' ને વધારે
 છે તે, સાચો જાતીયભાવ વિચારદ યાવ છે. અદારથી સહિત વાસ્તવવાદીઓમાં જાતીયભાવ
 નહોતો; એટલે ક્રોધ તો નજ કદી રાક્ષ્ય કે તે લોકો કદિને જાતિનું દિત જોનારાં
 નહોતા, પરંતુ જાદાર જાતિના અને પોતાના કલ્યાણમાં કાંઈ પણ વિરોધી પ્રવેગ આવે
 તો તેઓ તરતજ જાતિના દિતાદિતનો વિચાર કર્યો વિના પોતાનું જ દિત સાધવામાં
 મરજી રહેતા હતા, એટલી અંકગતો અભાવ એ રાષ્ટ્રીયત્વના અસાવગોજ વિધાનક
 હોય છે.

ખદાર નથી એવો ઠરાવ કરી મેરઠોદ્ધારને અત્યાદ તેની પોતાની મીલકત રહેલે કરી પોતાને યજ્ઞેશ્વર મુક્તાન કંપનીને માથે ન આપડે તેની ખાતર જેમ જના દરમિયાન કાર્ટદાર તેના મક્કનને રીલિફ મેરાવી દીધું છે. નરિમાનના કાને. આ વાત આપતાની સાથે તેણે યુસ્તાદની ન્દાની પટેન નામની પોતાને ત્યાં બોલાવી ઘટની પીરમ-દિખોત આપી, અને કેટલાક વખત પોતાને ત્યાં રહેવા જણાવ્યું. યુસ્તાદે નરિમાનપર કહેલા અપ-કારને માદ કરી રાત્રાતી નેક આજા નામ નરિમાનની આગળ મન મેલીને રડી અને યુસ્તાદે જણે આગળે કરેલા અપરાધની આ કુખની વેશાએ બાઈની વની બેઠેને એક લાખવાર આશી માગી લીધી. યુસ્તાદના અપકારને વિચારી જઈ પિરોમનએ પણ પ્રેમ પૂર્વક નામની પોતાના હૃદય સાથે આંખી મિલકુલ બેસીકર રહેવા જણાવ્યું. અને યુસ્તાદ સમ પૂરી થયે થોડે વખતે ત્યાંની પોતાને ત્યાં રહેવામાં તેને કાંઈ પણ મંદારનો આપ નથી કરી તેના વ્યાકૂળ ચિત્તને ઉચિત આઆસન આપી પીરોમનએ નામની અનહર પ્રેમ મેગથો !

જેમમાંથી છટકાની સાથે યુસ્તાદે બાઈની આડી કરી વિચિત્ર વેશમાં થોડે આગળે નામ પછુ પિરોમનની પાસેથી રત્ન લઈ, આજ લાઈ હૃદય થશે એમ માની, બાઈને ક્યારની એ કલાકથી આંધુબરી આંખે સીરાની પાક જોઈ રહી છે. આંધુબરી આંખે ભાઈને નામની બેતાં જ યુસ્તાદની આંખમાં પણ પાણી બરાઈ આંખું. કેટલાંય વર્ષોનો વિશેષ ન હોય એવી રીતે ઉભય બાઈ-એન મુશકેને મુશકે રહવા મંડી ગયા.

બુલકાળના એક એ મુશકામતિઆઓ મંડરાવ, તંડરાવ વગેરેએ આરતીને એકાંતમાં સમ જઈ યુસ્તાદને તેની જેમમાં દરમિયાન જોલી સ જી બીના એક પછી એક કરી સંમગાવી, આથી યુસ્તાદના કુખને પાર ન રહ્યો. મેરઠા સીકને કરી આંધુ હતી બાઈનાએના યુસ્તાદે મનવાર ગીલમાં પૂરાં દશ વર્ષ નોકરી કરી મેગવેલ પ્રતિષ્ઠામાંથી વર્ષો પરી પછુ રાખવાયે તે નસિજ એમ માની ગોઠવા ચાલ્યા વગર સીકને તોડી ફેંકી 'હા અબીનાના આરંભે મુજબ એને એજ ધડીએ જગેએ ખાલી કરી, આ દનાના પગમાં મરુ' મુખી, મદા આફંદ કરતાં અલ્લાહપૂર્વક, રખડમાં બંગલો યોગી અનેક અપરાધની દુખા લાચતાં રત્ન માગી.

યુસ્તાદની આવી દયા જનક સ્થિતિ જોઈ સદાય અબીનાએ તેને. જંગલના એક બાંગમાં લઈ જઈ તેના લાલની એક એ વાલો કરી અને કમળ દેગનો અમુક જોડા વર્તા પગારથી પણ રીતે કરી તેને મનવાર મીલમાં રમજ આપવાની પોતાની સદ્ગતિ જણાવી. એને યમું કે લાગેને દવે જગતમાં કાઈ કેહણે આપણે દવે પડે નથી થાય એમ માટે દાખવે રહીને હા કહી દઈ. પણ એજ સમયે જંગલના એક બાંગમાંથી અવાજ આવ્યો. 'નહિ! દરડીએ નહિ! માતા! તમારે જે જમતની સેવા કરવી હોય તો અકારમાંને તેનું કમ-કમ આપતાં લેજ અમલશે નહિ-આ રાખતાન પુત્ર! જેની રખતાની પતથી ભાવજની તમારી ઉજળી કારકિર્દીને કલંક લગાવશે-નહાય જેના કેટલાંય મલ્ક-નાશ કારકે. એના રજાનપર યુસ્તાદે અપમાનિત કરી કંપનીમાંથી દૂર કરેલા કંપનીના સાથે વફાદાર-કારિગરોના સજા દોરત નેકનામ નરિમાનને તેની જગે મજરી કોઈએ. કંપની કમદાર અને આપ નામદારકે જેમ આવવાથી જાણ થયે, જેમાં સંક ન રાખશે. આમિન !

બસ થઈ ચૂકું ! અબીના ના કહે તે અમલકે યુસ્તાદ ઉઠીને ઉઠે થયે અને નામ સહિત તે પોતાના ગાપ-દાંતાના લુના-પુગણા પરમાં બંધ રહ્યો. પણ તેના છવને

દરે મહિને આંગ્રેજી તથા ગુજરાતી ભાષામાં પ્રકટ થતું હાસ્ય સુપરગ્રુડ

ધન્યન્તરિ

ચોટ વર્ષથી જોડે આપણે સમીક્ષાની સેવા કરતું
એની દળતું આપણા દિ-દેશનાં એ એક
માસિક ઉપગ્રહ એશિયામાં એમાં દેવી, વિદ્યા

વૈદ્યક, વિજ્ઞાન તથા કુદરતી ઉપચાર-પદ્ધતિઓના ઉત્તમ લેખો છપાવે છે. વગેરે એમ ડી., એન.
ડી., ડી. સી., એવી વૈદ્યની ઉચ્ચાણા ઉચી પદ્ધતિ પામેલા પ્રસિદ્ધ અમેરિકન ડૉક્ટરોનાં લેખો
લેખો એમાં આવે છે. એટલું જ નહિ પણ દેશનાં વિદ્વાન વૈદ્યો, દર્શનો, ડૉક્ટરો, પશુચિકિતાના
અનુભવથી અમુક દેશ ઉપાયો "ધન્યન્તરિ" દ્વારા સરસ્વતીગુપ્તાતી ભાષામાં સમાવે છે.
વૈદ્યનાં ધર્મધર્મોએ માટે ઉત્તમોત્તમ છતાં સરસ્વતીમાં સરસું પણ દરેક શુદ્ધરૂપે ઉપયોગી.

"ધન્યન્તરિ" ની આરા ઉપયોગિતા તો એ છે કે એમાં ચોટી મુદ્દીએ મોટા નફા
આપનાર દુઘ્નર-ઉદ્યોગો મંજૂ થી ખાસ લખાણો દરેક અંગે આપવામાં આવે છે. જેથી
માપારણુ લેખોમાં જમે તે માણુ મહિને ૫૦-૬૦ રૂપિયા સદાજ કમી છે.

ડૉ. પી. સી. રાય, ડૉ. એમ. સી. ના સંલેખો અસરે ૮૧ ટકા ધંધાનું માન
આપનાર મંડળોમાં તેમાં તે લેનાર વિદ્યાર્થીઓ હાસ્ય માતાનું લેખો છે. એમ
ઉદેશ જલ્પમાં રાખી અમે "ધન્યન્તરિ" ની જૂની કૃપામાં નવે સુધારો દાખલ કર્યો છે.
તે કંઠે નવસુધારો "ધન્યન્તરિ" યોગ્યવાળી કંઠે કંઠ આરોગ્ય તથા પૈસા
કમાવાની કુચીઓ મેળવી શકો.

રેર રેર વચ્ચે એ દેવથી દયાલુ સારે ફક્ત રૂ. ૨ વાર્ષિક લવાજમ રાખ્યું છે.
અભારે લેખો—એનેજર, "ધન્યન્તરિ" કે. નાગરવાડ, પડોડરા. હંદક નંબર ૦-૪-૧
ત્રવેરખરે ખાસ રેપેસિયોલસર લેખો ગુડ મેકાગધી રાજ દી. ૧ આગોત્ર મેગ.

લેખો છીએ—સેવાભાવચળા અને હતાલી શુદ્ધરૂપે એનેજર તરીકે કામ કરવા
માટે, સાઈ કોપીન મળશે લેખો—એનેજર, "ધન્યન્તરિ."

સ્વદેશી ખાદીમાં વિલાયતી બટન શાભે કે ?
 જોઈ જોઈ જાઓ ! પહેલાં પ્રસન્ન થાઓ ! પછીજ ચોક્કસ આપો !

શુદ્ધ ચાંદીનાં બટનમાં મહાત્મામાં ગાંધીજી, લોકમાન્ય તિલકે મહારાજ,
 શ્રીમદ્ ભદ્રમદમણી, શ્રીકૃષ્ણમણી વગેરે સ્વદેશી રત્નેશ્વર, બટન, કોટ પહેરવું
 ફોનો મનપસંદ તેજાર કરવામાં આવ્યાં છે. ફોટાવાળાં બટન તથા રીસ્ટ વેચના
 હોદીના પટા જોઈને તમે જરૂર ખુશ થશો !

શ્રી લક્ષ્મીદેવીની કૃપા મેળવો ! નજર સહામે રાખી ઉપાસના કરો !
 રત્નેશ્વર દુકાની આવે છે. ફોની પૂર્વ કરો ? લક્ષ્મીની કે શ્રીમાની ?
 શુદ્ધ ચાંદીની લક્ષ્મીની ખાસ તેજાર કરેલી છત્રી જરૂર મંગાવી દો ! શ્રીમત
 રૂ. ૧૦) અને રૂ. ૭) છત્રીનું શરૂ છે.

મવીન ખુશ ખબર—જાહેર પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવે છે કે
 અમારે ત્યાં શાનાના, તથા ચાંદીના અને કાચના, ફેન્સી મશીન પાટી
 દાગીના તેજાર મંગરો, તેજાર ચોક્કસ મંગરો બનાવી આપવામાં આવશે.
 માનપૂર્વક પધારો—પ્રોપ્રાઈટર ડી. એમ. ઝવેરી ભાવનગરવાળા,

કે. રાવપુર ચોરીસ નં. ૧૮૭૭—અમદાવાદ.

સ્વદેશી મેટલપોલીશ

કાંઈકનું પાતળું બટન અથવા સામાન ઉપર એક સફળ દ્રવ્યવાળી તદ્દન
 નવાની માફક બની આવે છે, તમુકાની ખાવર પણ એક ઢબી મંગાવી દો !
 વિશાળનીને રોકર મારે એવી છતાં ૧ ટ્રીનું મૂલ્ય ફક્ત ૦-૩-૦ ડાંગના
 રૂ. ૨) જોઈને તમે જરૂર છે. લખો—

મેસર્સ કે. શંકર એન્ડ કો. ૮/૦ કર્મચીર કાર્યાલય—અમદાવાદ.

પધારી ખાતરી કરો ! ચોકજો માલ ! સાચી ગરેટી !

પંચાલ

દલસુખરામ ગોરધનદાસ.

સોના ચાંદીના ફેન્સી દાગીના વેચનાર તથા બનાવનાર
 કે. રતનપોળના નાકે દુકાન નં. ૬૧૧૨—અમદાવાદ

કર્મચીરના નિયમે:—(માહકોને) ૧ નવું પોસ્ટની ટિકિટ બીડવાથી નમુંને મોકલ મળશે. ૨-પાર્શ્વ લવાજમ વી. પી. પોસ્ટલ સાથે રૂ. ૩-૦૦ છે, મનીઓર્ડ કરનારે રૂ. ૨-૧૪-૦ ચેકવત્તા. ૩-૧૧-૦ ચાંપણ-માસથી મળાશે. ૪ માહકોએ સિફ્ટ, ૫ બહાતી તુરત ખર્ચે આપવી. ૫-નીચાઈ કાર્ડ અથવા ડિપોઝ બીડી કરો તોય બચાવ મળશે.

લેખકોને:—૧ લેખકને માસિક પિના મૂલ્ય મળે છે. ૨-લેખકોએ એક જ વખત ૨૫૦૦ શબ્દો લખીને લેખ-કવિતાએ વં. મેકલેસ અને અપારી બંધ મોકલે. સિરનામું સ્પષ્ટ જણાવવું. ૩-લેખકના વિચાર સાથે કોઈએ અમારે મળતાપણું ન સમજવું. ૪-લેખક લેખ સંગ્રહ પ્રકટ થાય છે. ૫-પ્રકટ ન થયેલા લેખો ટિકિટ બીડી દોષ તોય. પ્રથમ મોકલાય છે. ૬-અમને લખાવી જેવા મોકલાયાના અને અપુરા લેખો મોકલવા તરતી ન લેવી. ૭-અપહાર નીચેના સિરનામેજ પ્રેમો:—એમ્પોની તાજાં કરે છે.

વ્યવસ્થાપક: “કર્મચીર” અમદાવાદ.

કર્મચીર કાર્યાલયમાંથી મળતાં પુસ્તકો.

ક્રમ	શીર્ષક	મૂલ્ય	ક્રમ	શીર્ષક	મૂલ્ય
૧	લક્ષ્મીકાન્ત (સામાજિક)	૧-૦-૦	૧૬	સમિતિ રામભીલા (કાવ્ય)	૧-૦-૦
૨	રાણી ત્રિવેણી (મતિદારિકા)	૧-૮-૦	૧૭	યોગીની અગ્રણીય (પાર્શ્વ)	૦-૫-૦
૩	અમલતરમાળા (પાર્શ્વ)	૧-૪-૦	૧૮	શ્રી કૃષ્ણગીતા કથા કાવ્ય ( )	૧-૦-૦
૪	રૂપિણી (અપૂર્વ અમલતર)	૨-૮-૦	૧૯	સાનમલિ પ્રકાશ (કાવ્ય)	૨-૦-૦
૫	મીરાંકરાત્યાર્પના અપહારી રાણી	૨-૮-૦	૨૦	મલ્લિકાર્જુન કાવ્ય ( )	૧-૮-૦
૬	આર્મ'દ સદર	૨-૮-૦	૨૧	અમો-તરી (પાર્શ્વ)	૦-૧-૦
૭	કૌશલ્ય સ્વામીની (પાર્શ્વ)	૦-૮-૦	૨૨	અર્ધા રાજી	૦-૧-૦
૮	જાણીયા ( )	૦-૪-૦	૨૩	સાનમલિ પ્રકાશ of Dyanabhai	૦-૧-૦
૯	જાણીયા મહાત્મ્ય ( )	૧-૪-૦		અપહારી	
૧૦	શ્રી મંગલુરામ રાણીની કિંમત			અપહારીની વ્યવસ્થા (પાર્શ્વ)	૧-૮-૦
	વાળી વાળ ૧-૨૦	૦-૮-૦	૨૪	સાનમલિ પ્રકાશ (આનંદ પ્રકાશ)	૧-૦-૦
૧૧	માહકોનું દિવાલિય ( )	૦-૪-૦	૨૫	દંપતી મેલમલિય ( )	૧-૦-૦
૧૨	શ્રી અલ્પિત રાણી (કાવ્ય)	૦-૪-૦	૨૬	કર્મચીર નર્મ ૧ ની કાવ્ય ગાથાઓ	૨-૮-૦
			૨૭	દિવસાતોના નિર્મલો કાવ્ય	૦-૧-૦

ઉપરનાં કૌપર્ગ પુસ્તકો પોસ્ટલ બુક પાકે નાનું મનીઓર્ડથી મોકલવાથી મેળવવામાં આવશે. ઉપરનાં પુસ્તકોમાંથી કોઈકે પણ કૌપર્ગનાં પુસ્તકો મંગાવવા માટે પિના ૧૦ ની કીમતનું પુસ્તક બેડ મોકલે. અપહારી મંગાવવા.

કર્મચીર કાર્યાલય-અમદાવાદ.